

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
(ระยะเวลา 1 มกราคม 2555-30 กันยายน 2555)

**โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพ
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม**

โดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสาและคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สัญญาเลขที่RDG55E0006

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

(ระยะเวลา 1 มกราคม 2555 – 30 กันยายน 2555)

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพ
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม
ภาคอีสาน

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสาและคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม ภาคอีสาน เป็นผลของการพัฒนาระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระยะเวลาดำเนินงานในช่วงนี้เป็นระยะที่ 6 เริ่มดำเนินงานตั้งแต่เดือนมกราคม 2555 – กันยายน 2555 โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานคือ การค้นหาและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม

ตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการทั้งก่อนเริ่มโครงการวิจัย ได้รับความร่วมมือจากสมาชิก RC อีสานทุกคน ซึ่งต่างร่วมแรงร่วมใจกันสร้างและพัฒนากลไกต่างๆ ให้เกิดเป็นรูปธรรมเพื่อสนับสนุนการทำงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ร่วมกัน ในปีนี้เป็นปีแห่งการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนระบบการทำงานทุกระดับส่งผลต่อการปรับตัว เปลี่ยนแปลงของสมาชิก RC อีสาน และเกิดผลกระทบต่อการจัดระบบและกลไกภาคอีสาน เช่นกัน จึงทำให้การทำงานร่วมกันที่ผ่านมา อาจจะมีส่วนที่ดี ส่วนที่เป็นข้อจำกัดและทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปบ้าง อันเกิดขึ้นจากความคาดหวังต่อการเดินทางไปสู่ความสำเร็จร่วมกันบนความหลากหลายภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และในระดับนโยบาย สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นบทเรียน ประสบการณ์อันมีคุณค่าสูงยิ่งต่อการนำมากำหนดทิศทางการทำงานในอนาคตเป็นอย่างดี

การดำเนินโครงการครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือของสมาชิก RC อีสานทุกคนที่ร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมปฏิบัติการ และร่วมกันให้ข้อคิดเห็นต่อการพัฒนาระบบและกลไกขอขอบคุณที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดร.โกมล สนั่นก้อง และ ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ ที่ให้คำแนะนำประสบการณ์ การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นความคิดดีๆ ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเพื่อยกระดับความรู้และปัญญาทางโลกประกอบกับปัญญาทางธรรมที่แทรกอยู่ด้วยให้กับสมาชิกใน RC อีสาน ขอขอบคุณ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผศ.ดร.บัญชา แก้วส่องผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น คุณอิชฎิ ปักกันต์ธร และคุณจิตติมา ลั่นเนี่ยว จวินวน ผู้ประสานงาน ที่เปิดโอกาสให้ RC อีสานได้ใช้พื้นที่ทางสังคมร่วมกันพัฒนาประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนและส่วนรวมตลอดจนการลงมาร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมสนับสนุนการปฏิบัติงานกับสมาชิก RC อีสานด้วยดีมาโดยตลอด

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทเรียนและประสบการณ์ที่ปรากฏอยู่ในรายงานฉบับสมบูรณ์เล่มนี้ จะมีส่วนนำพาให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานที่มีลักษณะเดียวกันหรือคล้ายกันนี้ในอนาคตต่อไป หากมีข้อผิดพลาดประการใด คณะผู้วิจัยขออภัยขอรับความผิดพลาดไว้ ณ โอกาสนี้

ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา
น.ส.ปฐนิกา หงษ์อุดร
น.ส.อรทัย โสพณอ่อน
กันยายน 2555

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
(11)	
การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	11
ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	18
แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสาร	29
แนวคิดการกำหนดนโยบาย	38
กรอบการวิจัย	42
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	43
บทที่ 4 การออกแบบระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน	51
บทที่ 5 การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน	64
ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน	64
ระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานในการพัฒนา คุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางน้ำและปลายน้ำ หรือช่วงขาลงของ โครงการวิจัย	71
สรุปผลการดำเนินงานระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในช่วงกลางน้ำและปลายน้ำ	117
บทที่ 6 การพัฒนาระบบฐานข้อมูล	126
การออกแบบระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสาน	129
ระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล	131
สรุปผลการดำเนินงานของระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสาน	137

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
บทที่ 7 การสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย147 และระบบกลไกที่เป็นหน่วยในการจัดการความรู้	
การออกแบบระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวกวความรู้ทางสังคมในงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน	150
ระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ ภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวกวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ ภาคอีสาน	152
สรุปผลการดำเนินงานระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวกวความรู้ทางสังคมในงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน	160

สารบัญแผนผังภาพประกอบ

แผนผังภาพประกอบ	หน้า
แผนผังภาพประกอบที่ 4.1 แสดงเป้าหมายและระบบ กลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ปี 2555	57
แผนภาพประกอบที่ 4.2 แสดงเป้าหมายและระบบ กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ปี 2555	58
แผนภาพประกอบที่ 4.3 แสดงระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน	61
แผนภาพประกอบที่ 4.4 แสดงขั้นตอนการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน	62
แผนภาพประกอบที่ 5.1 แสดงกรอบแนวคิดการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน	71
แผนภาพประกอบที่ 5.2 แสดงระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2555	72
แผนภาพประกอบที่ 5.3 แสดงระบบและกลไกการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานในช่วงต้นน้ำ	73
แผนภาพประกอบที่ 5.4 แสดงระบบการจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัย ปี 2554	79
แผนภาพประกอบที่ 5.5 แสดงระบบการจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัย ปี 2555	82
แผนภาพประกอบที่ 5.6 แสดงระบบการสนับสนุนติดตามการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ในช่วงกลางน้ำ	83

สารบัญแผนผังภาพประกอบ

แผนผังภาพประกอบ	หน้า
แผนภาพประกอบที่ 5.7 แสดงเครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แผนวาดทรัพยากร ทางน้ำและระบบนิเวศน์	94
แผนภาพประกอบที่ 5.8 แสดงเครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ภาพถ่ายดาว เพื่อการอธิบายสภาพพื้นที่ การใช้ประโยชน์ และชนิดพันธุ์ปลา	95
แผนภาพประกอบที่ 5.9 แสดงเครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เส้นประวัติศาสตร์	95
แผนภาพประกอบที่ 5.10 ภาพซ้ายมือ : แสดงหลักการใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ โดยใช้ต้นไม้ปัญหาและ SWOT ภาพขวามือ : แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ต้นไม้ปัญหาและSWOTเป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ทางเลือกในการปฏิบัติการ	96
แผนภาพประกอบที่ 5.11 แสดง 4 วงจรแห่งการยกระดับความรู้ชุมชนในงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น	98
ภาพประกอบที่ 5.12 แสดงการฝึกการจัดทำแผนผังทรัพยากรเพื่อวิเคราะห์ ประเด็นปัญหาสำคัญและวิเคราะห์ระบบนิเวศน์เฉพาะ	111
แผนภาพประกอบที่ 6.1 แสดงกลไกและบทบาทของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล	131
แผนภาพประกอบที่ 7.1 แสดงความเชื่อมโยงระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะ และการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวก้าวความรู้ทางสังคม ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ปี 2555	150

สารบัญแผนผังภาพประกอบ

แผนผังภาพประกอบ

หน้า

แผนผังภาพประกอบที่ 8.1 แสดงระบบ กลไกการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวก้าวหน้าความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ระดับ Node	135
แผนภาพประกอบที่ 8.2 แสดงระบบ กลไกการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวก้าวหน้าความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ระดับประเด็น	137

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม ภาคอีสาน ผ่านกระบวนการพัฒนาระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน แบ่งออกเป็น 5 ช่วง เริ่มต้นในปี พ.ศ.2547 – กันยายน 2554 ผลการดำเนินงานในแต่ละช่วงมีดังนี้ ช่วงที่ 1 ถึงช่วงที่ 3 (พ.ศ.2547 – 2552) พบว่า รูปแบบการทำงานเชิงเครือข่าย (Network Organization) เป็นรูปแบบที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยการจัดระบบเครือข่ายการสนับสนุนออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับภาค ซึ่งมีบุคลากรตัวแทนกลุ่มผู้ประสานงาน Node 2) ระดับเชิงประเด็น มีบุคลากรในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเข้าร่วมเป็นคณะทำงานในแต่ละประเด็น โดยในแต่ละประเด็นมี Node เป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินงาน 3 ประเด็น ดังนี้ 1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี Node อุบลราชธานีเป็นแม่ข่าย 2) การพัฒนาศักยภาพ ทักษะให้กับพี่เลี้ยงเพื่อสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี Node ห่งกลุ่ยร้องให้เป็นแม่ข่าย 2) การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ภายในตนเอง มี Node ชัยภูมิและกาฬสินธุ์เป็นแม่ข่าย 3) การพัฒนาบุคลากรผ่านระบบการศึกษาในหลักสูตรปริญญาโท มี Node นักวิชาการมหาสารคามเป็นแม่ข่าย 3) การขับเคลื่อนงานนโยบาย มี Node เกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสานตอนกลางเป็นแม่ข่าย การดำเนินงานก่อให้เกิดรูปธรรมการดำเนินงานหลายด้าน อาทิ เกิดการวางระบบฐานข้อมูลการจัดการงานวิจัย เกิดการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะและสามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายได้ และเกิดกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ช่วงที่ 4 (พ.ศ.2552 – 2553) เป็นการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะ พบรูปแบบการยกระดับ 3 รูปแบบ คือ 1) การยกระดับผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย ได้แก่ การอ่านหนังสือจังหวัดยโสธรและผู้พิการจังหวัดนครราชสีมา 2) การสังเคราะห์ประเด็นสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย เช่น การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี 3) การใช้กระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนนโยบาย เช่น การจัดการศึกษานอกระบบของอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดกาฬสินธุ์ กรณีพันธุ์กรรมข้าว เกษตรกรรมยั่งยืน ช่วงที่ 5 (ตุลาคม พ.ศ.2553 – กันยายน พ.ศ.2554) เป็นการพัฒนาระบบ กลไก วิธีการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยสำหรับการสร้างพื้นที่ทางสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย ผลการดำเนินงาน พบว่า

1) คุณภาพของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน มีการกำหนดตัวชี้วัดร่วมกับ RC อีสานเพื่อเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการพัฒนาระบบและกลไกการสร้าง - ควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานตามตัวชี้วัดที่กำหนดร่วมกัน สรุปได้ดังนี้

ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน มี 6 ตัวชี้วัด ได้แก่

(1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย (2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) (3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ (4) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย (5) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย (6) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ ซึ่งในกระบวนการวิจัยช่วงที่ 5 มีผลการศึกษาตัวชี้วัดที่ 1-3 ส่วนตัวชี้วัดที่ 4-6 ยังไม่สามารถทำได้เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลา แต่มีข้อสังเกตจากงานวิจัยในช่วงที่ 5 พบว่า แต่ละ Node มีกลไก กระบวนการ และเครื่องมือในการสนับสนุนให้งานวิจัยมีคุณภาพที่แตกต่างกัน เช่น การเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยและการสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการ การปฏิบัติการและบทเรียนการปฏิบัติการในงานวิจัยที่ส่งผลต่อการสร้างพลังและการนำความรู้ไปใช้หลังสิ้นสุดโครงการวิจัย มีความน่าสนใจที่จะศึกษาและดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับ RC อีสาน

การพัฒนาระบบและกลไกการสร้าง - ควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน พบว่า มีกลไก 4 ระดับ ได้แก่ 1) กลไกระดับภาค 2) กลไกเชิงประเด็น 3) กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่ในรูปแบบ Zone และรูปแบบข้ามพื้นที่ 4) กลไกเครือข่ายเชิงเนื้อหา เช่น ประเด็นการศึกษา เกษตรกรรมยั่งยืน-ความมั่นคงทางอาหาร การจัดการลุ่มน้ำอีสาน เป็นต้น ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวควรจะได้มีการทดลองปฏิบัติการเพิ่มเติมในระยะต่อไป

2) ระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน พบว่า ด้านการพัฒนากลไก มีการสร้างกลไกการจัดการระบบฐานข้อมูลโดยการกระจายให้มีตัวแทนของกลุ่ม Zone ละ 2 คนที่เป็นพี่เลี้ยงรุ่นใหม่ (Junior Staff Node-JSN) มีบทบาทในการเพิ่มเติมข้อมูลในระบบฐานข้อมูล และติดตามการเติมข้อมูลของ Node ใน Zone ที่รับผิดชอบ ด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูล เชิงวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัย มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูล 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 เป็นชุดข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ภาพรวมของสังคมอีสานเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาโจทย์ เลือกพื้นที่เป้าหมายการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ สถานการณ์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย แนวคิดยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงและของสกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น แนวคิดทฤษฎีจากรายงานการวิจัยการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของภาคอีสาน บทคัดย่องานวิจัย ชื่อโครงการวิจัย และ Mappingโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสาน ชุดที่ 2 เป็นชุดข้อมูลประกอบเสริมสร้างทักษะการทำงานของพี่เลี้ยง ได้แก่ คู่มือการทำงานในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื้อหาเหล่านี้อยู่ระหว่างการพัฒนาเพิ่มเติมโดยกลไกฐานข้อมูลและการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยของพี่เลี้ยง

3) การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย พบว่า การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายจะต้องมีกระบวนการเชื่อมร้อยกับกลุ่มวิชาการ กลุ่มสื่อมวลชนในพื้นที่ กลุ่มนักเคลื่อนไหวในพื้นที่และกลุ่มองค์กรที่ทำงานด้านนโยบาย รูปแบบการยกระดับที่พบจากการวิจัยในช่วงที่ 5 มี 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบสื่อเป็นกลไกการสื่อสารและขับเคลื่อนนโยบาย ได้แก่ การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี 2) รูปแบบดาวกระจายโดยการสร้างนักวิจัยภายในองค์กรเพื่อขยายกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในพื้นที่ ได้แก่ กศน.ฉะเชิงเทรา 3) รูปแบบเชื่อมร้อยภาคี โดยการนำชุดความรู้และพื้นที่รูปธรรมจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสร้างร่วมมือกับภาคีวิชาการ องค์กรพัฒนาของรัฐ และหน่วยงานที่ทำงานด้านนโยบายเพื่อขับเคลื่อนนโยบายเชิงประเด็น เช่น ประเด็นการจัดการลุ่มน้ำอีสาน ซึ่งมีภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ(สช.) สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น (RDI) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จากข้อค้นพบการจะยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการสร้างพื้นที่ทางสังคมเนื้อหาขององค์ความรู้ที่ต้องการยกระดับและเผยแพร่ก็เป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการสังเคราะห์ความรู้เพื่อการยกระดับและเผยแพร่สาธารณะก็ยังเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการต่อไป และควรมีการศึกษารูปแบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมที่มีในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

4) ระบบกลไกภาคอีสานในการเชื่อมประสานและขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน พบว่ามีกลไก 4 ระดับ ได้แก่ 1) กลไกระดับภาคประกอบด้วยตัวแทนผู้ประสานที่มีประสบการณ์และมีคุณวุฒิ 2) กลไกเชิงประเด็นเป็นกลุ่มที่ผสมระหว่างพี่เลี้ยงรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ในประเด็นการพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาระบบฐานข้อมูล และการสื่อสารนโยบาย 3) กลไกปฏิบัติการเชิงพื้นที่ใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบ Zone ได้แก่กลุ่มพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ อีสานเหนือ อีสานกลาง อีสานใต้และรูปแบบข้ามพื้นที่ 4) กลไกเครือข่ายเชิงเนื้อหา ได้แก่ การจัดการลุ่มน้ำอีสาน (โขง ชี มูล) การศึกษา เกษตรกรรมยั่งยืน – ความมั่นคงทางอาหาร

ปัญหานำการวิจัย

ผลการวิจัยและการปฏิบัติการที่กล่าวไว้ในข้างต้น ได้นำเสนอผลการวิจัยและปฏิบัติการเสนอในเวทีประชุม RC ภาคอีสาน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการสรุปทบทวน และกำหนดเป้าหมาย แนวทางการทำงานระยะต่อไป ซึ่งทีมวิจัยได้ดำเนินการสรุปทบทวนการทำวิจัยร่วมกันกับทีม 2 ครั้ง (วันที่ 9 กันยายน 2554 และ 24 – 25 กันยายน 2554) พบว่า ระบบ กลไกที่ร่วมกันสร้างและพัฒนาอย่างต่อเนื่องก็ตาม เป้าหมายการวิจัยและพัฒนาในช่วงที่ 6 คือ พัฒนาระบบและกลไกต่างๆ ที่มีในภาคอีสานสามารถพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และนำคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังให้กับชุมชนและสังคม ภาคอีสาน การที่จะบรรลุเป้าหมาย

การวิจัยและพัฒนาดังกล่าว จำเป็นที่จะต้องหาความรู้และทดลองปฏิบัติการระบบและกลไกเพิ่มเติม ดังนี้

1) ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 6 ตัวชี้วัด ที่มีการยกย่องร่วมกันนั้นมี เนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งสู่มาตรฐานทางวิชาการ จึงต้องการศึกษาเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันว่าตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสานคืออะไร

2) ระบบและกลไกการสร้างและควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ในช่วงขาขึ้นโครงการมีความเข้มข้นสูง จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติม และส่วนที่ยังต้องการศึกษาและปฏิบัติการเพื่อหาคำตอบ คือการพัฒนากระบวนการ กลไกของภาคอีสานในช่วงขาลง และช่วงสิ้นสุดโครงการโดยใช้กลไกต่าง ๆ ที่มีจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้อย่างไร โดยกลไกต่าง ๆ ที่มีจะเป็นผู้ปฏิบัติการเรียนรู้กลไก กระบวนการและเครื่องมือในการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่าง RC อีสาน เช่น การเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยและการสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการ การปฏิบัติการและบทเรียนการปฏิบัติการในงานวิจัยที่ส่งผลต่อการสร้างพลังและการนำความรู้ไปใช้หลังสิ้นสุดโครงการวิจัย

3) ระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ที่ประกอบด้วยชุดข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ภาพรวมของสังคมอีสานเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาโจทย์ เลือกพื้นที่เป้าหมายการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ และชุดข้อมูลประกอบเสริมสร้างทักษะการทำงานของพี่เลี้ยง ยังจำเป็นที่จะต้องดำเนินการพัฒนาต่อให้สามารถตอบสนองการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานได้อย่างไร ระบบฐานข้อมูลที่มีอยู่จะสามารถเผยแพร่และสนับสนุนการกระบวนกรเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสานได้อย่างไร

4) การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย พบว่า การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายจะต้องมีกระบวนการเชื่อมร้อยกับกลุ่มวิชาการ กลุ่มสื่อมวลชนในพื้นที่ กลุ่มนักเคลื่อนไหวในพื้นที่และกลุ่มองค์กรที่ทำงานด้านนโยบาย รูปแบบการยกระดับ มี 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบสื่อเป็นกลไกการสื่อสารและขับเคลื่อนนโยบาย 2) รูปแบบดาวกระจาย 3) รูปแบบเชื่อมร้อยภาคี จากข้อค้นพบดังกล่าว RC อีสานเห็นว่า การจะยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการสร้างพื้นที่ทางสังคมเนื้อหาขององค์ความรู้ที่ต้องการยกระดับและเผยแพร่ก็เป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และจะต้องมีการศึกษารูปแบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมที่มีในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการกำหนดประเด็นสังเคราะห์ความรู้การสื่อสารและการผลักดันนโยบายจากประเด็นเดิม และประเด็นใหม่ร่วมกับ RC อีสาน

5) ระบบกลไกในการเชื่อมประสานและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน จำเป็นที่จะต้องปรับบทบาทการทำงานทางยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่หรือเชิงประเด็นตาม

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นของภาคอีสาน ซึ่งต้องมีการสังเคราะห์ความรู้จากฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา และการสร้างระบบกลไกในฐานะ “หน่วยในการจัดการความรู้ท้องถิ่น” โดยการยกระดับการทำงานของพี่เลี้ยง รวมถึงร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่มีศักยภาพในการสนับสนุนกระบวนการทำงานของภาคอีสานที่กว้างมากยิ่งขึ้น

คำถามการวิจัย

คำถามวิจัยหลัก

ระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคมควรเป็นอย่างไร

คำถามวิจัยย่อย

- ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสานควรเป็นอย่างไร
- ระบบ กลไกที่มีอยู่ของภาคอีสานจะมีรูปแบบ วิธีการในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางและช่วงสิ้นสุดโครงการควรเป็นอย่างไร
- ระบบ กลไกฐานข้อมูลที่สามารถตอบสนองการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเป็นอย่างไร และจะสามารถเผยแพร่และสนับสนุนการกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสานได้อย่างไร
- ระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นอย่างไร
- แนวทางการพัฒนากลไกระดับภาคอีสานให้เป็นหน่วยจัดการความรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบูรณาการงานเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีพลังควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน

2. เพื่อพัฒนาระบบและกลไกที่มีอยู่ของภาคอีสานในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางและช่วงสิ้นสุดโครงการ

3. เพื่อพัฒนาระบบกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การเผยแพร่และการสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวของ RC อีสาน

4. เพื่อศึกษาระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

5. เพื่อศึกษาและพัฒนาระบบกลไกระดับภาคอีสานให้เป็นหน่วยจัดการความรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบูรณาการงานเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีพลัง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การดำเนินโครงการวิจัย ได้แก่ พื้นที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) และชุดโครงการวิจัยของพี่เลี้ยงในภาคอีสาน จำนวน 20 แห่ง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาวิจัยและพัฒนาที่สำคัญคือ ระบบและกลไกที่เหมาะสมของภาคอีสานในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย

2.1) การปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบกลไกการพิจารณาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2.2) การปฏิบัติการเรียนรู้ กลไก กระบวนการและเครื่องมือในการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่าง RC อีสาน โดยกลไก 4 ระดับ ได้แก่

- การเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยและการสร้างเครื่องมือ

- การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการ

- รูปแบบการปฏิบัติการในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- บทเรียนการปฏิบัติการในงานวิจัยที่ส่งผลต่อการสร้างพลังและการนำความรู้ไปใช้หลังสิ้นสุดโครงการวิจัย

2.3) ทดลองระบบกลไกการควบคุมคุณภาพรายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลในการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพ การเผยแพร่ และการสนับสนุนความเคลื่อนไหวของ RC อีสาน

4) การสื่อสารสาธารณะและการยกระดับสร้างพื้นที่ทางสังคมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

4.1) การพัฒนาตัวชี้วัดการยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย

4.2) การสังเคราะห์ชุดความรู้ (ประเด็นเดิม) เพื่อยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย

4.3) การสังเคราะห์ชุดความรู้ (ประเด็นใหม่) เพื่อยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย

5) การพัฒนาระบบกลไกระดับภาคอีสานให้เป็นหน่วยจัดการความรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบูรณาการงานเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีพลัง

5.1) วิเคราะห์สถานการณ์การพัฒนาชุมชน/ ท้องถิ่นอีสานและกำหนดทิศทางงานวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน/ ท้องถิ่นภาคอีสานร่วมกับ RC อีสาน

5.2) การเชื่อมประสานภาคี เครือข่ายในการสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาชุมชน/ ท้องถิ่นภาคอีสาน

ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ภาคอีสาน ทั้งหมดรวม 42 คน
กลุ่มเป้าหมายรอง เป็นกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ดำเนินงานของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ได้แก่

- เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ/ สถาบันการศึกษา/ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- เจ้าหน้าที่สื่อสารมวลชน
- ทีมวิจัย และตัวแทนชุมชนในพื้นที่

ขอบเขตระยะเวลาดำเนินโครงการ

1 มกราคม พ.ศ. 2554 ถึง 30 กันยายน 2555 (รวม 9 เดือน)

ขอบเขตงบประมาณโครงการ 1,494,178 บาท

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน
2. ได้ระบบและกลไกการสร้าง และควบคุมคุณภาพ งานวิจัยท้องถิ่นของภาคอีสาน
3. ได้ระบบกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การเผยแพร่และการสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวของ RC อีสาน
4. ได้ชุดความรู้การพัฒนากลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน
5. กลไกระดับภาคอีสานสามารถยกระดับการทำงานสนับสนุนให้เป็นหน่วยจัดการความรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบูรณาการงานเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีพลัง

6. เกิดความร่วมมือระหว่างองค์กรภาคีทั้งฝ่ายวิชาการ องค์กรท้องถิ่น นักพัฒนา และ องค์กรชุมชน ทั้งในระดับความร่วมมือทางวิชาการและความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น

ผู้รับผิดชอบโครงการ

รายชื่อทีมวิจัยและที่ปรึกษา

1. ทีมวิจัยหลัก

1.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา	หัวหน้าโครงการวิจัย (ผู้ประสานงานฯ)
1.2 นางสาวปฐนิกา หงษ์อุดร	ผู้ช่วยผู้ประสานงานฯ
1.3 นางสาวอรทัย โสพผอ่อน	เจ้าหน้าที่โครงการ

2. ทีมวิจัยรอง

2.1 นายบุญเสริม	เสียงสนั่น
2.2 นายปกป้อง	บุโรทกานนท์
2.3 นายวิเชียร	สอนจันทร์
2.4 นางพิสมัย	เปลื้องพัฒนกุล
2.6 นายสุเมธ	ปานจำลอง
2.7 นางสาวพรพิตรา	คลังภูเขียว
2.8 อาจารย์ ดร.กนกพร	รัตนสุธีระกุล
2.9 นางสาวอาภาพร	บุญทวี
2.10 นางสาวชนิษฐา	ตรงศูนย์
2.11 นางสาวกาญจนา	ทองทั่ว
2.12 นายอุทิศ	ทาหอม
2.13 นางสาวประยูรศรี	บัวดก
2.14 นางมัลยา	คำแหง
2.15 นายทัพไท	ชุ่มนาเสียว
2.16 นางสาวดวงมณี	นารีนุช
2.17 นายพินิจ	คาดพันโน
2.18 นางสาววสุธิดา	ไชยสำแดง
2.19 นางพนมวรรณ	คาดพันโน
2.20 นางสาววรัญญา	ทูลธรรม
2.21 นายนิรัตน์	ศรีธานี
2.23 นางสาววิมลสิริ	สอรักษ์
2.24 นางสาวปาริชาติ	หาญไชยนะ

2.25 นางสาวรลัษณ	โมเอม
2.26 นายสมเจตน์	ไชยลาภ
2.27 นายยุทธนา	วงศ์โสภ

ทีมวิจัยรอง(ต่อ)

2.28 นางสาวชนิษฐา	พลชา
2.29 นายพิภพ	หัสสา
2.30 นายอาทิตย์	ชินตะวัน
2.31 นายจุลทัศน์	อุทัย
2.32 นายฉัตรชัย	โรจน์เรืองโร
2.33 นายอภิรักษ์	บุญทอน
2.34 นางพัชรภรณ์	ชนภัณฑารักษ์
2.36 นายถวิล	วรปรัชญ์
2.37 นายฤทธิชัย	ภูตะวัน
2.38 นายรุ่งวิจิต	คำงาม
2.39 นางสาวเบญจมาภรณ์	แดนอินทร์
2.40 นางสาวพัชรินทร์	บัวลอย
2.41 นายภาสกร	บัวศรี
2.42 นางสาวพนา	นาคราช

3. ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ สิมารักษ์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมร สุวรรณนิมิตร
 ดร.โกมล สนั่นก้อง
 ดร.สุวรรณา บัวพันธ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ระบบ (System) หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติงานที่มีการกำหนดว่าต้องทำอะไรเพื่อให้ได้ผลออกมาตามที่ต้องการ โดยประกอบด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output)

2. กลไก (Mechanism) หมายถึง กลุ่มบุคลากรที่เป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสาน หรือ "ทีมงาน" ที่เป็นอาสาสมัครมีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนภาระงานที่มีอยู่ในระบบการทำงาน โดยมีการจัดสรรทรัพยากร มีการจัดการมีกลุ่มบุคคลให้เป็นผู้ดำเนินงานแต่ละด้านเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงานหรือระบบที่ตั้งไว้

3. กลไกภาคอีสาน หมายถึงกลไกการดำเนินงาน 2 ระดับ ได้แก่

3.1 กลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน หมายถึง ตัวแทนกลุ่มผู้ประสานงานที่เล็งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ที่ได้รับการคัดเลือกจาก RC อีสาน จำนวน 11 คน มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการยุทธศาสตร์ แผนงาน และงบประมาณเพื่อสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรเพื่อการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดคุณภาพ

3.2 กลไกระดับปฏิบัติการ หมายถึง กลุ่มพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุกพื้นที่ในภาคอีสานที่มีการรวมกลุ่มเพื่อปฏิบัติการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ดี มีคุณภาพ เกิดฐานข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดการสื่อสารทางสังคมและเกิดการขับเคลื่อนพลังทางนโยบาย โดยกลไกระดับปฏิบัติการอาจมีหลายระดับ หลายรูปแบบตามความสอดคล้องในบริบทของการทำงาน

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม ภาคอีสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน เพื่อพัฒนาระบบและกลไกที่มีอยู่ของภาคอีสานในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงขาลงและช่วงสิ้นสุดโครงการ เพื่อพัฒนาระบบกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การเผยแพร่และการสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวของ RC อีสาน เพื่อศึกษาระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน และเพื่อศึกษาและพัฒนาระบบกลไกระดับภาคอีสานให้เป็นหน่วยจัดการความรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบูรณาการงานเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีพลังผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบการวิจัย ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. การวิจัยและพัฒนา
4. แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสาร
5. นโยบายสาธารณะ
6. นโยบายสาธารณะกับการบริหารการพัฒนา

1. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนจากรายงานผลการวิจัยโครงการวิจัยการพัฒนาระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน และเอกสารรายงานการประชุมในงานกลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1. ผลการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีของภาคอีสาน 2. ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และ 3. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

1.1 ผลการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพของภาคอีสาน

ผลการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพของภาคอีสาน (สุวรรณ บัวพันธ์ : 2554)¹ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

¹ สุวรรณ บัวพันธ์ การพัฒนาระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

- 1) กลุ่มโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ (เกิดผลกระทบสูง) นั้นคิดเป็นร้อยละ 30%
- 2) กลุ่มที่มีคุณภาพปานกลาง (ปิดโครงการได้ตามวัตถุประสงค์) ประมาณ 50%
- 3) กลุ่มที่มีคุณภาพน้อย (เป็นโครงการล่าช้า ผิดสัญญาและปิดแบบไม่สมบูรณ์)

ประมาณ 20% (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2550 : 5)

การแบ่งกลุ่มโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพในกลุ่มที่ 1 นั้นใช้การพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจะต้องสามารถนำมาขยายผลในการพัฒนาหรือกระทบเชิงนโยบายได้ การพิจารณาการบริหารจัดการโครงการ ความล่าช้าของการปิดโครงการ ซึ่งการพิจารณาดังกล่าวเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน² พบว่า โครงการวิจัยส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มคุณภาพที่ 2) และ 3) สาเหตุอันเนื่องมาจากข้อจำกัดอย่างน้อย 3 ประการ คือ

(1) ที่วิจัยบางโครงการขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(2) ทีมวิจัยบางโครงการยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูลและการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนแก้ไขปัญหา

(3) การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในโครงการ โดยพบว่าบางโครงการหัวหน้าโครงการและทีมวิจัยมีบทบาทการทำวิจัยเป็นหลัก ขณะที่ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายการวิจัยมีสถานะเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ จึงทำให้ความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของโครงการเจ้าของปัญหามีน้อยและส่งผลให้กระบวนการแก้ไขปัญหามีความเข้มข้นลดลงตามไปด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญชู แก้วส่อง (2551)³ ที่ได้สรุปผลการวิจัยว่าโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานส่วนใหญ่ยังไม่มีพลังมากพอที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการขับเคลื่อนทั้งในเชิงนโยบาย หรือการสร้างพื้นที่การเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะตัวอย่างหรือรูปธรรมความสำเร็จในแต่ละชุดโครงการยังมีจำนวนไม่มากพอ ประกอบโครงการที่จบไปแล้วบางส่วนยังไม่สามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นนำไปใช้ได้

1.2 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สุวรรณ บัวพันธ์ (สุวรรณ บัวพันธ์ : 2554) กล่าวถึงปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไว้ดังนี้

- 1) โจทย์วิจัยและปัญหาการวิจัยเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนโดยตรง และ

² สุวรรณ บัวพันธ์, บันทึกการประชุม RC ภาคอีสาน เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2551 : การพัฒนาระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน, วิทยาลัยศิลปศาสตรดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชุมชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

³ สุวรรณ บัวพันธ์, การพัฒนาระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน, วิทยาลัยศิลปศาสตรดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชุมชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2554

เห็นปรากฏการณ์ของปัญหาชัดเจน คนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือ และในการดำเนินงานจะต้องมีกลุ่มคนอาสาเข้าร่วมเป็นนักวิจัย ที่สำคัญเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของชุมชน

2) ทีมวิจัย ต้องมีกลุ่มคนหลากหลายในเชิงองค์กร กลุ่มและบทบาททางสังคม/ชุมชนซึ่งสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ กาญจนา แก้วเทพ (2552) ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีความแตกต่างไปจากงานวิจัยอื่นคือคนทำวิจัยส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านและเป็นการทำวิจัยเป็นทีม เป็นกลุ่มจากคนหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย

3) หัวหน้าโครงการวิจัย ต้องเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยนั้นเป็นเบื้องต้น สามารถกำกับดูแลภาพรวม อาทิ ทีมงาน งบประมาณในระบบงานและแยกแยะส่วนประกอบการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพได้

4) การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยและชุมชนก่อนเริ่มต้นดำเนินโครงการวิจัยเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญ ซึ่งมีจะต้องมีกระบวนการทำความเข้าใจเป้าหมายและกระบวนการวิจัยร่วมกัน คือ

(1) การทบทวนเป้าหมายโครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน

(2) การวางแผนงานวิจัยในภาพรวมและการกำหนดบทบาทของทีมวิจัยแต่ละคนให้ชัดเจนร่วมกัน

(3) การสร้างเครื่องมือและกรอบการศึกษาร่วมกับทีมเก็บข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาในระยะต่อไป

(4) การสร้างทีมเก็บข้อมูล เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมขั้นพื้นฐานและเป็นการสร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชน ซึ่ง “ทีมเก็บข้อมูล” อาจมีหลายลักษณะไปตามสภาพพื้นที่ เช่น แบ่งตามคุ้มบ้าน แบ่งตามความสนใจหรือหาอาสาสมัครในชุมชนที่สนใจร่วมเก็บข้อมูล

(5) การสร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนที่หลากหลายเพื่อร่วมทำงานวิจัย โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ สร้างความร่วมมือจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโครงการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและนำไปสู่พลังความร่วมมือการจัดการปัญหาทั้งระบบในระยะยาว ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถแบ่งผู้เข้าร่วม ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 คนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งหมายถึง ทุกคนที่มีความแตกต่างหลากหลายเข้าร่วมเป็นแกนนำหลักหรือเป็นทีมวิจัยที่มีบทบาทหลักในโครงการ

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ของรัฐ หมายถึง หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชาวบ้านหรือที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยนั้นๆ

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการในท้องถิ่น หมายถึง นักวิชาการมีหน้าที่สนับสนุนความรู้แก่นักวิจัยชาวบ้านเพื่อยกระดับองค์ความรู้ท้องถิ่นสู่การพัฒนาและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มที่ 4 พี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษางานวิจัย หมายถึง กลุ่มคนผู้ให้การสนับสนุนการทำงานวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ

(6) การนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน มีเป้าหมายสำคัญคือ การตรวจสอบข้อมูลในงานวิจัยที่ได้มานั้นเพียงพอและถูกต้องหรือไม่ และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตระหนัก เกิดความร่วมมือ

(7) การเตรียมการก่อนดำเนินกิจกรรม การสรุปทบทวนหรือการเรียนรู้หลังการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และการวางแผนการทำงานร่วมกันของทีมวิจัยเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ เนื่องจากจะส่งผลให้การวิจัยดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ และเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัย

(8) การจัดบันทึกกิจกรรมและการจัดบันทึกข้อมูลตามกรอบการศึกษาจะต้องดำเนินงานต่อเนื่องและรัดกุมเพื่อที่ทีมวิจัยจะได้นำข้อมูลจากการบันทึกนั้นมาใช้ในการทบทวนข้อมูลที่ได้นั้นครบถ้วนหรือไม่ บทเรียนการทำงานที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไรและสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่อไปอย่างไร

(9) การศึกษาชุมชน มีความสำคัญต่อการสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยและคนในชุมชนสูง ทั้งนี้การศึกษาดูงานที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและออกแบบกระบวนการศึกษาดูงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับปัญหาและการหาแนวทางแก้ไขปัญหาคือกระบวนการวิจัย คุณูปการของการศึกษาดูงานยังพบว่า มีส่วนสนับสนุนการสร้างกำลังใจให้กับทีมวิจัยให้มีพลังที่จะสามารถกลับไปดำเนินงานในพื้นที่ได้

(10)การเผยแพร่โครงการวิจัยและการขยายแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปยังกลุ่มคนในชุมชน จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก เกิดความตระหนักในปัญหาและเข้าร่วมแก้ไขปัญห

(11)การนำเสนอผลการวิจัยในชุมชนและนอกชุมชน เป็นการกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจในการดำเนินโครงการวิจัย อีกทั้งยังทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างโครงการวิจัยอื่นๆ ในพื้นที่

(12)การประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยในพื้นที่ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจถึงเงื่อนไข ปัจจัยที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการดำเนินงานของหน่วยงานนั้นมากขึ้น มีผลให้ทีมวิจัยช่วยปรับวิธีการประสานงานความร่วมมือให้ถูกต้อง สอดคล้องกับระบบการทำงานของหน่วยงานนั้น และนำไปสู่ความร่วมมือในที่สุด

(13)การเผยแพร่ผลงานวิจัยโดยการประสานสื่อมวลชน และการผลิตสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น บทความในจดหมายข่าว หนังสือเล่มเล็ก วิทยุชุมชน VCD Website ทำให้ทีมวิจัยเกิดความตื่นตัวและดำเนินโครงการวิจัยให้มีคุณภาพมากขึ้น

3. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากเอกสารรายงานผลการประชุม⁴ ในแต่ละครั้งของกลไกงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ได้กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพช่วงต้นทาง (ต้นน้ำ) การพัฒนาคุณภาพช่วงกลางทาง (กลางน้ำ) และการพัฒนาคุณภาพช่วงปลายทาง (ปลายน้ำ) ในแต่ละช่วงมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

3.1 การพัฒนาคุณภาพช่วงต้นทาง (ต้นน้ำ) มีกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

3.1.1 กระบวนการพัฒนาโจทย์ ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาโจทย์ที่ดี มีคุณภาพ มีความคมชัดหรือที่เรียกว่า “**โจทย์คุณภาพ**” ทางวิชาการและการพัฒนาควรมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

(1) ปัญหาการวิจัยชัดและต้องเป็นปัญหาความต้องการของชุมชน โดยในกระบวนการพัฒนาโจทย์ควรชี้ให้เห็น

- เลือกปัญหาการวิจัย 1 ปัญหาที่มีความเชื่อมโยงไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน/ ท้องถิ่นได้

- ทำไมต้องทำ ถ้าไม่ทำจะเกิดอะไรขึ้น ปัญหานั้นมีจุดอ้างทางความรู้-ปัญญาอะไร วิธีการอะไรที่ทำให้ไม่ทะเลาะลง

- ชุมชน/ ท้องถิ่นสามารถจัดการตัวเองได้ ไม่เกินความสามารถของชุมชน/ ท้องถิ่นและสามารถปฏิบัติการได้

(2) ควรเป็นโจทย์ที่นำไปสู่การพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน/ พื้นที่ หรือความรู้ใหม่ทางวิชาการ หรือความรู้ใหม่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือเติมเต็มยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยงหรือสามารถเป็นคำตอบให้กับสังคมได้ ได้แก่

- โจทย์ใหม่ โดยอาจมีลักษณะในการใช้พื้นที่ของชุมชนนั้นเพื่อนำไปค้นหาคำตอบ

- โจทย์ที่ยังไม่มีการดำเนินการวิจัยมากนัก

- โจทย์ที่มีมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิม หรือใช้วิธีการใหม่ ๆ ในลักษณะนี้ อาจเรียกว่า “**โจทย์เก่าเกิดองค์ความรู้ใหม่**”

(3) พี่เลี้ยง และชุมชนมีการทบทวนความรู้ที่เคยยังเป็นช่องว่างและต้องใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปเป็นเครื่องมือ

(4) ชุมชนหรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือภาคีความร่วมมือมีส่วนร่วมในการรับรู้และตัดสินใจที่จะทำวิจัยร่วมกัน

⁴ ประชุมกลไกวันที่ 17 ตุลาคม 2553 เวทีประชุม RC อีสาน ครั้งที่ 1: 2554 วันที่ 15 – 16 พฤศจิกายน 2553 และเวทีพิจารณาโครงการไตรมาสที่ 1 ระหว่างวันที่ 7

- 9 ธันวาคม 2553

⁵ ประชุมทีมยุทธศาสตร์กลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2554

(5) พื้นที่การวิจัย เน้นการขยายพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสให้กับชาวบ้าน หรือชุมชน กรณีที่เป็นพื้นที่เดิม จะต้องเป็นโจทย์การวิจัยที่ยกระดับ

ปัจจัยของการได้มาซึ่งโจทย์การวิจัยที่ดี

- 1) การทบทวนองค์ความรู้ในประเด็นยุทธศาสตร์งานของพี่เลี้ยง
- 2) การเลือกพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยง
- 3) กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโจทย์
- 4) เทคนิค/ เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาโจทย์ร่วมกับชุมชน

3.1.2 กระบวนการเขียนข้อเสนอโครงการ CP การเขียนข้อเสนอโครงการให้มีความคมชัด หรือเรียกว่า “คุณภาพของ CP” มีหลักการที่สำคัญคือ

(1) ความคมชัดของโจทย์วิจัย ซึ่งได้มาจากข้อมูลสถานการณ์ ปัญหาของพื้นที่ประกอบกับความรู้อื่นมาช่วย “เหลาโจทย์” (เช่น แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง/ งาน CBR ที่มีอยู่มีความรู้อะไรบ้างแล้ว ความรู้ใหม่ที่ต้องการคืออะไร) ต้องอาศัยฐานข้อมูลที่มีคุณภาพ เข้ามาประกอบการตัดสินใจโดย “ชาวบ้าน”

(2) จากความคมชัดของโจทย์จะเชื่อมโยงไปสู่วิธีความชัดเจนของ “วิธีการ” ที่จะตอบโจทย์การวิจัยในเบื้องต้น

(3) ความคมชัดของการวิเคราะห์เพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติการ (action) ในเบื้องต้น

(4) ความคมชัดของความรู้โดยรวมที่มาจากกระบวนการและผลของ action

3.1.3 กระบวนการพิจารณาโครงการ กระบวนการพิจารณาโครงการ เป็นกระบวนการกลั่นกรองข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยพี่เลี้ยง คณะกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันพิจารณาข้อเสนอโครงการ กระบวนการที่ผ่านมานั้น เน้นสร้างการเรียนรู้แนวคิด หลักการ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่างพี่เลี้ยงสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ก. องค์ประกอบผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาโครงการ เป็นผู้มีความสมบัตินี้

- เป็นผู้มีความรู้เชิงวิชาการหรือประสบการณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัยและยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง

- เป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ข. รูปแบบการพิจารณาข้อเสนอโครงการ

- ให้พี่เลี้ยงนำเสนอเป้าหมายยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง

- พี่เลี้ยงนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัย
- รับฟังข้อเสนอแนะหรือร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความชัดเจนร่วมกันระหว่างพี่เลี้ยงกับผู้ทรงคุณวุฒิ

ค. หลักการพิจารณาโครงการที่สำคัญ คือ

- โจทย์หรือชื่อโครงการวิจัยชัดเจนบนฐานปัญหาและความต้องการของชุมชน
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย
- มีปฏิบัติการแก้ไข้ปัญหา
- มีความเป็นได้
- มีความชัดเจนในความรู้เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการ
- มีองค์ความรู้ว่าด้วยวิธีปฏิบัติการ โดยต้องเชื่อมโยงให้เห็นระหว่างความรู้ก่อนการปฏิบัติการและความรู้ในวิธีการปฏิบัติการ
- นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่และมีความเป็นวิชาการ

3.2 การพัฒนาคุณภาพช่วงระหว่างทาง (กลางน้ำ)

การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางทาง มีหลักสำคัญในการดำเนินงานในช่วงนี้ ได้แก่

3.2.1 กระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและพี่เลี้ยง โดย “เน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน” ตามกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาทิเช่น แนวคิด หลักการ การสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบปฏิบัติการ การเขียนรายงาน เป็นต้น นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญต่อการเติมข้อมูลสถานการณ์ภายนอกในประเด็นการวิจัยตามยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง ทั้งนี้ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพดังกล่าวนี้ อาจทำได้หลายวิธีการ ได้แก่ การเชิญวิทยากรภายนอก พี่เลี้ยงที่มีความรู้ ความสามารถเป็นวิทยากร การใช้พื้นที่ CBR เป็นฐานการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น

3.2.2 คุณภาพรายงานความก้าวหน้า ปัญหาที่พบในรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ (1) ขาดความรู้ที่ได้หรือการบ่งบอกความรู้ที่ได้ (2) ความรู้ที่ได้ยังไม่มีการวิเคราะห์มากนัก (3) ความรู้ที่จะนำมาสู่การปฏิบัติการ โดยจะต้องวิเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลกับปฏิบัติการ แนวทางการพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยในส่วนของรายงานความก้าวหน้า จะต้องให้ความสำคัญต่อการแก้ไข้ปัญหา 3 ประการนี้ โดยการ “พัฒนาระบบและกลไกการพิจารณารายงานความก้าวหน้าก่อนส่งให้กับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกลไกภาคอีสานกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.3 การพัฒนาคุณภาพช่วงปลายทาง (ท้ายน้ำ)

การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงปลายทาง มีหลักสำคัญในการดำเนินงานในช่วงนี้ ได้แก่

3.3.1 คุณภาพรายงานฉบับสมบูรณ์ ปัญหาที่พบในรายงานฉบับสมบูรณ์ คือ ความรู้โดยรวมที่มาจากกระบวนการและผลของ action ที่นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ แนวทางการพัฒนารายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ควรให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี โดยการ“พัฒนาระบบและกลไกการพิจารณารายงานฉบับสมบูรณ์ก่อนส่งให้กับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกลไกภาคีฐานกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น นอกจากนี้กลไกภาคีฐานควรรวบรวมข้อเสนอแนะรายงานฉบับสมบูรณ์ของทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมาไว้สำหรับเป็นฐานในการพัฒนาเกณฑ์คุณภาพรายงานฉบับสมบูรณ์ในอนาคต

3.1.2 การสังเคราะห์ความรู้เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ ในกระบวนการสังเคราะห์ความรู้จะต้องมีการออกแบบกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพี่เลี้ยง และนักวิจัย

3.1.3 คุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ ผศ.ดร.บุญชู แก้วส่อง⁶ (2553) กล่าวถึงคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ เพื่อเป็นเกณฑ์ชี้วัดการดำเนินโครงการวิจัยไว้เบื้องต้น 3 ประการ คือ

(1) นักวิจัยที่มีคุณภาพ (สร้างคน) เพื่อเป็นตัวชี้วัดทิศทางการทำงานของชุมชน ควรมีคนเก่งในชุมชนอย่างน้อยต้องมี 7-10 คน โดยจะต้องอธิบายให้เห็นว่านักวิจัย 7 – 10 คนนั้น มีการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมอย่างไร

(2) ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย ต้องมีความรู้ใหม่และมีความเป็นวิชาการ

(3) รูปธรรมงานพื้นที่หลังสิ้นสุดโครงการ สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองและเกิดผลกระทบสูง และควรเป็นพื้นที่ที่มีงานวิชาการรองรับ มีการสื่อสารสังคมเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายในรูปแบบการเขียนบทความทางวิชาการ RE เป็นต้น

4. ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำตัวชี้วัด

1.1 หลักการในการกำหนดตัวชี้วัด

1.2 ระดับของตัวชี้วัด

1.3 ขั้นตอนการกำหนดตัวชี้วัด

1.4 คุณสมบัติของตัวชี้วัด

2. ตัวชี้วัดงานวิจัยและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

⁶ ประชุมกลไกว่านที่ 17 ตุลาคม 2553

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำตัวชี้วัด

1.1 หลักการในการกำหนดตัวชี้วัด

หลักการจัดทำตัวชี้วัดโดยทั่วไปคือการแปลงสิ่งที่เป็นามธรรมที่สุดให้เป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ โดยวิสัยทัศน์นั้นต้องมีการกำหนดช่วงเวลา เช่น ภายใน 5 ปีข้างหน้า จากนั้นจึงเชื่อมโยงวิสัยทัศน์และพันธกิจดังกล่าวไปสู่ตัวชี้วัด โดยผ่านกระบวนการ ดังนี้ (www.soc.soc.go.th)

ก. แปลงวิสัยทัศน์และพันธกิจเป็นแผนยุทธศาสตร์

วิสัยทัศน์และพันธกิจสามารถแปลงให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยปรับให้เป็นยุทธศาสตร์ในระดับที่ลดหลั่นลงไป ยุทธศาสตร์มีทั้งสิ้น 3 ระดับ คือระดับนามธรรม (Corporate Strategy) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในระดับแผนงานซึ่งจะเป็นเป้าหมายของแผนงานที่องค์กรต้องการ แต่การที่จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องใช้ยุทธศาสตร์ระดับที่ 2 คือระดับที่เป็นกึ่งนามธรรมและกึ่งรูปธรรม (Business Strategy) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ระดับโครงการที่องค์กรกำหนดขึ้นเพื่อรองรับแผนงาน และโครงการเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการระบุว่าจะต้องทำอะไร และยุทธศาสตร์ระดับที่ 3 ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ระดับกิจกรรมเพื่อชี้ให้เห็นว่าองค์กรต้องทำอะไรจึงจะบรรลุเป้าหมายได้ และถือว่าเป็นแผนในระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Plan)

ข. แปลงแผนยุทธศาสตร์เป็นวัตถุประสงค์เชิงจุดมุ่งหมาย

เมื่อได้แผนระดับยุทธศาสตร์ แล้วองค์กรต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์เชิงจุดมุ่งหมาย ว่าแต่ละแผนงานดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์กับใครและอย่างไร การแปลงแผนระดับยุทธศาสตร์ ไปสู่แผนระดับกิจกรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระบุไว้ในแผนระดับกิจกรรมด้วยว่า อะไรเป็นตัวชี้วัดของผลผลิต (Output Indicator) และอะไรคือตัวชี้วัดของผลลัพธ์จากการนำผลผลิตไปใช้ (Outcome Indicator) ซึ่งต่างจากวัตถุประสงค์เชิงกิจกรรมที่แสดงให้เห็นว่า แต่ละแผนงานดำเนินการเพื่อให้เกิดกิจกรรมอะไร

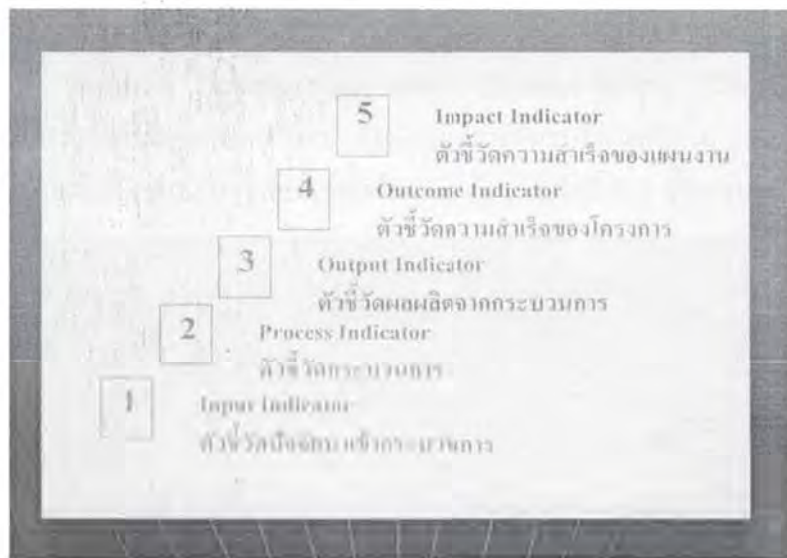
แนวคิดที่ใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงจุดมุ่งหมายคือ การกำหนดวัตถุประสงค์เป็นลำดับชั้น (Objective Tree) โดยเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ (End) ในระยะไกลๆ และยังเห็นไม่ชัด จากนั้นจึงกำหนดกลยุทธ์ (Mean) ที่จะทำให้งถึงเป้าหมายนั้น ซึ่ง Mean ในระยะไกลๆ ก็จะกลายเป็น End ที่ชัดเจนขึ้นแล้วจึงกำหนด Mean สำหรับ End ที่เริ่มชัดเจนขึ้นอีก จนกระทั่งได้ Mean ที่ชัดเจนที่สุด ซึ่งบอกองค์กรได้ว่าต้องทำอะไร

ค. แปลง Mean ที่ชัดเจนที่สุดเป็นแผนระดับกิจกรรมและตัวชี้วัด

เมื่อองค์กรทราบว่าจะต้องทำอะไรแล้ว ก็จะทำเป็นแผนระดับกิจกรรม (Action Plan) เพื่อใช้ในการปฏิบัติแล้วจึงกำหนดตัวชี้วัดกิจกรรมนั้น

4.2 ระดับของตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดมี 5 ระดับ ดังแผนผังที่ 2.2 ระดับของตัวชี้วัด

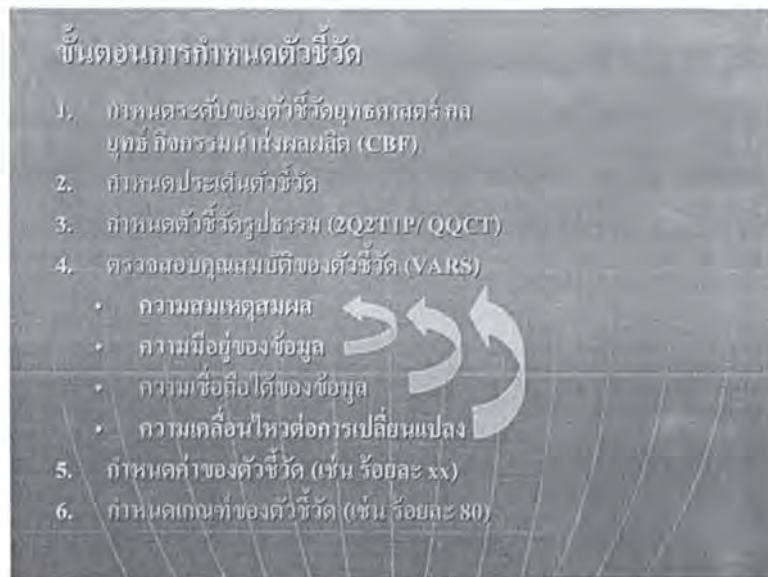
ที่มา : ผลการศึกษาเพื่อกำหนดตัวชี้วัดตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (www.soc.soc.go.th)

จากแผนผังที่ 2.2 การกำหนดตัวชี้วัดในรูปแบบการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result Base Management: RBM) จะวัดที่ตัวชี้วัดผลผลิตจากกระบวนการ (Output Indicator) และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ (Outcome Indicator) ซึ่งอยู่ในบันไดขั้นที่ 3 และ 4 โดย Output indicator จะวัดว่าดำเนินการแล้วเสร็จร้อยละเท่าไรของเป้าหมาย ส่วน outcome Indicator จะวัดว่าใครได้ประโยชน์จากโครงการ ดังนั้น ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้ากระบวนการ (Input Indicator) และตัวชี้วัดกระบวนการ (Process Indicator) ซึ่งอยู่ในบันไดขั้นที่ 1 และ 2 จะไม่ถูกนำมาใช้ในการประเมินผลโครงการ เนื่องจาก Input Indicator จะวัดว่าใช้งบประมาณหมดหรือไม่ ส่วน Process Indicator จะวัดปริมาณว่าทำอะไรบ้าง ซึ่งเป็นการเน้นที่การรายงานการใช้งบประมาณ ในส่วนของบันไดขั้นที่ 5 เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของแผนงาน (Impact Indicator) ถือว่าเป็น Policy indicator ซึ่งเป็นตัวชี้วัดในระดับยุทธศาสตร์และกลยุทธ์

Output และ Outcome มีความแตกต่างกันโดย Output คือสิ่งที่ทำออกมาเป็นผลิตผล (Product) ซึ่งวัดได้เมื่อสิ้นสุดการกระทำ แต่ Outcome คือผลประโยชน์ที่ได้จาก Product ซึ่งต้องทอดระยะเวลาไว้วงหนึ่ง (ประมาณ 6 เดือน) จึงจะวัดได้ การกำหนดตัวชี้วัดในระยะเริ่มแรกนั้นเป็นการกำหนดตัวชี้วัดแบบอุดมคติที่ไม่สามารถประเมินผลการทำงานได้จริง และมีการใช้ตัวชี้วัดระดับ Output Indicator มาก ซึ่งมักจะเป็นการลงบันทึกของผู้ปฏิบัติงานว่าได้ทำกิจกรรมนั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตามตัวชี้วัดระดับ Output Indicator นั้น ยังไม่สามารถตอบได้ว่ากิจกรรมนั้นตอบสนองแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานได้มากน้อยเพียงใด จึงควรพัฒนาให้เป็น Outcome Indicator มากขึ้น

4.3 ขั้นตอนการกำหนดตัวชี้วัด

การกำหนดตัวชี้วัดควรเริ่มจากการพิจารณาว่าหน่วยงานต้องการตัวชี้วัดในระดับใด และต้องการที่จะใช้ตัวชี้วัดนั้นประเมินผลในประเด็นใด แล้วจึงกำหนดตัวชี้วัดขึ้นให้มีลักษณะเป็นรูปธรรมตามลักษณะของตัวชี้วัดที่ดีที่กล่าวไว้ข้างต้น ในกรณีที่เป็นตัวชี้วัดระดับ Output ให้คำนึงถึงการวัดผลจาก ปริมาณผลผลิต (Quantity) คุณลักษณะ (Quality) ต้นทุน (Cost) และ เวลา (Time) จากนั้นให้ตรวจสอบว่าตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้นมานั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนหรือไม่ รวมถึงกำหนดค่าของตัวชี้วัดว่าจะให้ออกมาในลักษณะใด และมีเกณฑ์เท่าใด ดังแผนผังที่ 2.3 ขั้นตอนการกำหนดตัวชี้วัด

ที่มา : ผลการศึกษาเพื่อกำหนดตัวชี้วัดตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (www.soc.soc.go.th)

4.4 คุณสมบัติของตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดที่ดีนั้นควรมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สามารถวัดผลจากการกระทำได้ และไม่ก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน โดยตัวชี้วัดที่พิสูจน์ได้เชิงรูปธรรม ได้แก่ ตัวชี้วัดทางด้าน ปริมาณ (Quantity) คุณลักษณะ (Quality) เวลา (Time) กลุ่มเป้าหมาย (Target Group) และสถานที่ (Place) และจะต้องมีคุณสมบัติที่ดีคือ มีความสมเหตุสมผลที่จะสามารถอธิบายได้ (Validity) มีข้อมูลที่สามารถสนับสนุนตัวชี้วัดได้ (Availability) มีความเชื่อถือได้ (Reliability) และมีความเคลื่อนไหวได้จากความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (Sensitivity) อย่างไรก็ตามในกรณีที่การปฏิบัติงานถึงจุดอิ่มตัวสามารถใช้ตัวชี้วัดที่ยืนยันตัวเลขเดิมได้

นอกจากนั้นข้อมูลที่สนับสนุนตัวชี้วัดควรอยู่ในรูปของตัวเลข ซึ่งสามารถปรากฏออกมาได้ในหลายลักษณะคือ จำนวน สัดส่วน อัตราส่วน อัตรา ร้อยละ และค่าเฉลี่ย โดยข้อมูลตัวเลขเหล่านั้นสามารถนำมาใช้ในการประเมินตามเกณฑ์ได้ ดังนี้

(1) การเปรียบเทียบเกณฑ์สัมบูรณ์ เพื่อใช้วัดว่ากิจกรรมนั้นสามารถทำได้ สมบูรณ์ครบถ้วนหรือไม่

(2) การเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อใช้วัดว่ากิจกรรมนั้นสามารถทำได้ใกล้เคียงค่ามาตรฐานกลาง เช่น สูงกว่า เท่ากับ หรือต่ำกว่าค่ามาตรฐานกลาง

(3) การเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานเชิงนโยบาย เพื่อใช้วัดว่ากิจกรรมนั้นสามารถทำได้ใกล้เคียงปริมาณความต้องการที่กำหนดนโยบายของรัฐบาลหรือแผนของกระทรวง เช่น สูงกว่าแผน เท่ากับแผน หรือต่ำกว่าแผน

(4) การเปรียบเทียบการเคลื่อนไหวเชิงพัฒนา เพื่อใช้วัดว่ากิจกรรมนั้นสามารถทำได้ดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ หรือมาตรฐานอื่นเพื่อเปรียบเทียบผลงาน จึงต้องเปรียบเทียบกับผลงานเดิม

ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลตัวชี้วัดสามารถทำได้โดยสัมภาษณ์ (interview) สอบถาม (questionnaire) สังเกตการณ์ (observation) และจากเอกสาร (document) โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูล 3 ระดับ คือ ระดับโครงการ ระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

4.5 ตัวชี้วัดงานวิจัยและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เสมอ ถ้าน้อย (2549 : อ้างในสุวรรณ บัวพันธ์, 2554) การวิจัยที่ดี ควรมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

(1) การวิจัยเป็นการค้นคว้าที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ และความมีระบบ
(2) การวิจัยเป็นงานที่มีเหตุมีผล และมีเป้าหมายที่แน่นอน
(3) การวิจัยจะต้องมีเครื่องมือ หรือเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้

(4) การวิจัยจะต้องมีการรวบรวมข้อมูลใหม่ และได้ความรู้ใหม่ ความรู้ที่ได้อาจเป็นความรู้เดิมได้ในกรณีที่มีงานวิจัยเพื่อตรวจสอบซ้ำ

(5) การวิจัยมักเป็นการศึกษาค้นคว้าที่มุ่งหาข้อเท็จจริง เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ หรือพัฒนาทฤษฎี ทฤษฎี หรือตรวจสอบทฤษฎี

(6) การวิจัยต้องอาศัยความเพียรพยายาม ความซื่อสัตย์ กล้าหาญ บางครั้งจะต้องฝ่าติดตามผลบันทึกผลอย่างละเอียดใช้เวลานาน บางครั้งผลการวิจัยขัดแย้งกับบุคคลอื่น อันอาจทำให้ได้รับการโจมตีผู้วิจัยจำต้องใช้ความกล้าหาญนำเสนอผลการวิจัยตรงตามความเป็นจริงที่ค้นพบ

(7) การวิจัยจะต้องมีการบันทึก และเขียนรายงานการวิจัยอย่างระมัดระวัง

สุวรรณ บัวพันธ์ (2554)⁷ กล่าวถึงตัวชี้วัดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ ไว้ว่า สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้พัฒนาเกณฑ์ในการคัดเลือกโครงการวิจัยเด่น โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ไว้ดังนี้

(1) เป็นโครงการวิจัยที่มีกระบวนการวิจัยที่ชัดเจน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ

(2) ผลการวิจัยสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหา หรือหาทางออกให้แก่ชุมชนได้

(3) เกิดผลกระทบ (impact) ที่เป็นรูปธรรม เช่น เกิดเครือข่าย เกิดกลไกการทำงานหรือองค์ความรู้ที่นำไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นได้ หรือมีการขยายผลสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน เป็นต้น

(4) มีการพัฒนาคน หรือสร้างคน ให้เป็นผู้คิด วิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลในการตัดสินใจ

(5) มีทีมวิจัยที่สามารถนำเสนอกระบวนการวิจัย และผลจากการศึกษาวิจัยสู่สาธารณะได้ (เนื่องจากโครงการที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องมีการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน)

โกมล สนั่นก้อง (2551 : 49)⁸ กล่าวว่าผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรมีคุณสมบัติที่ดี ดังนี้

(1) เห็นประวัติศาสตร์ความมาของชุมชนนั้น เป็นมาอย่างไรในแต่ละยุคสมัย

(2) เห็นข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลบริบทแวดล้อมชุมชนและบริบทประเด็นการศึกษาในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

(3) เห็นข้อมูลสภาพปัญหา กลุ่มผู้ได้รับปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้น และการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน

(4) เห็นการเก็บข้อมูลในที่มีความหลากหลายวิธีในประเด็นศึกษาเดียวกันเพื่อตรวจสอบและเพิ่มเติมความลึกของข้อมูล

(5) เห็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มคนที่หลากหลาย แตกต่างอย่างน้อย 3 กลุ่มในเรื่องเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำ

(6) เห็นการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ผลที่ได้นั้นอาจสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้ โดยสามารถอธิบายเหตุ ปัจจัยของผลที่เกิดขึ้น

(7) เห็นคุณค่า ความหมายใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ปัญหอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน

(8) เห็นบทเรียนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานของทีมวิจัย ชุมชนวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง

⁷ สุวรรณ บัวพันธ์. การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 2554

⁸ โกมล สนั่นก้อง. การพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน. ปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบทสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 2551

(9) เห็นข้อเสนอแนะภายหลังจากงานวิจัยสิ้นสุดลงในแง่ของวิจัย การพัฒนาระดับพื้นที่ชุมชน และท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการขององค์กรท้องถิ่น หน่วยราชการ คนในชุมชนและผู้สนับสนุนงบประมาณ

(10) เห็นการเชื่อมโยงและความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในชุมชนและท้องถิ่น

(11) เห็นแนวทางและรูปแบบวิธีการ(มรรค)ที่นำไปใช้ในการพัฒนาแก้ไขปัญหา

(12) เห็นข้อมูลส่วนอื่นๆ ที่เป็นส่วนประกอบและมีผลให้งานวิจัยเกิดความสมบูรณ์มากขึ้น ได้แก่ ภาพประกอบ ประวัตินักวิจัย เอกสารอ้างอิง ตลอดจนกรอบคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้(หากจำเป็นต้องใช้)

รายงานผลการจัดเวทีสังเคราะห์ความรู้โครงการวิจัยเด่น ปี 2545 – 2546 ผ่านมุมมอง "คนทำวิจัย" ของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2547 : 85-87) เมื่อวันที่ 17-18 ธันวาคม 2547 มีข้อสรุปผลการดำเนินงานของโครงการที่ดี ดังนี้

(1) การนำความรู้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์

(2) เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในทีมวิจัย และมีการทำงานเป็นทีม

(3) เกิดการสร้างพลังจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของพื้นที่เป้าหมายโครงการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

(4) การได้รับความยอมรับจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในชุมชน โดยการเข้าร่วมสนับสนุนการดำเนินงานกับโครงการวิจัย

(5) เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย

(6) เกิดการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการทำงานอื่นๆ ของชุมชนหรือหน่วยงานที่เข้าร่วมเป็นภาคีโครงการวิจัย

(7) ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง "ชาวบ้านสามารถทำวิจัยได้"

นอกจากนี้ บทสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคกลาง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , 2551 : 80-85) พบว่า ความสำเร็จของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สามารถขยายผลได้มี 3 ลักษณะ ได้แก่

(1) พื้นที่เดิมประเด็นใหม่ มีลักษณะการขยายขอบเขตพื้นที่การวิจัยและสร้างการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายใหม่ หรือการศึกษารายละเอียดในเชิงลึกเพื่อยกระดับความรู้ การขยายผลโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในลักษณะนี้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

(1.1) การขยายผลรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

(1.1.1) การขยายผลในเชิงพื้นที่ โดยขยายขอบเขตพื้นที่เป้าหมายให้ครอบคลุมพื้นที่และเพิ่มจำนวนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างการเรียนรู้และขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นได้ทั้งโจทย์วิจัยใหม่หรือโจทย์วิจัยที่เชื่อมโยงกับโจทย์วิจัยเดิมก็ได้

(1.1.2) การขยายผลเชิงประเด็น เป็นการศึกษาให้เห็นรายละเอียดในเชิงลึก เพื่อต่อยอดหรือยกระดับโครงการวิจัยให้คมชัดมากขึ้น

(1.2) พื้นที่ใหม่ประเด็นเดิม เป็นการขยายปริมาณพื้นที่การวิจัย โดยจะต้องขยายจากพื้นที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเดิมไปยังพื้นที่ใหม่ มี 2 ลักษณะ คือ

(1.2.1) การนำผลและกระบวนการวิจัยไปใช้บางส่วนไปปรับใช้ในพื้นที่ใหม่ หรือการนำผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในงานหรือกิจกรรมของชุมชน

(1.2.2) การนำแนวคิด หลักการ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในชุมชนอื่นโดยใช้ประเด็นการวิจัยของพื้นที่เป็นตัวตั้งหรือมีลักษณะที่คล้ายกัน

(1.3) การขยายผลสู่ภาคีหน่วยงาน เป็นการขยายผลการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเชิงรับไปยังหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการนำผลและกระบวนการบางส่วนไปใช้เพื่อสร้างการเรียนรู้ภายในหน่วยงานตามลักษณะการใช้ประโยชน์ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

(1.3.1) สถาบันการศึกษา เป็นการขยายผลที่มุ่งเน้นการใช้พื้นที่งานวิจัยเป็นแหล่งเรียนรู้ การใช้กระบวนการวิจัยเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ของนักศึกษา หรือ การเรียนรู้วิถีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแวดวงวิชาการ และนักวิจัยได้พัฒนาศักยภาพของนักวิจัยเป็นอาจารย์พิเศษให้กับสถาบันการศึกษา

(1.3.2) หน่วยงานองค์กรภาครัฐ/เอกชน เป็นการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานที่สนใจชุดความรู้จากการดำเนินงานของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2551:80-85) ผลความสำเร็จที่เกิดจากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากการสังเคราะห์โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคใต้ มี 3 ด้านดังต่อไปนี้

(1) คุณค่าที่เกิดขึ้น มีหลากหลายมิติ ดังต่อไปนี้

(1.1) คุณค่าขององค์ความรู้ ภูมิปัญญา องค์ความรู้ การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และการบริหารการศึกษาในโรงเรียน

(1.2) คุณค่าของการทำวิจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานส่วนรวม

(1.3) คุณค่าของคน คุณค่าในตนเอง ที่มีส่วนในการสร้างชุมชน สร้างคนให้เป็นคนที่มีศีลธรรม มีอุดมการณ์ และมีจิตสำนึก

(1.4) คุณค่าที่เกิดกับชุมชนท้องถิ่น เป็นคุณค่าที่มาจากการส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านทำงานวิจัยเองและเป็นอีกหนึ่งแนวทางของการพัฒนาคน “สร้างคนให้เป็นคนให้มีศีลธรรม อุดมการณ์ และจิตสำนึก”

(1.5) คุณค่าที่เกิดกับทรัพยากรของชุมชน

(2) เพิ่มพลัง ในหลายด้านที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

(2.1) พลังในความรู้ พลังนวัตกรรมเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาและเป็นพลังเชิงนโยบาย

(2.2) พลังในการแก้ปัญหา โดยการกระตุ้น ประสานกลุ่มคนต่างๆให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาผ่านเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(2.3) พลังผลักดันเชิงนโยบายระดับชุมชน/ ท้องถิ่นและเหนือท้องถิ่น

(3) สุขุมสุข เป็นความต่อเนื่องมาจากผลการวิจัยทั้ง 2 ข้อ เกิดความสุขในตนเองที่เกิดกับจิตวิญญาณ สำนึก อิสระ เกิดความภูมิใจ และชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริง

วิทยา อารณ (2550 : 33) ได้สรุปผลประสบการณ์ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จสูงมีจุดเด่น คือ การวิจัยที่เกิดจากความต้องการอย่างแรงกล้าของคนในชุมชน การจัดโครงสร้างการดำเนินงานวิจัย ให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งในทีมวิจัยและชุมชน หัวหน้าโครงการที่มีจิตสาธารณะ เปิดกว้าง มีแนวคิดและทักษะในงานวิจัยและพัฒนาชุมชนสูงทำให้งานสำเร็จได้ และทีมวิจัยให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัยมากกว่าเนื้อหา

สุวรรณ บัวพันธ์ (2554) ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัยที่มีคุณภาพภาคอีสานพบว่าปัจจัยที่สำคัญ อยู่ 3 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 ปัจจัยที่ใส่เข้าไป (Input) ได้แก่

ขั้นตอนการเตรียมทีมวิจัย กล่าวคือ

- การพัฒนาโจทย์วิจัยตามความต้องการของชุมชน

- การสร้างทีมวิจัยที่มาจากกลุ่มคนที่เฝ้ารอเรียนรู้และมีจิตสาธารณะ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะที่โดดเด่นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (กาญจนา แก้วเทพ, 2552: 16)

- การทำความเข้าใจในแนวคิดและกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันกับชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นวิเคราะห์ปัญหา พัฒนาโจทย์วิจัย การสร้างการมีส่วนร่วมจากทีมวิจัยจากหลากหลายกลุ่มคน หลากหลายบทบาทหน้าที่ในชุมชน การเตรียมทีมและการจัดแบ่งบทบาทการทำงานที่ดี การวางแผน กำหนดเป้าหมายและทิศทางร่วมกันที่ชัดเจน ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

ด้านที่ 2 ปัจจัยด้านกระบวนการ (Process) ได้แก่

- การติดตามสรุปผลข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันของทีมวิจัยและชุมชน เป็นระยะ

- ความถูกต้อง โปร่งใสและมีประสิทธิภาพของการจัดการงบประมาณโครงการ

- การประชุมทีมวิจัยเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องร่วมกัน เช่น การออกแบบ เครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูลอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา ประเด็นศึกษา

อย่างรอบด้าน มีการวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกันกับคนในชุมชน มีการนำเสนอผลการวิจัยทั้งรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์สู่ชุมชนเป็นระยะ รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์โครงการวิจัยที่หลากหลายวิธีการเพื่อสื่อสารกับคนในชุมชนและคนนอกชุมชน

ด้านที่ 3 ผลที่เกิดขึ้น (Out-put) และผลกระทบจากโครงการ (Impact) มีหลายด้าน ดังต่อไปนี้

- พัฒนาคน ให้มีทักษะ มีความสามารถในการทำวิจัย มีการวิเคราะห์ปัญหา การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การบันทึกและการเขียนรายงาน
 - การพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาและพัฒนาข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดการปัญหาและการพัฒนาต่อในอนาคต
 - เกิดการพัฒนาเครือข่ายและกลไกการจัดการปัญหาในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น เกิดกลุ่มคนทำงานและมีแนวทางในการเฝ้าระวังป้องกันปัญหาในอนาคต
 - เกิดแผนงานและงบประมาณในการจัดการปัญหาทั้งในระยะสั้น ระยะยาวของชุมชนเพื่อจัดการปัญหาและพัฒนาชุมชน
 - เกิดความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในชุมชนให้การสนับสนุนงบประมาณในการแก้ปัญหาในระยะยาว
 - มีการเผยแพร่และการขยายผลการแก้ปัญหาต่อสาธารณชน ได้แก่ สื่อต่างๆ และเป็นแหล่งเรียนรู้
 - มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องร่วมกับกลุ่มคนที่หลากหลาย มีการยกระดับการทำงาน
- นอกจากนี้ในงานวิจัยของ (สุวรรณ บัวพันธ์) ยังกล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานโดยกระบวนการสนับสนุนของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานจากการถอดบทเรียนโครงการศูนย์ประสานงานที่สนับสนุนโครงการคุณภาพทั้งหมด 8 แห่ง มาสรุปประมวลเป็นภาพรวมทั้งหมด ในด้านปัจจัย เงื่อนไขที่สำคัญในการสนับสนุนให้โครงการวิจัยเกิดคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อนการวิจัย ระยะระหว่างการทำโครงการวิจัย และระยะหลังการวิจัย ไว้ดังต่อไปนี้

ระยะก่อนการวิจัย มีกระบวนการที่สำคัญๆ ดังนี้

1. การกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานของ Node และความสอดคล้องกับประเด็นปัญหาพื้นที่
2. การศึกษาชุมชนและพัฒนาพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ในการวิจัยและการกำหนดประเด็นศึกษาวิจัย เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการทำงานในระยะยาวและการเคลื่อนไหวทางสังคม/นโยบาย
3. การค้นคน คัดทีมวิจัย และการประเมินศักยภาพพื้นที่ มีความจำเป็นที่ต้องเลือกพื้นที่มีศักยภาพระดับหนึ่งที่จะทำให้การวิจัยมีความสำเร็จสูง

4. นักวิจัยต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานด้านความรู้ ความสามารถเป็นทุนเดิมที่มีความสำคัญต่อดำเนินโครงการวิจัยให้มีคุณภาพและส่งผลกระทบสูง

5. กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย มีกระบวนการและวิธีการในหลายลักษณะตามความสนใจและเป้าหมายการทำงาน

6. ความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่าง Node กับ นักวิจัย เป็นพื้นฐานสำคัญในการทำงานร่วมกันเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ซึ่งได้พัฒนาขึ้นทั้งก่อนการวิจัย ระหว่างการวิจัยและหลังการวิจัย แต่โดยส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นก่อนการทำงานร่วมกัน

ระยะระหว่างการดำเนินการวิจัย มีกระบวนการที่สำคัญๆ ดังนี้

1. การมองเป้าหมายระยะยาวของโครงการวิจัย และการวิเคราะห์ประเมินศักยภาพ จุดอ่อน จุดแข็ง ของนักวิจัยและทีมเป็นระยะๆ ดังนี้

1.1 เห็นภาพรวมและเป้าหมายของโครงการว่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอะไร

1.2 วิเคราะห์ศักยภาพและจุดอ่อนของทีมวิจัย และประเมินการทำงานของทีมวิจัยและชุมชน เพื่อหาเครื่องมือและวิธีสร้างการเรียนรู้และเสริมความรู้ประสบการณ์ให้กับทีมวิจัย

2. การเตรียมชุมชนวิจัย เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการทำโครงการวิจัยนี้ ก่อนเริ่มปฏิบัติการวิจัยจริง

3. การเสริมความรู้ ทักษะประสบการณ์ เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ใน 3 ระยะ คือ ช่วงต้น ช่วงกลาง และช่วงปลาย ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการทำงานวิจัยให้กับทีมวิจัย

4. การสร้างกระบวนการคิด การวางแผนและปฏิบัติการการวิจัย การหาแนวทางแก้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ เป็นการลงพื้นที่ชุมชนวิจัยเพื่อติดตามสนับสนุน และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมวิจัยและชุมชนวิจัย

5. การปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ

6. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

7. การประสานความร่วมมือกับบุคคลและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงการวิจัยทุกขั้นตอนหรือตามโอกาส

ระยะหลังการวิจัย มีกระบวนการที่สำคัญๆ ดังนี้

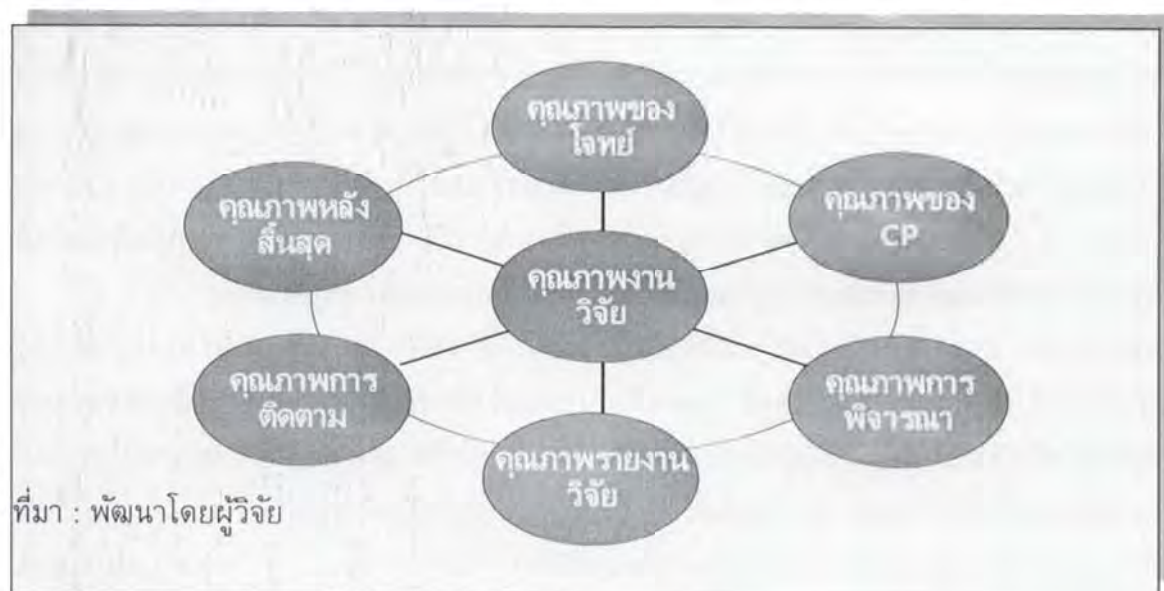
1. การนำเสนอผลการวิจัยสู่สาธารณะ และผลักดันสู่ภาคนโยบายในระดับชุมชน ระดับหน่วยงาน เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้และสร้างทางเลือกใหม่ๆ ให้กับสังคม

2. การพัฒนาข้อมูล การผลิตสื่อ การประสานสื่อสารมวลชนเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาดูงาน

3. การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและยกระดับสู่บทบาทที่เสี่ยง

4. การพัฒนาโจทย์วิจัยต่อยอดและจัดทำโครงการพัฒนาต่อยอดผลการวิจัยจากแหล่งทุนต่างๆ เพื่อเสริมสร้างกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในหลายๆ ด้าน

จากการศึกษาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และตัวชี้วัดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อเพื่อจำแนกตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับทีมวิจัย ดังแผนผังที่ 2.4 แสดงการจำแนกตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

การสื่อสาร

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำมาสรุปใจความสำคัญตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการสื่อสารและประเภทของทฤษฎีการสื่อสาร
2. การสื่อสาร ความหมายและองค์ประกอบของการสื่อสาร
3. รูปแบบของการสื่อสาร
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร

1. ทฤษฎีการสื่อสาร⁹

คือ การอธิบายการสื่อสารในด้านความหมาย กระบวนการ องค์ประกอบ วิธีการ บทบาทหน้าที่ ผล อิทธิพล การใช้ การควบคุม แนวคิดของศาสตร์ต่าง ๆ แนวโน้มอนาคต และปรากฏการณ์เกี่ยวกับการสื่อสาร แต่การอธิบายต้องมีการอ้างอิงอย่างมีเหตุผลที่ได้จากหลักฐาน เอกสาร หรือปากคำของมนุษย์

⁹ อ้างอิงจากเอกสารทฤษฎีการสื่อสาร วันที่ 24 มิถุนายน 2552

ประเภทของทฤษฎีการสื่อสาร

ทฤษฎีการสื่อสารก็คือการอธิบายการสื่อสารในด้านความหมาย กระบวนการ องค์ประกอบ หลักการ วิธีการ บทบาทหน้าที่ ผล อิทธิพล การใช้ การควบคุม ปรัชญาการณที่เกี่ยวกับการสื่อสาร สภาพปัญหา และแนวโน้มในอนาคต รวมทั้งการอธิบายแนวคิดของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร เราอาจจำแนกทฤษฎีการสื่อสารออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

(1) ทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติ (Operational theory) ใช้เป็นหลักในการบริหาร และปฏิบัติงานสื่อสารทุกประเภทในสาขาวิทยาศาสตร์ และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาสร้างเป็นกลยุทธ์ ทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านการศึกษา การพัฒนาอารมณ์ และจิตใจ รวมทั้งการพัฒนาพฤติกรรม อาทิ การใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้ ความเพลิดเพลิน ความบันเทิงหรือจิตบำบัด นอกจากนี้ยังจะเป็นประโยชน์ต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผ่านช่องทางสื่อที่หลากหลาย อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์

(2) ทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ (Scientific-philosophical theory) ใช้เป็นหลักในการแสวงหา หรือพิสูจน์ข้อเท็จจริง หรือสัจจะ ในเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อนำไปเป็นพื้นฐานหลักเพื่อการพัฒนาการบริหารหรือการปฏิบัติงานการสื่อสารทุกประเภท รวมทั้งใช้เป็นหลักในการปรับปรุงวิพากษ์วิจารณ์สื่อ หรือการสื่อสารให้มีคุณค่าในเชิงสร้างสรรค์ เป็นการศึกษาค้นคว้าลึกซึ้งในความหมายปรัชญา วัตถุประสงค์บทบาทหน้าที่ สิทธิเสรีภาพ และความรับผิดชอบของการสื่อสารประเภทต่าง ๆ แนวราบ ได้แก่ การศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวโยงระหว่างนิเทศศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ อาทิ จิตวิทยา สังคมวิทยา สังคมศาสตร์แขนงต่าง ๆ

(3) ทฤษฎีการสื่อสารแนววิพากษ์ (Critical theory) ใช้เป็นหลักในการศึกษาวิจัย และวิพากษ์วิจารณ์การสื่อสารภายในองค์กร การสื่อสารสาธารณะ การสื่อสารมวลชน การสื่อสารระหว่างประเทศ หรือการสื่อสารของโลก สามารถใช้เป็นพื้นฐานความคิดของการสร้างสมมติฐานในงานวิจัย และการแสวงหาแนวหรือประเด็นในการวิพากษ์วิจารณ์สื่อหรือการสื่อสารโดยนักวิชาการ หรือนักวิจารณ์สื่อ (media critics)

2. การสื่อสาร ความหมายและองค์ประกอบของการสื่อสาร

ความหมายและองค์ประกอบของการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) หมายถึง กระบวนการส่งข่าวสารข้อมูลจากผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงให้ผู้รับข่าวสารมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับมา โดยคาดหวังให้เป็นไปตามที่ผู้ส่งต้องการ

องค์ประกอบของการสื่อสาร ประกอบด้วย

1. ผู้ส่งข่าวสาร (Sender)
2. ข้อมูลข่าวสาร (Message)
3. สื่อในช่องทางการสื่อสาร (Media)

4. ผู้รับข่าวสาร (Receivers)
5. ความเข้าใจและการตอบสนอง

กระบวนการสื่อสาร

กระบวนการสื่อสาร (Communication Process) เริ่มต้นจากผู้ส่งข่าวสาร (Sender) ทำหน้าที่เก็บรวบรวม แนวความคิดหรือข้อมูล จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ แล้วแปลงแนวความคิดหรือข้อมูลออกมาเป็น ข่าวสาร (Message) แล้วใส่รหัส (Encoding) ในรูปแบบตัวอักษร น้ำเสียง สัญลักษณ์ การเคลื่อนไหว ฯลฯ แล้วส่งไปยังผู้รับข่าวสาร (Receivers) ผ่านสื่อกลาง (Media) ในช่องทางการสื่อสาร (Communication Channels) ประเภทต่าง ๆ หรืออาจจะถูกส่งจากผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสารโดยตรง เมื่อผู้รับข่าวสาร ได้รับข่าวสารแล้วจะถอดรหัส (Decoding) ตามความเข้าใจและประสบการณ์ในอดีต หรือสภาพแวดล้อมในขณะนั้น และมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับไปยังผู้ส่งข่าวสารซึ่งอยู่ในรูปของความรู้ ความเข้าใจ การตอบรับ การปฏิเสธ

คุณลักษณะของผู้ประสบความสำเร็จในการสื่อสาร

1. มีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ
2. มีทักษะในการสื่อสาร
3. เป็นคนช่างสังเกต เรียนรู้ได้เร็ว และมีความจำดี
4. มีความซื่อตรง มีความกล้าที่จะกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง
5. มีความคิดสุขุม รอบคอบ
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. คิดและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
8. มีความสามารถแยกแยะและจัดระเบียบข่าวสารต่าง ๆ
9. มีความสามารถในการเขียนได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
10. มีศิลปะและเทคนิคการจูงใจคน
11. รู้ขั้นตอนการทำงาน
12. มีมนุษยสัมพันธ์ดี

วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

โดยทั่วไปวัตถุประสงค์ของการสื่อสารมีลักษณะคือ

1. การสื่อสารเพื่อควบคุม เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้ให้เป็นไปในทางที่ต้องการ
2. เพื่อรวบรวมข้อมูล ของตัวเรา (ประเมินตนเอง เพื่อพัฒนาตนเอง) ของบุคคลอื่น (เพื่อประเมินเกี่ยวกับตัวเขา เพื่อเรียนรู้ทัศนคติ ความเชื่อ ความคิดเห็น ค่านิยม) หรือรอบตัวเรา (เพื่อได้รู้การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น)
3. เพื่อการสังคม เช่น การพบปะสังสรรค์ การประชุม สัมมนา การพูดคุย

4. เพื่อลดความตึงเครียด รู้สึกดีขึ้นถ้าเราได้ระบาย หรือได้พูดคุยปัญหาเกี่ยวกับเพื่อน

ลักษณะของการสื่อสาร

- การสื่อสารเกี่ยวข้องกับการ ก่อให้เกิดความหมายกับผู้ฟัง
- การสื่อสารเกี่ยวข้องกับการส่งข้อมูลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
- การสื่อสารเกี่ยวข้องกับการกระตุ้นเตือน ชักนำให้บุคคลคล้อยตามหรือเห็นด้วย
- การสื่อสารเกิดขึ้นตลอดเวลา : อาจไม่รู้ตัว หรือไม่ตั้งใจ ขณะอ่านหนังสือก็ได้ยิน

เสียงพูดของคนอื่น

- การสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ: ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ อารมณ์ ที่เปลี่ยนไป
- การสื่อสารทุกอย่างย่อมมีเป้าหมาย: เมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ความสับสนจะ

น้อยลง

- การสื่อสารเป็นสังคมอย่างหนึ่ง: ความต้องการทางสังคม ทำให้คนอยากจะคบหาสมาคม

กับบุคคลอื่น

- การสื่อสารทุกอย่างจะแสดงให้เห็นสองลักษณะของการสื่อสาร เช่น คำขอร้อง คำพูดที่สนุกสนาน สัมพันธ์กับท่าทางเช่นยิ้ม หัวเราะ

- การสื่อสารเป็นเรื่องสลับซับซ้อน เช่น การบอกเล่าเรื่องต่อกัน จะแตกต่างกันไป เพราะนำเอาพฤติกรรมเข้าไปเกี่ยวข้อง

ระดับกิจกรรมทางการสื่อสาร

1. ระดับตัวเอง : สื่อสารกับตัวเอง วิเคราะห์ตัวเอง เตือนตัวเอง
2. ระดับระหว่างบุคคล : ลดความกลัว สร้างความไว้วางใจกัน กล่าวแสดงออก
3. ระดับกลุ่มย่อย : เป็นประชาธิปไตย ทุกคนมีส่วนร่วมปรึกษาหารือ มีจุดหมายปลายทาง

เดียวกัน

4. ระดับเทคโนโลยี: รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์
5. ระดับชุมชน: กลุ่มเฉพาะ เพื่อแจ้งข้อมูล ชักชวนให้คล้อยตาม หรือเพื่อความบันเทิง
6. ระดับมวลชน: ใช้สื่อที่หลากหลายมากขึ้น

สภาพของการสื่อสาร (Communication Context)

- สภาพแวดล้อมที่มีตัวตน มองเห็นได้
- สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่
- สภาพทางด้านจิตวิทยา เช่นความรู้สึกเป็นมิตร
- สภาพทางด้านจังหวะเวลา เช่นกิจกรรมบางอย่างจะเกิดขึ้นในเวลากลางคืนเท่านั้น

ผลกระทบจากการสื่อสาร

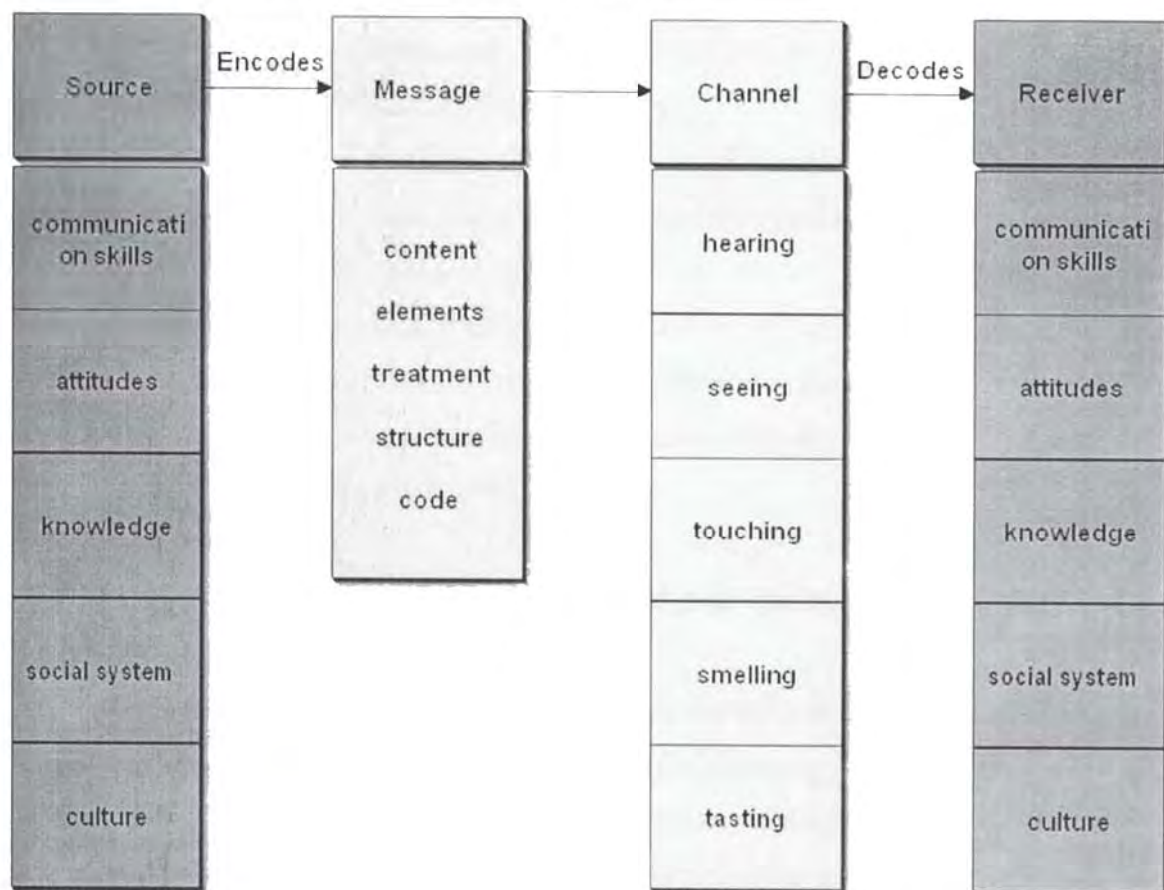
ผลกระทบจากการสื่อสาร หมายถึง การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับข่าว ในแนวทางที่ผู้ส่งข่าวต้องการ อาจเกิดขึ้นได้ ดังนี้

- การเปลี่ยนแปลงความรู้: ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ
- การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ: ทางบวก หรือลบ
- การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม: การซื้อสินค้าเพิ่ม มาทำงานตรงเวลา การแต่งตัวที่เหมาะสม การบริโภคเพิ่มขึ้นหรือลดลง

5. รูปแบบของการสื่อสาร

5.1 รูปแบบการสื่อสารของบาร์นลันด์ (Barnlund's Transaction Model of Communication) ประกอบไปด้วย 1) แหล่งข่าว 2) ข่าวสาร 3) ช่องทาง 4) ผู้รับข่าว (David K. Berlo, *The Process of Communication* (New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1960)

Berlo's Model of Communication

A Source encodes a message for a channel to a receiver who decodes the message:
S-M-C-R Model.

5.2 แบบจำลองของทฤษฎีสารสนเทศของ เดวิด เค เบอร์โล (David K. Berlo) ที่พัฒนาเป็นแบบจำลองทางจิตวิทยาว่าด้วยองค์ประกอบของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่รู้จักกันดีในนามของ S M C R (Source, Message, Channel, Receiver) The Process of Communication, 1960) กระบวนการการสื่อสารที่เสนอ การเข้ารหัสและการถอดรหัส (encoding-decoding) ของผู้ส่งสารและผู้รับสารและทำให้เห็นว่าการสื่อสารของมนุษย์และของสื่อมวลชนจะมีประสิทธิผลสูงก็ต่อเมื่อการเข้ารหัสถอดรหัสที่ดี ผู้สื่อสารทั้งสองฝ่ายจะต้องมีความรู้ความสามารถในการแปลสารสนเทศ (information) เป็นสาร (message) และแปลงสารเป็นสารสนเทศได้ทั้งสองทิศทาง

5.3 รูปแบบการสื่อสารตามทฤษฎี S M C R ประกอบด้วย

ผู้ส่ง (source) ต้องมีความชำนาญ ทักษะ ทักษะ ความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรมเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการ “การเข้ารหัส” (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

ข้อมูลข่าวสาร (message) เกี่ยวข้องด้านเนื้อหา ต้องมี องค์ประกอบ โครงสร้าง เนื้อเรื่อง การทำข่าว รหัส สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

ช่องทางในการส่ง (channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูลโดยผ่านประสาณสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

ผู้รับ (receiver) ต้องมีความชำนาญ ทักษะ ความรู้ ระบบสังคม วัฒนธรรม เป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การถอดรหัส” (decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งจึงจะทำให้การสื่อสารความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

ปัจจัยที่จะทำให้การสื่อสารตามทฤษฎี S M C R ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่

1. **ทักษะในการสื่อสาร (communication skills)** หมายถึง ทักษะซึ่งทั้งผู้ส่งและผู้รับ ที่มีชำนาญในการส่งและการรับการเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้อย่างถูกต้อง เช่น ผู้ส่งต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาพูดที่ถูกต้อง ชัดเจนฟังง่าย มีการแสดงสีหน้าหรือท่าทาง ลีลาในการพูด น่าฟัง หรือการเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้องสละสลวยน่าอ่าน ส่วนผู้รับมีทักษะการฟังที่ดีสามารถอ่านข้อความที่ส่งมาได้

2. ทักษะ (attitudes) เป็นทัศนคติของผู้ส่งและผู้รับซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับ มีทัศนคติที่ดีมีการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับต่อกันจะทำให้การสื่อสารได้ผลดี เช่น ถ้าผู้ฟังมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูดก็มักจะมีความเห็นคล้อยตามไปด้วย

3. ระดับความรู้ (knowledge levels) ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้เท่าเทียมกันก็จะทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดี ถ้ามีระดับที่แตกต่างกันต้องปรับความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่งเพื่อให้สอดคล้องกับความเข้าใจ

4. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (socio - culture systems) การทำความเข้าใจระบบสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสารก็จะส่งผลต่อความสำเร็จต่อการสื่อสาร เช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ ฯลฯ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่างวัฒนธรรมต้องมีการศึกษาถึงกฎข้อบังคับต่าง ๆ ด้วย

7 c กับ การสื่อสารที่ดี

1. Credibility (ความน่าเชื่อถือ) สามารถทำให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อถือในสารนั้น ๆ
2. Content (เนื้อหาสาระ) มีสาระให้เกิดความพึงพอใจ เร่งเร้าและชี้แนะให้เกิดการตัดสินใจได้ในลักษณะอย่างไรบ้าง
3. Clearly (ความชัดเจน) การเลือกใช้คำหรือข้อความที่เข้าใจง่าย ๆ ข้อความไม่คลุมเครือนั่นเอง
4. Context (ความเหมาะสมกับโอกาส) การเลือกใช้ภาษาและใช้สิ่งที่ส่งสารตลอดจนผู้รับเหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมนั้นๆ เพียงใด
5. Channel (ช่องทางการส่งสาร) การเลือกวิธีการส่งข่าวสารได้เหมาะสมและรวดเร็วที่สุดในลักษณะไหน
6. Continuity consistency (ความต่อเนื่องและแน่นอน) การสื่อสารกระทำอย่างต่อเนื่องมีความแน่นอนถูกต้อง
7. Clarity of audience (ความสามารถของผู้รับสาร) การเลือกใช้วิธีการส่งสารซึ่งมั่นใจว่าผู้รับสารจะสามารถรับสารได้ง่ายและสะดวกโดยคำนึงถึงความรู้ เจตคติ อุปนิสัย ทักษะการใช้ภาษา สังคมวัฒนธรรมของผู้รับสารเป็นสำคัญ

5.4 รูปแบบการสื่อสารองค์กรเชิงบูรณาการ (Integrated Organizational

Communication) สมควร กวียะ ได้นำเอาทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมมาปฏิรูปการประชาสัมพันธ์แบบดั้งเดิม สร้างเป็นทฤษฎีการประชาสัมพันธ์ใหม่ที่เรียกว่า การสื่อสารองค์กรเชิงบูรณาการ เสนอว่าองค์กรจะต้องปรับเปลี่ยนปรัชญา (1) จากการสื่อสารมิติเดียวมาเป็นการสื่อสารหลายมิติ (multi-dimensional communication) ใช้หลายสื่อ หลายทิศทาง และมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมทั้งองค์กรและสังคมอย่างเป็นธรรม (2) จากการสื่อสารถึงสาธารณชนหรือมวลชนมาเป็นการสื่อสารกับสมาชิกของสังคม เน้นสังคมภายในองค์กรและชุมชนรอบองค์กร ก่อนขยายขอบเขตออก

ไปสู่องค์กรอื่น และสังคมมวลชน (3) จากการสื่อสารโน้มน้าวใจให้คล้อยตามมาเป็นการสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวบนพื้นฐานความแตกต่าง (oneness of differences) ของความรู้ ความคิด และบทบาทหน้าที่ (4) จากการสื่อสารเพื่อสร้างเสริมภาพลักษณ์ (mind image) ขององค์กรเพียงด้านเดียวมาเป็นการสื่อสารเพื่อส่งเสริมภาพจริง (real image) ที่แสดงความรับผิดชอบขององค์กรต่อสังคมต่อโลกและต่อชีวิตของเพื่อนมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นลูกค้าหรือกลุ่มเป้าหมายขององค์กรหรือไม่

5.5 รูปแบบการสื่อสารของลาสเวลล์ (Lesswell) ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) ได้เสนอสูตรการสื่อสารประกอบด้วย

- ใคร (Who) เป็นผู้ส่งหรือทำการสื่อสาร
- พูดอะไร ด้วยวัตถุประสงค์อะไร (Says what, with what purpose) เป็นเนื้อหาข่าวสาร ผู้ส่งจะส่งเนื้อหาอะไรโดยจะเป็นข่าวสารธรรมดาเพื่อให้ผู้รับทราบความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละวัน และคาดว่าจะได้รับการตอบสนองจากผู้รับอย่างไรบ้าง
- โดยใช้วิธีการและช่องทางใด (By what means, in what channel) ผู้ส่งทำการส่งข่าวสารโดยการพูด ใช้ภาพ ฯลฯ หรือเครื่องมืออะไร
- ส่งไปยังใคร ในสถานการณ์อะไร (To whom, in what situation) ผู้รับเป็นกลุ่มใดบ้างเพื่อสามารถเลือกสรรเนื้อหาและวิธีการส่งให้เหมาะสมกับผู้รับ
- ได้ผลอย่างไรในปัจจุบัน และอนาคต (With what effect, immediate and long term?) การส่งข่าวสารควรอาศัยเทคนิควิธีการที่แตกต่างกัน

5.6 รูปแบบการสื่อสารทางเดียวเชิงเส้นตรงของแชนนันและวีเวอร์

คล็อด อี. แชนนัน (Claude E.Shannon) และวอร์เรนวีเวอร์ (Warren Weaver) ได้คิดทฤษฎีการสื่อสารทางเดียวเชิงเส้นตรง การสื่อสารเริ่มด้วยผู้ส่งซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลทำหน้าที่ส่งเนื้อหาข่าวสารเพื่อส่งไปยังผู้รับ โดยผ่านทางเครื่องส่งหรือตัวถ่ายทอดในลักษณะของสัญญาณที่ถูกส่งไปในช่องทางต่าง ๆ กันแล้วแต่ลักษณะของการส่งสัญญาณแต่ละประเภท เมื่อทางฝ่ายผู้ได้รับสัญญาณแล้ว สัญญาณที่ได้รับจะถูกปรับให้เหมาะสมกับเครื่องรับหรือการรับเพื่อทำการแปลสัญญาณให้เป็นเนื้อหาข่าวสารนั้นอีกครั้งหนึ่งให้ตรงกับที่ผู้ส่งส่งมา

5.7 รูปแบบการสื่อสารเชิงวงกลมของออสกูดและชแรมม์

ตามปกติแล้วในการสื่อสารระหว่างบุคคลและแบบกลุ่มบุคคลนั้น ผู้ส่งและผู้รับจะมีการเปลี่ยนบทบาทกันไปมาในลักษณะการสื่อสารสองทาง โดยเมื่อผู้ส่งได้ส่งข้อมูลข่าวสารไปแล้วทางฝ่ายผู้รับทำการแปลความหมายข้อมูลที่รับมา และจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับกลับเป็นผู้ส่งเดิมเพื่อตอบสนองต่อ สิ่งที่ได้รับมา ในขณะเดียวกันผู้ส่งเดิมจะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้รับเพื่อรับข้อมูลที่ส่งกลับมาและทำการแปลความหมายสิ่งนั้น เดิมการสื่อสารในลักษณะที่ทั้งผู้ส่งและผู้รับจะวนเวียน

เปลี่ยนบทบาทกันไปมาในลักษณะเชิงวงกลมด้วยลักษณะดังกล่าวทำให้ชาร์ลส์ อี. ออสกู๊ด (Charles E.Osgood) และ วิลเบอร์ แอล. ชแรมม์ (Wilbur L. Schramm) ได้สร้างแบบจำลองการสื่อสารเชิงวงกลมขึ้น โดยเน้นถึงไม่เพียงแต่องค์ประกอบของการสื่อสารเท่านั้น แต่รวมถึงพฤติกรรมของทั้งผู้ส่งและผู้รับด้วยโดยที่แบบจำลองการสื่อสารเชิงวงกลม

จากทฤษฎีการสื่อสารที่กล่าวมาแล้วอาจสรุปได้ว่า ในการสื่อสารนั้นการที่ผู้ส่งและผู้รับจะสามารถเข้าใจกันได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะ ทักษะคิด ความรู้ ระบบสังคมและวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่าย ถ้าทั้งผู้ส่งและผู้รับมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สอดคล้องกันมากจะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผลดียิ่งขึ้น เพราะต่างฝ่ายจะมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถจัดอุปสรรคในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งและผู้รับออกไปได้

6. เอกสารจากเวทีสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล: 2542)¹⁰

การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงสังคม

กระบวนการค้นแบบทางเลือกไม่เน้นสูตรสำเร็จรูป ไม่เน้นการนำเสนอเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม แต่มุ่งเน้นกระบวนการค้นหาเส้นทางที่เหมาะสมในการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม ระดับชุมชน และระดับบุคคล อย่างไม่จำกัดทิศทาง ขอบเขต หรือเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงสังคม อาจมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป (pluralistic/ multiplicity in one world) ตามความเหมาะสมของสังคมท้องถิ่น และตามความต้องการของสมาชิกในสังคมดังกล่าว

ดังนั้นกระบวนการสื่อสารแบบทางเลือก ไม่ได้เน้นความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารแบบทิศทางเดียว (one-way communication) จากบนลงล่าง (top-down) แต่มุ่งเน้นกระบวนการสื่อสารสองทางแบบต่อเนื่อง (two-way interactive communication) ในแนวระนาบ (horizontal communication) ในหมู่สมาชิกของสังคมโดยอาจใช้วิธีการสื่อสารหลากหลายกันไป นอกจากนั้น กระบวนการสื่อสารแบบทางเลือก มุ่งเน้นความสำคัญของไปที่ "เนื้อหา" ของสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (information exchange) การตีความสาร (message interpretation) ตลอดจนการวิเคราะห์บริบททางการสื่อสารในเชิงวิพากษ์มากกว่าการให้ความสำคัญกับกระบวนการส่งสาร จากผู้ส่งสารผ่านสื่อประเภทต่างๆ ไปยังผู้รับสาร และการสนใจการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้รับสาร

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งของกระบวนการค้นแบบทางเลือกในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (dialectic process) ของสมาชิกในสังคม บน

¹⁰ วันที่ 2 - 4 เมษายน พ.ศ. 2542 เอกสารสำหรับการประชุมกลุ่มย่อยด้วยเรื่อง "องค์ประกอบในการขับเคลื่อนประชาสังคม" กลุ่มที่ 1 พลเมืองกับการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงในการประชุมทางวิชาการประชาสังคม ครั้งที่ 1 ณ หอประชุมเนชั่น กรมประชาสัมพันธ์ สถาบันพัฒนาการศึกษารนสุชาเขียน มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายานครปฐม

พื้นฐานของความเท่าเทียมกัน (equal basis) เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคม และดำเนินการร่วมกัน ในขณะที่มองบทบาทของภาครัฐบาลว่าเป็น ผู้ให้การสนับสนุน (facilitator) การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ และเน้นการให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทางแบบต่อเนื่อง ทำให้กระบวนการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อให้เข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการ และแนวทางที่หลากหลาย สำหรับการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับสังคมของตน

นอกจากนั้นการสนทนาโต้ตอบระหว่างบุคคล หรือ กลุ่มบุคคลดังกล่าว ยังเป็นการฝึกสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทาง และการตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ก็คือ กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (participatory communication process) ของสมาชิกในสังคมอันจะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (public conscientization) และกระบวนการเรียนรู้กัน (learning process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เหมาะสมและเป็นที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในสังคม

เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น ได้แก่ ปรัชญาและแนวคิดด้านประชาธิปไตยทางการสื่อสาร (democratic communication) กล่าวคือ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างสมาชิกในสังคมจำเป็นต้องดำเนินไป โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิ และเสียงของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น (right to communicate) โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (accessibility to information) การมีจิตสำนึกในเชิงประโยชน์ของสาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตัว การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ เป็นต้น โดยเชื่อกันว่า ปรัชญาการสื่อสารเชิงประชาธิปไตยดังกล่าวจะนำไปสู่ การเพิ่ม “พลัง” (empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม การกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม หรือโครงการต่างๆ ที่ได้ร่วมกันกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเอาใจใส่ดูแล และตรวจสอบโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

นโยบายสาธารณะ

วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของงานวิจัยคือการพยายามหาช่องทางในการนำข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบายของหน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ จึงขอเสนอแนะนโยบายสาธารณะในหลายมิติดังนี้ กระบวนการนโยบายสาธารณะ นโยบายสาธารณะที่ดี การเคลื่อนนโยบายสาธารณะอย่างกว้างขวางและเป็นกลาง การมีส่วนร่วมเสนอประเด็นนโยบายสาธารณะอย่างกว้างขวาง เวทีนโยบายสาธารณะ

องค์ประกอบของกระบวนการนโยบายสาธารณะ

กระบวนการนโยบายสาธารณะ ควรประกอบด้วยบุคคล 3 ประการ (ประเวศ วะสี, 2549)¹¹ กล่าวถึงนโยบายสาธารณะไว้ ดังนี้คือ

1) เป็นกระบวนการทางปัญญา ใช้หลักฐานข้อเท็จจริงที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์มาอย่างดีจนเป็น “ ความรู้ ” ที่เรียกว่าเป็นการสร้างนโยบายที่อยู่บนฐานของความรู้ (Knowledge – based policy formulation)

2) เป็นกระบวนการทางสังคม นโยบายกระทบสังคมทั้งหมดอย่างรุนแรง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือสังคมควรเข้ามามีบทบาทร่วมเรียนรู้ ร่วมกำหนดนโยบาย เป็นกระบวนการเปิดเผยโปร่งใส และเป็นไปตามรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 76 กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

3) เป็นกระบวนการทางศีลธรรม กระบวนการนโยบายสาธารณะควรมีอุดมคติเพื่อความถูกต้องดีงามและประโยชน์สุขของคนทั้งหมด ไม่แสวงประโยชน์เฉพาะตนเฉพาะกลุ่ม

ลักษณะของนโยบายสาธารณะที่ดี

ประเวศ วะสี (2549 : หน้า 7) ได้กล่าวถึง นโยบายสาธารณะที่ดี (Healthy Public Policies) คือนโยบายสาธารณะที่นำไปสู่ความถูกต้อง เป็นธรรม และประโยชน์สุขของมหาชนแต่ในสังคมปัจจุบันที่ซับซ้อน นโยบายสาธารณะที่ดีควรมี “ความถูกต้องเป็นธรรม” และ นำมาสู่ “เป็นประโยชน์สุขของมหาชน”

การเคลื่อนกระบวนการสาธารณะอย่างกว้างขวางและเป็นกลาง

ประเวศ วะสี (2549 : หน้า 8-9) กล่าวว่า กระบวนการนโยบายสาธารณะ ไม่ควรจรรบรัดให้ได้ข้อเสนอเพื่อเสนอต่อผู้มีอำนาจ แต่ควรจะเน้นที่การมีส่วนร่วมเรียนรู้ของทุกฝ่ายอย่างกว้างขวาง จนเกิดเป็นความเข้าใจของสังคม (social understanding) เป็นคุณค่าของสังคม (social value) เป็นการปฏิบัติโดยสังคม (social practice) ส่วนข้อเสนอเป็นผลพลอยได้อย่างหนึ่ง

“ความเข้าใจ – คุณค่า – การปฏิบัติ” โดยสังคมจนเป็นปรกติวิสัย คือการปรับเปลี่ยนตัวเองทางสังคม (social transformation) ซึ่งเท่ากับการได้ผลของนโยบายสาธารณะไปแล้ว

การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) การวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจนเกิดวิธีการต่าง ๆ ซึ่งได้ผล เช่น AIC, Dialogue, การจัดการความรู้ (Knowledge Management) สำหรับ AIC ได้มีการใช้กันในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลา

¹¹ วันที่ 17 พฤษภาคม 2549 กระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process)

หนึ่งแล้ว แต่ยังขาดความเป็นสถาบันที่ทำงานอย่างเป็นระบบ Dialogue ที่มีผู้ให้ชื่อว่า สุนทรียสนทนา นั้น เป็นเทคนิคที่ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์อย่างมหาศาล และเกิดปัญญาร่วม (collective wisdom)

การจัดการความรู้ หมายถึงการเคารพและเห็นคุณค่าของความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนแต่ละคน แล้วจัดการให้มีการนำเอาความรู้ในตัวคนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ความรู้ในตัวคนแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกันเมื่อสิ่งที่ไม่เหมือนกันมาเจอกันจะเกิดนวัตกรรมทางปัญญาขึ้น โลกเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นวัตกรรมทางปัญญาจึงเป็นความจำเป็นเรื่องการจัดการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันคงจะมีวิธีอื่นๆ อีกมาก สิ่งที่มีร่วมกันในทุกวิธีคือ การลดอัตตา (ego) ในตัวตนของตนลง เปิดให้มีการรับรู้ใหม่เรียนรู้ใหม่ร่วมกันได้ กระบวนการนี้ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนตัวเอง (personal transformation) อันทำให้เกิดความสุขและความสร้างสรรค์อย่างยิ่งใหญ่มาก การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้กระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมทางสาธารณะอย่างกว้างขวาง

การมีส่วนร่วมเสนอประเด็นนโยบายสาธารณะ

ประเวศ วะสี (2549 : หน้า 10-11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเสนอประเด็นนโยบายสาธารณะอย่างกว้างขวาง ไม่ควรรวบรัดกำหนดประเด็นนโยบายสาธารณะโดย “ผู้รู้” ไม่กี่คนเท่านั้น แต่ควรให้เกิดการมีส่วนร่วมเสนอประเด็นนโยบายจากฝ่ายต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้เป็นกระบวนการสาธารณะเพราะเมื่อเป็นกระบวนการสาธารณะแล้ว จะเกิดความกระตือรือร้นจากฝ่ายต่าง ๆ และกระบวนการสาธารณะจะทำให้งานวิชาการลงตัว และถูกนำไปใช้ได้ง่ายขึ้นฝ่ายต่าง ๆ ควรจะมีอย่างน้อย 8 ฝ่าย คือ

- (1) ประชาชน / องค์กรพัฒนาเอกชน
- (2) สื่อมวลชน
- (3) นักวิชาการ / มหาวิทยาลัย
- (4) องค์กรสนับสนุนการวิจัยนโยบาย เช่น สมาวิจัย สกว. สวรส. สสส. สปสช. มสช.
- (5) ภาคธุรกิจเอกชน
- (6) องค์กรทำงานนโยบาย เช่น กระทรวงต่าง ๆ
- (7) ฝ่ายการเมือง เช่น รัฐบาล รัฐสภา
- (8) ผู้แทนองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สมาที่ปรึกษา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นอกจากนี้ อาจจะมีฝ่าย อื่น ๆ อีก ได้แก่

- ประชาชน เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายสาธารณะมากที่สุด
- สื่อมวลชนเป็นสถานีกลางที่เชื่อมความรู้สึกนึกคิดของสังคม

เวทีนโยบายสาธารณะ

เวทีนโยบายสาธารณะเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมทุก ๆ จุดของกระบวนการนโยบายสาธารณะ ตั้งแต่การตั้งประเด็น การวิจัยนโยบาย การนำผลการวิจัยมาสู่การเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อการปฏิบัติลักษณะของเวทีนโยบายสาธารณะที่ดีอาจมีดังนี้ (ประเวศ วะสี, 2549 : หน้า 12)

1) เป็นเวทีที่ใช้ความรู้ มากกว่าการใช้ความเห็น หรือใช้วาทะโจมตีกัน เวทีใช้ความเห็นมีมากอยู่แล้วในรูปต่าง ๆ เวทีนี้ควรใช้ความรู้ที่ประมวลมาอย่างดี นำมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันโดยฝ่ายต่าง ๆ

2) มีองค์ประกอบของผู้ร่วมประชุมที่ดี ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ อย่างน้อย 8 ฝ่าย ดังกล่าวในข้อ 6 มีบุคคลสาธารณะซึ่งคนอื่นอยากประชุมด้วย มีความพิถีพิถันในการเชิญเข้าร่วมประชุมเป็นพิเศษ ให้มีสีสันและสาระ

3) ควรให้ความสนใจแก่สื่อมวลชนเป็นพิเศษ ถ้าสื่อมวลชนเข้าใจประเด็นนโยบายก็สามารถไปขยายประโยชน์ได้มากจากการสัมภาษณ์ฝ่ายต่าง ๆ และจากการเขียนรายงาน

4) ถ้าจัดให้มีการกระจายเสียงสดทางวิทยุ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายไปอย่างกว้างขวาง ควรเปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาแสดงความคิดเห็นได้ด้วย เรื่องนี้ควรมีเครือข่ายวิทยุบางเครือข่ายเป็นภาคี จะลดภาระของผู้จัดเวทีลงได้มาก ควรจัดเวทีการประชุมเก็บไว้ใช้งานต่อไป

5) มีการจัดเตรียมเอกสารประกอบการประชุม จะทำให้คุณภาพของการมีส่วนร่วมดีขึ้น การเผยแพร่ง่ายขึ้น มีการทำเอกสารสรุปผลการประชุมเผยแพร่แจกจ่ายทั่วไป ทำให้กระบวนการเป็นสาธารณะยิ่งขึ้น ส่งเรื่องที่ชัดเจนพร้อมปฏิบัติได้ให้ผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปปฏิบัติ และให้สาธารณะรับรู้ถึงการส่งมอบนโยบายนั้น ๆ

6) มีผู้จัดประชุมที่มีความสามารถในการจัดประชุมสูง พิถีพิถัน ลงรายละเอียด มีศิลปะสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้คนอยากมีส่วนร่วม สื่อสารเก่งดังนี้ เป็นต้น ควรมีองค์การภาคีเป็นเจ้าภาพร่วมกันในการจัดประชุมเวทีนโยบายสาธารณะ

แนวทางการเริ่มต้นการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะ มีดังนี้

(1) ควรพิมพ์หนังสือกรอบความคิด เรื่องกระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจ และความสนใจ

(2) พูดคุยกับองค์กรภาคีในขั้นต้น (ดูฝ่ายต่าง ๆ ในข้อ 6) ให้มีความเข้าใจ และมีฉันทะในการเป็นเจ้าภาพร่วมกัน

(3) จัดพิมพ์ประเด็นนโยบายสาธารณะในเบื้องต้นจำนวนหนึ่ง เป็นตัวอย่าง เลือกเรื่องที่จับอารมณ์ของสังคมได้ง่าย เพื่อดึงดูดความสนใจ

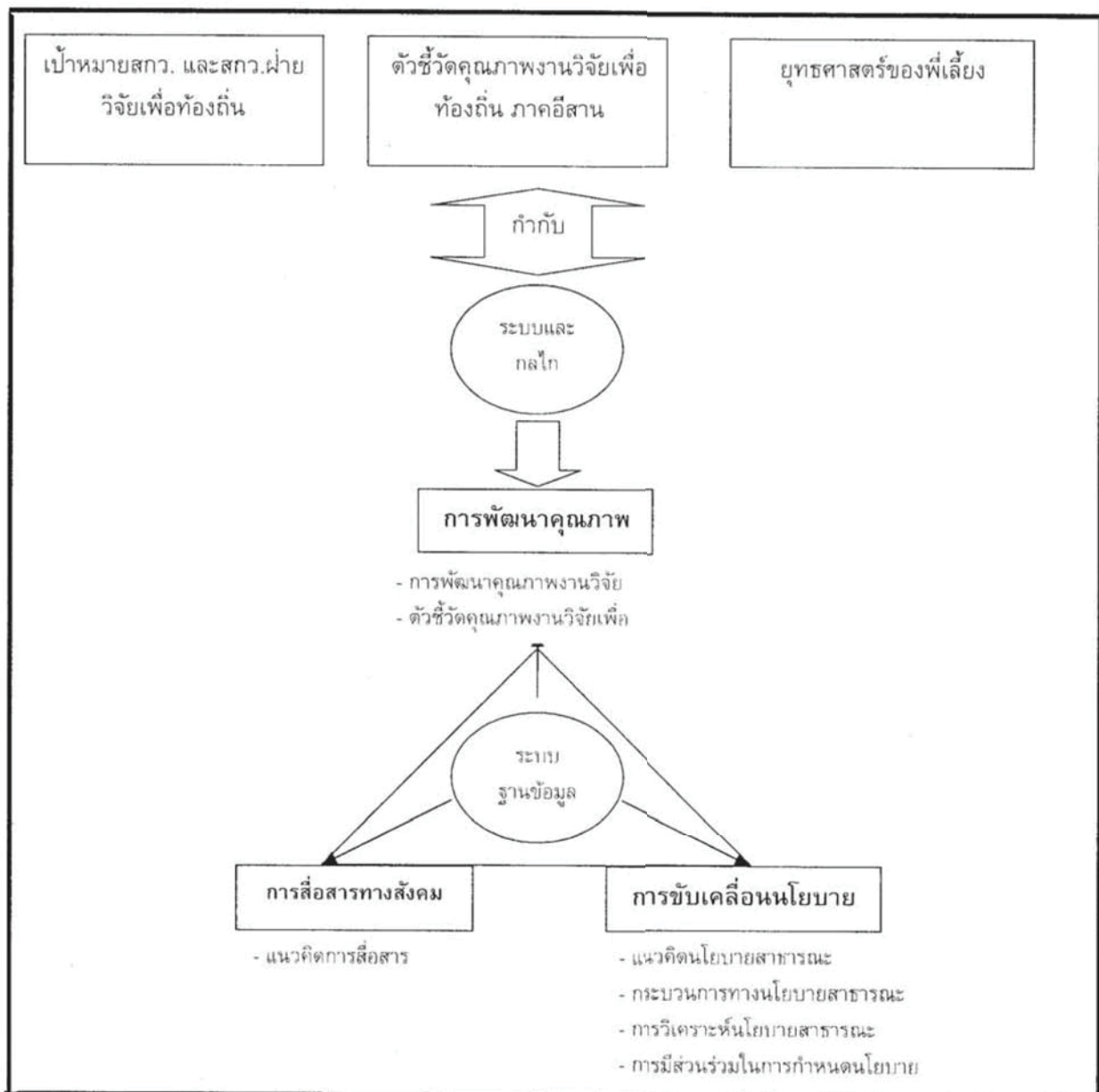
(4) จัดประชุมจุดประกายความคิด ให้เป็นกระแสใหญ่ มีบุคคลที่มีชื่อเสียง มีคอลัมนิสต์ ผู้ใหญ่ บรรณาธิการข่าว เข้าร่วมในฐานะผู้ให้ข้อคิดเห็น อาจต้องทำให้เป็นประเด็นทาง

การเมือง การจุดประกายความคิดให้มีรายงานทางสาธารณะอย่างกว้างขวางจะทำให้เรื่องที่จะทำต่อไปได้รับความสนใจและร่วมมือมากขึ้น

การวิจัยสร้างความรู้ ที่เรียกว่า "วิจัยนโยบาย" ใช้การวิจัยไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง (สัมมาทิจิ) ความดำริที่ถูกต้องหรือนโยบาย (สัมมาสังกับปะ) และสัมมาปฏิบัติ อันนำไปสู่การได้รับผลที่ถูกต้อง (สัมมาปฏิเวธ) อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการนโยบายสาธารณะจึงเป็นกระบวนการทางปัญญา กระบวนการทางสังคม และกระบวนการทางศีลธรรม เพื่อความร่มเย็นเป็นสุข

6. กรอบการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปเป็นกรอบการวิจัย ดังแผนผังที่ 2.5

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ระหว่างนักวิจัยหลักที่เป็นนักวิชาการภายนอกและนักวิจัยร่วมที่เป็นพี่เลี้ยงผู้ปฏิบัติการสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ ภาคอีสาน ทั้ง 20 แห่ง ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการวิจัยที่เน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การดำเนินงานและการประเมินผลการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือและวิธีการวิจัย

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีเครื่องมือที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามโครงสร้างคำถามหลัก คำถามรองของโครงการวิจัย มีดังนี้

(1) การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เคยมีผู้อื่นดำเนินการศึกษาไว้แล้ว เช่น เอกสารรายงานการประชุม เอกสารรายงานผลการวิจัย และเอกสารรายงานผลการดำเนินโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย

(2) การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาใช้ในกระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ (face to face interaction) ของผู้ร่วมสนทนากลุ่มหรือการอภิปรายกลุ่ม

(3) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) เป็นการที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโครงการวิจัยและดำเนินการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการเข้าร่วม

(4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญกลุ่มคณะทำงานที่อยู่ในกลไกต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผลและการรับผลประโยชน์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย

1.2 เทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เทคนิคที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

(1) การประชุมกลุ่มย่อย ใช้ในเก็บข้อมูลการดำเนินกิจกรรมร่วมกับคณะทำงานที่อยู่ในกลไกต่างๆ ของโครงการวิจัย โดยการตั้งคำถามและให้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

(2) การถอดบทเรียน นำมาใช้ในการทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาของระบบและกลไกในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน โดยใช้เนื้อหาการดำเนินงาน 4 ด้านเป็นหลัก

(3) การถอดบทเรียนภายหลังการทำงาน (After Action Review – AAR) เป็นเทคนิคที่ผู้วิจัยนำมาใช้สำหรับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างการดำเนินงานที่เกิดขึ้นทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ การนำเทคนิค AAR มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ยังช่วยสร้างโอกาสในการพัฒนาคนเพื่อไปพัฒนางาน ช่วยฝึกการยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้น ฝึกการรับฟังความคิดเห็น ฝึกการทำงานเป็นทีม

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากที่ดำเนินการเก็บรวบรวมได้จากเครื่องมือ เทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ

(1) การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยมาดำเนินการจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบตามเนื้อหา 4 ด้าน

(2) การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) โดยการนำข้อมูลที่เก็บได้จากเหตุการณ์ต่างๆ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโครงการวิจัยมาดำเนินการวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปตามเนื้อหาทั้ง 4 ด้านร่วมกับทีมวิจัย

(3) การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Componential Analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการวิเคราะห์ให้เห็นเป็นส่วนๆ หรือตามหมวดหมู่เนื้อหาตามวัตถุประสงค์และขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัย

(4) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) เป็นการนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องต่อเนื้อหาการดำเนินงานมาดำเนินการจัดหมวดหมู่เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

(5) การวิเคราะห์สาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการวิเคราะห์ความสัมพันธ์จากผลมาจากเหตุ โดยการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นย้อนกลับมาให้เห็นว่าเกิดมาจากเหตุปัจจัยใดบ้าง หรือวิเคราะห์จากเหตุไปหาผลโดยการวิเคราะห์ให้เห็นว่าเมื่อเหตุนี้เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง

1.4 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการวิจัย จะเห็นได้ว่าผู้วิจัยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน อีกทั้งข้อมูลที่ได้มาจำเป็นที่จะต้องร่วมกันอภิปรายและหาข้อสรุปร่วมกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงและสามารถนำไปใช้ในการออกแบบปฏิบัติการร่วมกับทีมกลไกต่างๆ ได้โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ

นั้นมีความเหมือนและต่างกันหรือไม่ และการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบจากผู้วิจัยที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน โดยหากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และด้วยการตรวจสอบข้อมูลใน 2 ประเภทนี้จะช่วยตรวจสอบข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นมีความถูกต้องแล้วเบื้องต้น และจะได้รับการยืนยันในความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการที่ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาดำเนินการนำเสนอในเวทีกลไกทุกส่วน และเวที RC อีสาน

1.5 ขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินโครงการวิจัยในช่วงแรกของการดำเนินโครงการ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ในแต่ละระยะมีขั้นตอนย่อย ดังนี้

ระยะที่ 1 เตรียมความพร้อมการดำเนินโครงการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและทบทวนเอกสารชั้น 2 (secondary data) เป็นการศึกษา ทบทวนเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการทำงานโดยทีมวิจัยหลัก

ขั้นตอนที่ 2 ประชุมแกนนำกลไกระดับภาคเพื่อทบทวนเป้าหมาย กำหนดประเด็น และพัฒนาร่างแผนการดำเนินงานกลไก 4 ระดับเพื่อนำเสนอให้ RC อีสานได้ร่วมอภิปรายหาข้อสรุปในการทำงานร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอผลการวิจัยโครงการพัฒนาระบบและกลไกฯ (ปี 2554) และ ทบทวนเป้าหมาย การออกแบบวิธีการปฏิบัติการร่วมกับทีมวิจัยในเวที RC อีสาน โดยใช้เทคนิคการ ประชุมกลุ่มย่อย

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินโครงการวิจัยและปฏิบัติการร่วมกับทีมวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวม ข้อมูลชั้นแรก (Primary data) จากเวทีต่างๆ ด้วย วิธีการสัมภาษณ์ การจัดเวทีสรุปบทเรียน การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน โดยมีกรอบโครงสร้างของข้อมูล ดังนี้

ก. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีกรอบการศึกษาและพัฒนา ดังนี้

1) การสร้างตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน: ดำเนินการโดยจัดเวทีทบทวนตัวชี้วัด ตรวจสอบความถูกต้อง ทดลองใช้ตัวชี้วัดที่ 4 – 6 และ ปรับปรุงตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับ RC อีสาน

2) การพัฒนาระบบ กลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาค อีสานตามตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2.1) ช่วงขาขึ้นโครงการ

(1) การทดลองปฏิบัติการระบบและกลไกโดยจัดเวทีพิจารณาคุณภาพข้อเสนอ

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามกลุ่ม Zone และตามกลุ่มประเด็นยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยง และสรุปผลการทดลองปฏิบัติการโดยใช้เทคนิค AAR ในแต่ละเวที

(2) เวทีสรุปบทเรียนการพัฒนาคุณภาพช่วงขาขึ้นโครงการร่วมกับกลไกระดับระดับปฏิบัติการ และกลไกระดับภาค

2.2) ช่วงขาลง

(1) ประชุมกลไกระดับภาคและกลไกปฏิบัติการเพื่อออกแบบระบบกลไกการติดตามสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ

(2) ทดลองปฏิบัติการกลไกตามปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัย โดยมีเนื้อหาที่เป็นประเด็นร่วมของ RC อีสาน ได้แก่ การสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการ การวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อเขียนรายงานการวิจัย โดยใช้กระบวนการของกลไกแต่ละกลไกเป็นหน่วยในการดำเนินงาน

(3) ทดลองปฏิบัติการกลไกพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัย

- รายงานความก้าวหน้า
- รายงานฉบับสมบูรณ์

(4) เวทีสรุปบทเรียนการพัฒนาคุณภาพช่วงขาลงร่วมกับกลไกปฏิบัติการ และกลไกระดับภาคร่วมกับ RC อีสาน

ข. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลในการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพ การเผยแพร่และการสนับสนุนความเคลื่อนไหวของ RC อีสาน

(1) ประชุมทีมกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

(2) ทดลองปฏิบัติการปรับปรุงฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการทำงานในประเด็นต่างๆ ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ได้แก่

- รวบรวมข้อมูลสถานการณ์ภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในประเด็นต่างๆ ของภาคอีสาน (สุขภาพ, เกษตร, ทวีพยากร, การศึกษา ฯลฯ)

- แนวคิด ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงและฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- แนวคิด ทฤษฎีซึ่งรวบรวมจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของภาคอีสาน

- ชื่อโครงการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นการทำงานถึงปัจจุบัน

- บทคัดย่องานวิจัย

- คู่มือการทำงานของพี่เลี้ยง

- องค์ความรู้งานวิจัยและงานพัฒนาในประเด็นต่างๆ ของภาคอีสาน รวมถึงแหล่งเรียนรู้

- ฐานข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิ

(3) การสรุปบทบทวนการดำเนินงานเพื่อประเมินผลการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยร่วมกับ RC อีสาน

ค. การสื่อสารสาธารณะและการยกระดับสร้างพื้นที่ทางสังคมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

(1) ประชุมกลไกการสื่อสารและนโยบายเพื่อทบทวนและพัฒนาตัวชี้วัดการยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย การออกแบบระบบ กลไกการสื่อสารทางสังคมและยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยการเลือกประเด็นที่อยู่ในความสนใจของสังคม

(2) การเชื่อมประสานภาคีสื่อสารสาธารณะเพื่อกำหนดเป้าหมายและการออกแบบวิธีการสื่อสารทางสังคมร่วมกัน

(3) ปฏิบัติการสังเคราะห์ชุดความรู้ (ประเด็นเดิมและประเด็นใหม่) และการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย

(4) ปฏิบัติการนำเสนอชุดความรู้เพื่อผลักดันนโยบาย

- เวทีสาธารณะ
- เวทีวิชาการ
- การขยายผลผ่านสื่อสาธารณะ

(5) สรุปบทเรียนการดำเนินงาน

ง. การพัฒนาระบบกลไกระดับภาคอีสานให้เป็นหน่วยจัดการความรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบูรณาการงานเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีพลัง

(1) เวทีวิเคราะห์สถานการณ์การพัฒนาชุมชน/ ท้องถิ่นอีสานและกำหนดทิศทางการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน/ ท้องถิ่นภาคอีสานร่วมกับ RC อีสาน

(2) การเชื่อมประสานภาคี เครือข่ายในการสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาชุมชน/ ท้องถิ่นภาคอีสาน

(3) เวทีประชุมกลไกระดับภาค

(4) การติดตามและสนับสนุนการพัฒนาระบบและกลไก

ระยะที่ 3 การถอดบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการพัฒนาระบบและกลไก ร่วมร่วมกับกลไกทุกระดับ

(1) การถอดบทเรียนผลการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไก ด้วยวิธีการจัดการประชุมที่มกลไกเชิงประเด็น ในแต่ละประเด็น และร่วมกันวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของระบบกลไกในแต่ละระบบ กระบวนการดำเนินงาน ผลและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการพัฒนาคุณภาพของแต่ละระบบ รวมถึงปัญหาอุปสรรค ชุดความรู้ในการขับเคลื่อนงานเชิงประเด็น โดยระบบและกลไกประกอบด้วย

- ระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพ
- ระบบและกลไกการพัฒนาฐานข้อมูล
- ระบบและกลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย
- ระบบและกลไกระดับภาค

(2) นำเสนอผลการวิจัยในเวที RC อีสาน และสังเคราะห์ความรู้

(3) การประชุมกลไกเพื่อจัดทำข้อเสนอต่อการพัฒนาระบบและกลไกระยะต่อไป

2. แผนงานและกิจกรรมโครงการวิจัย

1. การศึกษาและทบทวนเอกสาร

2. ประชุมแกนนำกลไกระดับภาคเพื่อทบทวนเป้าหมาย กำหนดประเด็น และพัฒนาร่างแผนการดำเนินงานกลไก 4 ระดับเพื่อนำเสนอให้ RC อีสานได้ร่วมอภิปรายหาข้อสรุปในการทำงานร่วมกัน

3. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.1 การสร้างตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน

1) สรุปตัวชี้วัด และตรวจสอบความถูกต้อง ในการประชุม RC ภาค 1 ครั้ง

2) ปรับปรุงตัวชี้วัด

3.2 การพัฒนาระบบ กลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานตามตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.2.1) ช่วงขาขึ้นโครงการ

1) การทดลองปฏิบัติการระบบและกลไกโดยจัดเวทีพิจารณาคำเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามกลุ่ม Zone และตามกลุ่มประเด็นยุทธศาสตร์ของพื้นที่ และสรุปผลการทดลองปฏิบัติการโดยใช้เทคนิค AAR ในแต่ละเวที

2) เวทีสรุปบทเรียนการพัฒนาคุณภาพช่วงขาขึ้นโครงการร่วมกับกลไกระดับ ระดับปฏิบัติการ และกลไกระดับภาค

3.2.2) ช่วงขาลง

1) ประชุมกลไกระดับภาคและกลไกปฏิบัติการเพื่อออกแบบระบบกลไกการติดตามสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ

2) ทดลองปฏิบัติการกลไกตามปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัย โดยมีเนื้อหาที่เป็นประเด็นร่วมของ RC อีสาน ได้แก่ การสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการ การวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อเขียนรายงานการวิจัย โดยใช้กระบวนการของกลไกแต่ละกลไกเป็นหน่วยในการดำเนินงาน

3) ทดลองปฏิบัติการกลไกพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัย

(1) ทดลองปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพรายงานความก้าวหน้า

(2) ทดลองปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพรายงานฉบับสมบูรณ์

4) เวทีสรุปทบทวนการพัฒนาคุณภาพช่วงกลางตามกลุ่ม Zone และเครือข่ายเชิงประเด็น

4. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลในการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพ การเผยแพร่ และการสนับสนุนความเคลื่อนไหวของ RC อีสาน

4.1 ประชุมทีมกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

4.2 ทดลองปฏิบัติการปรับปรุงฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการทำงานในประเด็นต่างๆ ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

4.3 การสรุปบทวนการดำเนินงานเพื่อประเมินผลการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยร่วมกับ RC อีสาน

5. การสื่อสารสาธารณะและการยกระดับสร้างพื้นที่ทางสังคมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

5.1 ประชุมกลไกการสื่อสารและนโยบายเพื่อทบทวนและพัฒนาตัวชี้วัดการยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย การออกแบบระบบ กลไกการสื่อสารทางสังคมและยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยการเลือกประเด็นที่อยู่ในความสนใจของสังคม

5.2 การเชื่อมประสานภาคีสื่อสารสาธารณะเพื่อกำหนดเป้าหมายและการออกแบบวิธีการสื่อสารทางสังคมร่วมกัน

5.3 ปฏิบัติการสังเคราะห์ชุดความรู้ (ประเด็นเดิมและประเด็นใหม่) และการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อยกระดับงานวิจัยสู่นโยบาย

5.4 ปฏิบัติการนำเสนอชุดความรู้เพื่อผลักดันนโยบาย

- เวทีสาธารณะ
- เวทีวิชาการ
- การขยายผลผ่านสื่อสาธารณะ

5.5) สรุปทบทวนการดำเนินงาน

6. การพัฒนาระบบกลไกระดับภาคอีสานให้เป็นหน่วยจัดการความรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบูรณาการงานเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีพลัง

6.1 เวทีวิเคราะห์สถานการณ์การพัฒนาชุมชน/ ท้องถิ่นอีสานและกำหนดทิศทางการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน/ ท้องถิ่นภาคอีสานร่วมกับ RC อีสาน

6.2 การเชื่อมประสานภาคี เครือข่ายในการสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาชุมชน/ ท้องถิ่นภาคอีสาน

6.3 เวทีประชุมกลไกระดับภาค

6.4 การติดตามและสนับสนุนการพัฒนาระบบและกลไก

7. การถอดบทเรียนและสังเคราะห์ความรู้รูปแบบการพัฒนาระบบและกลไกร่วมกับกลไกทุกระดับ

7.1 การถอดบทเรียนผลการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไก

- ระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพ
- ระบบและกลไกการพัฒนาฐานข้อมูล
- ระบบและกลไกการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย
- ระบบและกลไกระดับภาค

7.2 นำเสนอผลการวิจัยในเวที RC อีสาน และสังเคราะห์ความรู้

7.3 การประชุมกลไกเพื่อจัดทำข้อเสนอต่อการพัฒนาระบบและกลไกระยะต่อไป

8. รายงานความก้าวหน้า

8.1 เวทีนำเสนอความก้าวหน้าในเวที RC อีสาน และวางแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2

8.2 จัดทำรายงานความก้าวหน้า

9. รายงานฉบับสมบูรณ์

9.1 เวทีนำเสนอผลการดำเนินงานในเวที RC อีสาน เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานปีต่อไป

9.2 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

การออกแบบระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

ในบทนี้ ทีมวิจัยเน้นการนำเสนอผลที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการการออกแบบระบบและกลไก ขั้นตอนการออกแบบระบบและกลไก ผลการออกแบบระบบและกลไก สรุปขั้นตอนและผลการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน สรุปโดยย่อได้ดังนี้

1. พัฒนาการการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

การออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน มีพัฒนาการของกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน มาแล้ว 5 ระยะ ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 ส่วนของความเป็นมาและความสำคัญ โดยมีเป้าหมายการออกแบบระบบและกลไกเน้นการสนับสนุนให้ RC อีสานสามารถที่จะติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในเชิงกระบวนการและเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการทำงานเชิงเครือข่าย

(Network Organization) เป็นรูปแบบที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน โดยการจัดระบบและกลไกการสนับสนุนในหลายระดับ หลายรูปแบบวิธีการเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทความต้องการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคนและงานของ RC อีสาน **ในระยะที่ 1 – 3** มีระบบและกลไกการสนับสนุน 2 ระดับ คือ **1) ระดับภาค** ทำหน้าที่ กำกับทิศทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานซึ่งมีบุคลากรตัวแทนกลุ่มผู้ประสานงาน Node ที่มีคุณวุฒิและวัยวุฒิ รวม 9 คน¹ **2) ระดับเชิงประเด็น** ทำหน้าที่ปฏิบัติการตามแผนงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็น กลไกการสนับสนุนมีบุคลากรในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน ซึ่งในแต่ละประเด็นมี Node แม่ข่ายทำหน้าที่กำกับและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานใน 3 ประเด็น 1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี Node อุบลราชธานีเป็นแม่ข่าย 2) การพัฒนาศักยภาพ RC ภาคอีสาน แบ่งการพัฒนาศักยภาพออกเป็น 3 ด้านที่สำคัญ คือ (1) การพัฒนาศักยภาพด้านทักษะให้กับพี่เลี้ยงเพื่อสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี Node ห่งกลาร้องให้เป็นแม่ข่าย (2) การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ภายในตนเอง มี Node ชัยภูมิและกาฬสินธุ์เป็นแม่ข่าย (3) การพัฒนาศักยภาพผ่านระบบการศึกษาในหลักสูตรปริญญาโท มี Node นักวิชาการมหาสารคามเป็นแม่ข่าย 3) การขับเคลื่อนงานนโยบาย มี Node เกษตรกรรม

¹ ได้แก่ 1) ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา 2) อ.กาญจนา ทองทั่ว 3) คุณมัสยา คำแหง 4) คุณสุเมธ ปานจำลอง 5) คุณบุญเสริม เสียงสนั่น 6) คุณภาสกร บัวศรี 7) คุณพิภพ หัสสา 8) คุณรุ่งวิจิต คำงาม และ 9) อ.พินิจ คาดพันธ์โน

ยังยืนภาคอีสานตอนกลางเป็นแม่ข่าย ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานก่อให้เกิดรูปธรรมการดำเนินงานหลายด้าน อาทิ เกิดการวางระบบฐานข้อมูลการจัดการงานวิจัย เกิดการขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะและสามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายได้ และเกิดกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

การดำเนินงานใน**ระยะที่ 4** กลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน เน้นการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะ โดยเป็นผลมาจากผลการศึกษา 3 ระยะที่ผ่านมา พบว่า การเคลื่อนไหวเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาจากการใช้ความรู้ คุณค่าที่เกิดจากการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นพลังขับเคลื่อนไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย รูปแบบการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่ นโยบาย 3 รูปแบบ คือ **รูปแบบที่หนึ่ง** การยกระดับผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย ได้แก่ การอ่านหนังสือจังหวัดยโสธรและผู้พิการจังหวัดนครราชสีมา **รูปแบบที่สอง** การสังเคราะห์ประเด็นสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย เช่น การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี **รูปแบบที่สาม** การใช้กระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนนโยบาย เช่น การจัดการศึกษานอกระบบของอำเภอเมืองชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ การขับเคลื่อนนโยบายพันธกรรมข้าวของ Node เกษตรกรรมยั่งยืนภาคอีสานตอนกลาง

การดำเนินงานใน**ระยะที่ 5** เป็นการพัฒนาระบบ กลไก วิธีการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยสำหรับการสร้างพื้นที่ทางสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย ผลการศึกษาพบว่า เกิดการปรับระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเพื่อให้สอดคล้องกับการสนับสนุนงานของ RC ภาคอีสานมากยิ่งขึ้น โดยการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนโดยใช้ “เป้าหมายงานเป็นกลไกนำไปสู่การออกแบบระบบการทำงานที่ประกอบด้วยคน ความรู้ เครื่องมือที่หลากหลาย” แบ่งกลไกการสนับสนุน ออกเป็น **2 ระดับ** คือ

1) กลไกระดับภาค ทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์การทำงานของภาคอีสาน การสนับสนุนการปฏิบัติการร่วมกับกลไกในระดับต่างๆ ที่มีอยู่ในภาคอีสาน และมีบทบาทหน้าที่เป็นแกนหลักขับเคลื่อนงานร่วมกับทีมกลไกในแต่ละระดับและการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติการร่วมกับกลไกในแต่ละระดับ ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มผู้ประสานงาน Node ที่มีคุณวุฒิและวิสัยทัศน์

2) กลไกระดับปฏิบัติการ เป็นรูปแบบกลไกคณะทำงานที่ผสมผสานระหว่างพี่เลี้ยงรุ่นเก่าที่มีความรู้ ประสบการณ์และพี่เลี้ยงรุ่นใหม่ ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มพี่เลี้ยง RC ภาคอีสานที่ต้องการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพตนเอง กลไกระดับปฏิบัติการของภาคอีสานมี 4 กลไกย่อย คือ (1) กลไกพัฒนาคุณภาพงานวิจัย (2) กลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูล (3) กลไกเชิงพื้นที่ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ **รูปแบบ Zone** พื้นที่ ที่มีองค์กรประกอบการรวมของกลุ่มพี่เลี้ยง RC ที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกัน และมีพื้นฐานของจิตใจหรือนิสัยอันเป็นพื้นฐานของแต่ละบุคคล

คล้ายกันหรือร่วมกัน ที่เรียกว่า "จัดตรงกัน" แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอีสานเหนือ กลุ่มอีสานกลาง กลุ่มอีสานใต้ และรูปแบบข้ามพื้นที่ระหว่างกลุ่มเพื่อการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัยในเชิงกระบวนการสร้างคุณภาพการสนับสนุนงานของพี่เลี้ยง และ (4) กลไกเครือข่ายเชิงเนื้อหาซึ่งเกิดขึ้นในช่วงกลางทางของการดำเนินโครงการวิจัย เช่น การจัดการลุ่มน้ำอีสาน (โขง ชี มูล) ประกอบด้วย RC ที่มียุทธศาสตร์การทำงานในประเด็นน้ำภาคอีสานเพื่อสร้างการเรียนรู้และยกระดับงานทางความรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในเครือข่ายและภายนอกเครือข่ายงานวิจัย รวมถึงการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนางานวิจัยให้ตอบโจทย์สังคมมากขึ้น

จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้ง 5 ระยะ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ RC ภาคอีสานร่วมกันสร้างและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย เริ่มมีระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ชัดเจนโดยเฉพาะในช่วงระยะที่ 5 และยังคงต้องค้นหาความรู้เพื่อทดลองปฏิบัติการพัฒนาระบบและกลไกต่างๆ ที่มีอยู่ในภาคอีสานหรืออาจมีการออกแบบระบบและกลไกเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และนำคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังให้กับชุมชนและสังคม ภาคอีสานในช่วงระยะที่ 6 ต่อไป โดยทีมวิจัยจะนำเสนอในลำดับต่อไป

2. ขั้นตอนการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

การออกแบบระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานที่ทีมวิจัยได้ร่วมกันดำเนินงาน ดังนี้

2.1. การเตรียมความพร้อม

2.1.1 การวางแผน เป็นกระบวนการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยในระดับกลไกภาคอีสานในช่วงแรกของการดำเนินโครงการวิจัย โดยใช้ข้อมูลที่มีทั้งภายในและภายนอกมาวิเคราะห์ ประเมิน เพื่อกำหนดทิศทางการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ในการวิเคราะห์สถานการณ์การดำเนินงานและกำหนดทิศทางการทำงานของกลไก ภาคอีสาน มีชุดข้อมูลภายนอกสำหรับการวิเคราะห์ คือ นโยบายการสนับสนุนงานวิจัยของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สถานการณ์ด้านการบริหารจัดการและคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4 ภาค ชุดข้อมูลภายในสำหรับการวิเคราะห์ คือ ผลการศึกษาการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา

ผลที่ได้จากการวางแผน ทำให้ทีมวิจัยกำหนดทิศทางการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานไว้เบื้องต้น ดังนี้

1) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย

1.1) ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานที่มีการศึกษาไว้แล้วในระยะที่ 5 ควรนำกลับมาหารือเพื่อทำความเข้าใจร่วมกับ RC อีสานให้ชัดเจนและทดลองปฏิบัติการเพื่อสรุป ปรับปรุงให้เหมาะสม

1.2) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วงต้นน้ำ หรืองานขาขึ้น โครงการ เป็นการปฏิบัติการซ้ำ และปรับปรุง เพื่อสรุปเป็นความรู้

1.3) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วงกลางทางหรือกลางน้ำ และปลายทางหรืองานปลายน้ำ ซึ่งเรียกรวมว่า "งานขาลง" ที่เกี่ยวข้องกับการติดตาม สนับสนุน และการจัดทำรายงาน ควรออกแบบและปฏิบัติการให้เหมาะสมตามบริบทของ RC อีสาน

1.4) คุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหลังสิ้นสุดโครงการ ควรสนับสนุนให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ โดยกำหนด 1 Node 1 CBR ในแต่ละปีงบประมาณ เพื่อสร้างการเรียนรู้และการติดตามคุณภาพ โดยอาจเริ่มต้นจากกลุ่มพี่เลี้ยงที่มีความพร้อมก่อน

2) การปรับกลไกการทำงานให้สอดคล้องกับประเด็นงานของพี่เลี้ยง และสอดคล้องกับกระบวนการสนับสนุนการทำงานของพี่เลี้ยง RC อีสาน เพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการใช้งานของ RC อีสาน การสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายในพื้นที่และประเด็นที่มีความพร้อม

3) การพัฒนางานฐานข้อมูลให้สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของอีสาน

4) การพัฒนากลไกภาคอีสานให้เป็นสถาบันทำหน้าที่ของหน่วยปฏิบัติการทางยุทธศาสตร์ การเชื่อมโยงประเด็นงานวิจัยที่มีในภาคอีสานเพื่อจัดการสื่อสาร และการขับเคลื่อนนโยบาย การเชื่อมประสานภาคี เครือข่าย และการสนับสนุนให้เกิดหน่วยในการจัดการความรู้ระดับพื้นที่และระดับภาคอีสาน

2.1.2 การกำหนดเป้าหมายและออกแบบระบบกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานร่วมกับ RC เป็นการสร้างการรับรู้ เข้าใจและร่วมกันกำหนดการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ เป็นกระบวนการเตรียมความพร้อมเพื่อสื่อสารให้เกิดการรับรู้ เกิดความเข้าใจในเป้าหมายการดำเนินโครงการวิจัย และร่วมกันกำหนดระบบ กลไก เป้าหมาย แนวทางการทำงานของกลไกต่างๆ ในปี 2555 สรุปได้ดังนี้

(1) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

(1.1) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามเกณฑ์ ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีการศึกษาไว้แล้วมาดำเนินการปฏิบัติการเพื่อหาข้อสรุป และปรับปรุงตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เหมาะสม โดยใช้การปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานในกระบวนการช่วงต้นน้ำเป็นการทดลองซ้ำช่วงกลางน้ำ ปลายน้ำ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน

- การพัฒนาคู่มือการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละ

กระบวนการ ประกอบด้วย หลักสูตร เนื้อหา เครื่องมือ วิธีการ

- การทดลองปฏิบัติการโดยใช้ case study เพื่อสร้างการเรียนรู้และการติดตามคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ และยังเป็นการพัฒนาพื้นที่แหล่งเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานด้วย

- การสรุปและปรับปรุงตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

(1.2) การผลักดันให้เกิดพื้นที่แหล่งเรียนรู้ 1 Node 1 CBR ในแต่ละปีงบประมาณ เพื่อสร้างการเรียนรู้และการติดตามคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ โดยเริ่มต้นจากกลุ่มพี่เลี้ยงที่มีความพร้อม

(2) การพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

การพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับภาคอีสาน ควรเน้นการปฏิบัติการทางยุทธศาสตร์โดยการเชื่อมโยงประเด็นงานวิจัยที่มีในภาคอีสานเพื่อจัดการสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย การเชื่อมประสานภาคี เครือข่าย และการสนับสนุนให้เกิดหน่วยในการจัดการความรู้ระดับพื้นที่และระดับภาคอีสาน

การพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับปฏิบัติการ ควรออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการด้านกระบวนการสนับสนุนการทำงาน และยกระดับเนื้อหาการทำงานของพี่เลี้ยง RC อีสาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่สอดคล้องกับความต้องการใช้งานของ RC ในด้านการจัดการข้อมูล ควรให้เจ้าของประเด็นงานเป็นแกนหลักในการจัดการข้อมูล การสื่อสารและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนนโยบาย โดยดำเนินการในระดับ Node และประเด็นที่มีความพร้อม แล้วให้เป็น case study ในการเรียนรู้ร่วมกันของ RC ภาคอีสาน ในส่วนของรายละเอียดของกลไกในแต่ละระดับ จะกล่าวไว้ในบทต่อไป

2.3 การวิเคราะห์ ประเมินเพื่อกำหนดบทบาทการทำงานของระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ซึ่งมุ่งเน้นการออกแบบระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากระดับภาคอีสานเพื่อร่วมปฏิบัติการกับทีมวิจัยของกลไกในแต่ละระดับ ดังนี้

“ระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระดับภาคอีสาน”

เป็นกลไกกลางของภาคมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการยุทธศาสตร์ แผนงาน และงบประมาณเพื่อสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรและกลไกด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานให้สามารถนำความรู้ ทักษะ เทคนิค เครื่องมือและวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดคุณภาพ เกิดระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการใช้

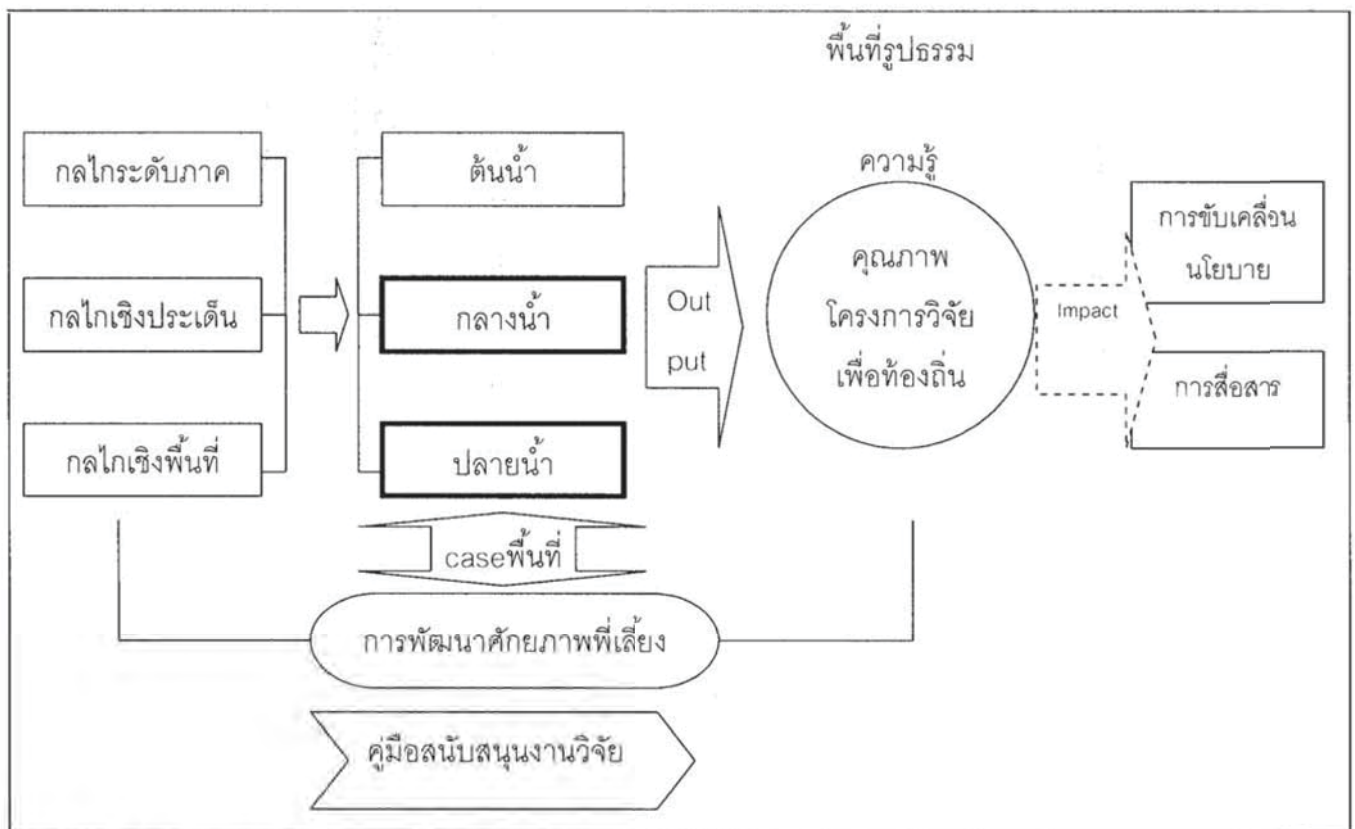
งานของ RC อีสาน เกิดการสื่อสารทางสังคมและเกิดการขับเคลื่อนพลังทางนโยบาย และมีบทบาทหน้าที่ในการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรทางวิชาการ องค์กรท้องถิ่น และภาคีที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระดับปฏิบัติการ

อยู่ในรูปแบบ “คณะทำงาน” เพื่อปฏิบัติการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ดี มีคุณภาพ เกิดฐานข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดการสื่อสารทางสังคมและเกิดการขับเคลื่อนพลังทางนโยบาย กลไกระดับปฏิบัติการอาจมีหลายระดับ หลายรูปแบบตามความสอดคล้องในบริบทของการทำงาน การจัดกลไกระดับปฏิบัติการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานเบื้องต้น จึงแบ่งออกเป็นกลไกฐานข้อมูล ภาคอีสาน กลไกเชิงพื้นที่ Zone และกลไกเชิงประเด็น

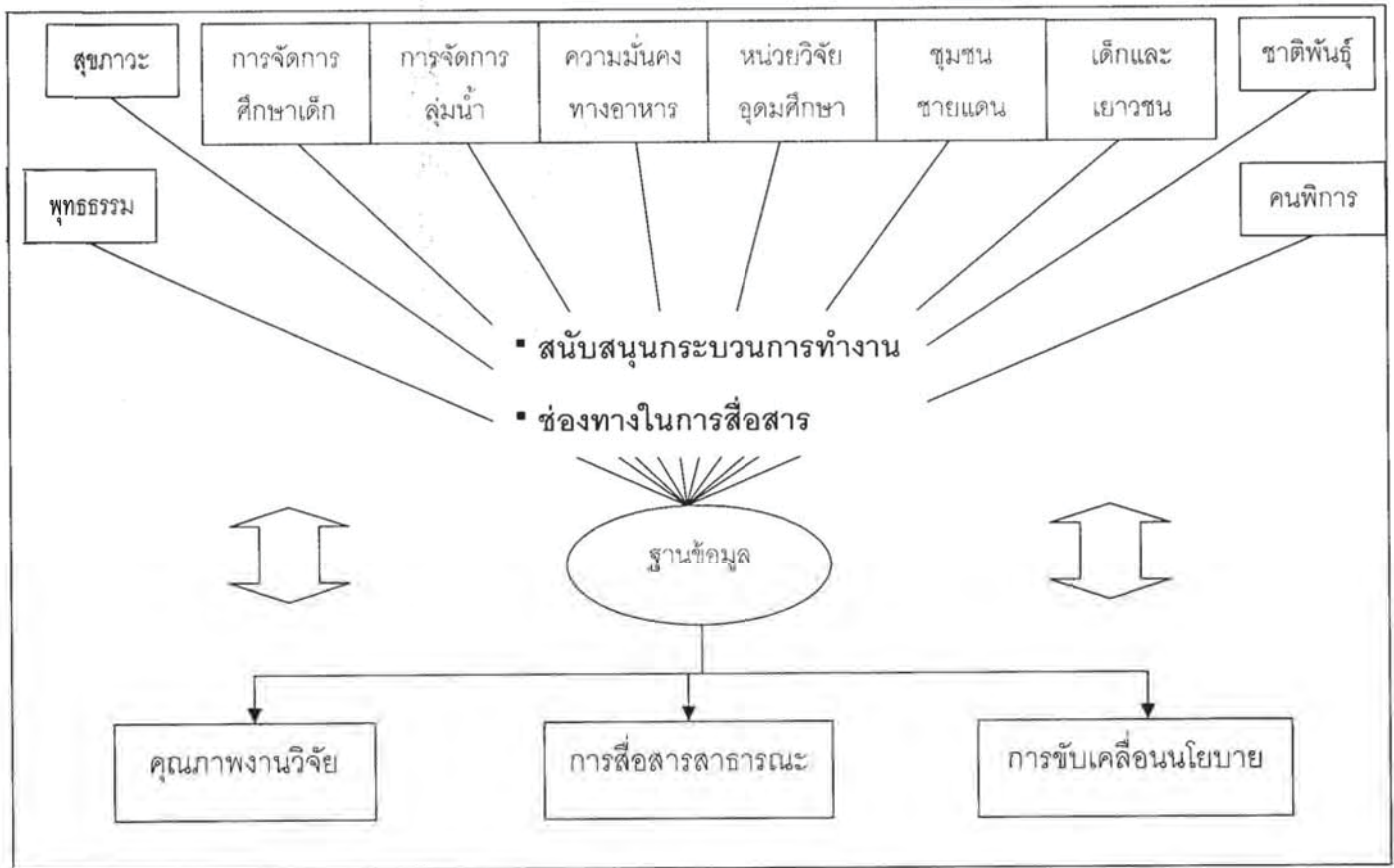
2.4 การกำหนดกรอบการทำงานของกลไกที่จะนำไปใช้ในการจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกับคณะทำงานในแต่ละกลไก กรอบการทำงานของกลไกที่จะนำไปใช้ในการจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกับคณะทำงานในแต่ละกลไก โดยใช้เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายเป็นพื้นฐานในการกำหนดกรอบการดำเนินงานของกลไก ดังแผนภาพที่ 4.1 ประกอบการอธิบาย

2.4.1. การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน เป็นภารกิจร่วมของ RC ภาคอีสาน จะต้องร่วมกันสร้างคุณภาพงานวิจัยให้เกิดขึ้นทั้งความรู้ นักวิจัย และพื้นที่รูปธรรม จากคุณภาพงานวิจัยที่เกิดขึ้น จะมีผลต่อการนำไปใช้ในการสื่อสารทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายต่อไปได้ตามความพร้อมของพื้นที่ การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน จะมีกลไกการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัยที่หลากหลายตามความสอดคล้องของพื้นที่ ได้แก่ กลไกระดับภาค กลไกเชิงประเด็น กลไกเชิงพื้นที่ โดยกลไกเหล่านี้ จะต้องออกแบบการสร้างคุณภาพงานวิจัย ซึ่งสามารถออกแบบการสร้างคุณภาพในเชิงกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละกระบวนการโดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยในช่วงกลางน้ำ ปลายน้ำ หรือเรียกโดยรวมว่า “ช่วงขาลงของโครงการวิจัย” ดังแผนผังภาพประกอบที่ 4.1

แผนผังภาพประกอบที่ 4.1 แสดงเป้าหมายและระบบ กลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาค
อีสาน ปี 2555

2.4.2. การพัฒนาระบบฐานข้อมูล เน้นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลตามกลุ่มประเด็นงานวิจัยของภาคอีสานเพื่อตอบสนองการใช้งานของ RC อีสาน โดยใช้คณะทำงานพี่เลี้ยงกลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงาน (JSN) ในแต่ละประเด็นงานเป็นกลไกหลักในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล เพื่อให้พี่เลี้ยงนำข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานไปประยุกต์ใช้ในการสร้างคุณภาพงานวิจัย ใช้เป็นช่องทางการสื่อสารภายในของ RC อีสาน และเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการขับเคลื่อนงานนโยบาย ดังแผนภาพประกอบที่ 4.2

แผนภาพประกอบที่ 4.2 แสดงเป้าหมายและระบบ กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ปี 2555

2.4.3. การสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม ระบบ กลไกการสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม เป็นการกำหนดกรอบการดำเนินงานที่ขึ้นอยู่กับความพร้อมของพี่เลี้ยงเฉพาะ Node หรือเฉพาะชุดประเด็นในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ซึ่งพบว่า การสื่อสารระดับประเด็น มีกลุ่มประเด็นที่มีเป้าหมายในการสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม ได้แก่ กลไกการจัดการลุ่มน้ำอีสาน กลไกพัฒนาระบบวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา และกลไกชุมชนชายแดน การสื่อสารระดับ Node ได้แก่ Node อุบลราชธานี Node สุรินทร์

2.4.4. การขับเคลื่อนนโยบาย กรอบการดำเนินงานขึ้นอยู่กับความพร้อมเฉพาะ Node หรือ เฉพาะชุดประเด็นในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ในเบื้องต้นกระบวนการขับเคลื่อนจะอยู่ในภารกิจของ Node ซึ่งสามารถดำเนินการได้ กลไกอีสานอาจสนับสนุนการขับเคลื่อนในบางกระบวนการโดยเฉพาะการสังเคราะห์ชุดความรู้การขับเคลื่อนงานนโยบาย เพื่อจำแนกให้เห็นความต่อเนื่องจากความรู้เดิมเพื่อต่อยอดเป็นความรู้ใหม่ ได้แก่ การอ่านจังหวัดยโสธร การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี และผู้พิการจังหวัดนครราชสีมา การ

จำแนกให้เห็นความรู้ใหม่ในการขับเคลื่อนนโยบาย ได้แก่ การจัดการลุ่มน้ำห้วยเสนง ความมั่นคงทางอาหาร

สำหรับการขับเคลื่อนนโยบายในระดับประเด็น จะใช้หลักการออกแบบการทำงานร่วมกันระหว่างกลไกชุดประเด็นและกลไกอีสาน เพื่อจัดระบบการสนับสนุนการใช้ความรู้นักวิจัย และพื้นที่รูปธรรมในการขับเคลื่อนนโยบาย

2.5 การจัดทำแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในขั้นตอนนี้ เป็นการกำหนดเป้าหมายและแผนปฏิบัติการในแต่ละกลไกระดับปฏิบัติการ กลุ่มเป้าหมาย คือ พี่เลี้ยง RC อีสานที่อยู่ในแต่ละกลไกระดับปฏิบัติการทุกกลไก หลังจากแต่ละกลไกร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการแล้ว จะส่งต่อข้อมูลแผนปฏิบัติการให้กับทีมเลขากลไกระดับภาคอีสาน

3. ผลการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

ผลการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน มีขั้นตอนการออกแบบระบบ และการจัดกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย มีดังนี้

ระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มี 2 ระดับ คือ กลไกระดับภาคอีสานหรือกลไกภาคอีสาน 1 กลไก และกลไกระดับปฏิบัติการ 7 กลไก มี 3 รูปแบบ รวมทั้งสิ้น 8 กลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานเพื่อให้สามารถขับเคลื่อนกระบวนการไปสู่การค้นหาคำตอบร่วมกันคือ **ระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคมภาคอีสาน** กลไกในแต่ละระดับมีองค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ในการทำงานต่างกัน แต่จะทำงานส่งเสริมการทำงานกันและกัน องค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของกลไกแต่ละระดับ ดังภาพประกอบที่ 4.5

1. กลไกระดับภาคอีสาน หรือกลไกภาคอีสาน ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มผู้ประสานงานพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ที่ได้รับการคัดเลือกจาก RC อีสาน จำนวน 8 คน และมีฝ่ายเลขาภาคอีสาน จำนวน 3 คน รวม 11 คน กลไกภาคอีสาน มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการยุทธศาสตร์ แผนงานและงบประมาณเพื่อสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรและกลไกด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสานให้สามารถนำความรู้ ทักษะ เทคนิค เครื่องมือและวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดคุณภาพ เกิดระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการใช้งานของ RC อีสาน เกิดการสื่อสารทางสังคมและเกิดการขับเคลื่อนพลังทางนโยบาย และมีบทบาทหน้าที่ในการประสาน

ความร่วมมือระหว่างองค์กรทางวิชาการ องค์กรท้องถิ่น และภาคีที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งนี้ บทบาทการทำงานของกลไกภาคอีสาน มีแนวโน้มที่จะพัฒนาบทบาทการทำงานในรูปแบบสถาบันจัดการความรู้ท้องถิ่นอีสานต่อไป

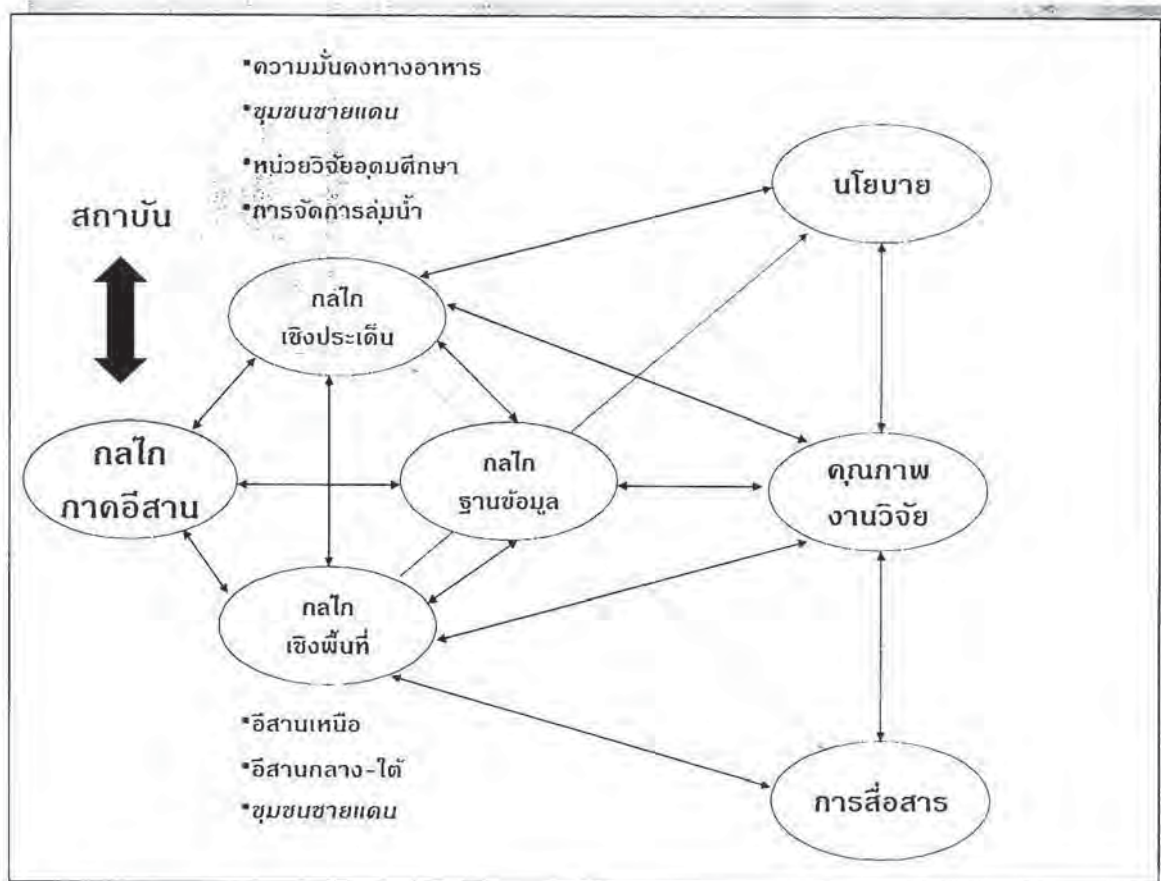
2. กลไกระดับปฏิบัติการ ประกอบด้วย กลุ่มพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุกพื้นที่ในภาคอีสาน (RC อีสาน) ที่มีความต้องการรวมกลุ่มรูปแบบ "คณะทำงาน" เพื่อปฏิบัติการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ดี มีคุณภาพ เกิดฐานข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดการสื่อสารทางสังคมและเกิดการขับเคลื่อนพลังทางนโยบาย โดยกลไกระดับปฏิบัติการ มี 7 กลไก 3 รูปแบบ ตามความสอดคล้องในบริบทของการทำงาน มีดังนี้

1) กลไกฐานข้อมูล เป็นกลไกที่มีลักษณะการทำงานเชิงเครือข่าย (Network Organization) ประกอบด้วย พี่เลี้ยงกลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงาน (JSN) ในแต่ละประเด็นงานวิจัยที่มีในภาคอีสาน มีบทบาทหน้าที่ เป็นกลไกหลักในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเว็บไซต์วิจัยอีสานให้สามารถตอบสนองความต้องการใช้ของ RC อีสานมากที่สุด การติดตามผลการนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างคุณภาพงานวิจัยจากพี่เลี้ยง RC อีสาน การประชาสัมพันธ์ข่าวสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

2) กลไกเชิงพื้นที่ มีการดำเนินงานในลักษณะกลุ่ม Zone พื้นที่ประกอบด้วย พี่เลี้ยงที่มีพื้นที่การทำงานใกล้เคียงกัน หรือประกอบด้วยพี่เลี้ยงที่มีความต้องการจะรวมกลุ่มร่วมกันพัฒนาความรู้ ทักษะการทำงานร่วมกัน มี 2 กลไก ได้แก่ กลไกZone อีสานเหนือ และ กลไก Zone อีสานกลางและร่วมกับอีสานใต้

3) กลไกเชิงประเด็น มีลักษณะการดำเนินงานคือ ใช้ประเด็นงานวิจัยของพี่เลี้ยงเป็นตัวเชื่อมร้อยการทำงานของกลไกเชิงประเด็น มี 4 กลไก ได้แก่ กลไกพัฒนาระบบการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา กลไกชุมชนชายแดน กลไกการจัดการลุ่มน้ำอีสาน และ กลไกเกษตรกรรมยั่งยืน

บทบาทหน้าที่ ของกลไกเชิงพื้นที่และกลไกเชิงประเด็น จะมีบทบาทในการสนับสนุนโครงการวิจัย พี่เลี้ยง เพื่อท้องถิ่นให้มีคุณภาพ มีฐานข้อมูลสนับสนุนการทำงานที่ชัดเจนและมีการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนงานวิจัยในพื้นที่ สำหรับการสื่อสารสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย จะเป็นบทบาทหน้าที่และเป้าหมายการทำงานเฉพาะ Node เฉพาะประเด็นที่มีความพร้อม

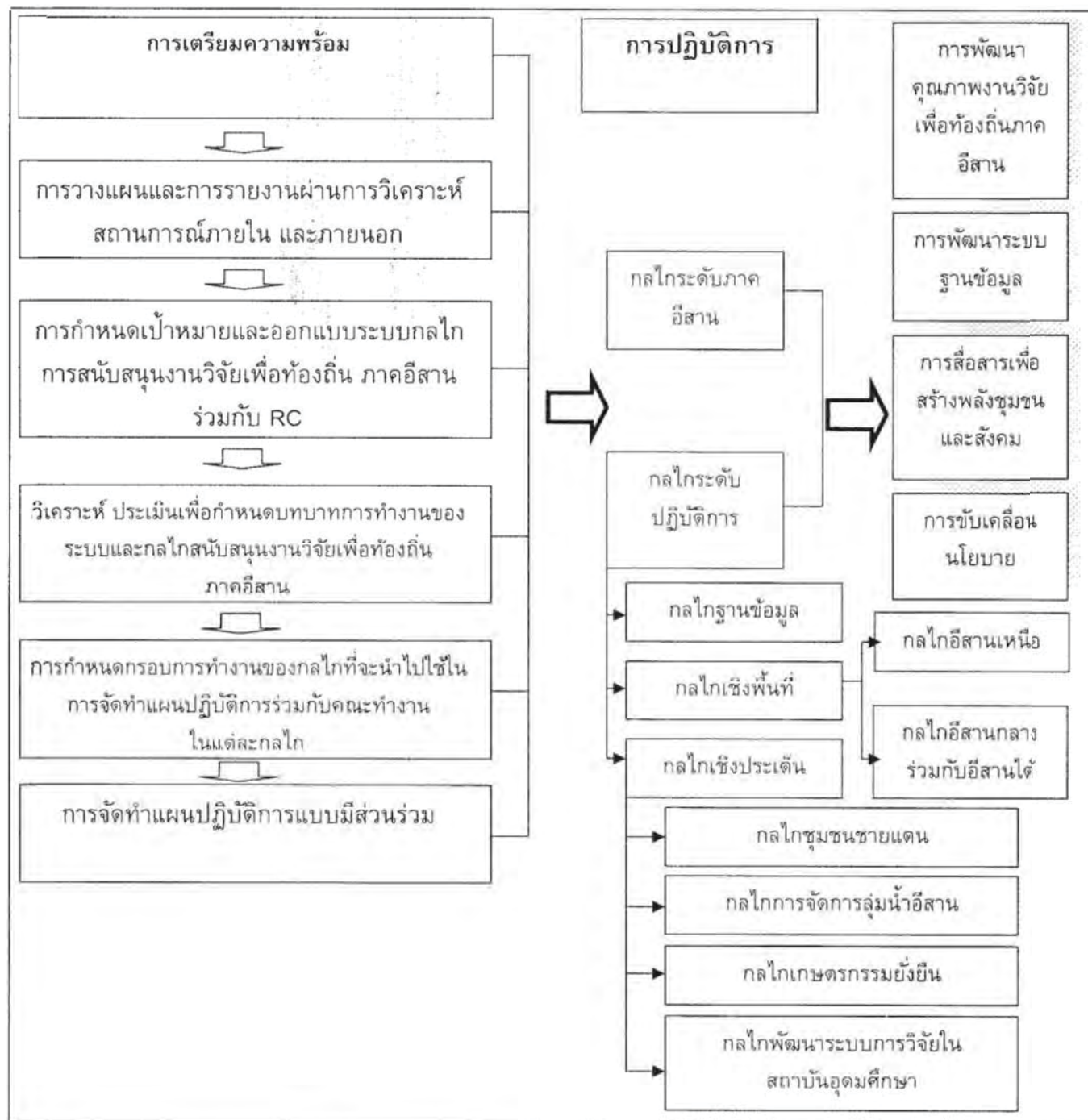

แผนภาพประกอบที่ 4.3 แสดงระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

สำหรับผลการดำเนินงานของระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ในแต่ละกลไกจะอธิบายในบทต่อไป

4. สรุปขั้นตอนการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

ในกระบวนการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน มีขั้นตอนการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานที่สำคัญ ดังแผนภาพประกอบที่ 4.4

แผนภาพประกอบที่ 4.4 แสดงขั้นตอนการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

จากแผนภาพประกอบที่ 4.4 สรุปขั้นตอนการออกแบบระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน มี 2 ขั้นตอน คือ การเตรียมความพร้อม โดยมีกระบวนการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน และการปฏิบัติการ แต่ละขั้นตอนมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานที่ต่างกัน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน การพัฒนาระบบฐานข้อมูล การสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย เป็นตัวตั้ง ซึ่งขั้นตอนทั้งหมดนี้ เห็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับ RC อีสานในการคิดร่วมและการ

ปฏิบัติการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน การดำเนินงาน 6 ขั้นตอนนั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการนำไปสู่การจัดระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานและการกำหนดเป้าหมาย แผนปฏิบัติการของแต่ละกลไก

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนที่มีความสำคัญต่อการออกแบบระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ได้แก่

1) การร่วมวางแผน และการวิเคราะห์สถานการณ์ภายในและภายนอกของภาคอีสาน กล่าวคือ การวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกโดยเฉพาะข้อมูลทางนโยบายของสกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสถานการณ์ภายในคือแนวทางการทำงานของโหนดกลุ่มโหนด ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการปรับรูปแบบ วิธีการทำงานของกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2) การกำหนดเป้าหมายและออกแบบระบบกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานร่วมกับ RC ความสำคัญในขั้นตอนนี้เป็นการสร้างความเข้าใจต่อนโยบายของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น การทบทวนพัฒนาการและผลการดำเนินงานของกลไกตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 ถึง กันยายน 2554 เพื่อนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและแนวทางการทำงานของภาคอีสาน ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสนับสนุนการทำงานระหว่าง Node ในรูปแบบของกลไก

3) การจัดทำแผนปฏิบัติการกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ขั้นตอนนี้เป็นการหลอมรวมเป้าหมายการทำงานของแต่ละกลไกเพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรมที่กำหนดแผนกิจกรรม วิธีการดำเนินกิจกรรม ผู้รับผิดชอบหลักในแต่ละกิจกรรม และงบประมาณที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมมาจากส่วนใดบ้าง เช่น กลไกภาคอีสาน Node โครงการวิจัย สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายการทำงานของ Node

จึงกล่าวได้ว่า ขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญทั้ง 3 ขั้นตอนนี้ เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน

การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

จากผลการศึกษาจากโครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย (ตุลาคม 2553 – กันยายน 2554) พบว่า คุณภาพของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ต้องประกอบด้วย การกำหนดตัวชี้วัดร่วมกับ RC อีสานเพื่อเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการพัฒนาระบบและออกแบบระบบและกลไกการสร้าง – ควบคุมคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อทำหน้าที่ในการติดตามสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพตามตัวชี้วัดที่กำหนดร่วมกัน

การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอ การศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน และการพัฒนาระบบและกลไกที่มีอยู่ของภาคอีสานในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงขาลงและช่วงสิ้นสุดโครงการ มีการดำเนินงานและผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน
2. ระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางน้ำและปลายน้ำ หรือช่วงขาลงของโครงการวิจัย
3. สรุปผลการดำเนินงานระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางน้ำและปลายน้ำ

1. ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัย และตัวชี้วัดกระบวนการ ซึ่งตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้ง 2 ระดับจะมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน โดยในแต่ละระดับมีเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินโครงการวิจัยตามตัวชี้วัดในแต่ละระดับ ดังรายละเอียด

1.1 ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัย

ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 ด้านที่เป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของโครงการวิจัย คือ ตัวชี้วัดคุณภาพนักวิจัย ตัวชี้วัดด้านองค์ความรู้ใหม่ และตัวชี้วัดด้านพื้นที่บูรณาการแก้ไขปัญหา

1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพนักวิจัย

(1) โครงการวิจัยแต่ละโครงการจะต้องมีนักวิจัย 7 – 10 คนเป็นอย่างน้อยที่สามารถอธิบายแนวคิด วิธีการทำงานและผลการทำวิจัยได้อย่างชัดเจน

(2) นักวิจัยจะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะและทักษะ

- Knowledge (K) = มีความรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่
- Attitude (A) = มีทัศนคติที่ดี/มีจิตอาสาหรือไม่
- Skill (S) = มีทักษะการทำงาน พัฒนาเพิ่มขึ้นหรือไม่

2) ตัวชี้วัดด้านองค์ความรู้ใหม่ องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งองค์ความรู้ใหม่ องค์ความรู้ที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่และองค์ความรู้ที่นำแบบจำลองมาใช้แล้วต่อยอดหรือพัฒนาแล้วเกิดความรู้ใหม่

3) ตัววัดด้านพื้นที่รูปธรรมการแก้ไขปัญหา จะต้องเกิดพื้นที่รูปธรรมการแก้ไขปัญหาในระดับใดระดับหนึ่งดังนี้

- (1) ระดับกลุ่ม
- (2) ระดับองค์กรปกครองท้องถิ่น
- (3) ระดับบุคคล
- (4) ระดับชาติ

1.2 ตัวชี้วัดกระบวนการ เป็นตัวชี้วัดผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผลผลิตในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มวิจัย RC ภาคอีสานพัฒนาร่วมกัน มี 5 ตัวชี้วัด แบ่งได้ตามกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนี้

2.1 ช่วงต้นน้ำ ประกอบด้วย ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) และตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ

1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย ประกอบด้วย

- (1) โจทย์การวิจัยต้องมาจากชุมชน โดยจะต้องกำหนดปัญหาเป้าหมายและวิธีการวิจัยให้ชัดเจน
- (2) โจทย์การวิจัยต้องนำไปสู่ความรู้ใหม่
- (3) โจทย์การวิจัยต้องสะท้อนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- (4) โจทย์การวิจัยต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานพื้นที่ของพี่เลี้ยง

2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP) ประกอบด้วย

- (1) โจทย์การวิจัย จะต้องระบุปัญหาการวิจัยชัดเจนและสอดคล้องกับ

คำถามวิจัยหลัก

(2) หลักการและเหตุผล ประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ

- ข้อมูลบริบทชุมชนโดยย่อและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาพื้นที่

- ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องในการวิจัย ข้อมูลทั่วไปบริบทในพื้นที่ ปัญหาที่พบจากพื้นที่ การจัดการปัญหาที่ผ่านมาในประเด็นนั้น ๆ

- ปัญหานำการวิจัย ควรเชื่อมโยงอธิบายให้เห็นถึงองค์ความรู้เดิมของชุมชน องค์ความรู้เดิมภายใต้ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง ความรู้ที่มีอยู่ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรืองานวิจัยในประเด็นเดียวกันที่มีผู้อื่นทำทั้งในพื้นที่หรือในประเด็นเดียวกัน

- ความจำเป็นในการเลือกพื้นที่ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของNode

(3) คำถามหลัก ต้องสอดคล้องกับโจทย์วิจัย

(4) คำถามรอง เน้นคำถามสำคัญๆ ที่ช่วยขยายคำถามหลักได้ดี

(5) วัตถุประสงค์ จะต้องตอบให้ได้ว่าจะศึกษาอะไรที่ไปตอบโจทย์วิจัยนำไปสู่การตอบคำถามวิจัยได้

(6) แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยต้องสรุปใจความสำคัญและควรอธิบายให้เห็นว่าจะเอาไปใช้อย่างไร มี 2 ระดับ คือ

ก. CBR นักวิชาการ ควรอธิบายให้ชัดเจนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโจทย์ กระบวนการวิจัย และการอภิปรายผลการศึกษา โดย

- ต้อง Review งานวิจัย งานวิชาการทั้งจากภายนอกและภายในที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงกับประเด็นที่จะทำการศึกษา

- ทบทวนองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ” ของชุมชน

ข. CBR ชาวบ้าน พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องมีการสรุปทบทวนองค์ความรู้ของชาวบ้าน “ทุนเดิม” หรือ “ศักยภาพ” ของชุมชน

- ต้องมีการสรุป ทบทวนงานวิจัยของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีการทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องหรือในพื้นที่

(7) กรอบการวิจัย จะต้องพัฒนาจากแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเป็นกรอบการวิจัย กรอบการวิจัยที่ดี ต้องนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในงานวิจัย และผู้ทำวิจัยจะต้องมีความเข้าใจในกรอบการศึกษาเป็นอย่างดี แบ่งกลุ่มการดำเนินงานออกเป็น 2 กลุ่ม

- ก. CBR นักวิชาการ อาจดำเนินงานได้ใน 2 แนวทาง
 - กรอบเชิงวิชาการ โดยต้องระบุการใช้แนวคิด ทฤษฎี ประกอบกับเนื้อหาและกระบวนการ
 - กรอบเชิงแนวคิด
- ข. CBR ชาวบ้าน สามารถจัดทำกรอบเชิงกระบวนการ ได้แก่

Input – Process – Output – Outcome

- (8) วิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีวิจัย ต้องแสดงให้เห็นชุดข้อมูลที่ต้องการ ศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน
- (9) ขอบเขตการวิจัย ต้องระบุพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน
- (10) ระยะเวลาของโครงการ จะต้อง ไม่เกิน 1 ปี ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับ กระบวนการวิจัย หากในบางโครงการวิจัยจำเป็นต้องอาศัยฤดูกาลเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจน สามารถกำหนดระยะเวลามากกว่า 1 ปีได้
- (11) ผลที่คาดว่าจะได้รับ จะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือ สามารถกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับมากกว่าวัตถุประสงค์ก็ได้
- (12) นิยามศัพท์ (ถ้ามี)
- (13) รายละเอียดแผนปฏิบัติการ ควรจัดทำในรูปแบบตารางแสดง รายละเอียดของกิจกรรม/ วัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม/ ขั้นตอนการดำเนินงาน/ กลุ่มเป้าหมาย/ เครื่องมือ-เทคนิค/ ระยะเวลา/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ
- (14) รายละเอียดแผนงบประมาณ เป็นตารางแสดงรายละเอียด กิจกรรม/ รายละเอียดงบประมาณแต่ละกิจกรรม/ และจำนวนงบประมาณทั้งโครงการ
- (15) ปฏิทินการดำเนินงาน เป็นตารางแสดงกิจกรรมและช่วงเวลาที่จะ ดำเนินโครงการ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณ
- (16) รายชื่อและประวัติทีมวิจัย ที่ปรึกษา
- (17) เอกสารอ้างอิง(ถ้ามี) โดย
 - CBR นักวิชาการ ควรมีเอกสารอ้างอิงถูกต้องตามหลักวิชาการ
 - CBR ชาวบ้าน ควรอ้างอิงแหล่งข้อมูลในพื้นที่เป็นหลัก
- (18) เอกสารพัฒนาโครงการ ต้องอธิบายให้เห็นถึง กระบวนการพัฒนาโครงการตั้งแต่เริ่มต้นถึงข้อเสนอโครงการที่สมบูรณ์ โดยจะต้องแนบเป็น เอกสารในการจัดประชุมพิจารณาโครงการ และเป็นเอกสารจัดทำร่างสัญญาโครงการ

3) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ ประกอบด้วย

- (1) มีกลไกการพิจารณาโครงการ ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนา เอกชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและที่ปรึกษาฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกลไกวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

ชุมชน

(2) หลักการพิจารณาโครงการ

- โจทย์หรือชื่อโครงการวิจัยระดับฐานปัญหาและความต้องการของชุมชน
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย
- มีปฏิบัติการแก้ไขปัญา
- มีความเป็นได้ในการทำโครงการวิจัยในระดับชุมชน
- มีแนวทางในการศึกษาให้เห็นความรู้เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการ
- นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่และมีความเป็นวิชาการ
- สอดคล้องยุทธศาสตร์การทำงานของNode

2.2 ช่วงกลางน้ำ ประกอบด้วย ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย

1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย

คุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย มีการติดตาม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานในหลายระดับ ได้แก่ ระดับพี่เลี้ยง Node ระดับกลไกระดับปฏิบัติการ เช่น กลไกเชิงพื้นที่ กลไกเชิงประเด็น และระดับกลไกภาคีฐาน โดยแบ่งการติดตาม สนับสนุนโครงการออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงต้นน้ำ ช่วงกลางน้ำ และช่วงปลายน้ำ

2) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย (รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย)

- (1) มีการวิเคราะห์ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์และกรอบการวิจัย
- (2) มีความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล ตรวจสอบได้
- (3) บ่งชี้ให้เห็นความรู้ใหม่บนฐานความรู้เดิม
- (4) อธิบายให้เห็นความรู้ที่มีการเก็บและวิเคราะห์เบื้องต้นก่อนที่จะนำมาสู่การปฏิบัติการในช่วงที่ 2
- (5) องค์กรความรู้ด้วยวิธีปฏิบัติการ โดยต้องเชื่อมโยงให้เห็นระหว่างความรู้เบื้องต้นก่อนการปฏิบัติการและวิธีปฏิบัติการ
- (6) เป็นรายงานที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและชุมชน หรือกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ
- (7) เป็นรายงานที่บ่งชี้รูปธรรมงานในพื้นที่เบื้องต้น
- (8) รูปแบบ (Format) ถูกต้อง หรือองค์ประกอบถูกต้องครบถ้วนตามที่สกว.กำหนด

องค์ประกอบของรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย

องค์ประกอบของรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย มี 6 บทหรืออาจมีมากกว่า 6 บทได้ตามเนื้อหาของโครงการวิจัย แต่ละบทมีเนื้อหาที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 ทบทวนเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและกับพื้นที่การวิจัย

บทที่ 3 กระบวนการงานวิจัย/กิจกรรมที่ทำไปแล้ว

บทที่ 4 ผลการศึกษาเบื้องต้น

บทที่ 5 บทเรียน ปัญหา อุปสรรคที่พบ/บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลเบื้องต้น

บทที่ 6 แผนการดำเนินงานระยะที่ 2

ภาคผนวก กิจกรรม รูปภาพ (ถ้ามี)

2.3 ช่วงปลายน้ำ ประกอบด้วย ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

และตัวชี้วัดด้านคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย

1) ตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์)

- (1) ตอบตามวัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน
- (2) มีข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ตรวจสอบได้
- (3) เกิดนวัตกรรมการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาที่มาจากการใช้ข้อมูล
- (4) เกิดความรู้ใหม่ในระดับชุมชน/สังคม ขอบ่งชี้ความรู้ใหม่ มี 3 แบบ

ได้แก่

- แบบที่หนึ่ง เป็นเรื่องที่คนไม่เคยรู้เลย
- แบบที่สอง เป็นความรู้ที่มีมานานแต่สามารถนำมาใช้ได้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนในยุคปัจจุบัน
- แบบที่สาม เป็นความรู้จากที่อื่น และนำมาใช้ในบริบทที่

แตกต่างกัน

(5) ส่งทันเวลา

(6) รูปแบบ(Format) ถูกต้อง หรือองค์ประกอบถูกต้องครบถ้วนตามที่

สกว.กำหนด

องค์ประกอบของรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

องค์ประกอบของรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย มี 5 บทหรืออาจมีมากกว่า 5 บทได้ตามเนื้อหาของโครงการวิจัย แต่ละบทมีเนื้อหาที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ

พื้นที่การวิจัย

บทที่ 2 ทบทวนเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและกับ

ของแต่ละกระบวนการ)

บทที่ 3 กระบวนการงานวิจัย (โดยต้องอธิบายให้เห็นความเชื่อมโยง

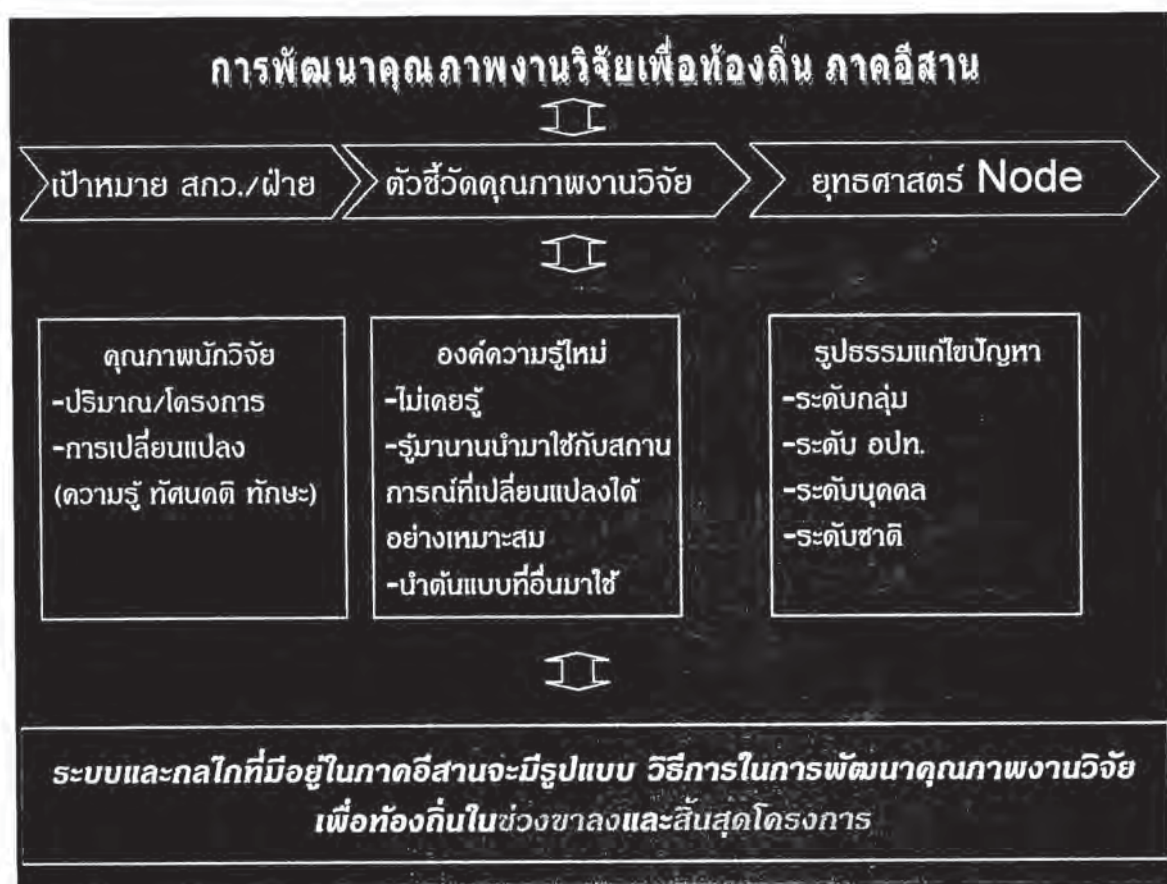
บทที่ 4 ผลการศึกษา

ครั้งต่อไป

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก กิจกรรม รูปภาพ

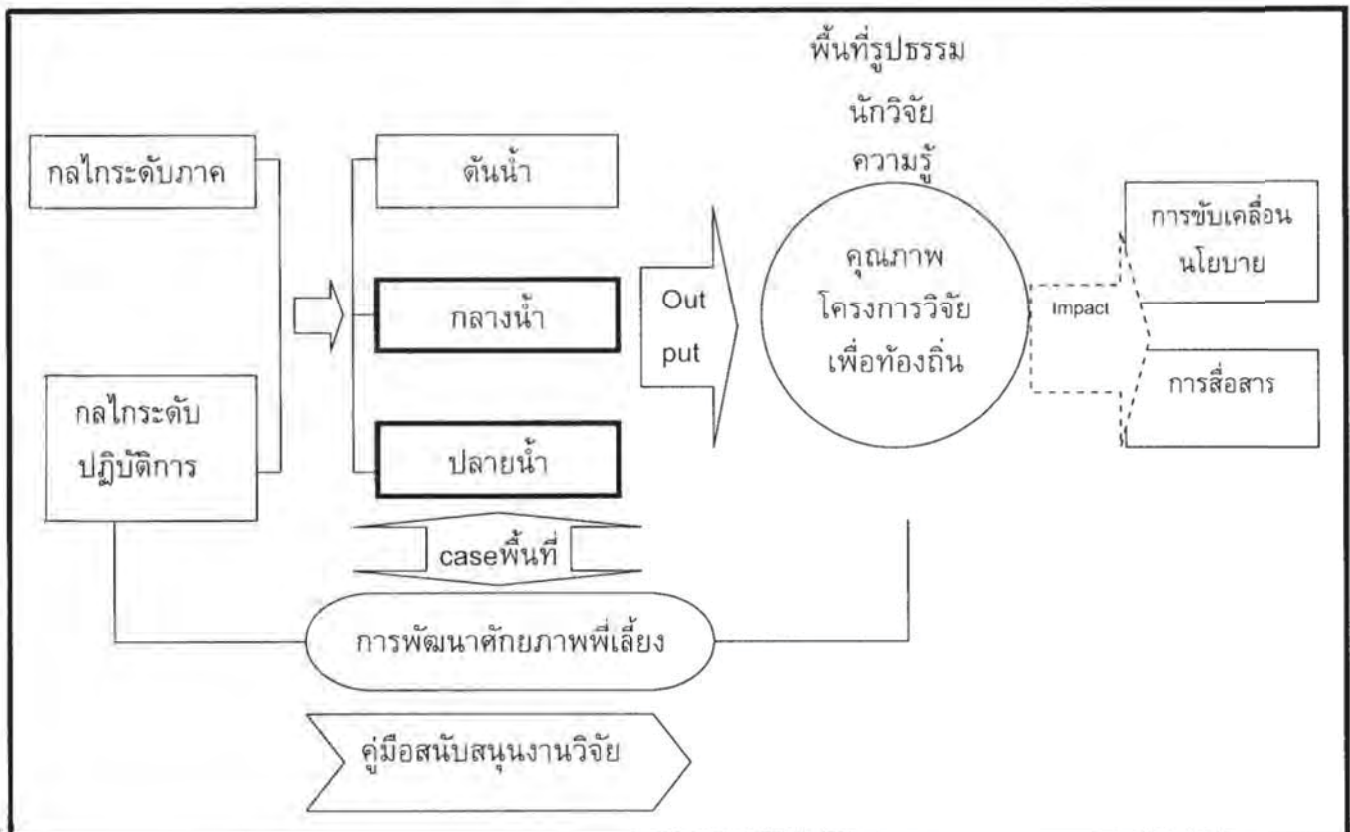
ในการนำตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของภาคอีสานมาใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานยังได้กำหนดกรอบคิดที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ เป้าหมายของ สกว.และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และยุทธศาสตร์การทำงานของ Node มาใช้เป็นกรอบแนวคิดการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังแผนภาพประกอบที่ 5.1

แผนภาพประกอบที่ 5.1 แสดงกรอบแนวคิดการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน

2. ระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางน้ำและปลายน้ำ หรือช่วงขาลงของโครงการวิจัย

ระบบและกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัยพบว่า มี 2 ระดับ คือ กลไกระดับภาค และกลไกระดับปฏิบัติการ โดยมีกรอบการดำเนินงานตามภาพประกอบที่ 5.2 กลไกทั้ง 2 ระดับจะมีองค์ประกอบของกลไก เป้าหมายของกลไกแต่ละระดับ และวิธีการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำที่แตกต่างกัน

แผนภาพประกอบที่ 5.2 แสดงระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2555

จากแผนภาพประกอบที่ 5.2 อธิบายได้ว่า กลไกทั้ง 2 ระดับ มีระบบการสนับสนุนตามช่วงเวลาในการดำเนินงานโครงการวิจัย 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงต้นน้ำ ช่วงกลางน้ำ และช่วงปลายน้ำ ซึ่งกลไกการสนับสนุนแต่ละระดับมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบของโครงการวิจัย ที่จะต้องเป็นโครงการวิจัยที่เกิดความรู้ เกิดนักวิจัยที่รู้และเข้าใจกระบวนการวิจัย และเกิดรูปธรรมอันเป็นผลผลิตจากการดำเนินโครงการวิจัย โดยผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาคุณภาพสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพ Node พี่เลี้ยงรุ่นใหม่ๆ ได้ และนำไปสู่การจัดทำคู่มือการสนับสนุนงานวิจัยให้กับพี่เลี้ยง RC อีสานได้ใช้เป็นทางเลือกในการนำไปปรับใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยของตนเองได้

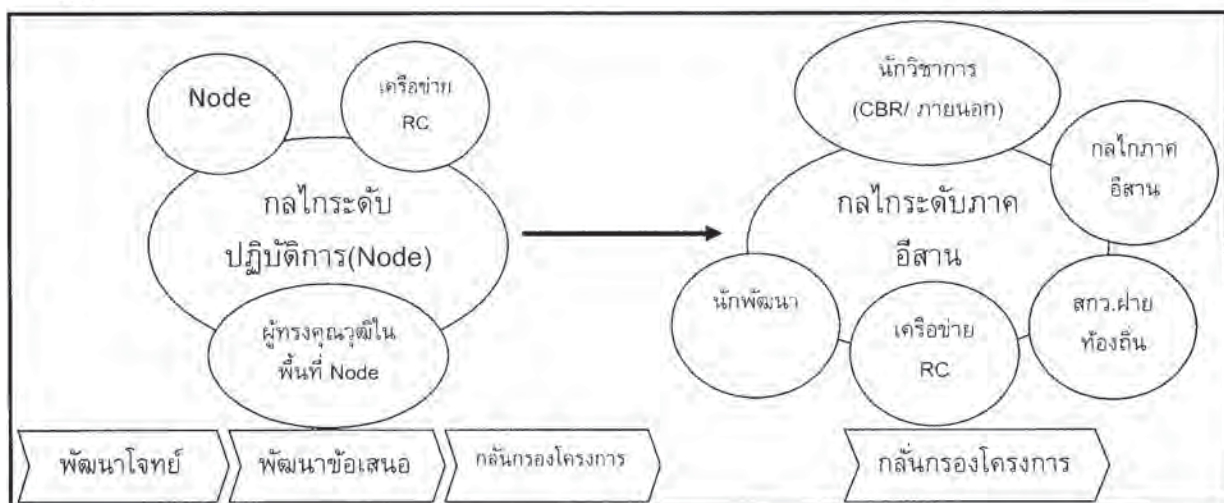
นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ได้ออกแบบเพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทางการสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และยังสามารถนำไปกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนงานนโยบายร่วมกับภาคีในหลายระดับ เช่น ระดับพื้นที่ โครงการวิจัย ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาคและระดับประเทศได้

กระบวนการสนับสนุนของระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

กระบวนการสนับสนุนของระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน แบ่งระบบการสนับสนุน ติดตามออกเป็น 3 ระบบ ได้แก่ ระบบการสนับสนุนติดตามช่วงต้นน้ำ ระบบการสนับสนุนติดตามช่วงกลางน้ำ และระบบการสนับสนุนติดตามช่วงปลายน้ำ มีการปฏิบัติการและผลการดำเนินงาน ดังนี้

ระบบการสนับสนุนติดตามช่วงต้นน้ำ

ระบบการสนับสนุนติดตามของระบบและกลไกสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานในช่วงต้นน้ำ มีระบบการสนับสนุนที่สำคัญ คือ คุณภาพของโจทย์การวิจัย คุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย และคุณภาพการพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลไกการสนับสนุนให้เกิดคุณภาพงานวิจัยในช่วงต้นน้ำของภาคอีสานเกิดการปฏิบัติการ 2 ระดับ ได้แก่ กลไกระดับภาคอีสาน และกลไกระดับปฏิบัติการ ในแต่ละระดับจะนำกรอบคิดตามแผนผังที่ 5.1 และ 5.2 เป็นแนวทางในการดำเนินงานของกลไกทั้ง 2 ระดับ ดังภาพประกอบที่ 5.3

แผนภาพประกอบที่ 5.3 แสดงระบบและกลไกการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานในช่วงต้นน้ำ

1. กลไกระดับปฏิบัติการ

กลไกระดับปฏิบัติการที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงต้น
น้ำ

กลไกระดับ Node เป็นกลไกที่มีความสำคัญต่อคุณภาพของโจทย์การวิจัย คุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย และคุณภาพการพิจารณาโครงการวิจัย โดยกลไกระดับ Node จะต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้ได้โจทย์การวิจัยที่ดี และพื้นที่การวิจัยที่สามารถตอบโจทย์ทางความรู้ การสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบาย ดังนี้

ก่อนการพัฒนาโจทย์วิจัย

1) การสรุปและสังเคราะห์ความรู้ที่เกิดจากโครงการวิจัยในพื้นที่ และจากงานวิจัย รวมถึงงานพัฒนาที่ผ่านมาของกลุ่ม หน่วยงานอื่นๆ ประโยชน์ของการสังเคราะห์องค์ความรู้จะทำให้ Node ทราบว่า Node มีความรู้ะไรที่ชัดเจนแล้ว มีความรู้ใดที่ยังเป็นช่องว่างที่จะต้องค้นหาด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2) การแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงสถานการณ์ภายนอกในประเด็นงานของ Node ร่วมกับเครือข่าย เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ และประเมินแนวโน้มเพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทางการทำงาน

3) การจัดทำ Mapping คน, พื้นที่, ความรู้โดยพี่เลี้ยง เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการกำหนดยุทธศาสตร์ พื้นที่ และโจทย์การวิจัย

4) การกำหนดยุทธศาสตร์การทำงาน ในการกำหนดยุทธศาสตร์ให้มีพลัง ตอบโจทย์ทางสังคมได้ เป็นงานที่สามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ได้จริงกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ควรประกอบด้วย Node นักวิจัยในพื้นที่ ภาคีเครือข่ายงานวิจัยและงานพัฒนา ภาคีทางวิชาการในเครือข่ายงานของ Node

5) ปฏิบัติการสำรวจ "หาคน หาพื้นที่ หาเรื่อง" ที่น่าสนใจและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำงานของ Node การสำรวจอาจทำได้โดยผ่านการแนะนำของนักวิจัย ภาคีเครือข่าย หรือ Node ดำเนินการสำรวจด้วยตนเอง

คุณภาพโจทย์การวิจัย

1) การวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน Node จะต้องเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทและสถานการณ์ของพื้นที่การวิจัย มาดำเนินการวิเคราะห์ชุมชนเบื้องต้นก่อนในด้านสถานการณ์ปัญหา ผลของโครงการที่ได้มีการดำเนินการมาแล้วในพื้นที่รวมถึงสถานะของความรู้ที่มีการทำวิจัยแล้วในประเด็นที่เกี่ยวข้องที่ไหนด ต้องการทำวิจัย

2) ด้านทักษะ เครื่องมือ เทคนิคการพัฒนาโจทย์วิจัยของนักวิจัย เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์ได้อย่างลุ่มลึกและเห็นสถานการณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบต่อชุมชนได้ เช่น ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการจับ

ประเด็น เครื่องมือการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม อาทิ SWOT ภูเขาน้ำแข็ง ต้นไม้ปัญหา เป็นต้น

3) ด้านกระบวนการพัฒนาโจทย์ จำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์จากพี่เลี้ยงเก่า หรือมุมมองของนักพัฒนา หรือนักวิชาการเพื่อให้เกิดโจทย์การวิจัยที่น่าสนใจ สอดคล้องกับปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ไขปัญหา สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของ Node สอดคล้องกับความสนใจของสังคม

คุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย

การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย เป็นขั้นตอนที่สองต่อเนื่องจากการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่พัฒนาโจทย์การวิจัย จะถูกนำมารวบรวมพัฒนาเป็นข้อเสนอโครงการวิจัย ผลการศึกษาจากโครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย (ตุลาคม 2553 – กันยายน 2554) พบว่า คุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญได้แก่ ชื่อโครงการ หลักการและเหตุผล คำถามหลัก คำถามรอง วัตถุประสงค์ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กรอบการวิจัย วิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีวิจัย ขอบเขตการวิจัย ระยะเวลาของโครงการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ นิยามศัพท์ รายละเอียดแผนปฏิบัติการ รายละเอียดแผนงบประมาณ ปฏิทินการดำเนินงาน รายชื่อและประวัติทีมวิจัย ที่ปรึกษา เอกสารอ้างอิง และเอกสารพัฒนาโครงการ ในแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ข้อที่ 2)

คุณภาพการพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากผลการศึกษาในโครงการวิจัยโครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย (ตุลาคม 2553 – กันยายน 2554) ในระดับกลไก Node พบว่า Node ที่มีการจัดเวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการระดับ Node หรือมีกระบวนการกลั่นกรอง ซึ่งประกอบด้วย คนในและคนนอกที่จะต้องเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความรู้ทางวิชาการ นักวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ในประเด็นงานของ Node และประเด็นงานของ ภาคอีสาน นอกจากนี้ พี่เลี้ยง Node จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในงานของตนเองเพื่อกำกับทิศทางในพื้นที่ ด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ จะช่วยทำให้เกิดระบบการพิจารณาโครงการที่ดี มีความน่าเชื่อถือ หลังการพิจารณาในระดับ Node แล้ว เมื่อ Node ส่งข้อเสนอโครงการเข้าสู่เวทีพิจารณาระดับภาค ผู้ทรงคุณวุฒิ ในเวทีภาคจะช่วยต่อยอดมุมมองทางวิชาการ และการปฏิบัติการให้มีความคมชัดมากยิ่งขึ้น

2. กลไกระดับภาคอีสาน มีกระบวนการสนับสนุนงานในช่วงต้นน้ำที่สำคัญ

คือ การค้นหาผู้ทรงคุณวุฒิ การบริหารจัดการเวทีพิจารณาโครงการ และการจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น รายละเอียด ดังนี้

1) การค้นหาผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับ RC ภาคอีสาน

1.1) กำหนดคุณสมบัติ บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับ RC อีสาน

การสนับสนุนให้มีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกเข้ามาสนับสนุนให้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีคุณภาพตามตัวชี้วัด ดังนั้น RC อีสานจึงร่วมกันค้นหาผู้ทรงคุณวุฒิจาก 3 ภาคส่วน ได้แก่ นักวิชาการ นักพัฒนาและปราชญ์ชาวบ้าน โดยได้กำหนดคุณสมบัติและหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละภาคส่วนดังนี้

นักวิชาการ :

(1) มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเชิงวิชาการ (แนวคิด ทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

(2) มีประสบการณ์ในการทำวิจัยที่หลากหลาย เช่น PAR

(3) มีความสนใจในแนวคิด หลักการ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(4) มีประสบการณ์ในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาก่อน (ถ้ามี)

บทบาทของนักวิชาการในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ทำหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนมุมมอง ให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการในภาพกว้างภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงและประเด็นปัญหาการวิจัยของชุมชน

นักพัฒนา :

(1) มีความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญด้านงานพัฒนา (แนวคิด ทฤษฎี กระบวนการ) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

(2) มีความสนใจในแนวคิด หลักการ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(3) มีประสบการณ์ในการทำวิจัยที่หลากหลาย (ถ้ามี)

บทบาทของนักพัฒนาในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน มีหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนแนวคิด กระบวนการทำงานเพื่อเสนอแนะ และใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อไปสร้าง “กระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม”

ปราชญ์ชาวบ้าน :

(1) มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย

(2) มีประสบการณ์ทำงานที่โดดเด่นในด้านการพัฒนาและเชี่ยวชาญในประเด็น

นั้น ๆ

(3) เข้าใจการทำงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

(4) มีปฏิบัติการในทำงานพัฒนาที่เป็นรูปธรรม เช่น เกษตรกรต้นแบบ

บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนแนวคิดกระบวนการปฏิบัติการระดับชุมชน/ ท้องถิ่น

1.2) จัดทำแบบฟอร์มประวัติของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีเลขาoglไกภาคอีสานเป็นฝ่ายจัดทำแบบฟอร์มประวัติเพื่อส่งให้กับ RC อีสาน ได้จัดทำฐานข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิ

1.3) รวบรวมข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากที่ RC อีสาน ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิภาคอีสานเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงส่งต่อให้กับฝ่ายเลขาoglไกภาคอีสานเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการเลือกใช้ และประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งสามารถรวบรวมได้ทั้งสิ้น 26 คน เป็นนักวิชาการ 17 คน (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยและอุบลราชธานี) นักพัฒนาเอกชน (NGOs) ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน เด็กและเยาวชน จำนวน 8 คน ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน 1 คน

2) การบริหารจัดการเวทีพิจารณาโครงการ มีระบบการบริหารจัดการ 3 ระยะ คือ การเตรียมการ การปฏิบัติการ การสรุปผล ดังนี้

2.1) การเตรียมการ

1) กำหนดวัน เวลา สถานที่ในการจัดเวทีพิจารณาโครงการระดับภาคอีสาน แต่ละคร้งจะจัดเวทีคร้งละ 2 – 3 วัน

2) ส่งกรอบการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ให้กับพี่เลี้ยงทุกพื้นที่ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3) ประสานงานพี่เลี้ยงทุกพื้นที่เพื่อสำรวจความพร้อมในการเสนอโครงการ และนัดหมายการส่งข้อเสนอโครงการมายังฝ่ายเลขาoglไกภาคอีสาน

4) ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนัดหมาย และทำความเข้าใจต่อยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง เป้าหมายของการจัดเวที ความคาดหวังที่ต้องการจากผู้ทรงคุณวุฒิ

5) รวบรวมข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากพี่เลี้ยงเพื่อส่งข้อเสนอโครงการให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้ประสานงานกลไกภาคอีสาน และที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยหากพี่เลี้ยงในพื้นที่ใดยังไม่ส่งข้อเสนอโครงการให้กับกลไกและฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฝ่ายเลขาoglไกภาคอีสานจะเป็นผู้ติดตามจากพี่เลี้ยง

6) ส่งข้อเสนอโครงการวิจัยที่รวบรวมได้ให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2) การปฏิบัติการ

ปฏิบัติการพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นระดับภาคอีสาน ใช้รูปแบบ “การพิจารณาตามประเด็นยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยง” พบว่า การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อให้ได้ข้อเสนอโครงการที่ดี มีคุณภาพ จะต้องประกอบด้วย

1) ผู้ทรงคุณวุฒิ องค์ประกอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ควรประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกลไกภาคอีสาน ผู้ทรงคุณวุฒิจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัยและยุทธศาสตร์การทำงานของพีเลียง ซึ่งจะสามารถช่วยเติมเต็มการวิเคราะห์เนื้อหาด้านวิชาการ และยังเป็นฐานการสังเคราะห์ความรู้ที่สำคัญจากโครงการ CBR ภายใต้การดูแลของพีเลียงได้อีกด้วย ด้านแนวคิด หลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และมีทีมงานพัฒนา

จากการจัดรูปแบบและองค์ประกอบการพิจารณาดังกล่าว ยังช่วยเสริมประสบการณ์เรียนรู้ระหว่างพีเลียงในประเด็นยุทธศาสตร์เดียวกัน ช่วยทำให้ได้โจทย์การวิจัยที่คม ชัดตรงใจทีมวิจัยและพีเลียง

2.3) การสรุปผล

การสรุปผลการปฏิบัติการ ทีมวิจัยดำเนินการสรุปผลการปฏิบัติการแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สรุปผลและข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของเวทีพิจารณา ข้อเสนอโครงการ และสรุปบทเรียนที่ได้จากการจัดเวทีพิจารณา

- สรุปผลและข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของเวทีพิจารณา ข้อเสนอโครงการ ฝ่ายเลขากลไกภาคอีสานจะเป็นผู้มีบทบาทหลักในการบันทึกข้อสรุปของเวทีในแต่ละโครงการ หลังการรวบรวมแล้วจะดำเนินการส่งต่อข้อมูลบันทึกข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเวทีพิจารณาโครงการให้กับ PO ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และผู้ประสานงานกลไกภาคอีสานเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนที่จะส่งต่อไปกับพีเลียง Node นำไปใช้ดำเนินการปรับปรุงข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่

- สรุปบทเรียนที่ได้จากการจัดเวทีพิจารณา ภายหลังจากการพิจารณาโครงการเสร็จในแต่ละวัน จะมีการสรุปบทเรียนการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิค AAR ซึ่งเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ทั้งในส่วนที่ดี และข้อที่จะต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้การจัดเวทีครั้งต่อไปเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) การจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ใช้รูปแบบ “การสนับสนุนเชิงการจัดการร่วมกับฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น” มาตั้งแต่ปี 2554 – 2555 ดังนี้

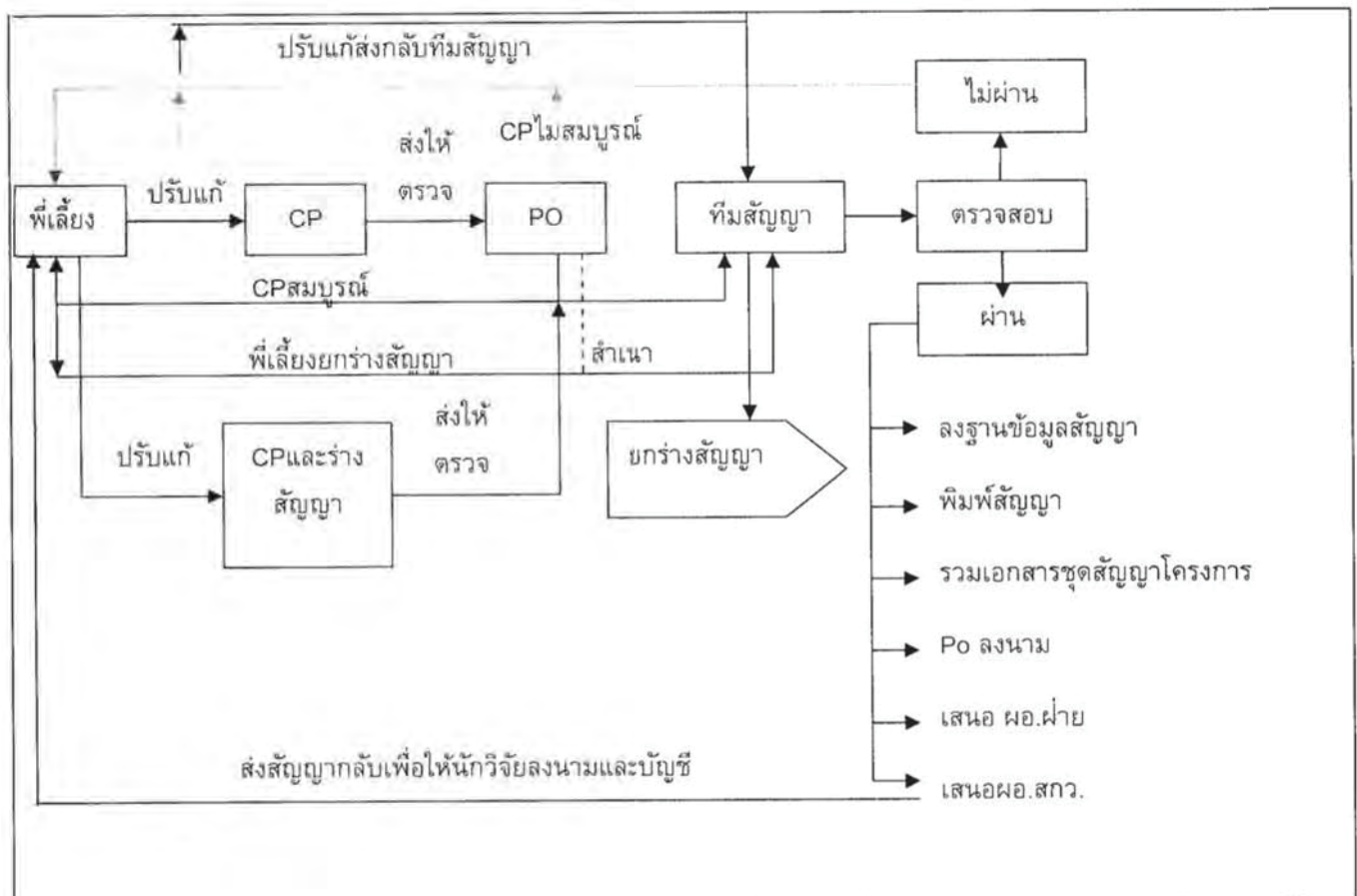
ระบบการจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี 2554 มีระบบการทำงาน 2 ระบบ คือ

3.1) ระบบการทำงานเชิงเครือข่าย RC ภาคอีสาน โดยการจัดอบรมเชิง

ปฏิบัติการให้ RC อีสานสามารถจัดทำเอกสารร่างสัญญาโครงการวิจัยได้ และส่งเอกสารร่างสัญญาโครงการวิจัยให้กับฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อรวบรวมไว้ดำเนินการตรวจสอบและออกสัญญาโครงการวิจัยตามลำดับ

3.2) ระบบ “ทีม” จัดการออกสัญญาโครงการวิจัย ประกอบ ฝ่าย

เลขาธิการภาคอีสาน 1 คน และ PO ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน 2 คน รวม 3 คน เป็นทีมออกสัญญาโครงการวิจัย ซึ่งมีระบบการจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2554 ดังภาพประกอบที่ 5.4

แผนภาพประกอบที่ 5.4 แสดงระบบการจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัย ปี 2554

จากแผนภาพประกอบที่ 5.4 อธิบายได้ว่า ภายหลังจากการนำข้อเสนอโครงการวิจัยเข้าเวทีพิจารณาโครงการระดับภาค เป็นที่เรียบร้อยแล้วจะมีการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้เลี้ยง จะต้องดำเนินการปรับแก้ไขข้อเสนอโครงการตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่ หรือหากมีข้อเสนอแนะใดที่ผู้เลี้ยงกับนักวิจัยประเมินร่วมกันแล้วว่า ไม่สามารถดำเนินการปรับข้อเสนอโครงการได้ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เลี้ยงและนักวิจัยสามารถให้เหตุผลเพื่อยืนยันบนพื้นฐานเป้าหมายการวิจัยของชุมชนได้ เมื่อผู้

เลี้ยงร่วมกับนักวิจัยปรับแก้ข้อเสนอโครงการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะส่งข้อเสนอโครงการวิจัยให้กับเจ้าหน้าที่สนับสนุนโครงการภาคอีสาน (PO)

2) เมื่อ PO ได้รับข้อเสนอโครงการวิจัยจากพี่เลี้ยงแล้ว จะดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อเสนอโครงการวิจัย หากข้อเสนอโครงการวิจัยสมบูรณ์ดีแล้ว PO จะส่งข้อเสนอโครงการวิจัยกลับไปพี่เลี้ยง เพื่อให้พี่เลี้ยงดำเนินการยกร่างสัญญาโครงการวิจัย เมื่อพี่เลี้ยงยกร่างสัญญาเรียบร้อยแล้วจะส่งร่างสัญญาโครงการวิจัยไปที่ทีมทำสัญญาของภาคอีสาน 3 คน โดยแต่ละคนจะรับผิดชอบการออกสัญญาโครงการวิจัยเป็นกลุ่ม Zone อีสานเหนือ อีสานกลาง และอีสานใต้

กรณีที่พี่เลี้ยงไม่สามารถจัดทำร่างสัญญาโครงการได้ ทีมออกสัญญาโครงการจะดำเนินการช่วยเหลือในการจัดทำร่างสัญญาโครงการวิจัยให้กับพี่เลี้ยง และเมื่อจัดทำร่างสัญญาเสร็จแล้ว จะส่งร่างสัญญากลับไปให้พี่เลี้ยงเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง หากพี่เลี้ยงพิจารณาแล้วว่าร่างสัญญามีความถูกต้อง ทีมทำสัญญาจะดำเนินการออกสัญญาตามขั้นตอนต่อไป

3) เมื่อทีมทำสัญญาได้รับเอกสารร่างสัญญาจากพี่เลี้ยงในพื้นที่ความรับผิดชอบเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนของร่างสัญญา หากพบว่าร่างสัญญาที่ส่งมานั้นมีข้อบกพร่องมากเกินไปที่ทีมทำสัญญาจะดำเนินการให้ได้ ทีมทำสัญญาจะส่งร่างสัญญากลับไปที่พี่เลี้ยงดำเนินการแก้ไข

4) เมื่อพี่เลี้ยงได้รับร่างสัญญาจากทีมทำสัญญาเพื่อปรับปรุงแก้ไข หรือตรวจสอบความถูกต้องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พี่เลี้ยงจะส่งร่างสัญญากลับไปที่ทีมทำสัญญา

5) ภายหลังจากที่ทีมทำสัญญาได้รับร่างสัญญาที่สมบูรณ์จากพี่เลี้ยง จะดำเนินการออกสัญญา โดยมีขั้นตอนต่อไป ดังนี้

(1) ลงฐานข้อมูล EPMS

(2) พิมพ์สัญญา 2 ฝ่าย หรือ 3 ฝ่ายตามบริบทของโครงการวิจัยและพี่เลี้ยง

(3) รวบรวมเอกสารชุดสัญญาโครงการ ประกอบด้วย ข้อเสนอโครงการ Budgetsheet Memo พัฒนาการโครงการ จดหมายเปิดบัญชี จดหมายเสนอทุนอุดหนุน และใบปะหน้า โดย PO จะเป็นผู้ลงนามในใบปะหน้าก่อนเสนอเอกสารชุดสัญญาโครงการต่อทาง ผอ. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และผอ.สกว.

(4) เสนอเอกสารชุดสัญญาโครงการต่อ ผอ.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พิจารณาและลงนามอนุมัติ ในขั้นตอนนี้ อาจมีกรณีที่ ผอ.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พิจารณาและเห็นสมควรว่าโครงการวิจัยยังขาดความสมบูรณ์ สามารถที่จะไม่อนุมัติสัญญาโครงการวิจัยนั้นได้ และให้ PO ส่งโครงการกลับไปพี่เลี้ยงเพื่อปรับข้อเสนอโครงการและปรับแก้ร่างสัญญาให้สมบูรณ์ตามข้อเสนอของ ผอ.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เมื่อพี่เลี้ยงดำเนินการแก้ไขแล้ว จะส่งต่อไปให้กับทีมทำสัญญา และสำเนาถึง PO เพื่อให้ดำเนินการต่อไป

หากโครงการใดที่ผ่านการลงนามจาก ผอ.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น แล้ว PO จะส่งเอกสารชุดสัญญาโครงการต่อ ผอ.สกว. เพื่อพิจารณาและลงนามต่อไป

(5) เสนอเอกสารชุดสัญญาโครงการต่อ ผอ.สกว. พิจารณาและลงนามอนุมัติ ในขั้นตอนนี้ ก็อาจเกิดกรณี ที่ ผอ.สกว. ไม่อนุมัติได้เช่นเดียวกัน ซึ่งจะดำเนินการส่งเอกสารชุดสัญญากลับมาที่ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และส่งต่อมาให้ PO เพื่อส่งต่อไปยังพี่เลี้ยงตามลำดับ หากโครงการที่ผ่านการลงนามจาก ผอ.สกว. แล้ว ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะส่งเอกสารสัญญาโครงการ Budgetsheet จดหมายเปิดบัญชี และจดหมายเสนอทุนอุดหนุนให้กับพี่เลี้ยง Node

(6) เมื่อพี่เลี้ยง Node ได้รับเอกสารตามข้อ (5) พี่เลี้ยงจะประสานงานหัวหน้าโครงการวิจัยและนักวิจัยผู้รับผิดชอบเรื่องการเงินของโครงการ มารับเอกสารที่ สกว. ส่งให้ เพื่อเปิดบัญชีโครงการวิจัยและลงนามในสัญญาโครงการ

(7) ภายหลังจากที่นักวิจัยลงนามในสัญญาและเปิดบัญชีโครงการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พี่เลี้ยงจะส่งเอกสารสัญญา พร้อมด้วยสำเนาหน้าบัญชีโครงการกลับไปให้ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้ทางฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ดำเนินการเบิกเงินงวดให้กับทางโครงการวิจัยต่อไป

ระบบการจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี 2555

มีการปรับระบบการจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2555 โดยระบบการจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับแนวราบ ยังเป็นบทบาทของพี่เลี้ยงเป็นผู้จัดทำร่างสัญญาโครงการวิจัย และส่งให้กับฝ่ายเลขานุการภาคอีสานช่วยตรวจสอบความสมบูรณ์ของร่างสัญญาโครงการก่อนส่งไปที่ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งการส่งร่างสัญญาโครงการให้กับฝ่ายเลขานุการภาคอีสานนั้น ขึ้นอยู่กับการร้องขอของพี่เลี้ยงบางแห่งเท่านั้น หากพี่เลี้ยงพื้นที่ใดต้องการส่งตรงไปยัง PO ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสานเพื่อ PO ส่งต่อไปยังทีมออกสัญญาของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นดำเนินการตรวจสอบและออกสัญญาต่อไป

ดังภาพประกอบที่ 5.5

2) เมื่อได้ร่างสัญญาโครงการวิจัยที่สมบูรณ์แล้ว พี่เลี้ยง Node จะส่งร่างสัญญาโครงการไปที่ทีมทำสัญญาของฝ่ายวิจัยเพื่อทอ้งถิ่นเพื่อให้ดำเนินการออกสัญญาได้เลย โดยส่งสำเนาร่างสัญญาโครงการให้กับ PO และฝ่ายเลขากลไกภาคอีสานเพื่อให้ทราบสถานะการดำเนินงานร่วมกัน

ระบบการสนับสนุนติดตามช่วงกลางน้ำ

ระบบการสนับสนุนติดตามของระบบและกลไกสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อทอ้งถิ่น ภาคอีสานในช่วงกลางน้ำ มีระบบการสนับสนุนที่สำคัญ คือ 1) คุณภาพการติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อทอ้งถิ่นภายใต้กระบวนการวิจัย ได้แก่ การเตรียมความพร้อมนักวิจัย การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล 2) คุณภาพรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย 3) การนำเสนอผลการวิจัย ดังภาพประกอบที่ 5.6 ระบบการสนับสนุนดังกล่าว มีกลไกการสนับสนุนติดตามพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยช่วงกลางน้ำ ดังนี้

แผนภาพประกอบที่ 5.6 แสดงระบบการสนับสนุนติดตามการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อทอ้งถิ่นของภาคอีสาน ในช่วงกลางน้ำ

คุณภาพการติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้ กระบวนการวิจัย

คุณภาพการติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้กระบวนการวิจัย มีกลไก 2 ระดับในการปฏิบัติการ คือ กลไกระดับภาคอีสาน และกลไกระดับปฏิบัติการ 3 กลไก คือ กลไกเชิงพื้นที่ ได้แก่ กลไกอีสานกลาง และกลไกอีสานเหนือ กลไกเชิงประเด็น ได้แก่ กลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ มีรูปแบบวิธีการ และผลการปฏิบัติการ ดังนี้

1. กลไกระดับภาคอีสาน บทบาทของกลไกระดับภาคอีสานในการพัฒนาคุณภาพการติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางน้ำ จะมีบทบาทหลักในการสนับสนุนการปฏิบัติการของกลไกระดับปฏิบัติการต่างๆ ได้แก่

1) ด้านงบประมาณ โดยมีการกำหนดเกณฑ์การใช้งบประมาณร่วมกันระหว่างงบประมาณของ Node งบประมาณของกลไกกลาง งบประมาณจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และงบประมาณจากภาคี เครือข่าย ได้แก่ ค่าตอบแทน ค่าเดินทาง ค่าอาหาร ค่าห้องประชุม ค่าที่พัก ค่าวิทยากร ค่าเอกสาร และค่าวัสดุ ทั้งนี้เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการใช้งบประมาณ และเกิดการกระจายงบประมาณให้กับทุกกลไกได้สามารถใช้งบประมาณจากกลไกกลางได้อย่างทั่วถึง ขั้นตอนการจัดการงบประมาณของกลไกกลางมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

- จัดทำแผนปฏิบัติการของกลไกระดับปฏิบัติการ โดยฝ่ายเลขากลไกภาคอีสาน ซึ่งจะดำเนินการภายหลังจากที่แต่ละกลไกส่งแผนงานและงบประมาณมายังฝ่ายเลขากลไกภาคอีสาน จากนั้นทีมเลขากลไกภาคอีสานจะนำเสนอแผนงานต่อคณะทำงานกลไกระดับภาคอีสาน เพื่อประเมินแผนงานประกอบกับเป้าหมายการทำงานของภาคอีสานและดำเนินการอนุมัติในหลักการโดยให้ฝ่ายเลขากลไกภาคอีสานเป็นผู้ดำเนินการจัดสรรงบประมาณตามแผนงาน และงบประมาณที่มี

- การขออนุมัติใช้งบประมาณ โดยฝ่ายเลขากลไกภาคอีสานจะจัดทำแบบขออนุมัติงบประมาณเสนอต่อผู้ประสานงานกลไกภาคอีสาน

- การดำเนินกิจกรรม ฝ่ายเลขากลไกภาคอีสานจะเป็นผู้จัดการงบประมาณในเวทีและรวบรวมเอกสารการเงินเวที

- สรุปงบประมาณเสนอต่อผู้ประสานงานกลไกภาคอีสาน

2) ด้าน Outsource เพื่อเสริมความรู้ ทักษะ และยกระดับงานทางความรู้ให้กับพี่เลี้ยง ในส่วนนี้ เป็นการประสานงานบุคลากรภายในเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และบุคลากรภายนอกที่มีความรู้ ความชำนาญในเนื้อหาและกระบวนการนั้นๆ ตามสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละกลไกโดยยึดแผนปฏิบัติการของแต่ละกลไกเป็นสำคัญ

3) ด้านการสนับสนุนงานทางยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยงและ RC อีสาน ในบทบาทที่หลากหลาย ได้แก่ บทบาทด้านการจัดการความรู้ บทบาทการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะต่อทิศทางการทำงานของ Node และประเด็น บทบาทการเป็นหน่วยกลางในการ

กระตุ้นให้เกิดการเชื่อมร้อยเครือข่ายพี่เลี้ยง RC อีสานและเชื่อมร้อยเชิงกลไกภายในภาคอีสาน เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานและการขับเคลื่อนงานร่วมกัน

4) ด้านการประสานงาน ฝ่ายเลขาธิการกลไกภาคอีสาน จะทำหน้าที่ในการประสานงานเครือข่ายแนวราบ ได้แก่ Node และแกนกลไกของแต่ละกลไก ตลอดจนการประสานงานเครือข่ายแนวตั้ง ได้แก่ ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการติดตาม สนับสนุนการทำงานร่วมกัน

5) ด้านการจัดการข้อมูล ฝ่ายเลขาธิการกลไกภาคอีสาน จะมีบทบาทในการรวบรวมเนื้อหาและการจัดการข้อมูลภาพรวม โดยการสนับสนุนข้อมูลเพื่อการตัดสินใจต่อการออกแบบรายละเอียดแผนปฏิบัติการของกลไกแต่ละกลไกให้มีความสอดคล้องกับทิศทางการทำงานของภาคอีสาน

6) ด้านการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติการของกลไก จะมีการดำเนินงาน 2 ระดับ คือ

6.1) ระดับกลไกปฏิบัติการ โดยฝ่ายเลขาธิการกลไกภาคอีสาน จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลไกและประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค AAR เพื่อสรุปบทเรียนที่ได้จากการปฏิบัติการร่วมกัน และการประเมินการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ เทคนิควิธีการที่ได้จากการปฏิบัติการ

6.2) ระดับกลไกภาคอีสาน เป็นการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติการของกลไกภาคในรูปแบบการประชุมทุก 3 เดือน เน้นการรายงานผลการปฏิบัติการของกลไกต่างๆ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน และการออกแบบงานติดตามสนับสนุนการทำงานร่วมกับกลไกระดับปฏิบัติการ

2. กลไกระดับปฏิบัติการ

กลไกระดับปฏิบัติการที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในช่วงกลางน้ำ มีการปฏิบัติ 2 กลไกใน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการปฏิบัติการบนฐานโครงการวิจัยในพื้นที่ รูปแบบการปฏิบัติการบนฐานประสบการณ์และความต้องการของพี่เลี้ยง และรูปแบบการปฏิบัติการบนฐานประเด็นงานทางยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยง

2.1 รูปแบบการปฏิบัติการบนฐานโครงการวิจัยในพื้นที่: กรณี

กลไกอีสานกลาง เป็นการรวมกลุ่มพี่เลี้ยง Node เก่า ที่มีความรู้ มีประสบการณ์งานวิจัย มีทักษะ และเทคนิคการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากกว่า 5 ขึ้นไป ได้แก่ Node นักวิชาการมหาสารคาม, Node ท่งกุลาร้องไห้, Node เกษตรกรรมยั่งยืน, ชุดโครงการเกษตรอินทรีย์ ยโสธร, ชุดโครงการสุขภาวะและการควบคุมโรคติดต่อ ยโสธร, ชุดโครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เด็กและเยาวชน ยโสธร, ชุดโครงการพุทธธรรม นครราชสีมา เป้าหมายการปฏิบัติการ คือ สนับสนุนการสร้างคุณภาพเชิงกระบวนการและการยกระดับเนื้อหาการ

ทำงานของพี่เลี้ยง การพัฒนาชุดประสบการณ์สนับสนุนงานโครงการวิจัยเพื่อให้เป็นหลักสูตรแกนกลางทางเลือกให้กับพี่เลี้ยง RC อีสานที่สนใจนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของ Node

การออกแบบปฏิบัติการ เน้นกระบวนการปฏิบัติการผ่าน

โครงการวิจัยของ Node เป็น case study ในการพัฒนาคุณภาพเชิงกระบวนการและยกระดับเนื้อหาการทำงานของพี่เลี้ยง มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินงาน ดังนี้

- การประสานงานที่มิวิจัย การประสานงานที่มิวิจัยใช้วิธีการจัดการร่วมระหว่าง Node เจ้าภาพการจัดกระบวนการในแต่ละกิจกรรมกับฝ่ายเลขากลไภภาคอีสาน ซึ่งมีระดับการประสานงานที่แตกต่างกันโดย Node เจ้าภาพจะดำเนินการประสานงานนักวิจัยในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกระบวนการ สำหรับฝ่ายเลขากลไภภาคอีสานจะดำเนินการประสานงาน Node พี่เลี้ยงภายในกลไกและประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมให้กับ RC อีสานได้รับทราบและเข้าร่วมเรียนรู้ตามโอกาส

- การจัดทำร่างโครงการสนับสนุนโครงการวิจัย การจัดทำร่างโครงการสนับสนุนโครงการวิจัย ประกอบด้วย เนื้อหา กระบวนการ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม Node พี่เลี้ยงเจ้าภาพจะเป็นผู้มีบทบาทในการออกแบบเป็นหลักและมีฝ่ายเลขากลไภภาคอีสานเป็นผู้ช่วย

- การจัดการเอกสารรายงานผลการดำเนินกิจกรรม การจัดทำเอกสารรายงานผลดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้งเพื่อให้ได้ชุดความรู้ที่จะนำไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรและคู่มือการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัย จะใช้วิธีการหมุนเวียนไปตาม Node เจ้าภาพร่วมกับฝ่ายเลขากลไภภาคอีสาน และในบางกิจกรรมมีการจัดทีมคณะทำงานจัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินกิจกรรมจากเวที

- การติดตามประเมินผล ใช้วิธีการจัดทำแบบประเมินผลการเข้าร่วมอบรมในแต่ละกิจกรรม และการลงพื้นที่เพื่อติดตามการนำไปใช้โดยพี่เลี้ยง Node เจ้าภาพร่วมกับฝ่ายเลขากลไภภาคอีสานโดยสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม

ชุดปฏิบัติการบนฐานโครงการวิจัยในพื้นที่ มีชุดปฏิบัติการ 2 ชุดปฏิบัติการ คือ การเตรียมความพร้อมนักวิจัย และการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล มีกระบวนการและผลการดำเนินงาน ดังนี้

ก. การเตรียมความพร้อมนักวิจัยใหม่ เป็นกระบวนการหนุนเสริมคุณภาพเชิงกระบวนการโดยมีโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 14 โครงการจาก 3 Node ได้แก่ ชุดโครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน ชุดโครงการสุขภาวะและการควบคุมโรคติดต่อ ยโสธร และชุดโครงการเกษตรอินทรีย์ยโสธร เป็นพื้นที่ปฏิบัติการ มีขั้นตอน

การดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเตรียมการขั้นตอนการปฏิบัติการ และขั้นตอนการสรุปประเมินการเรียนรู้ ในแต่ละขั้นตอนมีกระบวนการและผลการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนการเตรียมการ กระบวนการในขั้นตอนการ

เตรียมการมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยของแต่ละ Node โดยการแบ่งกลุ่มการเรียนรู้ออกเป็น 4 กลุ่ม สาเหตุของการจัดกลุ่มการเรียนรู้ออกเป็น 4 กลุ่ม เนื่องจากมี Node ที่เลี้ยงในกลุ่ม JSN จาก Node ต่างๆ ให้ความสนใจและเข้าร่วมเรียนรู้ในกระบวนการด้วย จึงต้องเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้จากการอภิปรายกลุ่มใหญ่เป็นการอภิปรายกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนชุดประสบการณ์ในการจัดกระบวนการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยของแต่ละ Node ซึ่งพบว่า การเรียนรู้ในรูปแบบกลุ่มย่อยทำให้ Node มีเวลาในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันมากขึ้นในด้านแนวคิด เนื้อหา กระบวนการและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม การเรียนรู้ข้อดี ข้อจำกัดในการจัดกระบวนการของแต่ละ Node และจะมีการนำประสบการณ์ที่ได้ไปปรับใช้ในการทำงานของ Node ในลำดับต่อไป

2) การสังเคราะห์รูปแบบการจัดกระบวนการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยของแต่ละกลุ่ม และนำเสนอผลการสังเคราะห์ในเวทีใหญ่ ในกระบวนการนี้เกิดขึ้นหลังจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในกลุ่มแล้ว สมาชิกภายในกลุ่มจะต้องร่วมกันสังเคราะห์รูปแบบการจัดกระบวนการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยที่พบภายในกลุ่มมีกี่รูปแบบ แต่ละรูปแบบมีชุดการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นในการจัดกระบวนการเตรียมพร้อมให้กับนักวิจัยอย่างไร กระบวนการ เทคนิค วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในการจัดกระบวนการมีอย่างไร ผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร จุดอ่อนจุดแข็งที่พบในการจัดกระบวนการมีอะไรบ้าง หลังจากการสังเคราะห์ร่วมกันแล้ว ตัวแทนกลุ่มจะนำเสนอผลการสังเคราะห์ในเวทีใหญ่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ผลจากกระบวนการนี้เป็นเครื่องมือในการฝึกทักษะการสังเคราะห์ให้กับ Node ด้วย

3) การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องจัดกระบวนการสนับสนุนการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัย เริ่มต้นจากให้ Node เจ้าภาพทั้ง 3 Node เล่าข้อมูลพื้นฐานของโครงการวิจัย พื้นฐานประสบการณ์ของนักวิจัย ข้อเด่นและข้อจำกัดของนักวิจัยในแต่ละโครงการที่จะเข้าร่วมกระบวนการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยนั้นมีอะไรบ้าง พร้อมทั้งกำหนดความคาดหวังต่อการจัดกระบวนการของ Node เจ้าภาพทั้ง 3 Node มีอะไรบ้าง ผลของกระบวนการนี้ ทำให้ Node เจ้าภาพ รวมถึงผู้เข้าร่วมทุกคนเห็นความสำคัญของการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องจัดกระบวนการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยมากขึ้นจากเดิมที่มีการจัดกระบวนการให้เป็นไปตามแผนงานของ Node เท่านั้น ซึ่งไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นอย่างแท้จริง ทำให้การออกแบบกระบวนการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยจึงถูกออกแบบไปตามประสบการณ์ของ Node ที่เคยดำเนินการมา

การวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นของการจัดกระบวนการครั้งนี้ จะถูกนำไปใช้ในการทำงานของ Node มากขึ้นเพื่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยในพื้นที่

4) การออกแบบเนื้อหา กระบวนการ เทคนิคและเครื่องมือในการจัดกระบวนการ ในกระบวนการนี้เป็นการร่วมกันออกแบบงานฝึกอบรมโดยเริ่มจาก การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม การกำหนดเนื้อหา กระบวนการ เทคนิค เครื่องมือและสื่อที่ใช้สร้างกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอน การกำหนดวิทยากรหลักและวิทยากรรองเพื่อสนับสนุนการทำงานหน้าเวทีร่วมกัน การกำหนดบทบาทหน้าที่คณะทำงานสนับสนุนการทำงานหน้าเวทีและหลังเวที การจัดทำกำหนดการฝึกอบรมเป็นเวลา 2 วัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดกระบวนการ คือ เพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิด หลักการ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อฝึกทักษะด้านเทคนิค วิธีการแตกกรอบการศึกษาในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเพื่อกำหนดวิธีการและการสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูลในการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ขั้นตอนการปฏิบัติการ หลังจากการเตรียมการ 4

ขั้นตอน ทีมวิจัยจึงออกแบบกระบวนการปฏิบัติการ 15 ขั้นตอนเพื่อดำเนินการทดลองร่วมกับทีมวิจัย ดังนี้

1) เนื้อหาที่นำมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัย ประกอบด้วย (1) แนวคิด หลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (2) การสร้างเครื่องมือและการแตกกรอบการศึกษาโครงการวิจัย (3) การแตกกรอบคำถามงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2) กระบวนการปฏิบัติการที่ใช้ในการเตรียมความพร้อมนักวิจัยใหม่ ในระยะเวลา 2 วัน มีกระบวนการปฏิบัติการ ดังนี้

(1) การชมวิดีโอ ทีมวิจัยนำวิดีโอเรื่อง “ควายทาม” เป็นเครื่องมือในการสื่อสารภาพและเสียงที่มีเนื้อหาด้านแนวคิด วิธีการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น และผลที่เกิดจากการทำวิจัย เพื่อเป็นการปูพื้นฐานเตรียมความคิด เตรียมความเข้าใจให้กับนักวิจัยเป็นอันดับแรก

(2) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใช้อุปแบบสื่อสารผ่านนักวิจัยจากโรงเรียนบ้านกุดเสกกีร์เป็นผู้เล่าประสบการณ์จากการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีปัญหาอะไร ทำวิจัยอย่างไร ทำวิจัยแล้วเกิดผลอย่างไรบ้าง

(3) การสรุปความรู้จากการชมวิดีโอและการฟังประสบการณ์ การสรุปความรู้ดังกล่าวใช้เทคนิคการแบ่งกลุ่มย่อยตามโครงการวิจัย เพื่อแลกเปลี่ยนและระดมความรู้ใน 4 ประเด็น คือ วิจัยเพื่อท้องถิ่นคืออะไร ทำไมชาวบ้านต้องทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น วิจัยเพื่อท้องถิ่นทำอย่างไร และทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้วเกิดผลอะไรบ้าง

(4) การนำเสนอผลการระดมความรู้ของกลุ่มย่อยในเวทีใหญ่ เป็นการแลกเปลี่ยนทัศนะในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(5) หลักการ กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในกระบวนการนี้

ทีมวิจัยมีการดำเนินงาน ดังนี้

- การสร้างความเข้าใจต่อปัญหาที่นำมาสู่การทำโครงการวิจัยของแต่ละโครงการคืออะไร โจทย์การวิจัยมีอะไรบ้างและจากโจทย์การวิจัยที่กำหนดไว้จะสามารถบรรลุเป้าหมายของโครงการวิจัยได้หรือไม่ วัตถุประสงค์การวิจัยมีอะไรบ้างและจากวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้มีความสอดคล้องและสามารถตอบโจทย์การวิจัยได้หรือไม่ ข้อมูลที่ควรดำเนินการเก็บรวบรวมในงานวิจัยควรมีข้อมูลอะไรบ้าง ในกระบวนการนี้ ใช้เทคนิคการอภิปรายกลุ่มย่อยตามโครงการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของทีมวิจัยในพื้นที่

- การนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อเวทีใหญ่ เพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

- การบรรยาย หลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยใช้สื่อภาพวาดที่สื่อความหมายรวม 3 ภาพ ได้แก่ ภาพวาดชื่อ “วิจัยขั้นเทพวิจัยของสูง” ภาพวาดชื่อ “วิจัยกินได้” ภาพวาดชื่อ “งานวิจัยไม่ใช่แฟชั่น” เพื่อขยายภาพฐานคิดการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- การบรรยาย กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยใช้สื่อภาพวาดชื่อ “ถนนการวิจัย” และบัตรคำประกอบการบรรยายกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่ออธิบายให้นักวิจัยได้รู้และเข้าใจกระบวนการในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีกระบวนการอะไรบ้าง แต่ละกระบวนการมีความสำคัญอย่างไร มีการดำเนินงานอย่างไรและให้นักวิจัยร่วมกันพิจารณาว่า ณ ปัจจุบันกำลังอยู่ระหว่างในกระบวนการใดของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายหลังการบรรยายเป็นการเปิดโอกาสให้นักวิจัยผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนซักถาม จากนั้นวิทยากรหลักดำเนินการสรุปในตอนท้ายโดยเชื่อมโยงหลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับกระบวนการวิจัยมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

- การบรรยายบทบาทนักวิจัยในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยใช้สื่อภาพวาดชื่อ “นักวิจัยใหญ่” และบัตรคำประกอบการบรรยาย

- การระดมความคิดเห็นบทบาทนักวิจัยในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากผู้เข้าร่วม โดยใช้เทคนิคการเขียนบัตรคำ พร้อมแลกเปลี่ยนซักถามก่อนวิทยากรหลักจะดำเนินการสรุปในตอนท้าย

(6) การแตกกรอบการศึกษาบริบทชุมชนและประเด็นการวิจัย โดยการแบ่งกลุ่มย่อยรายโครงการ ร่วมกันกำหนดกรอบการศึกษาข้อมูลในเบื้องต้น

(7) การสรุปและประเมินงานฝึกอบรมโดยทีมวิทยากร เพื่อการปรับเนื้อหาและกระบวนการในวันถัดไป

(8) การนำเสนอผลการแตกกรอบการศึกษาข้อมูล โดยใช้ case study จำนวน 3 โครงการที่อยู่ภายใต้การดูแลของแต่ละ Node และการรับฟังข้อคิดเห็นจากเวทีร่วมกัน

(9) การบรรยายหลักการแตกกรอบข้อมูลบริบทชุมชน เพื่อให้นักวิจัยทราบว่าจะองค์ประกอบของบริบทชุมชนมีประเด็นหลักอะไรบ้าง โดยใช้สื่อ powerpoint ประกอบการบรรยาย

(10) ปฏิบัติการแตกกรอบข้อมูลบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย โดยการแบ่งกลุ่มย่อยรายโครงการ เพื่อให้นักวิจัยได้ทดลองฝึกการแตกกรอบการศึกษา และการตั้งคำถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

(11) นำเสนอผลการแตกกรอบข้อมูล โดยใช้ case study จาก 3 โครงการเดิม และรับฟังข้อคิดเห็นจากเวทีใหญ่

(12) การบรรยายเครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูลในงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้สื่อ powerpoint เพื่อให้นักวิจัยทราบว่ามีเครื่องมืออะไรบ้าง แต่ละเครื่องมือมีหลักการนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลในประเด็นอะไรได้บ้าง

(13) ปฏิบัติการออกแบบการศึกษาข้อมูล ในรูปแบบตาราง 4 ช่อง ประกอบด้วย เนื้อหาหรือข้อมูลที่ต้องดำเนินการรวบรวมมีอะไรบ้าง แหล่งข้อมูลหรือผู้รู้ในแต่ละประเด็นมีผู้รู้ท่านใดที่จะสามารถให้ข้อมูลกับนักวิจัยได้ วิธีการเก็บข้อมูลของนักวิจัยจะเก็บโดยวิธีใด เช่น สัมภาษณ์รายบุคคล สนทนากลุ่ม เป็นต้น และเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลแต่ละประเด็นคืออะไร เช่น แบบสัมภาษณ์ เป็นต้น

(14) นำเสนอผลปฏิบัติการออกแบบการศึกษาข้อมูล โดยใช้ case study จาก 3 โครงการเดิม

(15) การประเมินความรู้ ความเข้าใจของนักวิจัยในการนำไปใช้ในการดำเนินโครงการวิจัย วิทยากรหลักใช้เทคนิคการอภิปรายกลุ่มใหญ่โดยการตั้งคำถามเพื่อให้ นักวิจัยผู้เข้าร่วมทุกคนได้แลกเปลี่ยนซักถาม พร้อมมีส่วนร่วมในการประเมินกระบวนการฝึกอบรมทั้ง 2 วัน

ขั้นตอนการสรุปประเมินการเรียนรู้ ขั้นตอนการ

สรุปประเมินการเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติการร่วมกัน ในภาพรวมการฝึกอบรมตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมการ และขั้นตอนการปฏิบัติการ รวม 3 วัน ประเมินผลได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งผลการประเมินการเรียนรู้ออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับการปฏิบัติการ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักวิจัย และกลุ่ม Node พี่เลี้ยง และระดับกลไกสนับสนุน มีดังนี้

ระดับการปฏิบัติการ

กลุ่มนักวิจัย มีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกระบวนการ

ฝึกอบรมที่เน้นการจัดการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย อาทิเช่น

- ในทางกระบวนการ เช่น การแบ่งกลุ่มย่อยราย

โครงการเพื่อให้ทีมวิจัยได้ทำความเข้าใจในโครงการวิจัย และร่วมกันฝึกทำแบบฝึกหัดไปตามกิจกรรมที่วิทยากรมอบหมายให้ดำเนินการ ทำให้เกิดความมั่นใจที่จะนำไปขยายผลกับทีมวิจัยในพื้นที่ของตนเอง

- การใช้สื่อหลายรูปแบบ ทำให้นักวิจัยเกิดความรู้สึก

เข้าถึง เข้าใจและสนุก สร้างความตื่นตัวให้กับผู้เข้าร่วมได้ตลอด เช่น วิจัยขั้นเทพวิจัยของสูง วิจัยกินได้ งานวิจัยไม่ใช่แฟชัน ถนนการวิจัย และนักวิจัยใหญ่

- ความรู้และความเข้าใจเพื่อการนำไปใช้ จากการ

ฝึกอบรมทำให้นักวิจัยมีความรู้ที่จะนำไปสื่อสารสร้างความเข้าใจกับทีมวิจัยในพื้นที่ได้ทราบว่หลักการ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคืออะไร ทำอย่างไร ข้อมูลที่ต้องเก็บมีข้อมูลอะไรบ้าง ซึ่งประเด็นการเก็บข้อมูลอาจมีการเพิ่มเติมจากทีมวิจัยได้อีกหากจะทำให้งานวิจัยมีข้อมูลที่สมบูรณ์ บทบาททีมวิจัยในการทำวิจัยมีอะไรบ้างซึ่งจะแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัดด้านการใช้เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลของนักวิจัยแต่ละคน

- ข้อเสนอแนะต่อทีมวิทยากรและ Node พี่เลี้ยง

นักวิจัยมีความต้องการที่จะเรียนรู้ในกระบวนการถัดไป และต้องการให้มีการลงพื้นที่ติดตามความก้าวหน้าและการนำความรู้ทักษะไปใช้ของนักวิจัยด้วยว่ามีความถูกต้องหรือมีปัญหาอย่างไร ควรปรับปรุงอย่างไร

กลุ่ม Node พี่เลี้ยง

- การปรับทัศนคติต่อการจัดกระบวนการสนับสนุน

(พินิจ คาดพันโน) เดิม Node จะไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นในการจัดงานฝึกอบรมเสริมศักยภาพให้กับนักวิจัย ส่วนมากเน้นการจัดกระบวนการไปตามประสบการณ์เดิมที่เคยทำ ไม่ได้คำนึงถึงเป้าหมายในการจัดงาน รายละเอียดของเนื้อหา วิธีการ เครื่องมือและสื่อในแต่ละขั้นตอนที่จะนำมาใช้ฝึกอบรม เรียกได้ว่า “อบรมแบบไร้กระบวนการ” (พนมวรรณ คาดพันโน) ดังนั้น งานฝึกอบรมจึงไม่ใช่เพียงกิจกรรมที่จะทำตามแผนงานเท่านั้น ทุกเนื้อหาทุกกระบวนการมีเบื้องหลังความคิดในการสื่อสารเสมอ (นิรัตน์ ศรีขำนิ) การจัดกระบวนการจะต้องชัดเจนในเป้าหมาย ชัดเจนทั้งกระบวนการโดยต้องใส่ใจรายละเอียดให้มากขึ้นเพื่อให้นักวิจัยสามารถเกิดความมั่นใจที่จะนำไปใช้ในพื้นที่ และ(อุทิศ ทาหอม) เกิดแนวคิดที่จะนำสื่อภาพวาดต่างๆ ในเวทีไปพัฒนาต่อยอดโดยนำไปประยุกต์ใช้กับสื่อ powerpoint เพื่อใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้กับกลุ่มนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการ

- การผลิตซ้ำในความรู้และฝึกปฏิบัติการจริง (ทัพไท ชุมนาสี) ทำให้ Node พี่เลี้ยง โดยเฉพาะกลุ่ม JSN เกิดความเข้าใจในหลักการ กระบวนการ การแตกกรอบการศึกษา การกำหนดเครื่องมือ วิธีการในการเก็บข้อมูลมากขึ้น (วรัญญา ทูลธรรม) มีความมั่นใจเพิ่มขึ้นที่จะลงพื้นที่ติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในพื้นที่ เนื่องจากที่ผ่านมาอาจสนับสนุนแบบลองผิดลองถูกไปบ้างตามประสบการณ์ของตัวเอง (ดวงมณี นารีนุช) หลักการ กระบวนการ เครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม เป็นสิ่งสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับการทำงานกับชุมชนในช่วงเริ่มต้น

ระดับกลไกสนับสนุน

- การเสริมพลังการทำงานระหว่างเครือข่าย Node (วสุธิดา ไชยสำแดง) การทำงานของ Node ที่ผ่านมาแม้จะมี Node ในพื้นที่ 3 Node แต่ที่ผ่านมายังต่างคนต่างทำ ยังไม่มีกลไกในการเชื่อมร้อย Node ในพื้นที่ (นิรัตน์ ศรีธานี) การมีกลไกเชื่อมโยงเครือข่าย Node ในพื้นที่อีสานกลางอีสานใต้หรือ Node อื่นๆที่สนใจ มาร่วมทำงานร่วมกันครั้งนี้ นอกจากเป็นการเสริมความรู้ ทักษะให้กับนักวิจัยแล้ว ยังเป็นการเสริมศักยภาพการทำงานของ Node ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น(วสุธิดา ไชยสำแดง) จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับระบบและกระบวนการทำงานของ Node โดยมีกลไกอีสานกลางร่วมกับอีสานใต้ในรูปแบบ "เครือข่ายพี่เลี้ยง" ที่จะมาร่วมเติมเต็มความรู้และประสบการณ์ทำงานร่วมกัน ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว (วรัญญา ทูลธรรม) การพัฒนาคุณภาพงานวิจัย จำเป็นต้องอาศัยเครือข่าย Node ในพื้นที่มาร่วมกัน โดยต้องมีการกำหนดหน้าที่ในการเชื่อมร้อยคน เชื่อมร้อยงาน

- ข้อเสนอแนะต่อกลไกการสนับสนุน (พินิจ คาดพันโน) ในส่วนของ Node ในพื้นที่จังหวัดยโสธรทั้ง 3 Node ซึ่งเป็นศักยภาพที่ดีในการผลักดันความรู้สู่การขยายผลเชิงพื้นที่และการขยายผลทางนโยบายของจังหวัดยโสธร ควรมีเวทีเรียนรู้เพื่อพัฒนางานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยใช้กลไกภาคอีสาน หรือกลไกอีสานกลางร่วมกับอีสานใต้ หรือกลไกในพื้นที่จังหวัดยโสธรก็ได้ (พนมวรรณ คาดพันโน) เวทีที่ควรจะดำเนินการร่วมกันทั้ง 3 Node จังหวัดยโสธร ควรเป็นเวทีนำเสนอความก้าวหน้าในการเก็บข้อมูล (ทัพไท ชุมนาสี) การเชื่อมโยงระหว่างกลไกการสนับสนุนงานของภาคอีสาน ที่มีกลไกฐานข้อมูลควรนำผลการดำเนินงานตลอด 3 วันเผยแพร่ในเว็บวิจัยอีสานด้วย(บุญเสริมฐ์ เสียงสนั่น) ข้อจำกัดในการจัดกระบวนการที่พบคือ การนำเกมส์มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการปรับพัฒนาเรื่องนี้ให้มากขึ้น

ข. การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการหมุนเสริมคุณภาพเชิงกระบวนการเพื่อสนับสนุนเนื้อหาของรายโครงการ โดยในกระบวนการสนับสนุนการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลได้มีการออกแบบให้ รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ สิมารักษ์ ซึ่งเป็น Outsource นักวิชาการจากภายนอกเข้ามามีบทบาทในการเสริมความรู้ ทักษะ และยกระดับงานทางความรู้ และเครื่องมือ หลักการวิเคราะห์ข้อมูลให้กับพี่เลี้ยงและนักวิจัย รวมทั้งสิ้น 9 โครงการ จาก 6 Node ได้แก่ Node นักวิชาการมหาสารคาม 2 โครงการ, Node พุ่งกลาร้องไห้ 2 โครงการ, Node เกษตรกรรมยั่งยืน 1 โครงการ, ชุดโครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน 1 โครงการ, ชุดโครงการสุขภาวะและการควบคุมโรคติดต่อ ยโสธร 1 โครงการ, ชุดโครงการเกษตรอินทรีย์ยโสธร 2 โครงการ เป็นพื้นที่ปฏิบัติการ มีขั้นตอนการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเตรียมการขั้นตอนการปฏิบัติการ และขั้นตอนการสรุปประเมินการเรียนรู้ ในแต่ละขั้นตอนมีกระบวนการและผลการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนการเตรียมการ

การเตรียมการก่อนปฏิบัติการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล มีกระบวนการเตรียมการ 5 ขั้นตอน

- 1) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การสรุปวิเคราะห์เพื่อออกแบบปฏิบัติการของแต่ละ Node
- 2) การวิเคราะห์ ประเมินปัญหาและความต้องการพัฒนา ทักษะ เครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- 3) การกำหนดหลักสูตรการจัดกระบวนการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อออกแบบปฏิบัติการ
- 4) การประสานงานวิทยากรเพื่อเติมทักษะ เครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการ
- 5) การคัดเลือกโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าร่วมปฏิบัติการ จาก 6 Node แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มโครงการ คือ กลุ่มที่มีการปฏิบัติการ กลุ่มพร้อมที่จะปฏิบัติการ และกลุ่มเริ่มเก็บข้อมูลบริบท

ขั้นตอนการปฏิบัติการ

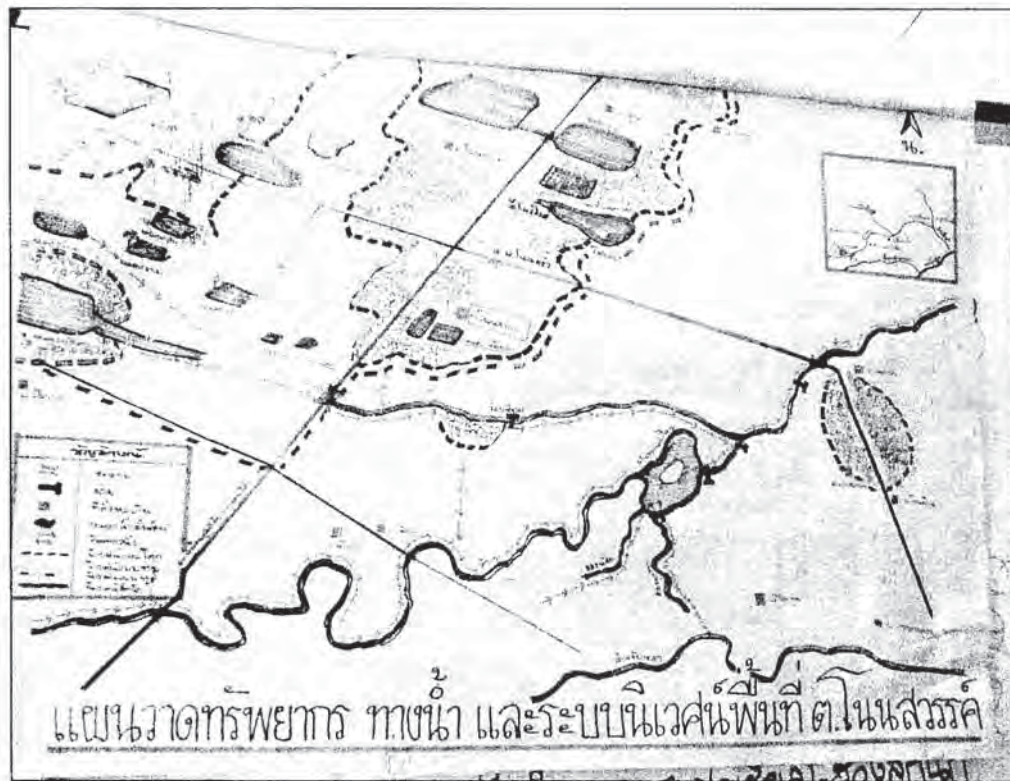
ในการปฏิบัติการ ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในรูปแบบเวทีกลาง โดยมีชุดปฏิบัติการ ดังนี้

- 1) การแบ่งกลุ่มย่อยรายโครงการเพื่อร่วมกันทบทวน โจทย์การวิจัย วัตถุประสงค์ กรอบการเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลที่เก็บรวบรวมว่า ครบถ้วนหรือไม่

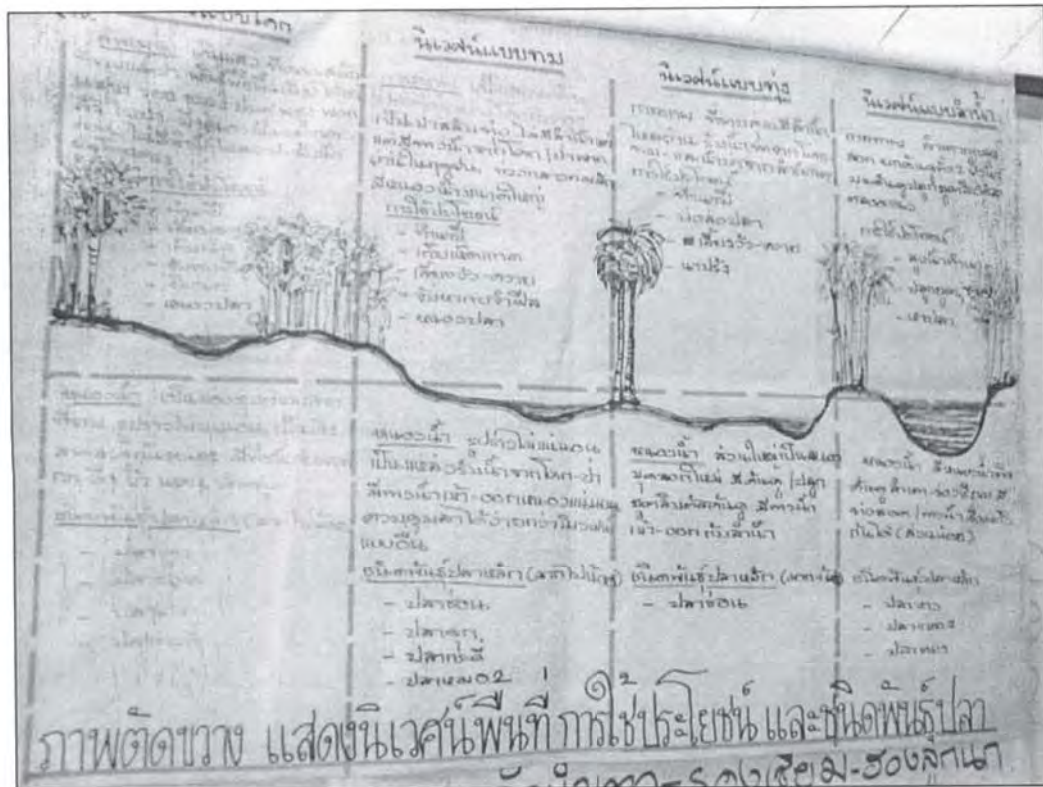
เบื้องต้น

2) แต่ละโครงการร่วมกันสรุปข้อมูลตามกรอบการศึกษาใน

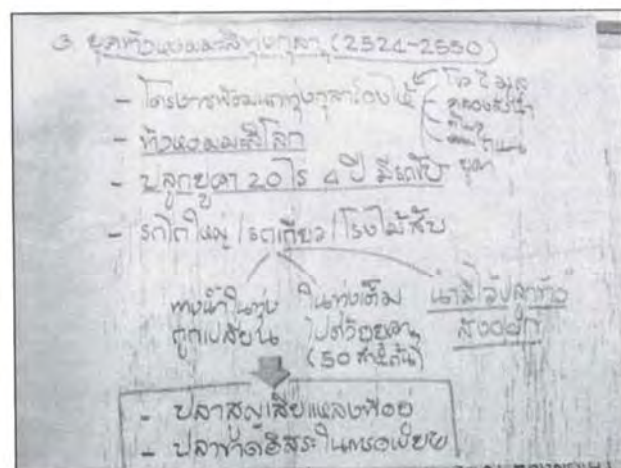
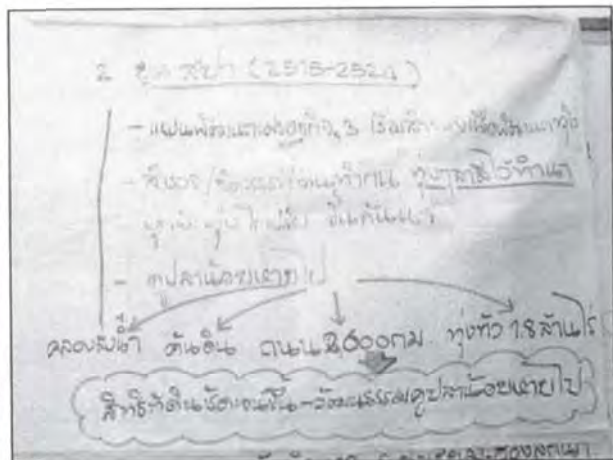
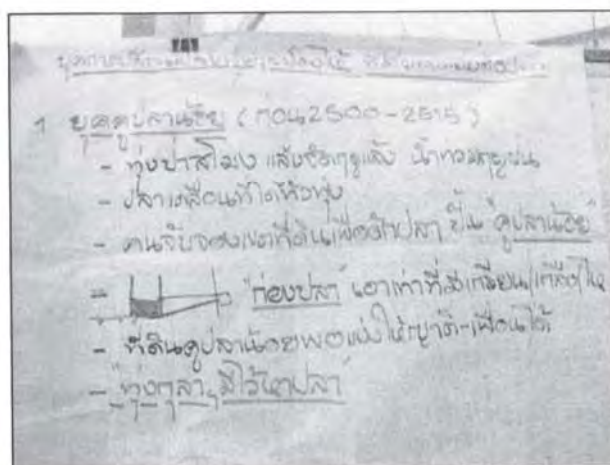
3) แต่ละโครงการร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องมือที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัยของแต่ละโครงการ ได้แก่ แผนวาดทรัพยากร ภาพตัดขวาง ผังเครือญาติ เส้นประวัติศาสตร์ ต้นไม้ปัญหาร่วมกับ SWOT เพื่อวิเคราะห์ทางเลือกในการปฏิบัติการ ดังตัวอย่างภาพประกอบ

แผนภาพประกอบที่ 5.7 แสดงเครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แผนวาดทรัพยากรทางน้ำและระบบนิเวศ

แผนภาพประกอบที่ 5.8 แสดงเครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ภาพตัดขวางเพื่อการอธิบายสภาพพื้นที่ การใช้ประโยชน์ และชนิดพันธุ์ปลา

แผนภาพประกอบที่ 5.9 แสดงเครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เส้นประวัติศาสตร์

ในส่วนเครื่องมือที่มีการนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ทางเลือกในการปฏิบัติการ พบว่า มีการนำเครื่องมือต้นไม้ปัญหาร่วมกับSWOT ดังแผนภาพประกอบที่ 5.10

แผนภาพประกอบที่ 5.10 ภาพซ้ายมือ : แสดงหลักการใช้เครื่องมือการวิเคราะห์โดยใช้ต้นไม้อุปสรรคและ SWOT

ภาพขวามือ : แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ต้นไม้อุปสรรคและSWOTเป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ทางเลือกในการปฏิบัติการ

4) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านเครื่องมือการวิเคราะห์ของแต่ละโครงการในเวทีกลาง

5) การเติมมุมมองทางความรู้เชิงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นของข้อมูลบนฐานข้อเท็จจริงของแต่ละโครงการในเวทีกลาง โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ สิมารักษ์ ตามลักษณะความก้าวหน้าใน 3 กลุ่มโครงการ ดังนี้

5.1) กลุ่มที่มีการปฏิบัติการ เน้นการเสริมมุมมองทางความรู้เพื่อการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

5.2) กลุ่มพร้อมที่จะปฏิบัติการ เน้นการเสริมมุมมองทางความรู้เชิงการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นทิศทางการวิเคราะห์ผ่านเครื่องมือ และการปฏิบัติการที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าและความหมายของคนในของแต่ละโครงการ โดยมีหลักการพิจารณา 3 หลักการ คือ

(1) การวิเคราะห์ผ่านกรอบการศึกษาและวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลแต่ละโครงการ

(2) การจัดระบบข้อมูลตามกรอบการศึกษาและวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นลำดับชั้นหรือกลุ่มของข้อมูล

(3) การจัดความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นของข้อมูลที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การกำหนดทางเลือกเพื่อการปฏิบัติการในโครงการ ทั้งนี้ จะใช้โจทย์การวิจัยและข้อเท็จจริงของโครงการเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ

5.3) กลุ่มเริ่มเก็บข้อมูลบริบท เน้นการเสริมมุมมองทางความรู้เชิงการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบการศึกษาและเครื่องมือที่เหมาะสมต่อการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลของโครงการวิจัยในลำดับต่อไป

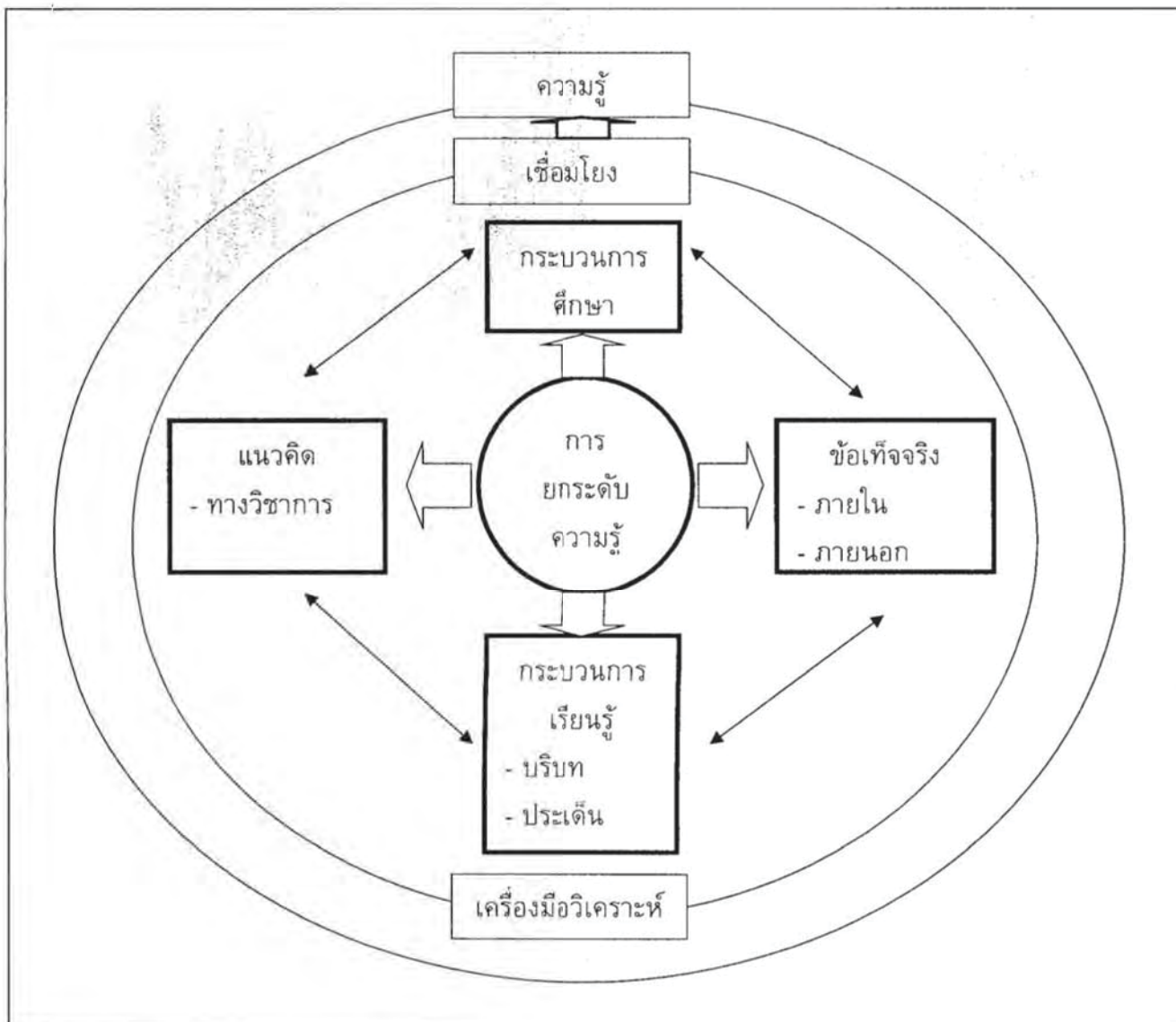
ขั้นตอนการสรุปประเมินการเรียนรู้ ในขั้นตอนการสรุป

ประเมินการเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติการร่วมกันของพี่เลี้ยงกลไกอีสานกลาง ดังนี้

1. “เครื่องมือเป็นทั้งเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล” การเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละโครงการได้มีการนำเครื่องมือที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัยมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนวาดทรัพยากร ภาพตัดขวาง ผังเครือญาติ เส้นประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกันข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการใช้เครื่องมือดังกล่าวมา ก็ยังสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับทีมวิจัยชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ดังที่แผนภาพประกอบที่ 5.7, 5.8, 5.9 และ 5.10

2. “คนคือเครื่องมือที่สำคัญที่สุด เครื่องมือเป็นเพียงตัวช่วย” จากการสรุปประเมินการเรียนรู้ พบว่า คนคือเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล ในส่วนของเครื่องมือเป็นเพียงตัวช่วยเอื้อต่อการสร้างการเรียนรู้และทำให้เห็นชุดข้อมูลที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับทีมวิจัยจะเลือกใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับประเด็นการวิจัย

3. “4 วงจรแห่งการยกระดับความรู้ชุมชนในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” การยกระดับความรู้ชุมชนในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเบื้องต้น ควรประกอบด้วย 4 วงจรเป็นองค์ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลไปสู่การแปลงเป็นสารสนเทศเพื่อยกระดับให้เป็นความรู้ ได้ดังแผนผังภาพประกอบที่ 5.11

แผนภาพประกอบที่ 5.11 แสดง 4 วงจรแห่งการยกระดับความรู้ชุมชนในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากแผนภาพประกอบที่ 5.11 อธิบายได้ว่า 4 วงจรแห่งการยกระดับความรู้ชุมชนในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประกอบด้วย

3.1) แนวคิดและทฤษฎีนำการวิจัย ซึ่งนักวิจัยจะต้องมีความชัดเจนในกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยเป็นเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่การสร้างกรอบ การแตกกรอบการศึกษา การกำหนดเครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูลได้ในเบื้องต้น ความสำคัญของการศึกษาแนวคิดทฤษฎีจะช่วยยกระดับความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์ได้เร็วและหลากหลายมิติมากขึ้น ทั้งนี้หากกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยที่มวิจัยอาจยังไม่มี ความชัดเจนในช่วงแรก ทีมวิจัยจะต้องมีการทบทวนและเติมเต็มโดยอาศัย นักวิชาการหรือ Outsource ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในประเด็นการวิจัยนั้นๆ เป็นตัวช่วยในการ วิพากษ์และการจัดทำ Concept ร่วมกับทีมวิจัยเป็นระยะๆ

3.2) กระบวนการศึกษา ซึ่งเป็นผลมาจากที่ทีมวิจัยมีความชัดเจนในกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยเป็นเบื้องต้น จากนั้นนำมากำหนดเป็นกรอบการศึกษาข้อมูลตามวัตถุประสงค์เพื่อตอบโจทย์การวิจัยในโครงการ หรือเรียกว่า “ดี โจทย์ให้แตก แดกกรอบให้ชัด” เพื่อนำไปสู่การกำหนดเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

3.3) ข้อเท็จจริง หรือ ข้อมูลที่ทีมวิจัยร่วมกับเก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูล ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อเท็จจริงนั้นจะต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริงภายในและข้อเท็จจริงภายนอกตามกรอบการศึกษาที่ออกแบบไว้

3.4) กระบวนการเรียนรู้ ในที่นี้หมายถึงกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านข้อมูลที่สำคัญ คือ ข้อมูลบริบทและข้อมูลประเด็นการวิจัยซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ จะต้องอาศัยเครื่องมือ (Tool) ได้แก่ แผนวาดทรัพยากร ภาพตัดขวาง ผังเครือญาติ เส้นประวัติศาสตร์ และต้นไม้ปัญหาร่วมกับ SWOT ช่วยในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นมิติความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มข้อมูลที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาสังกัดเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

ค. การสรุปผลการดำเนินโครงการ ในการสรุปผลการดำเนินโครงการโครงการในกลุ่มกลไกอีสานกลาง ได้มีการปฏิบัติการในระดับ Node โดยใช้ case study การขับเคลื่อนนโยบายการอ่านหนังสือจังหวัดยโสธร เป็นพื้นที่ปฏิบัติการเรียนรู้คุณภาพงานที่นำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายร่วมกัน กระบวนการปฏิบัติการและผลการดำเนินงานจะกล่าวไว้ในบทที่ 8 ต่อไป

ง. การสรุปบทเรียนการดำเนินงานของกลุ่มกลไกอีสานกลาง

จากการสรุปบทเรียนการดำเนินงานของกลุ่มกลไกอีสานกลาง พบคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการทดลองปฏิบัติการเรียนรู้ผ่านชุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อม การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการดำเนินโครงการของกลุ่มกลไกอีสานกลาง ดังนี้

1. การพัฒนาบุคลากรด้านความรู้ในแง่ของเนื้อหาและการจัดการโครงการที่มีปัญหา ทักษะ เครื่องมือการสนับสนุนโครงการวิจัยให้มีคุณภาพ เป็นผลมาจากความรู้ทางประสบการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้ประเด็นงานที่หลากหลายทั้งที่เป็นประเด็นเฉพาะพื้นที่ ได้แก่ สุขภาวะ เด็กและเยาวชน เศรษฐกิจชุมชน เกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนพุทธธรรม และประเด็นวิจัยที่หลากหลายในเชิงพื้นที่ ได้แก่ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสถาบันอุดมศึกษา พบว่า แต่ละ Node มีชุดความรู้ในการสนับสนุนงานวิจัยที่แตกต่างกัน ตั้งแต่การสนับสนุนงานต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ส่งผลให้พี่เลี้ยงนำความรู้ ทักษะ และเครื่องมือที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานของพี่เลี้ยง

2. การพัฒนากลไกการสนับสนุนคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่
ตอบโจทย์การสนับสนุนการสร้างคุณภาพเชิงกระบวนการและการยกระดับเนื้อหาการ
ทำงานของพี่เลี้ยงในรูปแบบ “กลไกความร่วมมือ” มีลักษณะที่มาจากพื้นฐานความสนใจ
จุดเด่นทางความรู้ ประสบการณ์ เทคนิคการทำงานของพี่เลี้ยง เป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญต่อ
การสนับสนุนงานระดับ Node เพื่อให้ Node เป็น Node ที่มีคุณภาพ โดยการ “ใช้ความรู้เป็น
ตัวเชื่อมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน” จากการกำหนดเป้าหมายและการออกแบบแผนงานร่วมกัน
คุณค่าที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากลไกดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิด “ทีมพี่เลี้ยงสนับสนุนคุณภาพ
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเชิงกระบวนการฝึกอบรมเตรียมความพร้อมนักวิจัยใหม่ และการสรุป
วิเคราะห์ข้อมูล” เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการความรู้ ซึ่งเป็นทีมที่มี
องค์ประกอบด้วย

- นักยุทธศาสตร์ ทำหน้าที่ในการเดิมและขมวดประเด็นสำคัญเพื่อสร้าง
การเรียนรู้

- นักบริหารจัดการงานฝึกอบรม ทำหน้าที่ในการออกแบบกระบวนการ
ฝึกอบรม การประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายและทีมวิทยากร การกำกับภาพรวมของ
กระบวนการฝึกอบรม และการประเมินผลการเรียนรู้

- นักผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้ ทำหน้าที่ในการผลิตสื่อในรูปแบบต่างๆ ที่
จะนำมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรม ได้แก่ ภาพวาด VCD และนักวิจัย เป็นต้น แต่โดยมากเป็น
จะการใช้ภาพวาดเป็นสื่อประกอบการฝึกอบรมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการเรียนรู้และเข้าใจได้
มากขึ้น

- นักปฏิบัติการ ทำหน้าที่ในการจัดกระบวนการตามหลักสูตรที่
ออกแบบไว้ร่วมกัน

ทีมพี่เลี้ยงชุดสนับสนุน จะมีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนคุณภาพงาน
ระดับ Node โดยการปฏิบัติการผ่านฐานโครงการวิจัย

3. การพัฒนาชุดประสบการณ์กระบวนการสนับสนุน
โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดการพัฒนาชุดประสบการณ์กระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัย
เพื่อท้องถิ่น สำหรับเป็นหลักสูตรแกนกลางทางเลือกให้กับพี่เลี้ยง RC อีสานที่สนใจนำไปปรับใช้
ให้เหมาะสมกับบริบทของ Node จำนวน 2 เรื่อง คือ การเตรียมความพร้อมนักวิจัย และการ
สรุปวิเคราะห์ข้อมูล

4. การขยายผลชุดประสบการณ์สนับสนุนโครงการวิจัยสู่ Node
จากการเกิดทีมพี่เลี้ยงและชุดประสบการณ์กระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้ง 2
เรื่อง นำไปสู่การขยายผลชุดประสบการณ์โดยการทดลองซ้ำ เพื่อทดลองหลักสูตรและการ
พัฒนาศักยภาพทีมพี่เลี้ยงผ่านพื้นที่ปฏิบัติการโครงการวิจัยของ Node อาทิเช่น

- การขยายชุดประสบการณ์เตรียมความพร้อมนักวิจัยไปในพื้นที่

โครงการวิจัยของ Node 2 แห่ง คือ นักวิชาการมหาสารคาม ในส่วนของทีมพี่เลี้ยงจะเป็นกลุ่มพี่เลี้ยงกลไกอีสานกลางเป็นผู้จัดกระบวนการ และ Node อุบลราชธานี โดยใช้ตัวแทนทีมกลไกอีสานกลางร่วมกับพี่เลี้ยง Node อุบลราชธานี เป็นทีมวิทยากร เพื่อเป็นการเสริมศักยภาพการจัดกระบวนการฝึกอบรมให้กับพี่เลี้ยง Node ด้วย ผลที่เกิดขึ้นพบว่า ทีมวิจัยในแต่ละโครงการเกิดความเข้าใจแนวคิด หลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีความเข้าใจตอบทบทวนนักวิจัยของแต่ละฝ่ายระหว่างนักวิชาการกับชาวบ้าน ทีมวิจัยเกิดความเข้าใจในเป้าหมายและกระบวนการศึกษาข้อมูลที่ชัดเจนจากการทบทวนและระดมความคิดเห็นร่วมกันของทีมวิจัย การใช้เครื่องมือที่เหมาะสมต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละโครงการ ผลลัพธ์ที่สำคัญอีกประการคือ ทีมวิจัยสามารถที่จะนำไปดำเนินการต่อร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่ได้

- การขยายชุดประสบการณ์สรุปวิเคราะห์ข้อมูลไปในพื้นที่ชุดโครง

โครงการวิจัยรับมือภัยพิบัติจัดการภัยสุขภาพะจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้ตัวแทนทีมกลไกอีสานกลางร่วมกับพี่เลี้ยง Node เป็นทีมวิทยากร

5. การเชื่อมโยงประสบการณ์เครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นผลมาจากการเข้าร่วมปฏิบัติการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

มีผลให้นักวิจัยในแต่ละโครงการในแต่ละจังหวัดเกิดความคิดริเริ่มที่จะสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับพื้นที่โดยใช้รูปแบบ “การเรียนรู้ข้ามพื้นที่” เช่น การศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเสริมกำลังใจในการทำงานให้กับนักวิจัย

2.2 รูปแบบการปฏิบัติการบนฐานประสบการณ์และความ

ต้องการของพี่เลี้ยง : กรณี กลไกอีสานเหนือ ประกอบด้วยกลุ่มพี่เลี้ยงที่มีความหลากหลาย วัยวุฒิ โดยส่วนใหญ่เป็นพี่เลี้ยงรุ่นกลางที่มีความรู้ มีประสบการณ์การทำงานเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมกับภาคี เครือข่ายในพื้นที่ และพี่เลี้ยงรุ่นใหม่ (JSN) ทั้งนี้กลุ่มพี่เลี้ยงทั้งรุ่นกลางและรุ่นใหม่ยังมีความต้องการที่อยากพัฒนาเทคนิคและกระบวนการวิจัย กลไกอีสานเหนือ ประกอบด้วยหน่วยประสานงานในพื้นที่(Node)ดังนี้ Node หนองบัวลำภู, Node เลย, Node ชัยภูมิ, ชุดโครงการผู้พิการนครราชสีมา, ชุดโครงการนักวิชาการอีสานตอนเหนือ, ชุดโครงการห้วยหลวง, ชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำป่าว และชุดโครงการผู้ไทกาฬสินธุ์ ด้วยบริบทของ Node และความใกล้เคียงกันในเชิงพื้นที่ จึงให้ความสำคัญต่อการเชื่อมร้อยความสัมพันธ์ระหว่าง Node และพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง JSN ให้มีทักษะและความสามารถในการติดตามสนับสนุนโครงการในพื้นที่ได้ ดังนั้น เป้าหมายการปฏิบัติการ คือ การสนับสนุนคุณภาพเชิงกระบวนการโดยใช้ฐานประสบการณ์การสนับสนุนโครงการวิจัยของพี่เลี้ยงและปัญหาความต้องการของพี่เลี้ยง กระบวนการทำงานของกลไกประกอบด้วย การออกแบบปฏิบัติการ การปฏิบัติการ ดังนี้

การออกแบบปฏิบัติการ เน้นกระบวนการปฏิบัติการผ่านวิธีการ

แลกเปลี่ยนประสบการณ์การสนับสนุนงานภายในกลไก ทุก 2 เดือน ผ่านประเด็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยใช้โครงการวิจัยของ Node เป็น case study รวมถึงการส่งเสริมกำลังใจด้านการทำงานให้กับพี่เลี้ยงและมีการสรุปบทเรียนการทำงานของกลไก โดยมีการแบ่งบทบาทการทำงานร่วมกันของทีมกลไกอีสานเหนือ ดังนี้

- การประสานงาน โดยมี อ.พิภพ หัสสามีหน้าที่ในการประสานงานพี่เลี้ยงกลุ่มอีสานเหนือ และประสานงานกับฝ่ายเลขากลไกภาคอีสาน
- การออกแบบกระบวนการ มีหน้าที่ในการกำหนดเนื้อหาและออกแบบกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสรุปบทเรียน โดยจะมีการมอบหมายให้คณะทำงานภายในกลไกอีสานเหนือเป็นครั้งๆ
- การสรุปและจัดทำเอกสารรายงานผลการดำเนินกิจกรรม จะใช้วิธีมอบหมายงานผลัดเปลี่ยนการทำงานแต่ละ Node และทีมกลไกอีสานเหนือและเลขากลไกภาคอีสานจะตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในเอกสารรายงาน
- การติดตามประเมินผล ใช้วิธีการประเมินผลการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมในรูปแบบการอภิปรายรายบุคคลในการประชุมกลไกแต่ละครั้ง

การปฏิบัติการ การปฏิบัติการที่พบในกลไกอีสานเหนือ มีกิจกรรม 3 ด้านได้แก่

การทบทวนตนเองและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสรุปบทเรียน มีรายละเอียดดังนี้

ก. การทบทวนตนเองและแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ขั้นตอนการเตรียมการ ก่อนการปฏิบัติการทีมกลไกอีสานเหนือจะร่วมกันกำหนดเนื้อหาที่จะสนับสนุนงานโครงการวิจัยต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำจากบทเรียนและประสบการณ์ของพี่เลี้ยงแต่ละ Node และยังให้ความสำคัญต่อการเสริมกำลังใจด้านการทำงานให้กับพี่เลี้ยงไปพร้อมๆ กัน

ขั้นตอนการปฏิบัติการ ดำเนินการปฏิบัติการแลกเปลี่ยนชุดประสบการณ์การสนับสนุนงานโครงการวิจัยต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ

ขั้นตอนการสรุปประเมินการเรียนรู้ ผลจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสนับสนุนงานโครงการวิจัยต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ พี่เลี้ยงกลไกอีสานเหนือเกิดการเรียนรู้ อาทิ

1) หลักการ วิธีการพัฒนาโจทย์การวิจัยที่มีคุณภาพ พี่เลี้ยงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจสภาพพื้นที่เป้าหมายทั้งปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ และโจทย์ต้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การทำงานของ Node

2) การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย จะต้องยึดหัวข้อหรือองค์ประกอบของการเขียนข้อเสนอโครงการตามรูปแบบที่กำหนดไว้ และจะต้องให้ความสำคัญกับข้อมูลสนับสนุนในหลักการและเหตุผลที่บ่งบอกปัญหา ศักยภาพของชุมชน ความรู้เดิมที่มีและช่องว่างความรู้ที่ยังขาด วิธีการหาความรู้ในโครงการวิจัย

3) ก่อนส่งข้อเสนอโครงการเข้าสู่เวทีพิจารณาระดับภาค จะต้องมีการบวนการกลั่นกรองข้อเสนอโครงการโดยผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ที่มีความรู้ทางวิชาการต่อประเด็นยุทธศาสตร์งานของพี่เลี้ยง เข้าใจแนวคิด หลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีผู้ที่มีประสบการณ์งานเคลื่อนไหวทางสังคมช่วยพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัย

4) การติดตาม สนับสนุนโครงการ ที่จะต้องให้ความสำคัญ คือ

- การเตรียมความพร้อมนักวิจัยใหม่ เนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างความมั่นใจให้กับนักวิจัยได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และนำไปใช้ในการดำเนินโครงการได้

- การสรุปบทเรียน อาจแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เน้นการสรุปบทเรียนเพื่อเขียนรายงานความก้าวหน้า จะมีส่วนช่วยทำให้ทีมวิจัยร่วมกันทบทวนข้อมูลกระบวนการวิจัย และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะที่ 1 นำไปสู่การเขียนรายงานความก้าวหน้าได้ ระยะที่ 2 เน้นการถอดองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัย

- การนำเสนอผลการวิจัย เพื่อสร้างการเรียนรู้ระหว่างโครงการวิจัยในพื้นที่ และควรมี Outsource ภายนอกเข้ามาช่วยแลกเปลี่ยนมุมมองทางวิชาการ มุมมองต่อกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อรับใช้กระบวนการเคลื่อนไหวของพื้นที่ ซึ่งต้องแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 นำเสนอผลความก้าวหน้าของโครงการวิจัย ในส่วนระยะที่ 2 เป็นการนำเสนอผลการดำเนินโครงการวิจัยต่อสาธารณะ

- การพิจารณารายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์ จะต้องมีการจัดระบบการพิจารณารายงานภายในของ Node โดยผู้อ่านรายงานวิจัยควรประกอบด้วยผู้มีประสบการณ์ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน ได้แก่ นักวิชาการ นักพัฒนา และ Outsource ภายนอกเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5) การจัดการโครงการล่าช้า ผิดสัญญา ในแต่ละ Node จะมีบริบทของการจัดการโครงการที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของนักวิจัยในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการ ดังนี้

- ปรึกษาหารือร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่เพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน หรือสร้างข้อตกลงร่วมกัน

- พี่เลี้ยงช่วยจัดกระบวนการในโครงการวิจัยร่วมกับทีมวิจัย

- ใช้ระบบการติดตามร่วมกับทีมปรึกษา Node ในพื้นที่
- ใช้วิธีการสื่อสารผ่านผู้บริหารของหัวหน้าโครงการวิจัย
- ใช้หนังสือการติดตามที่ลงนามโดย สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ข. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE)

ขั้นตอนการเตรียมการ ก่อนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

การพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย มีกระบวนการเตรียมการดังนี้

1) ฝ่ายประสานงานของกลไกอีสานเหนือได้หาหรือรูปแบบวิธีการจัดกระบวนการอบรมร่วมกับฝ่ายเลขากลไกภาคอีสาน โดยเสนอให้การพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ควรเน้นการเสริมความรู้ ความเข้าใจในสำคัญองค์ประกอบของรายงานการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย การเสริมทักษะการเขียนรายงานวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยใช้ข้อมูลในโครงการวิจัยแต่ละโครงการ ในการจัดกระบวนการอบรม ควรให้ Outsource ภายนอกที่มีความรู้ และมีบทบาทในการอ่านรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มาเป็นวิทยากรสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เข้าร่วม

2) ประชุมคณะทำงานกลไกอีสานเหนือ เพื่ออภิปรายข้อเสนอที่ได้หาหรือในเบื้องต้น การกำหนดบทบาทหน้าที่ในเชิงการจัดการของทีมกลไกอีสานเหนือ ได้แก่ ฝ่ายประสานงานวิทยากร ฝ่ายการเงิน/ บัญชี ฝ่ายลงทะเบียน ฝ่ายการจัดการเอกสารรายงาน ฝ่ายประเมินผลการฝึกอบรม

ขั้นตอนการปฏิบัติการ ชุดปฏิบัติการการพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย(RE) มีขั้นตอนการปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาคุณภาพรายงานวิจัย

- (1) สร้างความเข้าใจเพื่อให้เห็นความสำคัญของการเขียนรายงานการวิจัย
- (2) อธิบายองค์ประกอบหรือหัวข้อต่างๆ ในรายงานการวิจัยแต่ละบท โดยละเอียด พร้อมยกกรณีตัวอย่างที่ดีในแต่ละองค์ประกอบ
- (3) ฝึกปฏิบัติการเขียนรายงานการวิจัย และรายงานของ Node (อาสา) โดยการแบ่งกลุ่มย่อย
- (4) นำเสนอผลการเขียนรายงานโดยใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในเวทีใหญ่ โดยนำเสนอรายโครงการ และราย Node
- (5) อภิปรายแลกเปลี่ยน และให้ข้อเสนอแนะในแต่ละบท โดยวิทยากร (ดร.โกมล สนั่นก้องและดร.สุวรรณา บัวพันธ์) ร่วมกับพี่เลี้ยง Node

2) การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE)

- (1) อธิบายความสำคัญของการเขียน RE
- (2) อธิบายองค์ประกอบหรือหัวข้อต่างๆ ของการเขียน RE โดยละเอียด พร้อมยกกรณีตัวอย่าง RE ที่ดี
- (3) ฝึกปฏิบัติการเขียน RE โดยการแบ่งกลุ่มย่อย
- (4) นำเสนอผลการเขียน RE โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในเวทีใหญ่
- (5) อภิปรายแลกเปลี่ยน และให้ข้อเสนอแนะ โดยวิทยากร (ดร.โกมล สนั่นก้องและดร.สุวรรณา บัวพันธ์) ร่วมกับพี่เลี้ยง Node

ขั้นตอนการสรุปประเมินการเรียนรู้ จากการปฏิบัติการการพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย(RE) มีผลประเมินการเรียนรู้ร่วมกัน

1) ด้านรายงานการวิจัย

- (1) ความเข้าใจหลักการ และความสำคัญขององค์ประกอบในรายงานวิจัยชัดเจนมากขึ้น และเกิดความเชื่อมั่นในการติดตาม สนับสนุนรายงานมากขึ้น
- (2) เรียนรู้ทักษะการเขียนรายงานการวิจัยในแต่ละบทจะต้องสื่อสารข้อมูลอะไรบ้าง
- (3) การจัดระบบข้อมูลในรายงานการวิจัยมีความชัดเจนขึ้น

2) การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE)

- (1) เข้าใจหลักการและความสำคัญของการเขียน RE ที่มีผลต่อการสื่อสารไปยังผู้สนับสนุนงบประมาณด้านการวิจัย
- (2) นักวิจัยสามารถนำผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัยมาเขียน RE ได้

ค. การสรุปบทเรียนของกลไกอีสานเหนือ

ผลจากการสรุปบทเรียนการสนับสนุนคุณภาพเชิงกระบวนการของกลไกอีสานเหนือ พบว่า มีบทบาทการสนับสนุนงานคุณภาพเชิงกระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับ Node และนำไปสู่คุณค่าที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกัน ดังนี้

- 1) การเกิดจิตภาพการทำงานร่วมกัน โดยในระยะเริ่มต้นให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างพี่เลี้ยงในพื้นที่กลไกอีสานเหนือ โดยอาศัยความรู้ ประสบการณ์ของแต่ละ Node เป็นฐานในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จาก

สัมพันธภาพที่ดี มีความเป็นกัลยาณมิตรจึงได้นำไปสู่การสร้างจินตภาพการทำงานร่วมกันโดย การกำหนดเป้าหมาย แผนงาน และบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน

2) เกิดการพัฒนาความรู้ และทักษะการสนับสนุนโครงการวิจัย
ซึ่งเป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทุก 2 เดือน ส่งผลต่อการนำประสบการณ์ที่เกิดจากการ แลกเปลี่ยนไปปรับใช้ในการสนับสนุนงานโครงการวิจัย ได้แก่ การพัฒนาโจทย์วิจัย ทักษะการ จัดการโครงการล่าช้า ผิดสัญญา ทักษะการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในพื้นที่

3) เกิดความรู้ชัดในบทบาทหน้าที่ของพี่เลี้ยงในการติดตาม
สนับสนุนโครงการวิจัยมีกระบวนการอะไรบ้าง และควรให้ความสำคัญในกระบวนการสนับสนุน เรื่องใดและในช่วงใดเป็นหลัก

4) เกิดการหนุนช่วยเชิงกระบวนการระหว่าง Node ได้แก่ การอ่าน ข้อเสนอโครงการวิจัยก่อนส่งเข้าเวทีพิจารณาระดับภาค การอ่านรายงานความก้าวหน้าก่อนส่ง ให้กับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น การเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในเวทีรายงานความก้าวหน้า ผลจาก การหนุนช่วยเชิงกระบวนการ ทำให้พี่เลี้ยงได้เรียนรู้ประเด็นงานใหม่ๆ และประสบการณ์ทำงาน ของแต่ละ Node

5) เกิดความเป็นเจ้าของกลไกร่วมในฐานะที่ทุกคนเป็นกลไก
ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมในฐานะกลไกไม่ได้มีเพียงเฉพาะความเป็นเจ้ากลไกย่อย แต่รวมถึง การเป็นเจ้าของร่วมในกลไกระดับภาค ที่มองว่ามีความสำคัญต่อการสร้างพื้นที่ให้กับคนทำงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่นได้มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม มีโอกาสเรียนรู้ และมีส่วน ร่วมในการพัฒนาประสบการณ์ทำงานใหม่ๆ เพื่อตอบโจทย์การสร้างคุณภาพทางความรู้ คุณภาพนักวิจัย และคุณภาพพื้นที่ชุมชนมากยิ่งขึ้น

6) การขยายผลชุดประสบการณ์สนับสนุนโครงการวิจัยสู่ Node
เป็นผลมาจากการปฏิบัติการการพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยที่จัดขึ้นในพื้นที่กลไกอีสาน เหนือ ชุดประสบการณ์การพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยได้นำไปขยายผลในพื้นที่ โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ Node อุบลราชธานี เป็นการพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยฉบับ สมบูรณ์ ทีมวิทยากร ประกอบด้วย แกนกลไกอีสานเหนือ 1 คน ทำหน้าที่เป็นวิทยากรหลักใน การระดมปัญหาการเขียนรายงานจากนักวิจัยชาวบ้าน อธิบายความสำคัญของรายงานการวิจัย อธิบายองค์ประกอบของรายงานการวิจัยและวิธีการเขียนรายงานการวิจัย และทีมพี่เลี้ยง Node ในพื้นที่ (Node อุบลราชธานี และนักวิชาการอุบลราชธานี) ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงกลุ่มย่อยราย โครงการ เนื่องจากนักวิจัยที่เข้าร่วมอบรมเป็นนักวิจัยชาวบ้าน ทีมวิทยากรจึงต้องปรับเปลี่ยน กระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการโดยให้พี่เลี้ยงประจำกลุ่มย่อยเพื่อช่วยในการจัดระบบ

ข้อมูลรายงานการวิจัย และให้แต่ละโครงการนำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ซึ่งแตกต่างจากการจัดกระบวนการฝึกอบรมในพื้นที่กลไกอีสานเหนือที่นักวิจัยโดยส่วนใหญ่เป็นครูและมีพื้นฐานการเขียนรายงานโครงการและรายงานการวิจัยมาก่อน ในส่วนของเนื้อหาการอบรมเชิงปฏิบัติการเน้นการเขียนรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ดังนั้นการจัดกระบวนการจึงเป็นการอธิบายหลักการวิธีการเขียนรายงานการวิจัย จากนั้นมอบหมายให้นักวิจัยแต่ละโครงการช่วยกันจัดระบบข้อมูลในรายงานการวิจัยต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และนำไปใช้ในการเขียนรายงานวิจัยโดยนักวิจัยชาวบ้านโดยการสัมภาษณ์พี่เลี้ยง Node ถึงคุณภาพรายงานการวิจัยที่นักวิจัยชาวบ้านส่งกลับมาที่ Node พบว่า นักวิจัยมีความเข้าใจ เห็นความสำคัญของการเขียนรายงานการวิจัย และสามารถจัดระบบข้อมูลในรายงานการวิจัยได้ดีขึ้นจากเดิมจะเรียงลำดับข้อมูลตามโจทย์การวิจัยเป็นการจัดระบบข้อมูลตามความสัมพันธ์และตามลำดับชั้นของข้อมูล ทำให้พี่เลี้ยง Node ตรวจรายงานการวิจัยง่ายขึ้น ข้อสังเกตที่ได้จากการจัดกระบวนการฝึกอบรมการเขียนรายงานการวิจัยให้กับนักวิจัยชาวบ้าน พบว่ายังจำเป็นที่จะต้องหารูปแบบ วิธีการสนับสนุนการเขียนรายงานการวิจัยที่เหมาะสมกับนักวิจัยชาวบ้านต่อไป

2.3 รูปแบบการปฏิบัติการบนฐานประเด็นงานทางยุทธศาสตร์

ของพี่เลี้ยง : กรณีกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ เป็นกลุ่มพี่เลี้ยง Node ภาคอีสานที่มียุทธศาสตร์และประเด็นการสนับสนุนงานที่ชัดเจน ได้แก่ ประเด็นลุ่มน้ำในพื้นที่ภาคอีสาน กลไกกลุ่มนี้ประกอบด้วย Node อุบลราชธานี, Node พังงูลำร้องไห้, Node เลย, Node สุรินทร์, ชุดโครงการห้วยหลวง, ชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนลุ่มน้ำปาว และการจัดการน้ำ MOU ขลประทานพื้นที่จังหวัดสกลนคร – มุกดาหารซึ่งดำเนินการโดยชุดโครงการเกษตรอินทรีย์ ยโสธร องค์ประกอบกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ ประกอบด้วย พี่เลี้ยงรุ่นเก่า (Node เก่า) พี่เลี้ยงรุ่นกลางและพี่เลี้ยงรุ่นใหม่ (JSN) โดยพี่เลี้ยงรุ่นเก่าจะมีศักยภาพในด้านการเคลื่อนงานเชิงยุทธศาสตร์ร่วมกับภาคี เครือข่าย ด้านการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยชาวบ้าน ด้านการสร้างรูปธรรม และด้านการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายภายนอก พี่เลี้ยงรุ่นกลาง มีศักยภาพที่แตกต่างกันไปตามพื้นฐานประสบการณ์ โดยพบว่าพี่เลี้ยงรุ่นกลางบางแห่งมีศักยภาพด้านงานเชิงวิชาการ ด้านข้อมูลสถานการณ์นโยบายทางสังคม ด้านการเป็นนักปฏิบัติการในพื้นที่ และด้านการประสานภาคี เครือข่าย และพี่เลี้ยงรุ่นใหม่ (JSN) มีศักยภาพด้านการเป็นนักปฏิบัติการในพื้นที่ และมีศักยภาพด้านการจัดการฐานข้อมูลสถานการณ์น้ำ วิฤตน้ำ องค์ความรู้และรูปธรรมในระดับพื้นที่ที่จะนำมาขยายการสื่อสารทางสังคมในการเชื่อมร้อยไปสู่การขับเคลื่อนทางนโยบายได้ในอนาคต

การดำเนินงานของกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสาน มีพัฒนาการเกาะเกี่ยวในเชิงเครือข่ายแบบหลวมๆ ขึ้นในช่วงปลายทางของการดำเนินโครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย (ชูศักดิ์ สุทธิสาและคณะ, 2554) โดยในช่วงแรกเน้นการเชื่อมร้อยประเด็นงานและการเชื่อมร้อยเชิงพื้นที่โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำภาคอีสาน โดยร่วมกับภาคีภายนอกที่เป็นนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นวิทยากรให้ข้อมูลและร่วมวิเคราะห์สถานการณ์กับ RC ประเด็นลุ่มน้ำ มีการพัฒนาชุดความรู้การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำในระดับพื้นที่เพื่อนำไปขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับภาคี เครือข่าย ได้แก่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น สมัชชาปฏิรูปประเทศไทย และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในการพัฒนาชุดความรู้การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ มีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นภายนอกเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน (ดร.โกมล สนั่นก้องและดร.สุวรรณา บัวพันธ์) ร่วมกับฝ่ายยุทธศาสตร์กลไกภาคอีสาน(คุณภาสกร บัวศรี) เข้ามามีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะต่อการหยิบชุดความรู้ที่น่าสนใจและการพัฒนาชุดความรู้ในระดับ Node และเครือข่ายที่ยังเป็นช่องว่างทางความรู้ มีกระบวนการสนับสนุนคุณภาพงานเชิงเนื้อหาการทำงานระดับ Node และการพัฒนายุทธศาสตร์การทำงานสนับสนุนงานวิจัยในประเด็นลุ่มน้ำระดับกลุ่ม Node ดังนั้น เป้าหมายในการปฏิบัติการของกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ ในปี 2555 จึงเน้นการปฏิบัติการสนับสนุนการยกระดับคุณภาพงานทางความรู้ประเด็นการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำที่จะนำไปใช้สื่อสารสาธารณะในพื้นที่และการขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับภาคีและเครือข่ายในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยเสนง ลุ่มน้ำเลย ลุ่มน้ำห้วยหลวง ลุ่มน้ำปาว น้ำชี(มหาสารคาม) น้ำมูลตอนกลาง การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี และการจัดการน้ำในพื้นที่ชลประทาน(มุกดาหารและสกลนคร) โดยมีชุดปฏิบัติการ ดังนี้

การปฏิบัติการ

ขั้นตอนการเตรียมการ ในขั้นตอนการเตรียมการเป็นการ

ประชุมพี่เลี้ยงกลุ่ม Node ที่ทำประเด็นลุ่มน้ำภาคอีสานเพื่อทบทวนกระบวนการและผลการทำงานของปีที่ผ่านมา การกำหนดเป้าหมายการสนับสนุนการยกระดับคุณภาพงานทางความรู้ประเด็นการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำที่จะนำไปใช้สื่อสารสาธารณะในพื้นที่และการขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับภาคีและเครือข่าย การกำหนดกรอบการถอดบทเรียนและการสังเคราะห์ความรู้ การจัดทำแผนปฏิบัติการของ RC ลุ่มน้ำอีสาน และแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานร่วมกันระหว่างทีมกลไกลุ่มน้ำกับกลไกระดับภาคอีสาน ดังนี้

กลไกระดับภาค มีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานพี่เลี้ยง Node ลุ่มน้ำ และวิทยากรภายนอก และจัดการข้อมูลการประชุมกลไกประเด็นลุ่มน้ำและกระตุ้นติดตามการทำงานของกลไกให้สามารถดำเนินงานได้ตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้

กลไกประเด็นลุ่มน้ำ มีแกนหลัก 1 คน คือ คุณบุญเสริม เสียงสนัน ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ การประสานงานกับภาคีเครือข่ายทางนโยบาย มีหน้าที่ในการจัดกระบวนการสนับสนุนการยกระดับคุณภาพงานทางความรู้ประเด็นการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำที่จะนำไปใช้สื่อสารสาธารณะในพื้นที่และการขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับภาคีและเครือข่าย

ขั้นตอนการปฏิบัติการ การปฏิบัติการของกลไกประเด็นลุ่มน้ำได้ดำเนินการจัดกระบวนการสนับสนุนการยกระดับคุณภาพงานทางความรู้ประเด็นการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำที่จะนำไปใช้สื่อสารสาธารณะในพื้นที่และการขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับภาคีและเครือข่าย ดังนี้

ก. การพัฒนาเครื่องมือการวิเคราะห์เพื่อการจัดการลุ่มน้ำ
กรณี ห้วยหลวง จ.อุดรธานี

การปฏิบัติการพัฒนาเครื่องมือการวิเคราะห์เพื่อการจัดการลุ่มน้ำ เป็นผลมาจากการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่ผ่านมา ยังขาดการวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพ และระบบนิเวศในพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำของห้วยหลวง จึงส่งผลต่อการบริหารจัดการน้ำตามมา การบริหารจัดการน้ำในอนาคตจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยเครื่องมือในการจัดทำข้อมูลเชิงพื้นที่ภูมิศาสตร์ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information Systems: GIS) แบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายการปฏิบัติการ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ตัวแทนกลุ่มแกนนำหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำห้วยหลวง กลุ่มเป้าหมายรอง คือ พี่เลี้ยง Node ประเด็นลุ่มน้ำอีสาน และ พี่เลี้ยง Node ที่สนใจอยากเรียนรู้ ได้แก่ Node สุรินทร์, Node เลย, Node ท่งกุลาร้องไห้, Node หนองบัวลำภู, Node นักวิชาการมหาสารคาม ระยะเวลาในการปฏิบัติการ 3 วัน มีเนื้อหาและกระบวนการปฏิบัติการ ดังนี้

เนื้อหาที่นำมาใช้ในการจัดกระบวนการปฏิบัติการ

1) การสำรวจและประเมินระบบทรัพยากรท้องถิ่นด้วยการจัดทำข้อมูลเชิงพื้นที่ภูมิศาสตร์ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information Systems: GIS) แบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยความรู้ด้านพื้นที่ของผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียเป็นหลักและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทีมสนับสนุนทางวิชาการที่จะช่วยนำข้อมูล ความรู้ของท้องถิ่นมาจัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่ได้จากการสำรวจในภาคสนามเพื่อจัดทำเป็นแผนที่ภูมิศาสตร์สารสนเทศ โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียที่สำคัญจะช่วยให้เกิดระบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีความชัดเจนและมีมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรมเข้ามาประกอบด้วย ทำให้การกำหนดประเด็นการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ได้ชัดเจนมากขึ้น ทำให้ผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียมีความรู้ในประเด็นเหล่านี้ เช่น ตำแหน่งที่ตั้ง ระยะทาง ขนาด พื้นที่-ปริมาตร รวมทั้ง

คุณสมบัติของระบบทรัพยากรท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น รูปแบบการกระจายตัวของการใช้พื้นที่
ผลิตภาพ ความมั่นคงหรือยั่งยืนของระบบ ฯลฯ ใช้ระยะเวลา 2 วันในการปฏิบัติการ

2) การนำเสนอข้อมูลผลการสำรวจต่อผู้มีส่วนร่วมได้ ส่วนเสีย
ในขอบเขตลุ่มน้ำ

3) การสรุป วิเคราะห์ประเด็นปัญหา การใช้ การจัดการ
ทรัพยากรลุ่มน้ำห้วยหลวงโดยตัวแทนภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียและหน่วยงาน
ที่กำกับดูแลลุ่มน้ำห้วยหลวง

กระบวนการปฏิบัติการ การจัดกระบวนการปฏิบัติการใช้
รูปแบบการแบ่งกลุ่มย่อยเป็นฐานให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันตามกระบวนการดังต่อไปนี้

1) การบรรยายความรู้เกี่ยวกับสารสนเทศภูมิศาสตร์เบื้องต้น
ได้แก่ หลักการ แนวคิด วิธีการในการใช้แผนที่แบบต่างๆ อาทิ แผนที่ภูมิประเทศ แผนที่
ภาพถ่ายดาวเทียม ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมอบรม ได้
แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและถามคำถามที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน

2) ฝึกปฏิบัติการลงพื้นที่ศึกษาด้วยเครื่องมือ GPS โดยนำ
ความรู้จากภาคบรรยายมาฝึกปฏิบัติโดยใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศเบื้องต้น เช่น ภาพถ่าย
ดาวเทียมรายละเอียดสูง ข้อมูล GIS เบื้องต้น รวมทั้งฝึกใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่
เกี่ยวข้อง เช่น เครื่อง GPS

3) การสำรวจภาคสนาม เป็นการฝึกปฏิบัติการโดยใช้
เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศและเครื่องมือการจัดทำแผนผังในพื้นที่นาร่องเป็นเครื่องมือในการ
สำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อพัฒนาทักษะในการเก็บข้อมูลภาคสนาม การใช้แผนที่ภูมิ
ประเทศ และการฝึกใช้เครื่อง GPS

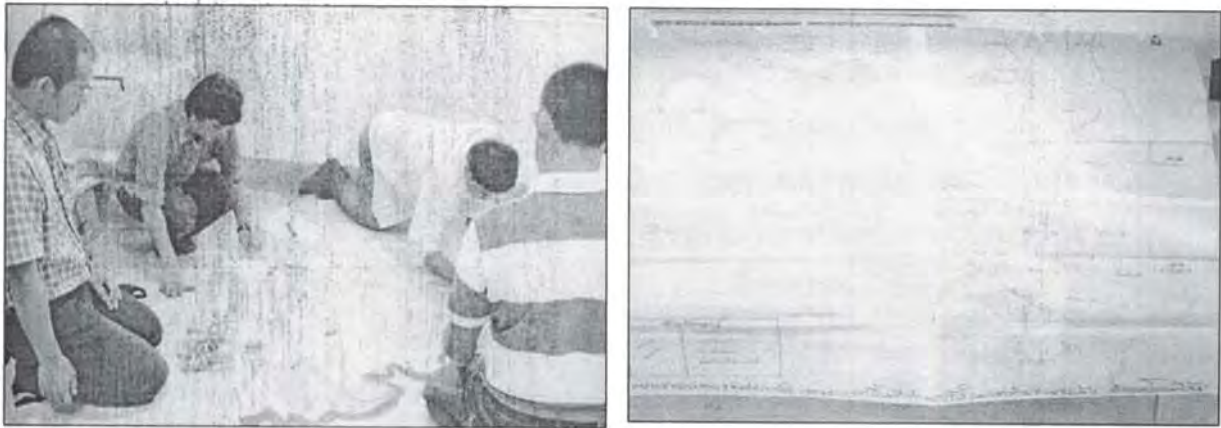
4) การจัดทำแผนผังทรัพยากรพื้นที่ศึกษาแบบมีส่วนร่วม เพื่อ
วิเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญ และวิเคราะห์ระบบนิเวศเฉพาะ รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องสำหรับ
นำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5) การนำเสนอผลการศึกษา สำรวจ โดยมีทีมวิทยากร กลุ่ม
กลุ่มผู้มีส่วนได้-ส่วนเสียและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยหลวง เข้าร่วมรับฟังและ
เสนอแนะความคิดเห็น

6) การพัฒนามาตรการในการจัดการและข้อเสนอเชิงนโยบาย
ในระดับลุ่มน้ำร่วมกัน

ผลการปฏิบัติการ มีผลการปฏิบัติการ 2 ระดับ คือ ที่เลี้ยง
Node เกิดทักษะการใช้เครื่องมือการจัดทำข้อมูลภูมิสารสนเทศ เช่น ภาพถ่ายดาวเทียม
รายละเอียดสูง ข้อมูล GIS เบื้องต้น รวมทั้งฝึกใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น

เครื่อง GPS. เกิดทักษะในการจัดทำแผนผังทรัพยากรเพื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญ และวิเคราะห์ระบบนิเวศเฉพาะ ดังภาพประกอบที่ 5.12

ภาพประกอบที่ 5.12 แสดงการฝึกการจัดทำแผนผังทรัพยากรเพื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญและวิเคราะห์ระบบนิเวศเฉพาะ

ในส่วนของตัวแทนกลุ่มแกนนำหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำห้วยหลวง เกิดแนวทางการร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำห้วยหลวงให้สามารถนำความรู้ ข้อมูลด้านสารสนเทศภูมิศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำห้วยหลวงได้

ข. การพัฒนาชุดความรู้

การพัฒนาชุดความรู้ในการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ การออกแบบแบบปฏิบัติการพัฒนาชุดความรู้ของกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำในปี 2555 เน้นการพัฒนาชุดความรู้ในระดับพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยเสนง ลุ่มน้ำเลย ลุ่มน้ำห้วยหลวง ลุ่มน้ำปาว น้ำชี(มหาสารคาม) น้ำมูลตอนกลาง การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี และการจัดการน้ำในพื้นที่ชลประทาน(มุกดาหารและสกลนคร) โดยแบ่งการพัฒนาชุดความรู้การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ ออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นการพัฒนาชุดความรู้ในระดับ Node ซึ่งมีการวิเคราะห์สถานการณ์การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำระดับประเทศ และนำชุดการวิเคราะห์มาดำเนินการกำหนดกรอบการถอดบทเรียน และการพัฒนาฐานข้อมูลโดยทีมกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ ระยะที่ 2 เป็นการนำเสนอชุดความรู้การจัดการลุ่มน้ำตามภูมิเวศน์ภาคอีสานเพื่อกำหนดรูปแบบ วิธีการสื่อสารสาธารณะและแนวทางการพัฒนางานวิจัยสู่การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ

ดำเนินงาน ดังนี้

1) การวิเคราะห์สถานการณ์การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ

ระดับประเทศร่วมกับกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ พบว่า การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำระดับประเทศ มีความแปรผันตรงกับอำนาจของฝ่ายการเมืองเป็นผู้กำกับนโยบาย แผนงานและงบประมาณในการบริหารจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำให้ทุกลุ่มน้ำอยู่ภายใต้ต้นนโยบายและแผนงานเดียวกัน มีการจัดตั้งคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ ฐานคิดนโยบายและแผนงานการบริหารจัดการน้ำนั้นมีชุดการวิเคราะห์ที่สำคัญ คือ "การจัดการน้ำเพื่อตอบสนองมิติเศรษฐกิจ" และ "การบริหารจัดการมวลน้ำที่มี" เป็นหลัก ชุดการวิเคราะห์หลัก 2 ด้านดังกล่าว เป็นไปเพื่อตอบการแก้ไขปัญหาความยากจน ความแห้งแล้ง และการขาดแคลนน้ำตามขอบเขตพื้นที่การปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่ในแต่ละลุ่มน้ำมีระบบนิเวศน์วัฒนธรรมที่แตกต่างกันและมีขอบเขตพื้นที่ตามนิเวศน์ไม่ใช่พื้นที่การปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นการบริหารจัดการน้ำจึงไม่ควรใช้กรอบนโยบายและแผนงานการบริหารจัดการน้ำเดียวกัน แม้ที่ผ่านมาชุมชนจะมีรูปธรรมในการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำบนฐานนิเวศน์วัฒนธรรม แต่ก็ยังมีข้อจำกัดทางความรู้การจัดการเชิงระบบย่อยที่มีนั้นยังไม่สามารถที่จะเป็นตัวอย่างหรือตัวแทน (Representation) แก่ลุ่มน้ำได้ จึงส่งผลต่อการนำชุดความรู้ไปใช้ในการผลักดันทางนโยบาย

2) การกำหนดกรอบการถอดบทเรียน เป็นผลมาจากการ

วิเคราะห์สถานการณ์ในข้อที่ 1) และจากการประเมินความรู้ในระดับพื้นที่ พบว่า แต่ละพื้นที่มีองค์ความรู้ที่อยู่บนฐานนิเวศน์วัฒนธรรม แต่ยังขาดการจัดระบบความรู้ที่มีในพื้นที่ ดังนั้นกลไกประเด็นลุ่มน้ำ จึงร่วมกันกำหนดกรอบการถอดบทเรียนชุดความรู้การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำเพื่อเป็นกรอบหลักในการรวบรวมชุดความรู้ระดับ Node เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ชุดความรู้การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำตามภูมินิเวศน์ ระดับภาค ดังนี้

2.1) กรอบการถอดบทเรียน กระบวนการดำเนินงานจะ

ดำเนินการโดยพี่เลี้ยง Node มีประเด็นที่ใช้ในการรวบรวมชุดความรู้ในระดับ Node ได้แก่

- นิเวศน์ลุ่มน้ำ
- สถานการณ์ปัญหา, นโยบายและโครงการพัฒนาลุ่มน้ำใน
- ผลกระทบต่อชุมชน
- รูปธรรมการจัดการแก้ไขปัญหาแต่ละนิเวศน์
 - กลไกการจัดการ
 - รูปแบบวิธีการ
 - ผลที่เกิดขึ้น
 - ชุดความรู้

พื้นที่

- ปัจจัยเงื่อนไข
- ข้อเสนอแนะ

2.2) กรอบการสังเคราะห์ชุดความรู้ เป็นการรวบรวมเนื้อหาที่ได้จากการถอดบทเรียนเพื่อนำไปสู่การยกระดับเป็นองค์ความรู้ (body of knowledge) ที่มีการสรุปเป็นความคิดรวบยอด หลักการ วิธีการที่ผู้รับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรง หรือสามารถนำไปปรับใช้ได้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือบริบท มีกรอบสังเคราะห์ชุดความรู้ดังนี้

- นิเวศน์ลุ่มน้ำ
- นโยบายน้ำระดับชาติและระดับพื้นที่ภาคอีสานที่นำไปสู่

วิกฤตในภาพรวม

▪ สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่มีอะไรบ้าง สาเหตุปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้างที่ส่งผลให้เกิดวิกฤตชุมชน ท้องถิ่น

▪ Mapping

▪ ความรู้และพื้นที่รูปธรรมทางเลือก

- กลไก

- วิธีการจัดการ/ เครื่องมือ/ ภูมิปัญญา

- กระบวนการแก้ไขปัญหา

- ผลที่เกิดขึ้น

- ปัจจัย เงื่อนไข

- ข้อเสนอแนะ

จากกรอบการถอดบทเรียนที่กำหนดร่วมกัน มีผลให้พี่เลี้ยง Node ประเด็นลุ่มน้ำ สามารถนำไปใช้เป็นกรอบการถอดบทเรียนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำเสนอชุดความรู้การจัดการลุ่มน้ำตามนิเวศน์ในการปฏิบัติการระยะที่ 2

ระยะที่ 2 เป็นการนำเสนอชุดความรู้การจัดการลุ่มน้ำตามภูมินิเวศน์ภาคอีสานเพื่อกำหนดรูปแบบ วิธีการสื่อสารสาธารณะและแนวทางการพัฒนางานวิจัยสู่การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ ใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติการ 2 วัน เป้าหมายของการปฏิบัติการ คือ กระบวนการเตรียมความพร้อมและประเมินต้นทุนทางความรู้ พื้นที่รูปธรรมการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ กำหนดรูปแบบ วิธีการสื่อสารสาธารณะในการเคลื่อนไหวก้าวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน และการพัฒนางานวิจัยการจัดการลุ่มน้ำ ภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการลุ่มน้ำก่อนการปฏิบัติการในปี 2556 ต่อไป ในกระบวนการปฏิบัติการของกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ ใช้ Outsource จากภายนอกที่มีความรู้

ประสบการณ์ทางความรู้ในมิติระบบนิเวศน์ลุ่มน้ำภาคอีสาน มิติการจัดการน้ำของรัฐ และการสื่อสารสาธารณะบนพื้นฐานรูปธรรมของชุมชน ประกอบด้วย นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี นักวิชาการด้านทรัพยากรจากสำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 จังหวัดอุบลราชธานี นักสื่อสารสาธารณะจากสื่อสร้างสุขภาคอีสาน (จังหวัดอุบลราชธานี) นอกจากนี้ ทีมสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) จาก ฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สกว. และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายในการปฏิบัติการ คือ พี่เลี้ยง Node 8 แห่ง และนักวิจัยในประเด็นการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำภาคอีสาน มีกระบวนการปฏิบัติการและผลการดำเนินงาน ดังนี้

กระบวนการปฏิบัติการ

- 1) นำเสนอชุดความรู้การจัดการน้ำรายพื้นที่ ๑ ละ 20 นาที
- 2) อภิปรายให้ข้อเสนอแนะรายพื้นที่ และข้อเสนอแนะต่อประเด็นที่น่าสนใจของสังคม
- 3) กำหนดรูปแบบ วิธีการสื่อสารสาธารณะในการเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน
- 4) แนวทางการพัฒนางานวิจัยการจัดการลุ่มน้ำ ภาคอีสานสู่การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการลุ่มน้ำ

ผลการปฏิบัติการ จากการปฏิบัติการนำเสนอชุดความรู้การจัดการลุ่มน้ำตามภูมินิเวศน์ภาคอีสานเพื่อกำหนดรูปแบบ วิธีการสื่อสารสาธารณะและแนวทางการพัฒนางานวิจัยสู่การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ มีผลการปฏิบัติการ

- 1) แนวทางการสังเคราะห์ชุดความรู้การจัดการน้ำตามภูมินิเวศน์ ภาคอีสาน ใน 2 ภูมินิเวศน์ คือ กุด และทาม โดยมีพื้นที่ปฏิบัติการและทีมในการศึกษาการจัดการน้ำและการใช้ประโยชน์ผ่านงานวิจัยตามระบบนิเวศน์ วิถีชุมชนในการจัดการน้ำ
- 2) พี่เลี้ยง Node แต่ละแห่ง ได้แนวทางการนำรูปธรรมการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำในพื้นที่มาวางรูปแบบ วิธีการสื่อสารสาธารณะในระดับพื้นที่

จากผลการปฏิบัติการ นำไปสู่การจัดเวทีพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำโดยมีการออกแบบระบบ กลไกการบริหารจัดการภายในกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ

- 1) การจัดการกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ มีบทบาทหลักในการกำกับทิศทางการทำงาน มีบทบาททำหน้าที่ในการสนับสนุน ติดตามงานในระดับ Node มีบทบาทในการบริหารจัดการงานวิจัยให้มีคุณภาพ และมีบทบาทในการเชื่อมภาคี เครือข่ายการทำงานลุ่มน้ำ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานออกเป็น 5 ฝ่าย ได้แก่

(1) ฝ่ายประสานงาน 2 คน มีบทบาทหน้าที่ในการประสานพี่เลี้ยง Node นักวิจัย ภาควิชาหรือ Outsource ที่เกี่ยวข้องในประเด็นลุ่มน้ำ และมีหน้าที่ในการออกแบบการบริหารจัดการกลไกร่วมกับทีมพี่เลี้ยง Node

(2) ฝ่ายข้อมูลทางวิชาการ 4 คน มีบทบาทหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ชุดประสบการณ์การจัดการน้ำ/ลุ่มน้ำ เป็นต้น เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพงานวิจัยของ Node

(3) ฝ่ายจัดการรายงาน 3 คน มีบทบาทหน้าที่จัดทำบันทึก รายงานการประชุมและรายงานกิจกรรมของกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ

(4) ฝ่ายสื่อสารสาธารณะ 3 คน มีบทบาทหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลทางความรู้ ข้อมูลกิจกรรมความเคลื่อนไหวของกลุ่มกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำผ่านเว็บไซต์ และสื่ออื่นๆ

(5) ฝ่ายจัดการความรู้ 3 คน มีบทบาทหน้าที่ในการจัดกระบวนการเพื่อให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ และให้พี่เลี้ยง Node และนักวิจัยในประเด็นลุ่มน้ำสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาดตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) เป้าหมายการทำงาน เป้าหมายการสนับสนุนการยกระดับคุณภาพงานทางความรู้ประเด็นการจัดการน้ำ/ลุ่มน้ำที่จะนำไปใช้สื่อสารสาธารณะในพื้นที่และการขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับภาคีและเครือข่าย ปี 2556 ของกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ ให้มีความสำคัญต่อ “การจัดการลุ่มน้ำ” โดยใช้ประเด็นเนื้อหาหลัก (Theme) ในเรื่อง “การปรับตัวบนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนลุ่มน้ำอีสาน” กลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำจึงได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การทำงาน และแผนปฏิบัติงานในปี 2556 ปรากฏในหัวข้อที่ 3) และ 4)

3) ยุทธศาสตร์การทำงานปี 2556 มียุทธศาสตร์การทำงาน 4 ยุทธศาสตร์ คือ

3.1) ยุทธศาสตร์การสร้างรูปธรรมการจัดการน้ำบนฐานความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน โดยยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้ความสำคัญต่อการสร้างฐานปฏิบัติการของแต่ละ Node ซึ่งมีเป้าหมายของการสร้างรูปธรรมเพื่อตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมถึงการต่อยอดเพื่อยกระดับการทำงานของพื้นที่ปฏิบัติการเดิม

3.2) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายการจัดการลุ่มน้ำอีสาน โดยใช้งานสังเคราะห์องค์ความรู้ 2 เรื่อง คือ นิเวศลุ่มน้ำอีสาน และการจัดการน้ำแบบกุด เป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากร (พี่เลี้ยง Node และนักวิจัย) เครือข่ายแนวราบและการพัฒนาความรู้ที่จะนำไปใช้ในการสื่อสารสาธารณะร่วมกับภาคี เครือข่าย งานสังเคราะห์องค์ความรู้ทั้ง

2 เรื่อง จะมีนักวิชาการที่เป็นเครือข่ายของพี่เลี้ยง Node กลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำเป็นหัวหน้าทีม และมีพี่เลี้ยง Node กับนักวิจัยในพื้นที่เป็นทีมวิจัยร่วมสังเคราะห์

ในส่วนของการดำเนินงานที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไม่สามารถสนับสนุนได้ จะใช้งบประมาณจากหน่วยงานอื่น และใช้เป็น case study เรียนรู้ร่วมกันของ กลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ

3.3) ยุทธศาสตร์การยกระดับความรู้สู่การขับเคลื่อนนโยบาย โดยออกแบบวิธีการขับเคลื่อนผ่านงานสื่อสารสาธารณะ (Project utility grant - PUG) ของแต่ละ Node

4) แผนปฏิบัติการ แผนปฏิบัติการ (Action Plan) ของกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ มีแผนปฏิบัติการหลักร่วมกัน 6 แผนงาน เพื่อหนุนงานทางความรู้และกระบวนการ ได้แก่

4.1) การพัฒนาชุดการวิเคราะห์ให้กับพี่เลี้ยง Node และนักวิจัยลุ่มน้ำ 3 ในช่วงต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ โดย Outsource ภายนอก ภายใต้เนื้อหา 3 เรื่อง ได้แก่ สถานการณ์นโยบายการพัฒนาการจัดการน้ำภาคอีสาน การ Mappingภัยคุกคามลุ่มน้ำอีสานกับโครงการวิจัยที่มีในภาคอีสาน และการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำบนสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

4.2) การพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ของพี่เลี้ยง Node และการพัฒนาชุดโครงการสังเคราะห์องค์ความรู้ 2 เรื่อง คือ นิเวศลุ่มน้ำอีสาน และการจัดการน้ำแบบกุด

4.3) การกลั่นกรองข้อเสนอโครงการวิจัยประเด็นลุ่มน้ำ 2 ครั้ง รวม 4 วัน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2556 โดยมี Outsource ภายนอกและในเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

4.4) เวทีเตรียมความพร้อมนักวิจัยใหม่ โดยการจัด work shop เป็นกลุ่ม Zone ประเด็นลุ่มน้ำ ในช่วงเดือนเมษายน โดยใช้เนื้อหาหลัก แบ่งออกเป็นเนื้อหาเดิม และเนื้อหาใหม่ เนื้อหาเดิม ได้แก่ แนวคิด หลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น, บทบาทนักวิจัยท้องถิ่น, การแตกกรอบคำถาม, การสร้างเครื่องมือ สำหรับเนื้อหาใหม่ ได้แก่ ผลการศึกษาการจัดการน้ำแบบกุด, การทบทวนกรอบการวิจัย, การสร้างกรอบการวิจัย

4.5) การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการ ในช่วงเดือนสิงหาคม

4.6) เวทีนำเสนอผลการวิจัย "การปรับตัวบนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนลุ่มน้ำอีสาน" ภายใต้งานสถาบันของภาคอีสาน ในช่วงเดือนมกราคม 2557

ขั้นตอนการสรุปประเมินการเรียนรู้ จากการปฏิบัติการ พี่เลี้ยง Node เกิดการเรียนรู้ ดังนี้

1. กลไกเชิงประเด็น ที่จะเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยระดับ Node จะต้องมียุทธศาสตร์หน้าในการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านต่างๆ ดังนี้

1) ด้านข้อมูลสถานการณ์ภายนอกที่เกี่ยวข้องกับประเด็นลุ่มน้ำ เพื่อเป็นชุดข้อมูลให้กับพี่เลี้ยง Node ใช้สำหรับการวิเคราะห์พื้นที่ และโจทย์การวิจัย

2) ด้านการสนับสนุนมุมมองทางวิชาการ และกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจาก Outsource ภายนอกและในเครือข่ายวิจัยในช่วงระยะต้นน้ำ ได้แก่ การพัฒนายุทธศาสตร์ และประเด็นการสนับสนุนโครงการวิจัย ระยะกลางน้ำ ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล และการรายงานความก้าวหน้า ระยะปลายน้ำ ได้แก่ การสังเคราะห์บทเรียน และรายงานผลการวิจัย

3) ด้านการสนับสนุนงานคุณภาพในเชิงกระบวนการพัฒนาคุณภาพระหว่าง กลุ่ม Node ประเด็นลุ่มน้ำ โดยใช้ case study ของ Node

2. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำระหว่าง Node ทำให้พี่เลี้ยง Node เกิดการเรียนรู้รูปแบบ วิธีการดำเนินการของต้นแบบ (Model) ของแต่ละ Node

3. ด้านการพัฒนาทักษะ พี่เลี้ยง Node บางแห่ง เกิดทักษะการใช้เครื่องมือการการจัดทำข้อมูลภูมิสารสนเทศ และเกิดทักษะในการจัดทำแผนผังทรัพยากรเพื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญ และวิเคราะห์ระบบนิเวศเฉพาะ

3. สรุปผลการดำเนินงานระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางน้ำและปลายน้ำ

ในส่วนสรุปผลการดำเนินงานระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงกลางน้ำและปลายน้ำ แบ่งผลการสรุปออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ผลการวิจัยระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน ส่วนที่สอง คือ คุณค่าที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย

ส่วนที่หนึ่ง ผลการวิจัยระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน

ผลการวิจัยระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานในช่วงกลางและปลายน้ำ พบว่า คุณภาพของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสานจะต้องประกอบด้วย นโยบายหรือเป้าหมายการทำงานขององค์กร การกำหนดตัวชี้วัดร่วมกับพี่เลี้ยง

Node RC ภาคอีสาน การออกแบบระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน มีรายละเอียดโดยย่อดังนี้

1. นโยบายหรือเป้าหมายการทำงานขององค์กร ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) และเป้าหมาย/ ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง Node ซึ่งจะมีผลต่อการเกิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพและเกิดผลกระทบสูงต่อการแก้ปัญหาของชุมชน ท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ ยกระดับองค์ความรู้ท้องถิ่น และพัฒนาบุคลากร อาทิ นักวิจัยชุมชน ให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การกำหนดตัวชี้วัดร่วมกับพี่เลี้ยง Node RC ภาคอีสานเพื่อเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการพัฒนา แบ่งตัวชี้วัดออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัย และตัวชี้วัดกระบวนการ ซึ่งตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้ง 2 ระดับจะมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน

2.1 ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัย แบ่งตัวชี้วัดออกเป็น 3 ด้านที่เป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของโครงการวิจัย คือ ตัวชี้วัดคุณภาพนักวิจัย ตัวชี้วัดด้านองค์ความรู้ใหม่ และตัวชี้วัดด้านพื้นที่บูรณาการแก้ไขปัญหา

2.2 ตัวชี้วัดกระบวนการ เป็นตัวชี้วัดผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผลผลิตในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ทีมวิจัย RC ภาคอีสานพัฒนาร่วมกัน มี 5 ด้านที่สำคัญ คือ ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของโจทย์การวิจัย ตัวชี้วัดด้านคุณภาพของข้อเสนอโครงการ (CP)

ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการพิจารณาโครงการ ตัวชี้วัดด้านคุณภาพการติดตามโครงการในเชิงคุณภาพภายใต้กระบวนการวิจัย และตัวชี้วัดด้านคุณภาพรายงานการวิจัย

3. ระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาคอีสาน มีดังนี้

3.1 ระบบการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน มี

ระบบการติดตาม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงต้นน้ำ ช่วงกลางน้ำ และช่วงปลายน้ำ ประกอบด้วย

1) ระบบการติดตาม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ช่วงต้นน้ำ ประกอบด้วย การพัฒนาโจทย์วิจัย, การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย, การพิจารณาข้อเสนอโครงการ และการยกร่างสัญญาโครงการ

2) ระบบการติดตาม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วง กลางน้ำ ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมนักวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การสรุป วิเคราะห์ข้อมูล การค้นหาทางเลือก การปฏิบัติการ รายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย

3) ระบบการติดตาม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ช่วงปลายน้ำ ประกอบด้วย การเสนอผลการวิจัยสู่สาธารณะ การขยายผล

3.2 กลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาค

อีสานมี 2 ระดับ คือ กลไกระดับภาค และกลไกระดับปฏิบัติการ โดยกลไกระดับภาคมี บทบาทในการสนับสนุนกระบวนการทำงานทางยุทธศาสตร์ของภาคและของ Node, และกลไก เชิงประเด็น สนับสนุนการติดตามการสร้างคุณภาพเชิงกระบวนการและการยกระดับเนื้อหาการ ทำงานของพี่เลี้ยงในระดับ Node

3.3 ระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมของภาค อีสาน มีรูปแบบ วิธีการดำเนินการ ดังนี้

3.3.1 การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วงต้นน้ำ มีระบบการ สนับสนุนที่สำคัญ คือ คุณภาพของโจทย์การวิจัย คุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย และคุณภาพ การพิจารณาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลไกการสนับสนุนให้เกิดคุณภาพงานวิจัยในช่วงต้นน้ำ ของภาคอีสาน มีการปฏิบัติการ 2 ระดับ ได้แก่ กลไกระดับภาคอีสาน และกลไกระดับ ปฏิบัติการ

1) กลไกระดับปฏิบัติการ คือ พี่เลี้ยง Node ซึ่งเป็นกลไกระดับ Node เป็น กลไกที่มีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพของโจทย์การวิจัย คุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย และ คุณภาพการพิจารณาโครงการวิจัย พี่เลี้ยง Node จะต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้ได้ โจทย์การวิจัยที่ดี และพื้นที่การวิจัยที่สามารถตอบโจทย์ทางความรู้ การสื่อสารและการ ขับเคลื่อนนโยบาย

2) กลไกระดับภาคอีสาน จะต้องมีการดำเนินการ ดังนี้

2.1) การค้นหาผู้ทรงคุณวุฒิ Outsource ภายนอกเครือข่าย และ ภายในเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประกอบด้วย นักวิชาการ นักพัฒนา ปราชญ์ชาวบ้าน รวม 26 คน ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิภายในเครือข่าย RC ภาคอีสานและที่ปรึกษา RC ภาคอีสาน

ข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า องค์ประกอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ควร ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิในเครือข่าย งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกลไก ภาคอีสาน ผู้ทรงคุณวุฒิจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ที่สอดคล้องกับ

ประเด็นการวิจัยและยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง ซึ่งจะสามารถช่วยเติมการวิเคราะห์เนื้อหาด้านวิชาการ และยังเป็นฐานการสังเคราะห์ความรู้ที่สำคัญจากโครงการ CBR ภายใต้การดูแลของพี่เลี้ยงได้อีกด้วย และมีความเข้าใจด้านแนวคิด หลักการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และมีพัฒนา จากข้อค้นพบดังกล่าว การที่มีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่เชี่ยวชาญในประเด็นเป็นที่ปรึกษาและให้ข้อเสนอแนะอย่างต่อเนื่องจะนำไปสู่การยกระดับและสังเคราะห์ความรู้ของงานวิจัยท้องถิ่นในเชิงประเด็นได้ชัดเจนและนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและการขับเคลื่อนสาธารณะได้เป็นอย่างดี

2.2) การบริหารจัดการด้านการพิจารณาโครงการโดยใช้รูปแบบ “การพิจารณาตามประเด็นยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยง” และมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัยและยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยง การบริหารจัดการเวทีพิจารณาในรูปแบบดังกล่าวยังเป็นการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง Node ควบคู่ไปด้วย โดยเป็นการช่วยเสริมประสบการณ์เรียนรู้ระหว่างพี่เลี้ยงในประเด็นยุทธศาสตร์เดียวกัน ช่วยทำให้ได้โจทย์การวิจัยที่คม ชัดตรงใจที่วิจัยและพี่เลี้ยง

2.3) การจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การจัดการร่างสัญญาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ใช้รูปแบบ “การสนับสนุนเชิงการจัดการร่วมกับฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น” เพื่อลดคอขวดในการจัดทำสัญญาในขั้นตอนการ “ตรวจสอบ CP และร่างสัญญาโครงการปี 2555” ซึ่งช่วยให้ร่างสัญญาสามารถส่งต่อไปยังทีมสัญญาดำเนินการได้เร็วขึ้น รวมทั้งสิ้น 24 โครงการ เป็นร่างสัญญาโครงการวิจัย จำนวน 22 โครงการ และร่างสัญญาพี่เลี้ยง จำนวน 2 โครงการ

3.3.2 การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วงกลางน้ำ มีระบบการสนับสนุนที่สำคัญ คือ 1) คุณภาพการติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้กระบวนการวิจัย ได้แก่ การเตรียมความพร้อมนักวิจัย การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล 2) คุณภาพรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย 3) การนำเสนอผลการวิจัย มีกลไกการสนับสนุนติดตามพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยช่วงกลางน้ำ 2 ระดับ แบ่งออกเป็น (1) กลไกระดับภาคอีสาน และ (2) กลไกระดับปฏิบัติการ 3 กลไก คือ กลไกเชิงพื้นที่ ได้แก่ กลไกอีสานกลางและกลไกอีสานเหนือ และกลไกเชิงประเด็น ได้แก่ กลไกลุ่มน้ำ

ข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่ากลไกจะต้องมีองค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของกลไก และมีรูปแบบวิธีการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วงกลางน้ำ ดังนี้

1) องค์ประกอบของกลไกและบทบาทหน้าที่ของกลไก

(1) กลไกระดับภาคอีสาน ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มผู้ประสานงาน Node ที่มีคุณวุฒิและวิวุฒิ รวม 8 คน และฝ่ายเลขากลไกระดับภาคอีสาน รวม 3 คน มีบทบาทหน้าที่หลักในการสนับสนุนการปฏิบัติการของทุกกลไกระดับปฏิบัติการ ได้แก่

- ด้านงบประมาณ ให้กับทุกกลไกระดับปฏิบัติการได้สามารถใช้งบประมาณจากกลไกกลางได้อย่างทั่วถึง
- ด้าน Outsource จากภายนอกเพื่อเสริมความรู้ ทักษะและยกระดับงานทางความรู้ให้กับพี่เลี้ยง
- ด้านการสนับสนุนงานทางยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยงและ RC อีสานเชิงกระบวนการและเนื้อหา
- ด้านการประสานงานเครือข่ายแนวราบและเครือข่ายแนวตั้งด้านการจัดการข้อมูลเพื่อรวบรวมเนื้อหาและการจัดการข้อมูลภาพรวมของกลไกต่างๆ ในภาคอีสาน
- ด้านการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติการของกลไกระดับกลไกปฏิบัติการและระดับกลไกภาคอีสาน

นอกจากนี้ กลไกระดับภาคอีสานยังมีบทบาทในด้านการสนับสนุนการจัดการ "ร่าง" สัญญาโครงการวิจัยร่วมกับฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นในบางโครงการให้กับพี่เลี้ยง Node เพื่อลดคอขวดในการจัดทำสัญญาในขั้นตอนการ "ตรวจสอบ CP และร่างสัญญาโครงการ"

(2) กลไกระดับปฏิบัติการ มีการปฏิบัติ 2 กลไกใน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการปฏิบัติการบนฐานโครงการวิจัยในพื้นที่ กรณีกลไกเชิงพื้นที่อีสานกลาง รูปแบบการปฏิบัติการบนฐานประสบการณ์และความต้องการของพี่เลี้ยง กรณีกลไกเชิงพื้นที่อีสานเหนือ และรูปแบบการปฏิบัติการบนฐานประเด็นงานทางยุทธศาสตร์ของพี่เลี้ยง กรณีกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ

ข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า ระบบและกลไกปฏิบัติการสนับสนุนคุณภาพ ที่เหมาะสมกับบริบทของ RC ภาคอีสาน คือ ระบบและกลไกที่สามารถสนับสนุนการสร้างคุณภาพเชิงกระบวนการและการยกระดับเนื้อหาการทำงานของพี่เลี้ยง โดยใช้กระบวนการปฏิบัติการผ่านโครงการวิจัย (CBR) ของ Node เป็น case study ในการพัฒนาพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วงกลางน้ำ และจะต้องประกอบด้วย "คน (ในที่นี้หมายถึงพี่เลี้ยง Node) ความรู้ภายในและภายนอก เครื่องมือที่ตอบโจทย์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม" ดังนี้

(2.1) องค์ประกอบของคน ในแต่ละกลไกจะต้องมีองค์ประกอบของ คนที่มีคุณลักษณะและบทบาทหน้าที่ดังนี้

ก. คนมีความหลากหลายคุณวุฒิและวัยวุฒิ ประกอบไปด้วย พี่เลี้ยง Node เก่าที่มีความรู้ มีประสบการณ์งานวิจัยและงานพัฒนา มีทักษะ และเทคนิคการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น , พี่เลี้ยง Node รุ่นกลางที่มีความรู้ มีประสบการณ์การทำงานเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมกับภาคี เครือข่ายในพื้นที่ และพี่เลี้ยง Node รุ่นใหม่ (JSN) รวมอยู่ในกลไกแต่ละกลไก

ข. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ แบ่งงานตามความถนัด ความสนใจของบุคคล ตามกรณีดังต่อไปนี้

- งานฝึกอบรม ได้แก่ การเตรียมความพร้อม, การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการ จะต้องประกอบด้วยผู้มีบทบาทหน้าที่

ฝ่ายยุทธศาสตร์ ทำหน้าที่ในการเติมมุมมองเชิงสถานการณ์ และขมวดประเด็นสำคัญเพื่อสร้างการเรียนรู้

ฝ่ายบริหารจัดการงานฝึกอบรม ทำหน้าที่ในการออกแบบกระบวนการฝึกอบรม ได้แก่ เนื้อหา กระบวนการ เครื่องมือ และกลุ่มเป้าหมาย การประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายและทีมวิทยากร รวมถึง Outsource จากภายนอกเครือข่ายและภายในเครือข่ายในบางเวที การกำกับภาพรวมของกระบวนการฝึกอบรม และการประเมินผลการเรียนรู้

ฝ่ายผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้ ทำหน้าที่ในการผลิตสื่อในรูปแบบต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในกระบวนการฝึกอบรม ได้แก่ ภาพวาด VCD และนักวิจัย เป็นต้น แต่โดยมากเป็นจะการใช้ภาพวาดเป็นสื่อประกอบการฝึกอบรมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการเรียนรู้และเข้าใจได้มากขึ้น

ฝ่ายปฏิบัติการ ทำหน้าที่ในการจัดกระบวนการตามหลักสูตรที่ออกแบบไว้ร่วมกัน

ฝ่ายจัดการเอกสารรายงานผลการดำเนินกิจกรรม ทำหน้าที่ในการรวบรวมเอกสารประกอบการฝึกอบรมและข้อมูลผลการดำเนินการอบรมในแต่ละครั้ง

- งานยกระดับเนื้อหาทางความรู้เชิงประเด็น ได้แก่ การพัฒนาชุดความรู้เพื่อการสื่อสารสาธารณะ จะต้องประกอบด้วยผู้มีบทบาทหน้าที่

ฝ่ายยุทธศาสตร์ ทำหน้าที่กำกับทิศทางการดำเนินงาน การประสานงานภาคีเครือข่ายภายนอก

ฝ่ายประสานงาน ทำหน้าที่ประสานงานเครือข่าย แนวนราบ และทำประสานงาน Outsource จากภายนอกเครือข่ายและภายในเครือข่ายในบางเวทีเพื่อเสริมความรู้ ทักษะการทำงานให้กับพี่เลี้ยง Node

ฝ่ายข้อมูลทางวิชาการ ทำหน้าที่รวบรวมชุดความรู้ พื้นที่รูปธรรม ข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลนโยบายและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

ฝ่ายจัดการเอกสารรายงานผลการดำเนินงาน ทำหน้าที่ในการบันทึกรายละเอียดและสรุปการประชุมหรือผลการดำเนินงานของกลไกเชิงประเด็น

ฝ่ายจัดการความรู้ ทำหน้าที่จัดกระบวนการเพื่อให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ และให้พี่เลี้ยง Node และนักวิจัยในประเด็นสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฝ่ายสื่อสารสาธารณะ ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลทางความรู้ ข้อมูลกิจกรรมความเคลื่อนไหวของกลุ่มไกเชิงประเด็นผ่านเว็บไซต์ และสื่ออื่นๆ

ฝ่ายติดตาม ประเมินผล ทำหน้าที่ในการติดตาม ประเมินการนำความรู้ ทักษะไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัย

- การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เชิงกระบวนการ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ติดตาม สนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ จะต้องมีการทำหน้าที่ ดังนี้

ฝ่ายประสานงาน มีหน้าที่ในการประสานงานพี่เลี้ยง กลุ่มอีสานเหนือ และประสานงานกับฝ่ายเลขาธิการภูมิภาคอีสาน

ฝ่ายออกแบบกระบวนการ มีหน้าที่ในการกำหนด เนื้อหา และออกแบบกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสรุปทบทวน

ฝ่ายจัดการเอกสารรายงานผลการดำเนินงาน ทำหน้าที่ บันทึกข้อมูลและรวบรวมเอกสารรายงานผลการดำเนินงานเป็นรายครั้ง

ฝ่ายติดตาม ประเมินผล ทำหน้าที่จัดกระบวนการ ติดตามประเมินผลการนำไปปรับใช้ในงานของพี่เลี้ยง Node

(2.2) องค์ประกอบของความรู้ ความรู้ที่จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะต้องประกอบด้วยความรู้ภายใน และความรู้ภายนอก ความรู้ภายใน คือ ความรู้ที่เป็นผลมาจากการดำเนินงานในพื้นที่ ความรู้ภายนอก คือ ความรู้เชิงสถานการณ์ นโยบาย แนวคิด ทฤษฎี ที่เป็นการเติมจาก Outsource ผู้เชี่ยวชาญภายนอกเครือข่ายและภายในเครือข่าย ซึ่งความรู้ภายในและความรู้ภายนอกจะมีผลต่อการยกระดับมุมมองทางความรู้ และการปฏิบัติการในโครงการวิจัยให้มีคุณภาพได้

(2.3) เครื่องมือที่ตอบโจทย์การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ระบบและกลไกที่สามารถสนับสนุนการสร้างคุณภาพเชิงกระบวนการและการยกระดับเนื้อหาการทำงานของผู้เลี้ยง ในกระบวนการปฏิบัติการผ่าน CBR case study เพื่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจต่อเครื่องมือในงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และจะต้องเลือกใช้เครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการนำมาใช้จะต้องสอดคล้องกับเป้าหมาย เนื้อหาทางความรู้ กลุ่มเป้าหมาย และกระบวนการ

ส่วนที่สอง ผลและคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย

คุณค่าที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย มีดังนี้

1. ผู้เลี้ยง Node เกิดจินตภาพการทำงานร่วมกัน จากเดิมที่ต่างคนต่างทำไปตามพื้นฐานประสบการณ์ทำงานของแต่ละ Node มาเป็นการกำหนดเป้าหมาย แผนงานและบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน มีระบบการทำงานร่วมกันมากขึ้น จากการเกิดจินตภาพร่วมกันได้นำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของกลไกร่วมกันมากขึ้น
2. เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกลไกภาคีร่วมกัน เนื่องมาจากการมองเห็นความสำคัญต่อการสร้างพื้นที่ให้กับผู้เลี้ยง Node และนักวิจัยได้มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม มีโอกาสเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อการยกระดับงานทางความรู้ยกระดับคุณภาพนักวิจัย และยกระดับพื้นที่รูปธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้มากขึ้น
3. ผู้เลี้ยง Node บางแห่งเกิดการพัฒนาบุคลากรด้านความรู้ด้านความรู้ในแง่ของเนื้อหา และการจัดการโครงการที่มีปัญหา จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการปฏิบัติการร่วมกัน จึงส่งผลให้ผู้เลี้ยง Node นำความรู้ ทักษะ และเครื่องมือที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานของผู้เลี้ยง เช่น ผู้เลี้ยง Node ในกลไกอีสานเหนือ และกลไกอีสานกลาง
4. ผู้เลี้ยง Node บางแห่งเกิดทักษะการสนับสนุนกระบวนการ และการใช้เครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักวิจัย เครื่องมือในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำไปใช้ในการสนับสนุนโครงการวิจัยให้มีคุณภาพ
5. ผู้เลี้ยง Node บางแห่งเกิดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่การติดตาม สนับสนุนโครงการวิจัยมากยิ่งขึ้น
6. เกิดการหนุนช่วยเชิงกระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำระหว่าง Node ที่มีระบบการเชื่อมโยงและระบบการทำงานที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งเป็นการเสริมพลังการทำงานระหว่างเครือข่ายการทำงานของผู้เลี้ยง Node เนื่องจากได้ทั้งความรู้และประสบการณ์การทำงานร่วมกัน ซึ่งส่งผลต่อการปรับระบบการสนับสนุนและกระบวนการทำงานของผู้เลี้ยง Node มากขึ้น

7. เกิดการพัฒนาชุดประสบการณ์กระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ การเตรียมความพร้อมนักวิจัย การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนรายงานวิจัย ในกลุ่มพี่เลี้ยง Node ที่เข้าร่วมกระบวนการเป็นหลักสูตรแกนกลางทางเลือกให้กับพี่เลี้ยง RC อีสานที่สนใจนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของ Node

8. เกิดการขยายผลชุดประสบการณ์การเตรียมความพร้อมนักวิจัย การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนรายงานวิจัยไปยังพี่เลี้ยง Node ที่ต้องการการสนับสนุน โดยมีการขยายชุดประสบการณ์เตรียมความพร้อมนักวิจัยไปยัง Node นักวิชาการมหาวิทยาลัย และ Node อุดรราชธานี การขยายชุดประสบการณ์การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบปฏิบัติการไปยัง Node นักวิชาการอุดรราชธานี และการขยายชุดประสบการณ์การเขียนรายงานวิจัยที่มีคุณภาพไปยัง Node อุดรราชธานี

9. เกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ความรู้และกระบวนการทำงานระหว่างเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ ที่เข้าร่วมปฏิบัติการกับกลไกระดับปฏิบัติการในแต่ละเวทีให้ได้มาเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดความคิดริเริ่มที่จะสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ โดยใช้รูปแบบ "การเรียนรู้ข้ามพื้นที่" เช่น การศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเสริมกำลังใจในการทำงานให้กับนักวิจัย

การพัฒนาระบบฐานข้อมูล

การพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสาน มีจุดเริ่มต้นมาจากผลของการสังเคราะห์งานวิจัย เพื่อท้องถิ่นในวาระ 10 ปี ภายใต้ Theme การจัดงาน “คุณค่า พลัง และความสุข” พบว่า มีชุดความรู้ที่เกิดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากมาย และความรู้กระบวนการทำงานของแต่ละพื้นที่ต่างมีความน่าสนใจ ดังนั้น จึงได้นำมาเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาระบบฐานข้อมูลในภาคอีสานขึ้น จากจุดเริ่มต้นดังกล่าว RC อีสานจึงได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาระบบฐานข้อมูลร่วมกัน คือ “การพัฒนาคลังข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน” ตั้งแต่ ตั้งแต่โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมพัฒนาระบบการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานปี 2552 (บุญชู แก้วส่องและคณะ) มีเป้าหมายการดำเนินโครงการวิจัย 2 เป้าหมาย คือ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการทำงานของพี่เลี้ยง Node โดยการพัฒนาฐานข้อมูลการจัดการข้อมูลงานวิจัยเพื่อสนับสนุนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยง Node และการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการวิจัยในทางวิชาการ การเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานต่อสาธารณะ ผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัย พบว่า การพัฒนาระบบฐานข้อมูล ด้านการจัดการข้อมูลงานวิจัยสามารถดำเนินการได้ในขั้นตอน “การออกแบบระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” โดยใช้ระบบฐานข้อมูลของ Node อุบลราชธานีเป็นต้นแบบ Model ในการออกแบบระบบฐานข้อมูลของพี่เลี้ยง Node และฐานข้อมูลกลางของภาคอีสานเท่านั้น ยังไม่มีการปฏิบัติการเนื่องจากระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการงานวิจัยยังมีข้อมูลไม่เพียงพอ ด้านการวิจัยทางวิชาการ ยังไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากมีความซับซ้อนในการออกแบบและติดตั้ง จากผลการวิจัยดังกล่าว มีข้อเสนอแนะต่อการวิจัยไว้ว่า การพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านการจัดการข้อมูลงานวิจัย ควรมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการและมีการทดลองใช้ข้อมูลในการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายฐานข้อมูล ด้านการวิจัยทางวิชาการ ควรมีการออกแบบระบบและติดตั้งฐานข้อมูลและการทดสอบการใช้งานเพื่อสร้างคุณภาพให้กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน (บุญชู แก้วส่อง, 2552)

การประชุม RC ภาคอีสาน เมื่อวันที่ 15 – 16 มิถุนายน 2553 ได้เกิดการนำผลการศึกษาและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาระบบฐานข้อมูลของภาคอีสานต่อ RC อีสาน เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของระบบฐานข้อมูลที่พัฒนาขึ้นมาจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานได้อย่างไร โดยเฉพาะการพัฒนาฐานข้อมูลการวิจัยทางวิชาการที่จะมีผลต่อการยกระดับงานทางความรู้ของชุมชนและยกระดับงานทางความรู้ของพี่เลี้ยง Node เพื่อให้สามารถตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาชุมชน ท้องถิ่น และสังคมภาคอีสานได้อย่างไร จากความสำคัญนี้ RC อีสานจึงมีความเห็นร่วมกันให้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลอีกครั้งโดยมีเป้าหมายในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการงานวิจัยและพัฒนา

ให้เป็นฐานข้อมูลวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน เช่น แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยและงานพัฒนาเพื่อสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีคุณภาพ ซึ่งจำเป็นที่จะต้อง พัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลโดยให้เป็นภารกิจของกลไกภาคอีสานร่วมกัน

ในเดือนตุลาคม 2553 – กันยายน 2554 จึงได้รับการสนับสนุนโครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคูณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย (ซูพัคตร์ สุทธิสาและคณะ) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ซึ่งมีโจทย์การวิจัยด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่สำคัญ คือ ระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคูณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ควรเป็นอย่างไร การศึกษาและพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคูณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเป็นการต่อยอดงานระบบฐานข้อมูลที่ได้มีการดำเนินงานมาในระยะแรก ซึ่งผลของการวิจัยและพัฒนาพบว่า

ด้านกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเดิม มี Node อุบลราชธานีเป็นแม่ข่ายหลักในการขับเคลื่อนและสนับสนุนการพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้กับพี่เลี้ยง Node ซึ่งมีบทบาทหน้าที่หลัก 4 ภารกิจ คือ 1) การออกแบบระบบฐานข้อมูลในรูปแบบเว็บไซต์ เพื่อจัดการออกแบบระบบฐานข้อมูลกลางที่พี่เลี้ยง Node จะต้องดำเนินการจัดระบบฐานข้อมูลภายในของพี่เลี้ยง Node ให้เป็นปัจจุบัน และการออกแบบระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสานซึ่งเป็นการเชื่อมโยงฐานข้อมูลจากพี่เลี้ยง Node มาเป็นฐานข้อมูลของภาคอีสาน 2) การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง Node ในด้านการจัดการข้อมูล โดยใช้รูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการการใช้เว็บไซต์วิจัยอีสานให้กับกลุ่มพี่เลี้ยง (Junior Staff Node – JSN) RC อีสานทุก Node 3) การปรับปรุงแก้ไขระบบการใช้งานในเว็บไซต์ กรณีที่เว็บไซต์ไม่สามารถใช้งานได้ และในกรณีที่จะต้องปรับปรุงรูปแบบ หัวข้อต่างๆ ในเว็บไซต์ เป็นต้น และ 4) การพัฒนากลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ซึ่งมุ่งเน้นที่กระบวนการในการพัฒนากลไกที่เป็นกลุ่มพี่เลี้ยง JSN ให้สามารถจัดการข้อมูลได้ เนื่องจากพบว่า การดำเนินงานในช่วงแรกมี Node อุบลราชธานีเป็นแม่ข่ายในการจัดการข้อมูล พบว่า กระบวนการจัดการฐานข้อมูลที่ให้แก่แต่ละ Node เป็นผู้ดำเนินการนำข้อมูลขึ้นเว็บด้วยตนเองนั้น ไม่สามารถเป็นจริงได้ จึงต้องตกเป็นภาระให้กับแกนนำ “แม่ข่าย” จึงได้มีการปรับกลไกเป็นรูปแบบ “คณะทำงาน” มีกลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงาน (JSN) พื้นที่ Zone (อีสานเหนือ อีสานกลาง อีสานใต้) โดยมีการแบ่งขอบเขต Node พื้นที่ในความรับผิดชอบของแกนนำในแต่ละกลไก มีบทบาทหน้าที่ในการประสานข้อมูลจากพี่เลี้ยง Node เพื่อนำข้อมูลมาเผยแพร่บนเว็บไซต์ (<http://www.vijaiesaan.com/>)

ด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ซึ่งการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเน้นการพัฒนาฐานข้อมูลจากปีที่ผ่านมาเพิ่มเติม จากเดิมที่มีฐานข้อมูล 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ข้อมูลเพื่อการจัดการภายในของพี่เลี้ยง Node ประกอบด้วย เอกสารเชิงหลักการของโครงการวิจัย(CP) รายงานวิจัย รายงานกิจกรรม รายงานความก้าวหน้า และรายงานฉบับสมบูรณ์ ทำเนียบ ประกอบด้วยทำเนียบที่ปรึกษา นักวิจัย พี่เลี้ยง ผู้สนใจ วิทยากร ทำเนียบ

ปราชญ์ แหล่งเรียนรู้ ภาคี (บุคคล องค์กร เครือข่าย) เอกสารสัญญาโครงการวิจัย ส่วนที่สอง เป็นฐานข้อมูลสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพของโครงการวิจัย ซึ่งมีเป้าหมายที่จะทำให้การ พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยให้มีคุณภาพและกำหนดประเด็นการวิจัย ให้สอดคล้องกับ สถานการณ์ Node และยุทธศาสตร์ภาคอีสาน ประกอบด้วย 1) แนวคิดการทำงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น บทความ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับประเด็นวิจัยที่เกี่ยวข้อง กระบวนการ ขั้นตอน การทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2) บริบทพื้นที่ระดับจังหวัด ภาคอีสาน สถานการณ์ปัจจุบันของภาคอีสาน บริบทด้านกายภาพและทรัพยากร บริบท ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง และยุทธศาสตร์พื้นที่ ทิศทางสังคมในแต่ละพื้นที่ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย 3) เอกสาร และงานวิจัยข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎี เอกสารเชิง นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ของแต่ละประเด็น เอกสารเกี่ยวกับตัวอย่างงานวิจัยท้องถิ่นใน แต่ละด้านทั้งในและนอกภูมิภาค ประเด็นทรัพยากร-การศึกษา-เกษตรอินทรีย์-อบต.-เด็ก เยาวชน-การท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่ระบบการสนับสนุนของพี่เลี้ยง 4) ข้อมูลชุดความรู้ นวัตกรรมใหม่ ๆ เช่น การจัดการความรู้ 5) เอกสารเชิงสังเคราะห์ เพื่อทำเป็นคู่มือ เช่น คู่มือ การทำฐานข้อมูล การพัฒนาโครงการ การติดตามโครงการ การเขียนรายงาน การพัฒนาทีม วิจัย (Node สร้างทีม ทีมวิจัยเอง) คู่มือและเทคนิคในการทำงานกับชุมชน จากการดำเนินงาน พัฒนาระบบฐานข้อมูลทั้ง 2 ส่วน สามารถเพิ่มเติมข้อมูลได้ในบางส่วน และมีพี่เลี้ยง Node บาง แห่งที่นำข้อมูลที่มีอยู่ในฐานข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย โดยส่วนมาก เป็นการใช้อยู่ในส่วนที่สอง ทั้งนี้ ยังไม่สามารถติดตาม ประเมินผลของการนำฐานข้อมูลที่มี ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยได้อย่างเป็นระบบ รวมถึงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้ สามารถเผยแพร่และสนับสนุนการสร้างพื้นที่ทางสังคมได้

กล่าวโดยสรุปการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสาน มีชุดข้อมูลการสนับสนุน การพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 เป็นชุดข้อมูลประกอบการ วิเคราะห์ภาพรวมของสังคมอีสานเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาโจทย์ เลือกพื้นที่เป้าหมายการวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ สถานการณ์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย แนวคิด ยุทธศาสตร์การทำงานของพี่เลี้ยงและของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น แนวคิดทฤษฎีจากรายงาน การวิจัยการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของภาคอีสาน บทคัดย่องานวิจัย ชื่อโครงการวิจัย และ Mapping โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสาน ชุดที่ 2 เป็นชุดข้อมูลประกอบเสริมสร้างทักษะการทำงาน ของพี่เลี้ยง ได้แก่ คู่มือการทำงานในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากพัฒนาการที่กล่าวไว้ในข้างต้น จึงเป็นที่มาของการดำเนินโครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม ภาคอีสาน มีระยะเวลาการดำเนินงานตั้งแต่มกราคม 2555 – กันยายน 2555 ซึ่งเป็นการวิจัยและ พัฒนาต่อเนื่องจากปี 2554 เป็นการค้นหาคำตอบว่า ระบบ กลไกฐานข้อมูลที่สามารถ ตอบสนองการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเป็นอย่างไร และจะสามารถเผยแพร่

และสนับสนุนการกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสานได้อย่างไร มีการดำเนินงานและผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. การออกแบบระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสาน
2. ระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล
3. สรุปผลการดำเนินงานของระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสาน

การออกแบบระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสาน

การออกแบบระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสาน มีขั้นตอนในการออกแบบระบบ กลไกการดำเนินงาน ดังนี้

1. องค์ประกอบของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสาน ประกอบด้วย พี่เลี้ยง Node แม่ข่าย และพี่เลี้ยง Node กลุ่ม JSN หรือผู้ช่วยผู้ประสานงาน Node รวม 11 Node ได้แก่ Node อุบลราชธานี Node นักวิชาการมหาสารคาม Node สุรินทร์ Node หนองบัวลำภู Node เลย Node ศรีสะเกษ ชุดโครงการนักวิชาการอุบลราชธานี ชุดนักวิชาการเลย ชุดโครงการเด็กและเยาวชนโสธร ชุดโครงการสุขภาวะวัยโสธร ชุดโครงการเกษตรอินทรีย์โสธร ซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความรู้ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลภายใน Node มาร่วมเป็น "คณะทำงาน" กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

2. กำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน ในขั้นตอนการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกันของทีมกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเริ่มต้นจาก 1) การทบทวนภารกิจและบทเรียนการดำเนินงานที่ผ่านมา และ 2) นำบทเรียนมาปรับใช้ในการกำหนดเป้าหมายการทำงาน แบ่งออกเป็น

เป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาศักยภาพกลไกในการจัดการข้อมูลเชิงรุก (Data management) เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวของ Node และ RC อีสาน การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เป้าหมายรอง คือ การเชื่อมร้อยเครือข่ายการเรียนรู้ให้กับพี่เลี้ยง Node กลุ่ม JSN ภาคอีสาน

3) การจัดระบบกลไกและแผนงาน และ 4) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสาน ซึ่งจะนำเสนอไว้ในหัวข้อต่อไป

3. การจัดระบบกลไกและแผนงาน ในขั้นตอนการจัดระบบกลไกและแผนงานของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลได้ดำเนินการหลังจากที่ได้กำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน มีระบบกลไกและแผนงานที่สำคัญ คือ

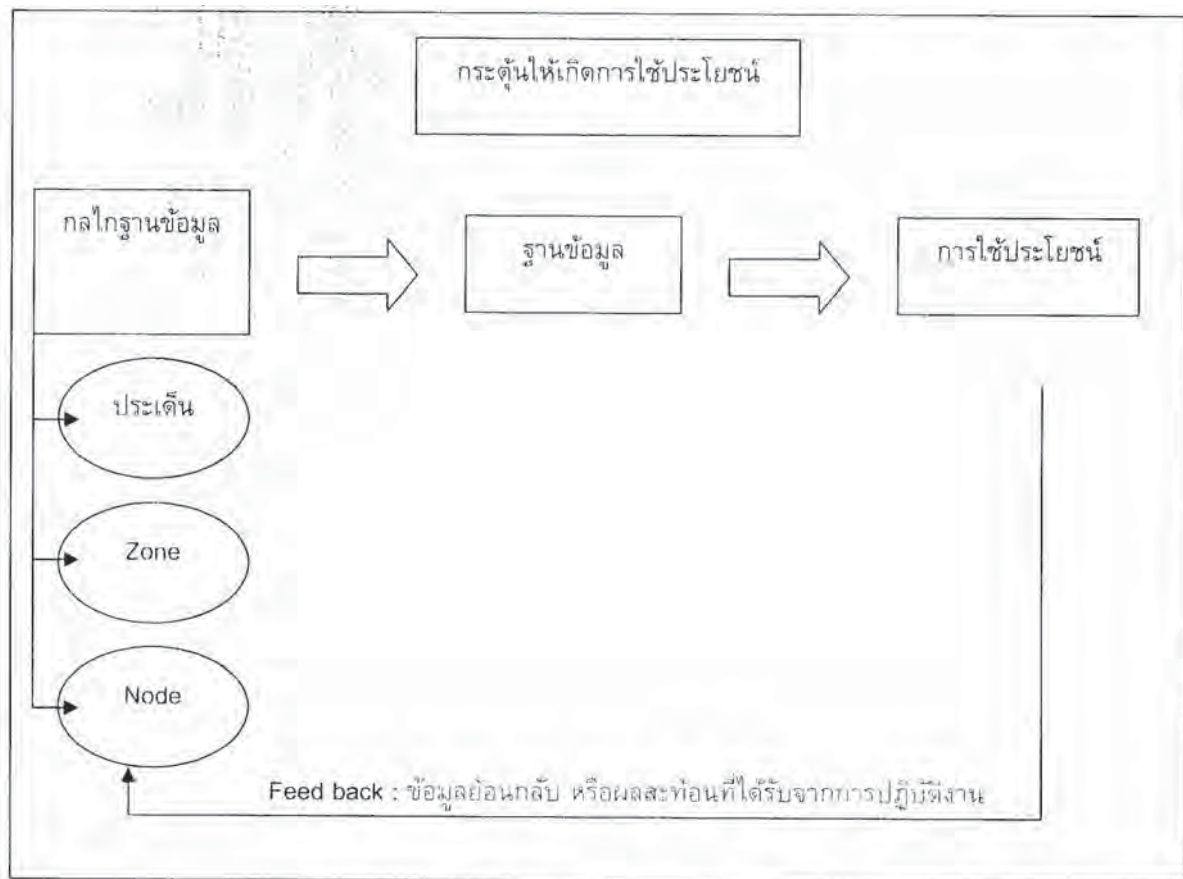
3.1 แผนงานการจัดการข้อมูลเชิงรุก เน้นการปฏิบัติการสนับสนุนการจัดการข้อมูลเชิงประเด็นเพื่อสื่อสารสาธารณะ ได้แก่ ความมั่นคงทางอาหาร(ข้าวข้ามแดน) การจัดการลุ่มน้ำ ม.อ.บ.วิจัยครั้งที่ 5 และสัปดาห์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

3.2 แผนงานการจัดการข้อมูลเชิงรับ เน้นการเก็บข้อมูลปัญหา ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูล การใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล และการปฏิบัติการพัฒนาฐานข้อมูล

3.3 แผนการพัฒนากลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล เน้นการจัดเวทีติดตามผลการดำเนินงาน และการถอดบทเรียน

3.4 ระบบและกลไกการจัดการข้อมูล ภาคอีสาน แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ กลไกการพัฒนาฐานข้อมูลระดับภาค และกลไกการพัฒนาฐานข้อมูลระดับปฏิบัติการ ได้แก่ เชิงพื้นที่ เชิงประเด็นและNode

4. การกำหนดบทบาทหน้าที่ของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสาน บทบาทหน้าที่ของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสาน ยังดำเนินการตามบทบาทหน้าที่เดิมใน 4ภารกิจ เพื่อให้สามารถตอบสนองการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การเผยแพร่และการสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวของ RC อีสาน คือ 1) การออกแบบระบบฐานข้อมูลในรูปแบบเว็บไซต์และการออกแบบระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสาน 2) การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง Node ที่อยู่ในกลไกต่างๆ ในด้านการจัดการข้อมูลให้กับกลุ่มพี่เลี้ยง (Junior Staff Node – JSN) RC อีสานทุก Node 3) การปรับปรุงแก้ไขระบบการใช้งานในเว็บไซต์ และ4) การพัฒนากลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ซึ่งมุ่งเน้นที่กระบวนการในการพัฒนากลไกที่เป็นกลุ่มพี่เลี้ยง JSN ให้สามารถจัดการข้อมูลได้ตั้งแต่การประสานข้อมูลจากพี่เลี้ยง Node เพื่อนำข้อมูลมาเผยแพร่บนเว็บไซต์ (<http://www.vijaiesaan.com/>) ดังแผนภาพประกอบที่ 6.1

แผนภาพประกอบที่ 6.1 แสดงกลไกและบทบาทของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

จากแผนภาพประกอบที่ 6.1 อธิบายได้ว่า กลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูลของภาคอีสานมีรูปแบบกลไกการดำเนินงาน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบชุดประเด็นงาน รูปแบบเชิงพื้นที่ Zone และรูปแบบ Node ในแต่ละระดับจะมีกลุ่ม JSN ทำหน้าที่ในการพัฒนาฐานข้อมูลตามแผนงานที่กำหนดไว้ร่วมกัน มีหน้าที่ในการกระตุ้นให้ RC อีสานเกิดการนำข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานไปใช้ในการทำงานของ Node และทำหน้าที่ติดตาม ประเมินการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลของ Node เพื่อนำข้อมูลผลสะท้อนที่ได้รับจากการปฏิบัติการมาปรับปรุงการทำงานเป็นระยะ รายละเอียดของระบบและกลไกจะกล่าวไว้ในหัวข้อระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลต่อไป

ระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

ระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล มีขั้นตอนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล การทดลองปฏิบัติการ การติดตาม และการประเมินผล มีรายละเอียดและผลการดำเนินงานโดยสรุป ดังนี้

1. การเตรียมการ ในขั้นตอนการเตรียมการของกลไกการพัฒนาฐานข้อมูลของภาคอีสาน หลังจากการออกแบบระบบและกลไกไว้ในเบื้องต้น ได้ดำเนินการดังนี้

1.1 สร้างเครื่องมือและออกแบบการเก็บข้อมูลปัญหา ความต้องการและการใช้งานจากเว็บวิจัยอีสานของ RC อีสาน โดยใช้แบบสำรวจ ซึ่งมีกรอบการศึกษาข้อมูลแบ่งออกเป็นข้อมูลทั่วไป ความพอใจที่มีต่อรูปแบบเว็บ ข้อมูลที่มีอยู่ในเว็บ การใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยง Node ภาคอีสาน และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1.2 การออกแบบฐานข้อมูล เน้นการต่อยอดการพัฒนาฐานข้อมูลจากปี 2554 ที่ผ่านมาโดยการจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นงานวิจัยของแต่ละประเด็นงานในภาคอีสาน และเพิ่มเติมข้อมูลให้สอดคล้องกับกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วงต้นน้ำ ช่วงกลางน้ำ ช่วงปลายน้ำ เพื่อให้ฐานข้อมูลที่สามารถตอบสนองการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ RC และสามารถเผยแพร่ สนับสนุนการกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสาน คือ

ช่วงต้นน้ำ ควรมีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการทำงานของ RC ดังนี้

- ข้อมูลนโยบาย
- ข้อมูลสถานการณ์และผลกระทบจากนโยบาย/ โครงการพัฒนาในพื้นที่
- การจัดทำข้อมูล Mapping ได้แก่ ทำเนียบโครงการวิจัย นักวิจัย พื้นที่วิจัย และเครือข่ายการทำงานวิจัยในพื้นที่)
- ข้อมูลบทคัดย่อที่มีในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน
- ข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ข้อมูลรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
- ภาพกิจกรรม
- เทคนิค เครื่องมือในการพัฒนาโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ
- การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยและองค์ประกอบในข้อเสนอโครงการวิจัย

(CP)

- การเขียนกรอบการวิจัย

ช่วงกลางน้ำ ควรมีข้อมูลสนับสนุนการทำงาน ได้แก่

- การเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- กรอบการศึกษาริบทชุมชน
- พื้นที่โครงการวิจัยดีและเด่น เพื่อสำหรับการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยน

เรียนรู้รูปแบบและกระบวนการวิจัย

- สื่อต่างๆ ที่ใช้สำหรับกระบวนการเรียนรู้ เช่น VCD, หนังสือเล่มเล็ก, RE, บทความ ฯลฯ

- เทคนิค เครื่องมือการทำงานกับชุมชนในแต่ละประเด็น ได้แก่ การเก็บข้อมูล และการบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การถอดบทเรียน และการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เป็นต้น

- หลักการและเทคนิคการเขียนข่าว

- ประสบการณ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้และการทำงานแบบมีส่วนร่วมของพี่เลี้ยง ภาคอีสาน

- การเขียนรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เน้นการเขียนเชิงวิเคราะห์ให้เห็นความรู้ก่อนการปฏิบัติการ โดยให้ทราบว่าองค์ประกอบของรายงานการวิจัยมีอะไรบ้าง และแต่ละองค์ประกอบมีหลักการเขียนอย่างไร

- ภาพกิจกรรม

ช่วงปลายน้ำ ควรมีข้อมูลสนับสนุนการทำงาน ได้แก่

- เทคนิค เครื่องมือการทำงาน เช่น การถอดบทเรียนเพื่อสังเคราะห์ชุดความรู้จากการวิจัย การประเมินผลโครงการวิจัย

- การสื่อสารสาธารณะ เช่น การเขียน RE การเขียนบทความเชิงวิชาการ การสื่อสารเพื่อสร้างพลังในชุมชน และการสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย

- การเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เน้นการสังเคราะห์องค์ความรู้

- ภาพกิจกรรม

1.3 การออกแบบกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสาน มีการออกแบบกลไกการสนับสนุนในรูปแบบของ “เครือข่าย” ระดับภาค โดยแบ่งระดับการทำงานออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับภาค และระดับปฏิบัติการ แต่ละระดับมีองค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1.3.1 กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับภาค เป็นกลไกระดับภาค ประกอบด้วย พี่เลี้ยง Node แม่ข่ายเดิม และพี่เลี้ยง Node ระดับผู้ช่วยผู้ประสานงานที่เป็นกลุ่ม JSN จิตอาสาของแต่ละ Node ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่จัดเก็บ รวบรวมข้อมูล เอกสารงานต่างๆ ของ Node บทบาทหน้าที่ในการจัดการข้อมูลในเว็บวิจัยอีสาน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน

1) นักอำนวยการและกำกับทิศทางการจัดการข้อมูล ซึ่งเป็นพี่เลี้ยง Node แม่ข่ายอุบลราชธานี (คุณมัสยา คำแหง) มีบทบาทหน้าที่ในการอำนวยการให้เกิดการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการฐานข้อมูล การกำกับทิศทางการจัดการข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

2) นักประสานงานและบริหารจัดการ นักประสานงานและบริหารจัดการฐานข้อมูลกลางของภาคอีสานคือ ฝ่ายเลขากลไกภาคอีสาน มีบทบาทหน้าที่ประสานงานกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้

3) นักเทคนิค เป็นพี่เลี้ยง Node แม่ข่าย (Node อุบลราชธานี) คือ คุณทพไท ชุ่มนาเสียว และคุณดวงมณี นารีนุช มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลระบบการทำงานของเว็บไซต์ ตั้งแต่การออกแบบระบบฐานข้อมูล การปรับปรุงและการแก้ไขปัญหาการใช้งานเว็บไซต์

4) นักปฏิบัติการจัดการข้อมูล เป็นกลุ่มพี่เลี้ยง Node ระดับผู้ช่วยผู้ประสานงานที่เป็นกลุ่ม JSN จิตอาสาของแต่ละ Node มีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานข้อมูลจาก Node หรือตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายแต่ละครั้ง มีบทบาทหน้าที่ในการบันทึกข้อมูลทุกประเภทในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเผยแพร่บนเว็บไซต์วิจัยอีสาน

1.3.2 กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ เป็นกลไกระดับปฏิบัติการ ประกอบด้วย พี่เลี้ยง Node แม่ข่ายเดิม และพี่เลี้ยง Node ระดับผู้ช่วยผู้ประสานงานที่เป็นกลุ่ม JSN จิตอาสาของแต่ละ Node ในการจัดการระบบฐานข้อมูลเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่เพื่อการจัดการข้อมูล ประกอบด้วย นักอำนวยการและกำกับทิศทางการจัดการข้อมูล นักเทคนิค และนักประสานงานและบริหารจัดการที่เป็นกลุ่ม JSN ที่เป็นแกนนำหลักในแต่ละประเด็น ในแต่ละพื้นที่ มีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติการจัดการข้อมูลทุกประเภทเพื่อเผยแพร่บนเว็บไซต์ และมีบทบาทหน้าที่ในการประเมินผลการใช้ประโยชน์ข้อมูลจากเว็บไซต์ของพี่เลี้ยง Node RC อีสาน ในส่วนของกลไก Node ที่ออกแบบไว้ในแผนภาพประกอบที่ 6.1 ทีมวิจัยดำเนินการปรับกลไก Node ให้เป็นอยู่ในส่วนของกลไกเชิงพื้นที่ (Zone) และประเด็น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ทีมวิจัยใช้วิธีการส่งแบบสำรวจ (ในข้อที่ 1.1) ให้กับพี่เลี้ยง Node RC ภาคอีสานทุกแห่ง เป็นผู้ให้ข้อมูลซึ่งใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลเป็นเวลา 15 วัน จากนั้นแกนนำกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่เป็นผู้ติดตามและรวบรวมแบบสำรวจจากพี่เลี้ยง Node เพื่อดำเนินการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

3. การสรุปวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล มีการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจ และส่วนที่สอง การวิเคราะห์ข้อมูลจากการทดสอบการทำงานของระบบฐานข้อมูลในเว็บไซต์

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจ ทีมวิจัยกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสานนำข้อมูลจากแบบสำรวจมาดำเนินการวิเคราะห์ผล ซึ่งให้ความสำคัญในประเด็นการใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยง

Node ภาคอีสาน และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา พบว่า ด้านการใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยง Node ภาคอีสานที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุดในช่วงการพัฒนาโจทย์วิจัย เพื่อหาโจทย์วิจัยใหม่ๆ และการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา เพื่อใช้ในการสร้างกรอบการวิจัย ส่วนที่มีการใช้ประโยชน์น้อยที่สุดคือ คู่มือการเตรียมความพร้อมนักวิจัยใหม่ ด้านข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การปรับปรุงระบบการเข้าไปใช้งานของพี่เลี้ยง Node เพื่อให้สามารถใช้งานได้ง่าย สะดวกขึ้น การปรับปรุงชุดข้อมูลในเว็บไซต์เพื่อให้สามารถค้นหาข้อมูลได้เร็วขึ้น ซึ่งควรจัดเป็นกลุ่มประเด็นงานวิจัยที่มีในภาคอีสาน การเปิดให้บุคคลภายนอก เช่น นักวิจัยในพื้นที่ และผู้ที่สนใจ สามารถเข้าไปค้นหาข้อมูลในเว็บไซต์ได้ การปรับปรุงรูปร่างเว็บไซต์ให้มีความสวยงาม และการเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ๆ ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานให้มีข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการทดสอบการทำงานของระบบฐานข้อมูลในเว็บไซต์ จากการทดสอบการทำงานของเว็บไซต์วิจัยอีสาน พบปัญหาทางด้านเทคนิค เช่น การไม่แสดงผลข้อมูลใหม่หลังการบันทึกข้อมูลในเว็บไซต์ การเรียกดูข้อมูลเก่าไม่ได้ และการไม่สามารถโอนย้ายข้อมูลเพื่อการใช้งาน (Download) ได้โดยปัญหาทางเทคนิคที่พบนี้ ทีมกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูลไม่สามารถดำเนินการแก้ไขเองได้ จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากนักเทคนิคภายนอกเข้ามาช่วยแก้ไข

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 2 ส่วน ทีมกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูลจึงได้ดำเนินการออกแบบการปรับปรุงระบบการทำงานของเว็บวิจัยอีสานใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการใช้งานของ RC อีสาน โดยให้นักเทคนิคภายนอกเป็นผู้ดำเนินการปรับปรุงระบบการทำงานของเว็บวิจัยอีสาน เป็นเวลา 1 เดือน ซึ่งในระหว่างที่เว็บวิจัยอีสานอยู่ระหว่างการปรับปรุง นักปฏิบัติการจัดการข้อมูลจะดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามกรอบการจัดการฐานข้อมูลที่กำหนดไว้ร่วมกันเพื่อเตรียมนำข้อมูลไปเผยแพร่ในเว็บวิจัยอีสานภายหลังจากที่ได้ดำเนินการปรับปรุงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

4. การทดลองปฏิบัติการ ในขั้นตอนการปฏิบัติการของกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสานได้ดำเนินการทดลองปฏิบัติการผ่านกลไก 2 ระดับ คือ กลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับภาค และกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับปฏิบัติการเชิงพื้นที่และประเด็น มีชุดปฏิบัติการและผลการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับภาค เน้นการจัดการข้อมูลในรูปแบบ "เครือข่าย" โดยแบ่งออกเป็นการจัดการข้อมูลเชิงรับ และการจัดการข้อมูลเชิงรุก คือ

1) การจัดการข้อมูลเชิงรับ เป็นการประสานงานข้อมูลจากพี่เลี้ยง Node เพื่อนำข้อมูลมาเพิ่มเติมในเว็บวิจัยอีสานร่วมกันทุก 2 เดือน ซึ่งพบข้อจำกัดด้านการประสานงานข้อมูลจากพี่เลี้ยง Node โดยส่วนใหญ่ยังไม่สามารถส่งข้อมูลให้กับแกนนำ JSN ได้ตามกรอบการจัดการข้อมูลกลางของภาคได้ เนื่องจากการจัดการข้อมูลภายในของ Node ยังไม่เป็นระบบ และอยู่กระจัดกระจาย กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับภาค จึงปรับวิธีการจัดการข้อมูลใหม่โดยเริ่มต้นจากข้อมูลภายใน Node ของแกนนำ JSN ก่อน

2) การจัดการข้อมูลเชิงรุก เป็นการจัดการข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของ RC อีสานด้านการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพโครงการวิจัย และด้านการเคลื่อนไหวทางสังคม มีวิธีการและผลการดำเนินงาน ดังนี้

2.1) ด้านการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยในรูปแบบ "ชุดประสบการณ์" จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ (1) การเตรียมความพร้อมนักวิจัยใหม่ โดยใช้ case study โครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดยโสธรทั้ง 3 แห่งเป็นฐานปฏิบัติการ (2) การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ case study โครงการวิจัยในพื้นที่กลไกอีสานกลาง 6 แห่งเป็นฐานปฏิบัติการ (3) การพัฒนาเครื่องมือการจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ภูมิศาสตร์ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information Systems: GIS) แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการลุ่มน้ำ โดยใช้ case study โครงการวิจัยห้วยหลวง จ.อุดรธานี (4) การพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย โดยใช้ case study โครงการวิจัยในพื้นที่กลไกอีสานเหนือเป็นฐานปฏิบัติการ (5) ชุดความรู้การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำภาคอีสาน โดยใช้ case study โครงการวิจัยในพื้นที่ของพี่เลี้ยง Node ประเด็นลุ่มน้ำ 8 แห่ง

2.2) ด้านการสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสาน โดยการปฏิบัติการผ่าน "เวทีวิชาการหรือเวทีสาธารณะของ Node ร่วมกับเครือข่ายการทำงาน" ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการสื่อสารสาธารณะ ได้แก่ งานข่าวข้ามแดนของ Node เกษตรกรรมยั่งยืน งาน ม.อบ.วิจัยครั้งที่ 5 ของชุดนักวิชาการอุบลราชธานีร่วมกับชุดนักวิชาการอีสานตอนเหนือและ Node นักวิชาการมหาสารคาม งานนำเสนอชุดความรู้การจัดการลุ่มน้ำห้วยเสนง ของ Node สุรินทร์ เป็นต้น

การปฏิบัติการสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC

อีสาน ใช้รูปแบบ “เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติของบุคคล” ซึ่งอาศัยความสนใจที่อยากจะเรียนรู้และร่วมลงมือปฏิบัติการตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ในแต่ละเวทีจะมีเป้าหมายและมีการกำหนดบทบาทหน้าที่การจัดการข้อมูลไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ การบันทึกข้อมูลจากวิทยากรในเวทีพร้อมบันทึกเสียง การบันทึกภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหวในเวที การจับประเด็นเพื่อเขียนข่าว การจับประเด็นเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย และการนำข้อมูลของเวทีทั้งหมดเผยแพร่ผ่านเว็บวิจัยอีสาน ผลจากการปฏิบัติการในรูปแบบดังกล่าว พบว่า นอกจากเป็นการเพิ่มเติมข้อมูลในเว็บวิจัยอีสาน ยังเป็นการเผยแพร่ข้อมูลผลการวิจัยต่อสาธารณะ เป็นการพัฒนาโลกทัศน์ที่แตกต่างไปตามบริบทของเนื้อหาในแต่ละเวทีให้กับพี่เลี้ยง JSN และพี่เลี้ยงยังสามารถนำไปปรับใช้ในการติดตาม สนับสนุนงานทางความรู้ให้กับนักวิจัยในพื้นที่ได้

4.2 กลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับปฏิบัติการ เป็นการปฏิบัติการของกลไกระบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ และเชิงประเด็นโดยใช้แกนนำหลัก JSN ในแต่ละพื้นที่และประเด็นเป็นฝ่ายในการประสานงานกับพี่เลี้ยง Node และดำเนินการจัดการข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานตามกรอบการจัดการข้อมูลของภาคอีสาน ผลการปฏิบัติการพบว่า มีการจัดการข้อมูลได้บางส่วน เนื่องจากขาดการกำหนดบุคลากรที่ชัดเจนทำหน้าที่จัดการภายในกลไกระดับปฏิบัติการ

5. การติดตาม ในขั้นตอนการติดตามผลการดำเนินงานของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล มีวิธีการติดตามโดยใช้การประชุมทีมกลไกพัฒนาระบบฐานข้อมูลใน 2 รูปแบบ คือ *การประชุมกลุ่มใหญ่* เป็นการประชุม JSN ทุก Node เพื่อติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน และการเพิ่มเติมข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานร่วมกัน *การประชุมกลุ่มย่อยของทีม JSN* ที่เข้าร่วมปฏิบัติการในรูปแบบ “เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติของบุคคล” ข้อที่ 2.2) ซึ่งก่อนปฏิบัติการตามรูปแบบดังกล่าว จะมีการประชุมเตรียมความพร้อมเพื่อทำความเข้าใจต่อเป้าหมายการทำงาน และการกำหนดบทบาทหน้าที่ตามความสนใจและศักยภาพของบุคคล วิธีการติดตาม 2 รูปแบบ ส่งผลให้เกิดการเพิ่มเติมข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานได้อย่างต่อเนื่อง

6. การประเมินผล ในขั้นตอนการประเมินผล ทีมวิจัยให้ความสำคัญต่อการจัดกลไกสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสาน และ การจัดการข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานเป็นหลัก และการประเมินผลการนำข้อมูลจากเว็บวิจัยอีสานไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยของพี่เลี้ยง Node เป็นรอง เทคนิคที่นำมาใช้ในการประเมินผล คือ การสรุปบทเรียนร่วมกับ JSN รวม 11 Node ผลการสรุปบทเรียนจะกล่าวไว้ในสรุปผลการดำเนินงานของระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสานต่อไป

สรุปผลการดำเนินงานของระบบและกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ภาคอีสาน

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม ภาคอีสาน เป็นการวิจัยและพัฒนาต่อเนื่องจากปี 2554 มีระยะเวลาการดำเนินงานตั้งแต่มกราคม 2555 – กันยายน 2555 เพื่อการค้นหาคำตอบว่า ระบบ กลไกฐานข้อมูลที่สามารถตอบสนองการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเป็นอย่างไร และจะสามารถเผยแพร่และสนับสนุนการกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสานได้อย่างไร มีดังนี้

กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล มีพัฒนาการของกลไกแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วง “ก่อรูปแม่ข่าย” เป็นช่วงเริ่มต้นงานกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน เดิมมี Node อุบลราชธานีเป็นกลไกแม่ข่ายหลักในการดำเนินงานทั้งระบบ ตั้งแต่ 1) การออกแบบระบบฐานข้อมูลในรูปแบบเว็บไซต์ 2) การออกแบบกรอบการจัดการฐานข้อมูลระดับ Node และกรอบการจัดการฐานข้อมูลระดับภาคอีสาน 3) การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง Node RC อีสานให้สามารถจัดการข้อมูลภายในของ Node และใช้ข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานได้โดยใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการ 4) การลงพื้นที่ติดตามความก้าวหน้าในการจัดการข้อมูลระดับ Node โดยกลไกแม่ข่าย และ 5) การปรับปรุงแก้ไขระบบการใช้งานในเว็บไซต์ กรณีที่เว็บไซต์ไม่สามารถใช้งานได้ และในกรณีที่จะต้องปรับปรุงรูปแบบ หัวข้อต่างๆ ในเว็บไซต์ใหม่ การดำเนินงานของกลไกในช่วงก่อรูปแม่ข่าย พบว่า เกิดกลไกแม่ข่ายที่สามารถเป็นต้นแบบด้านการจัดการข้อมูลระดับ Node และภาคอีสานได้ ข้อจำกัดที่พบในช่วงก่อรูป คือ พี่เลี้ยง Node ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการจัดการข้อมูลภายใน Node ได้ และยังไม่สามารถที่จะนำข้อมูลของ Node เพิ่มเติมเข้าไปในเว็บวิจัยอีสานได้ จึงทำให้การเพิ่มเติมข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานเป็นภาระหน้าที่ของกลไกแม่ข่าย

ช่วง “ก่อการสร้างคนรุ่นใหม่” เป็นช่วงของการปรับปรุงแบบกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลของภาคอีสานโดยใช้บทเรียนที่ได้จากช่วงก่อรูปแม่ข่าย โดยใช้ “กลไกร่วม” ประกอบด้วย กลไกแม่ข่ายเดิมร่วมกับกลไกรูปแบบ “คณะทำงาน” ที่เป็นคนรุ่นใหม่ในกลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงาน (JSN) การดำเนินงานของช่วงก่อการสร้างคนรุ่นใหม่ พบว่า การใช้กลไกร่วมระหว่างกลไกแม่ข่ายเดิมกับกลไกคณะทำงานกลุ่ม JSN มีส่วนช่วยเอื้อให้เกิดการจัดการข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เนื่องจากมีการแต่งตั้งแกนนำหลักโดยการแบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบตามพื้นที่ Zone อีสานเหนือ อีสานกลาง อีสานใต้ ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการประสานงานข้อมูลจาก Node และนำข้อมูลที่ได้จาก Node มาดำเนินการเพิ่มเติมข้อมูลในเว็บวิจัยอีสาน

ช่วง “ก่อการกลไกเครือข่ายนักจัดการข้อมูลภาคอีสาน” เป็นการพัฒนาศักยภาพ

กลไกในการจัดการข้อมูลเชิงรุก (Data management) ในกลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงาน JSN เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวของ Node และ RC อีสาน และให้กลไกสามารถสนับสนุนให้เกิดการจัดการข้อมูลที่ตอบสนองการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยของพี่เลี้ยง โดยอาศัยกลไก 2 ระดับ คือ กลไกระดับภาคอีสาน ในรูปแบบ “เครือข่าย” และกลไกระดับปฏิบัติการในรูปแบบเชิงพื้นที่ (Zone) รูปแบบชุดประเด็น รูปแบบ Node

ผลการปฏิบัติการของกลไก พบว่า รูปแบบ “กลไกเครือข่าย” และ “กลไกประเด็น” และ “กลไกร่วม” ระหว่างกลไกเครือข่ายกับกลไกประเด็น เป็นรูปแบบที่เหมาะสมต่อการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยของพี่เลี้ยง Node และสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสาน ในแต่ละรูปแบบจะต้องมีองค์ประกอบและการวางระบบการจัดการภายในกลไกตามความสนใจและตามศักยภาพของบุคลากรเป็นพื้นฐาน เนื่องจากแต่ละรูปแบบมีเป้าหมายเฉพาะที่แตกต่างไปตามลักษณะของการทำงานเชิงรุกและการทำงานเชิงรับ สรุปได้ดังนี้

1. กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับภาคอีสาน เป็นกลไกการจัดการข้อมูลเชิงรับที่เหมาะสมต่อการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยของพี่เลี้ยง Node ประกอบด้วย พี่เลี้ยง Node แม่ข่าย (Nodeอุปราชธานี) และพี่เลี้ยง Node ระดับผู้ช่วยผู้ประสานงานที่เป็นกลุ่ม JSN จิตอาสาของแต่ละ Node ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่จัดเก็บ รวบรวมข้อมูล เอกสารงานต่างๆ ของ Node มีบทบาทการทำงาน 3 ภารกิจ คือ

1) การออกแบบระบบฐานข้อมูลในรูปแบบเว็บไซต์เพื่อจัดการออกแบบระบบฐานข้อมูลกลางที่พี่เลี้ยง Node จะต้องดำเนินการจัดระบบฐานข้อมูลภายในของพี่เลี้ยง Node ให้เป็นปัจจุบัน และการออกแบบระบบฐานข้อมูลกลางของภาคอีสานซึ่งเป็นการเชื่อมโยงฐานข้อมูลจากพี่เลี้ยง Node มาเป็นฐานข้อมูลของภาคอีสาน

2) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในกลไกฐานข้อมูลและพี่เลี้ยง Node ในด้านการจัดการข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานให้สามารถดำเนินการจัดการข้อมูลได้

3) การปรับปรุงแก้ไขระบบการใช้งานในเว็บไซต์ กรณีที่เว็บไซต์ไม่สามารถใช้งานได้ และในกรณีที่จะต้องปรับปรุงรูปแบบ หัวข้อต่างๆ ในเว็บไซต์ เป็นต้น

การดำเนินงานของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับภาคอีสาน เพื่อให้กลไกสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการออกแบบงานจัดการภายในกลไกดังนี้

- นักอำนวยการและกำกับทิศทางการจัดการข้อมูล ซึ่งจะต้องเป็นพี่เลี้ยง Node แม่ข่ายเดิม ทำหน้าที่อำนวยการให้เกิดการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดการฐานข้อมูล การกำกับทิศทางการจัดการข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

- นักประสานงานและบริหารจัดการ มีบทบาทหน้าที่ประสานงานแนวราบ และกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้

- นักเทคนิค มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลระบบการทำงานของเว็บไซต์ตั้งแต่การออกแบบระบบฐานข้อมูล การปรับปรุงและการแก้ไขปัญหาการใช้งานเว็บไซต์

- นักปฏิบัติการจัดการข้อมูล มีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานข้อมูลจาก Node หรือตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายแต่ละครั้ง มีบทบาทหน้าที่ในการบันทึกข้อมูลทุกประเภทในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานเผยแพร่บนเว็บไซต์วิจัยอีสาน

2. กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับปฏิบัติการ

กลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลระดับปฏิบัติการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยของพี่เลี้ยง Node และสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสาน คือ

2.1 กลไกเครือข่ายและกลไกร่วม เป็นกลไกการจัดการข้อมูลเชิงรุกที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติของบุคคล ซึ่งมีความเหมาะสมกับการสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสาน มีเป้าหมายเพื่อการสื่อสารสาธารณะ ในรูปแบบเวทีวิชาการหรือเวทีสาธารณะ ประกอบด้วย พี่เลี้ยง Node แม่ข่าย พี่เลี้ยง Node เจ้าภาพเวทีวิชาการหรือเวทีสาธารณะ และพี่เลี้ยง Node กลุ่ม JSN ที่มีความสนใจอยากที่จะเรียนรู้และร่วมลงมือปฏิบัติการตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งจะต้องมีการออกแบบงานจัดการภายในกลไก ดังนี้

- นักอำนวยการและกำกับทิศทางการจัดการข้อมูล จะต้องเป็นพี่เลี้ยง Node เจ้าภาพเวทีวิชาการหรือเวทีสาธารณะ ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับทีมจัดการข้อมูล และทำหน้าที่ในการกำกับทิศทางการสื่อสารข้อมูลของเวที

- นักประสานงานและบริหารจัดการ มีบทบาทหน้าที่ประสานงาน กระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้ และรวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากนักปฏิบัติการจัดการข้อมูลเพื่อส่งต่อให้กับพี่เลี้ยง Node เจ้าภาพ

- นักปฏิบัติการจัดการข้อมูล มีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติการบันทึกข้อมูลและจัดการข้อมูลทุกประเภทเพื่อเผยแพร่บนเว็บไซต์

2.2 กลไกประเด็น เป็นกลไกการจัดการข้อมูลทั้งเชิงรุกและเชิงรับ มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ตอบสนองการนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยของพี่เลี้ยง Node และสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสาน เช่น กลไกประเด็นลุ่มน้ำอีสาน ประกอบด้วย พี่เลี้ยง Node แม่ข่าย พี่เลี้ยง Node กลุ่ม JSN ประเด็นลุ่มน้ำ ซึ่งจะต้องมีการออกแบบงานจัดการภายในกลไกเช่นเดียวกับข้อ 2.1

การพัฒนาระบบฐานข้อมูล

มีพัฒนาการด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วง “ก่อรูปแม่ข่าย” มีเป้าหมายการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการทำงานของพีเลียง Node โดยการพัฒนาฐานข้อมูลการจัดการข้อมูลงานวิจัยเพื่อสนับสนุนการทำงานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพีเลียง Node และเป้าหมายการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการวิจัยในทางวิชาการ พบว่า การพัฒนาระบบฐานข้อมูล ด้านการจัดการข้อมูลงานวิจัยสามารถดำเนินการได้ในขั้นตอน “การออกแบบระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” โดยใช้ระบบฐานข้อมูลของ Node อุบลราชธานีเป็นต้นแบบ (Model) ในการออกแบบระบบฐานข้อมูลของพีเลียง Node และฐานข้อมูลกลางของภาคอีสานเท่านั้น ยังไม่มีการปฏิบัติการเนื่องจากระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการงานวิจัยยังมีข้อมูลไม่เพียงพอ ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการวิจัยในทางวิชาการ พบว่า ยังไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากมีความซับซ้อนในการออกแบบและติดตั้ง

ข้อเสนอแนะที่เกิดจากการทำงานในช่วงก่อรูปแม่ข่าย เสนอให้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการต่อไปและมีการทดลองใช้ข้อมูลในการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายฐานข้อมูล ด้านการวิจัยทางวิชาการ ยังจำเป็นที่จะต้องมีการออกแบบระบบและติดตั้งฐานข้อมูลและการทดสอบการใช้งานเพื่อสร้างคุณภาพให้กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานในช่วง “ก่อการสร้างคนรุ่นใหม่”

ช่วง “ก่อการสร้างคนรุ่นใหม่” มีเป้าหมายในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการงานวิจัยและพัฒนาให้เป็นฐานข้อมูลวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน ผลการดำเนินงานในช่วงนี้ ทำให้เกิดข้อมูลการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน 2 ชุด คือ

ชุดที่ 1 เป็นชุดข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ภาพรวมของสังคมอีสานเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาโจทย์ เลือกพื้นที่เป้าหมายการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ สถานการณ์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย แนวคิดยุทธศาสตร์การทำงานของพีเลียงและของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น แนวคิดทฤษฎีจากรายงานการวิจัยการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของภาคอีสาน บทคัดย่องานวิจัย ชื่อโครงการวิจัย และ Mappingโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสาน

ชุดที่ 2 เป็นชุดข้อมูลประกอบเสริมสร้างทักษะการทำงานของพีเลียง ได้แก่ คู่มือการทำงานในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากการดำเนินงานพัฒนาระบบฐานข้อมูลทั้ง 2 ส่วน สามารถเพิ่มเติมข้อมูลได้

ในบางส่วน จึงยังจำเป็นที่จะต้องดำเนินการพัฒนาต่อให้สามารถตอบสนองการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานและสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสานให้มากขึ้น ในส่วนของการติดตาม ประเมินผลของการนำฐานข้อมูลที่มีไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยของพี่เลี้ยง Node กลไกยังไม่มีการออกแบบงานติดตาม ประเมินผลการใช้ประโยชน์จากข้อมูลในเว็บวิจัยอีสาน

ช่วง “ก่อนการกลไกเครือข่ายนักจัดการข้อมูลภาคอีสาน” การดำเนินงานในช่วงนี้มีเป้าหมายในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และข้อมูลสนับสนุนการเคลื่อนไหวของ Node และ RC อีสาน การดำเนินงานในช่วงนี้มีความชัดเจนต่อองค์ประกอบในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสานมากขึ้น ได้แก่

1. โครงสร้างของข้อมูล ในที่นี้หมายถึง กรอบหรือกลุ่มของข้อมูลที่ถูกจัดการหรือกำหนดความสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลเหล่านั้นเกิดประโยชน์หรือมีความหมายเพิ่มมากขึ้น ผลการดำเนินงาน พบว่า มีการจัดการข้อมูล 2 ระดับ ได้แก่ โครงสร้างของข้อมูลระดับ Node และโครงการสร้างของข้อมูลระดับภาค มีดังนี้

1.1 โครงสร้างของข้อมูลระดับ Node ประกอบด้วย

1) ข้อมูลเพื่อการจัดการภายใน ได้แก่ เอกสารเชิงหลักการ แผนงาน โครงการ รายงานการวิจัย ทำเนียบและเอกสารสัญญาโครงการวิจัยและ Node

2) ข้อมูลเพื่อการสนับสนุนงานโครงการวิจัยของพี่เลี้ยง ได้แก่ ชุดความรู้การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและงานวิจัยอื่นๆ ข้อมูลเพื่อการหนุนงาน อาทิ สถานการณ์ บริบทพื้นที่ในทุกมิติ นโยบาย กฎหมาย และนวัตกรรม เป็นต้น

3) คู่มือการทำงานของพี่เลี้ยง Node ได้แก่ การพัฒนาโจทย์ การเตรียมความพร้อมนักวิจัย การสรุปบทเรียน เป็นต้น

4) แบบฟอร์มการทำงาน ได้แก่ เอกสารเชิงหลักการ รายงานการวิจัย เป็นต้น

5) ข้อมูลเพื่อการเผยแพร่ เช่น ข้อมูลรายงานข่าววิจัย ข้อมูลการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE) เป็นต้น

1.2 โครงสร้างของข้อมูลระดับภาค แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.2.1 ข้อมูลเชิงประเด็น

1.2.2 ข้อมูลรวม

โครงสร้างข้อมูลทั้ง 2 ส่วน ใช้ส่วนประกอบของข้อมูลเดียวกันกับข้อที่ 1.1

2. ข้อมูล ในที่นี้หมายถึง ข้อมูลความเป็นจริงที่ถูกนำมาจัดการและปรับแต่งเพื่อให้มีความหมายต่อการสื่อสาร ซึ่งข้อมูลอาจมีหลายประเภท เช่น ข้อมูลตัวเลข ข้อมูลตัวอักษร ข้อมูลรูปภาพ ข้อมูลเสียงและข้อมูลภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น ผลการดำเนินงานจัดการข้อมูลโดยการเพิ่มเติมข้อมูลในเว็บวิจัยอีสาน ดังนี้

2.1 ฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งได้จัดกลุ่มของข้อมูลให้สอดคล้องกับประเด็นการวิจัยและกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่

1) ข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วงต้นน้ำ

- ข้อมูลนโยบาย
- ข้อมูลสถานการณ์และผลกระทบจากนโยบาย/ โครงการพัฒนาในพื้นที่
- การจัดทำข้อมูล Mapping ได้แก่ ทำเนียบโครงการวิจัย นักวิจัย พื้นที่วิจัย และเครือข่ายการทำงานวิจัยในพื้นที่)
 - ข้อมูลบทคัดย่อที่มีในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน
 - ข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ข้อมูลรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โดยใช้ข้อมูลการนำเสนอในรูปแบบไฟล์ powerpoint
- ภาพกิจกรรม
- เทคนิค เครื่องมือในการพัฒนาโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ
- การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยและองค์ประกอบในข้อเสนอโครงการวิจัย (CP)
- การเขียนกรอบการวิจัย

2) ข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วงกลางน้ำ

- ชุดประสบการณ์การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 5 เรื่อง ได้แก่ การเตรียมความพร้อมนักวิจัยใหม่ การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาเครื่องมือ การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ภูมิศาสตร์ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information Systems: GIS) แบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการลุ่มน้ำ การพัฒนาคุณภาพรายงานการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย และชุดความรู้การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำภาคอีสาน

- กรอบการศึกษารับทฤษฎีชุมชน
- พื้นที่โครงการวิจัยดีและเด่น เพื่อสำหรับการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้รูปแบบและกระบวนการวิจัย

- สื่อต่างๆ ที่ใช้สำหรับกระบวนการเรียนรู้ เช่น VCD, หนังสือเล่มเล็ก, RE, บทความ ฯลฯ

- เทคนิค เครื่องมือการทำงานกับชุมชนในแต่ละประเด็น ได้แก่ การเก็บข้อมูล และการบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การถอดบทเรียน และการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เป็นต้น

- หลักการและเทคนิคการเขียนข่าว

- ประสบการณ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้และการทำงานแบบมีส่วนร่วมของพี่เลี้ยง ภาคอีสาน

- การเขียนรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เน้นการเขียนเชิงวิเคราะห์ให้เห็นความรู้ก่อนการปฏิบัติการ โดยให้ทราบว่าองค์ประกอบของรายงานการวิจัยมีอะไรบ้าง และแต่ละองค์ประกอบมีหลักการเขียนอย่างไร

- ภาพกิจกรรม

3) ข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วง

- เทคนิค เครื่องมือการทำงาน เช่น การถอดบทเรียนเพื่อสังเคราะห์ชุดความรู้จากการวิจัย การประเมินผลโครงการวิจัย

- การสื่อสารสาธารณะ เช่น การเขียน RE การเขียนบทความเชิงวิชาการ การสื่อสารเพื่อสร้างพลังในชุมชน และการสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย

- การเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เน้นการสังเคราะห์องค์ความรู้

- ภาพกิจกรรม

2.2 ฐานข้อมูลสนับสนุนการเคลื่อนไหวของ Node และ RC อีสาน ได้แก่ ข้อมูลที่รวบรวมได้จากเวทีวิชาการหรือเวทีสาธารณะที่ Node เป็นผู้ดำเนินการร่วมกับภาคีเครือข่ายการทำงานของ Node และข้อมูลที่ผลที่เกิดจากการจัดเวทีวิชาการหรือเวทีสาธารณะ เช่น ข้อมูลจากเอกสารประกอบงาน ข้อมูลในรูปแบบไฟล์นำเสนอ powerpoint จากวิทยากร ข่าวสั้น ภาพกิจกรรมทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น

3. รูปแบบของฐานข้อมูล ในที่นี้หมายถึง ฐานข้อมูล (Database) ที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบเว็บไซต์ในชื่อ “วิจัยอีสาน” <http://www.vijaiesaan.com/>

ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของระบบและกลไกการพัฒนาฐานข้อมูล

ปัญหาอุปสรรคที่พบในการดำเนินงานที่สำคัญ มีดังนี้

1. บุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการจัดการปัญหาเชิงเทคนิคในเว็บวิจัยอีสาน ให้สามารถใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากนักเทคนิคหรือผู้ดูแลระบบเว็บวิจัยอีสาน

เป็นพี่เลี้ยง Node ที่มีจิตอาสา เป็นหลักในการดำเนินงาน แม้ว่าจะมีความรู้ ความสามารถในการดูแลระบบเว็บวิจัยอีสานในเบื้องต้นก็ตาม แต่เมื่อต้องพบกับปัญหาทางเทคนิคที่เกินความรู้ความสามารถของพี่เลี้ยง จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเองได้ ปัญหาที่พบคือ ภายหลังจากที่ดำเนินการปรับปรุงระบบการทำงานเว็บวิจัยอีสานและมีการทดลองใช้งานไปในระยะหนึ่งต้องประสบปัญหาเว็บวิจัยอีสานติดไวรัส ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าไปใช้งานเว็บวิจัยอีสานได้ การแก้ไขปัญหานั้นที่ผ่านมา ใช้นักเทคนิคจากภายนอกเป็นผู้แก้ไขปัญหา แต่ปัญหาเว็บติดไวรัสก็ยังมีอยู่เป็นระยะ

2. ความไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่การจัดการข้อมูลของกลไกระดับปฏิบัติการ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ทุกกลไก ถึงแม้จะมีการออกแบบระบบการจัดการไว้ร่วมกัน แต่ในทางปฏิบัติพบว่า ยังไม่สามารถดำเนินการได้จริง สาเหตุมาจากขาดแกนหลักทำหน้าที่ในการจัดการงานและคนให้ได้ตามระบบการจัดการที่ออกแบบไว้ร่วมกัน

3. การรับรู้และเห็นความสำคัญของการพัฒนาระบบฐานข้อมูลของ RC ปัญหาที่พบคือ

3.1 การให้ความร่วมมือในการส่งข้อมูลของ Node ให้กับแกนนำ JSN ในพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลไปจัดเก็บในเว็บวิจัยอีสาน สาเหตุมาจาก Node ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ดำเนินการจัดการข้อมูลภายในของ Node ให้เป็นระบบตามกรอบโครงสร้างของข้อมูลระดับ Node

3.2 ขาดการกำหนดให้เป็นภารกิจร่วมกันของกลไกระดับปฏิบัติการกล่าวคือ งานฐานข้อมูลถูกแยกออกไปจากงานกระบวนการของกลไกระดับปฏิบัติการ มีเพียงบางกลไกที่สามารถดำเนินการได้ เช่น กลไกกลุ่มน้ำและกลไกอีสานกลาง

4. ระบบการทำงานของเว็บวิจัยอีสานไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง สาเหตุมาจากเว็บวิจัยอีสานติดไวรัส ทำให้ไม่สามารถใช้งานได้เป็นระยะ

ปัจจัยที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการดำเนินงานของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสาน

1. ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสาน มีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 เป้าหมายการทำงานที่ชัดเจนและมาจากการกำหนดร่วมกันของทีมกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

1.2 มีแกนนำหลักทำหน้าที่ในการจัดการงานเชิงระบบ ตั้งแต่การประสานงานทีม การออกแบบการจัดการงานข้อมูล และการกระจายบทบาทหน้าที่การทำงานภายในกลไก เน้นการกระจายบทบาทหน้าที่ตามความสนใจอยากเรียนรู้และสอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล

1.3 ใช้รูปแบบการทำงานเชิง “เครือข่าย” อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความคุ้นเคย ไว้วางใจ และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งนำไปสู่การมีจิตใจที่จะทำงานร่วมกันให้บรรลุเป้าหมาย

1.4 มีระบบการติดตาม กระตุ้นความก้าวหน้าของการทำงานเป็นระบบบนพื้นฐานหลักการ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้และร่วมปรับปรุง”

2. ปัจจัยที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคอีสาน

2.1 การเปลี่ยนแปลงบุคลากรทำหน้าที่ในการจัดการข้อมูลภายในของ Node ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ส่งผลต่อความเข้าใจในการจัดการข้อมูล

2.2 การจัดการข้อมูลในระดับ Node โดยเฉพาะ Node เก่าที่มีอายุการทำงานมากกว่า 5 ปีมีข้อมูลมาก และขาดการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายให้เป็นระบบ ส่วน Node ที่มีอายุการทำงาน 2 ปีขึ้นไป ประสบปัญหาการรวบรวมข้อมูลที่กระจายอยู่ให้เป็นระบบ มีสาเหตุสำคัญมาจากระบบการจัดการภายในของ Node สองประการ คือ ประการที่หนึ่ง การเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ในระดับผู้ช่วยผู้ประสานงานบ่อย และประการที่สอง พี่เลี้ยง Node ไม่ได้ นำ “โครงสร้างของข้อมูล” มาใช้ในการจัดการข้อมูลภายในของ Node

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาและพัฒนาในระยะต่อไป

1. ควรมีการพัฒนาศักยภาพของกลไกการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ให้สามารถเป็นนักจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพโดยการเสริมความรู้ ทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาระบบฐานข้อมูล และสามารถสนับสนุนการจัดการข้อมูลในระดับ Node ได้

2. ควรมีการออกแบบระบบการนำข้อมูลในเว็บวิจัยอีสานไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยของพี่เลี้ยง Node และสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ RC อีสาน โดยการทดลองปฏิบัติการผ่าน case study ระดับ Node และ ประเด็น เพื่อหาตัวแบบที่ดีในระยะต่อไป

การสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย และระบบและกลไกที่เป็นหน่วยในการจัดการความรู้

ในบทนี้จะกล่าวถึงการสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย และระบบและกลไกที่เป็นหน่วยในการจัดการความรู้ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย มีพัฒนาการมาจากการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่นภาคอีสาน ระยะที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า

การสื่อสารสาธารณะ เป็นกลไกสำคัญของการสร้างพื้นที่ทางสังคมและยังมีผลต่อพื้นที่ทางนโยบายให้แก่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แม้จะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการพัฒนามาก แต่คุณค่าเหล่านั้นยังอยู่ในวงจำกัดจึงไม่สามารถที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นและสังคมอย่างกว้างขวางได้ สาเหตุสำคัญของการไม่สามารถสร้างพลังได้ มาจากเหตุ 2 ประการ

ประการที่หนึ่ง Node ส่วนใหญ่เน้นภารกิจหลักในการสนับสนุนให้โครงการวิจัยสามารถดำเนินโครงการวิจัยให้สำเร็จในพื้นที่ จึงทำให้กระบวนการสร้างโอกาสให้กับคนภายนอกเข้ามาร่วมเรียนรู้หรือขยายผลจึงเกิดขึ้นน้อย แต่ก็ยังมีพื้นที่หลายพื้นที่ที่มีคนภายนอกเข้ามาร่วมเรียนรู้ซึ่งก็เป็นการเกิดขึ้นตามธรรมชาติและมีรูปธรรมเฉพาะบาง Node ที่มีการจัดการสื่อสารสาธารณะ เช่น Node อุบลราชธานี มีกลไกสื่อท้องถิ่นของกลุ่มประชาสังคมเป็นกลไกสนับสนุนและมีบทบาททำให้โครงการวิจัยของ Node อุบลราชธานีเกิดการรับรู้อย่างกว้างขวาง และ Node ท่งกุลาร้องไห้ อาศัยกลไกนักวิชาการระดับนานาชาติ รองศาสตราจารย์ ศิริศักดิ์ วัลลิโกดม เป็นกลไกสื่อสารให้สื่อมวลชนได้เกิดความสนใจในผลการวิจัยในพื้นที่ กรณีตัวอย่างดังกล่าวจึงส่งผลให้เป็นการเปิดพื้นที่สาธารณะให้แก่งานวิจัยท้องถิ่นได้พอสมควร

ประการที่สอง ไม่มีกลไกที่จะหนุนช่วยให้ Node และโครงการวิจัยดำเนินการสื่อสารกับท้องถิ่นอย่างจริงจัง สาเหตุสองประการจึงนำไปสู่การปฏิบัติการคั่นหาระบบการสื่อสารเพื่อการสร้างพื้นที่สาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง โดยการพัฒนาสื่อเน้นสื่อ 3 ระดับ คือ การพัฒนาสื่อท้องถิ่น การพัฒนาสื่อสาธารณะ และการพัฒนาสื่อทางนโยบายในระยะต่อมา

การขับเคลื่อนนโยบาย แม้ผลที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเกิดคุณค่าต่อการพัฒนาสูงแต่การขับเคลื่อนไปสู่การผลักดันทางนโยบายยังมีน้อย เครื่องมือที่ใช้ในการขับเคลื่อนนโยบายที่ผ่านมาคือ การสื่อสารสาธารณะโดยใช้กลไกสื่อท้องถิ่น และสื่อบุคคลระดับนานาชาติ

ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้นซึ่งสามารถทำได้เพียงการสร้างการรับรู้ในวงกว้าง แต่ก็พบว่า นโยบายระดับท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลในหลายพื้นที่เริ่มให้ความสนใจกับประเด็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและในบางพื้นที่ได้เป็นผู้ร่วมในกระบวนการวิจัยเอง แต่การยกระดับงานวิจัยไปสู่ นโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างจริงจังยังไม่เกิดขึ้น สาเหตุที่ทำให้การยกระดับงานวิจัยไปสู่ นโยบายยังไม่เกิดขึ้นได้มาจาก 1) Node ส่วนใหญ่เน้นภารกิจหลักในการสนับสนุนให้โครงการวิจัยสามารถดำเนินโครงการวิจัยให้สำเร็จในพื้นที่ จึงทำให้กระบวนการสร้างโอกาสให้กับคนภายนอกเข้ามาร่วมเรียนรู้หรือขยายผลจึงเกิดขึ้นน้อย และ 2) การขาดกลไกที่จะหนุนช่วยให้ Node และโครงการวิจัยดำเนินการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสู่ นโยบายได้อย่างจริงจัง ดังนั้นจึงได้มีการออกแบบการหนุนเสริมเพื่อปฏิบัติการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสู่ นโยบาย มี 3 รูปแบบที่สำคัญ คือ 1) โครงการวิจัยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการโครงการวิจัย 2) โครงการวิจัยที่องค์กรท้องถิ่นร่วมกับภาคีในพื้นที่ดำเนินโครงการวิจัย 3) โครงการที่ชาวบ้าน ชุมชนทำวิจัยเสนอต่อองค์กรส่วนท้องถิ่นซึ่งแต่ละรูปแบบมีวิธีการสื่อสารที่จะนำไปสู่ระดับนโยบายที่ต่างกัน

การสื่อสารและการขับเคลื่อนนโยบายของกลไกสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคอีสาน ในระยะต่อมาเน้นการค้นหาคำตอบและการปฏิบัติการภายใต้โครงการวิจัยต่อเนื่องอีก 2 โครงการ คือ

โครงการวิจัยรูปแบบการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบาย สาธารณะ (ปัญชร แก้วส่อง, 2552-2554) มุ่งหาคำตอบรูปแบบการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะ พบว่า ประเด็นในการยกระดับงานวิจัยไปสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะมี 3 ประเด็นและใช้รูปแบบการขับเคลื่อนที่แตกต่างกัน คือ 1) **การยกระดับผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย** ได้แก่ การอ่านหนังสือจังหวัดยโสธรและคู่มือการจังหวัดนครราชสีมา 2) **การสังเคราะห์ประเด็นสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การกำหนดนโยบาย** คือการจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี 3) **การใช้กระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนนโยบาย** เช่น การจัดการศึกษาในระบบของอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดกาฬสินธุ์ กรณีพันธุ์กรรมข้าว เกษตรกรรมยั่งยืน

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบาย (ชูศักดิ์ สุทธิสา, 2553 – 2554) พบว่า การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายจะต้องมีกระบวนการเชื่อมร้อยกับกลุ่มวิชาการ กลุ่มสื่อมวลชนในพื้นที่ กลุ่มนักเคลื่อนไหวในพื้นที่และกลุ่มองค์กรที่ทำงานด้านนโยบาย และรูปแบบการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน มี 3 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบสื่อเป็นกลไกการสื่อสารและขับเคลื่อนนโยบาย ได้แก่ การ

จัดการนำจังหวัดอุบลราชธานี มีกระบวนการกำหนดนโยบาย (policy formulation) เริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่ต้นแบบ และนำไปสู่การสร้างการเรียนรู้ขยายผลผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ด้วยวิธีเจรจาต่อรอง(Bargaining) และการใช้สื่อมวลชนเป็นภาคีสำคัญในกระบวนการสร้างพื้นที่ สาธารณะรวมถึงนักวิชาการมหาวิทยาลัย องค์กรทำงานนโยบาย ฝ่ายการเมือง

2) รูปแบบดาวกระจายโดยการสร้างนักวิจัยภายในองค์กรเพื่อขยายกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในพื้นที่ ได้แก่ กศน. มอชชัย การกำหนดนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบของ กศน. ก็เริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่ต้นแบบก่อนแล้วไปขยายผลแนวราบผ่านเครือข่าย กศน.ระดับจังหวัดอื่น ๆ ส่วนกลยุทธ์ที่ใช้คือ การโน้มน้าว (Persuasion) ให้ข้อดีจากการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลยุทธ์การสั่งการที่คนในองค์กรที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหาร และการสั่งการ (Command) ให้เกิดการกำหนดนโยบายสนับสนุนให้เกิดการวิจัย เช่น การศึกษาผ่านโครงการ หนึ่งครู หนึ่งงานวิจัยใน 1 หมู่บ้าน

3) รูปแบบเชื่อมร้อยภาคี โดยการนำชุดความรู้และพื้นที่รูปธรรมจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสร้างร่วมมือกับภาคีวิชาการ องค์กรพัฒนาของรัฐ และหน่วยงานที่ทำงานด้านนโยบายเพื่อขับเคลื่อนนโยบายเชิงประเด็น เช่น ประเด็นการจัดการลุ่มน้ำอีสาน ซึ่งมีภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ(สช.) สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น (RDI)และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

ข้อค้นพบดังกล่าว การจะยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการสร้างพื้นที่ทางสังคมเนื้อหาขององค์ความรู้ที่ต้องการยกระดับและเผยแพร่ก็เป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการสังเคราะห์ความรู้เพื่อการยกระดับและเผยแพร่สาธารณะก็ยังคงเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการต่อไปในปี 2555 ภายใต้โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม ภาคอีสาน

จากพัฒนาการการสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบายที่กล่าวไว้ในข้างต้น ในปี 2555 มีวัตถุประสงค์เพื่อระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน โดยเลือกศึกษาเฉพาะประเด็น และ Node ที่มีความพร้อมเท่านั้น เป็น case study ในการศึกษาปี 2555 จะนำมาใช้เป็นฐานการสนับสนุนให้เกิดรูปธรรมการขับเคลื่อนและเป็นกรณีศึกษาเพื่อใช้สำหรับการสร้างการเรียนรู้ให้กับ RC อีสาน เนื้อหาการนำเสนอในบทนี้ประกอบด้วย

1. การออกแบบระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

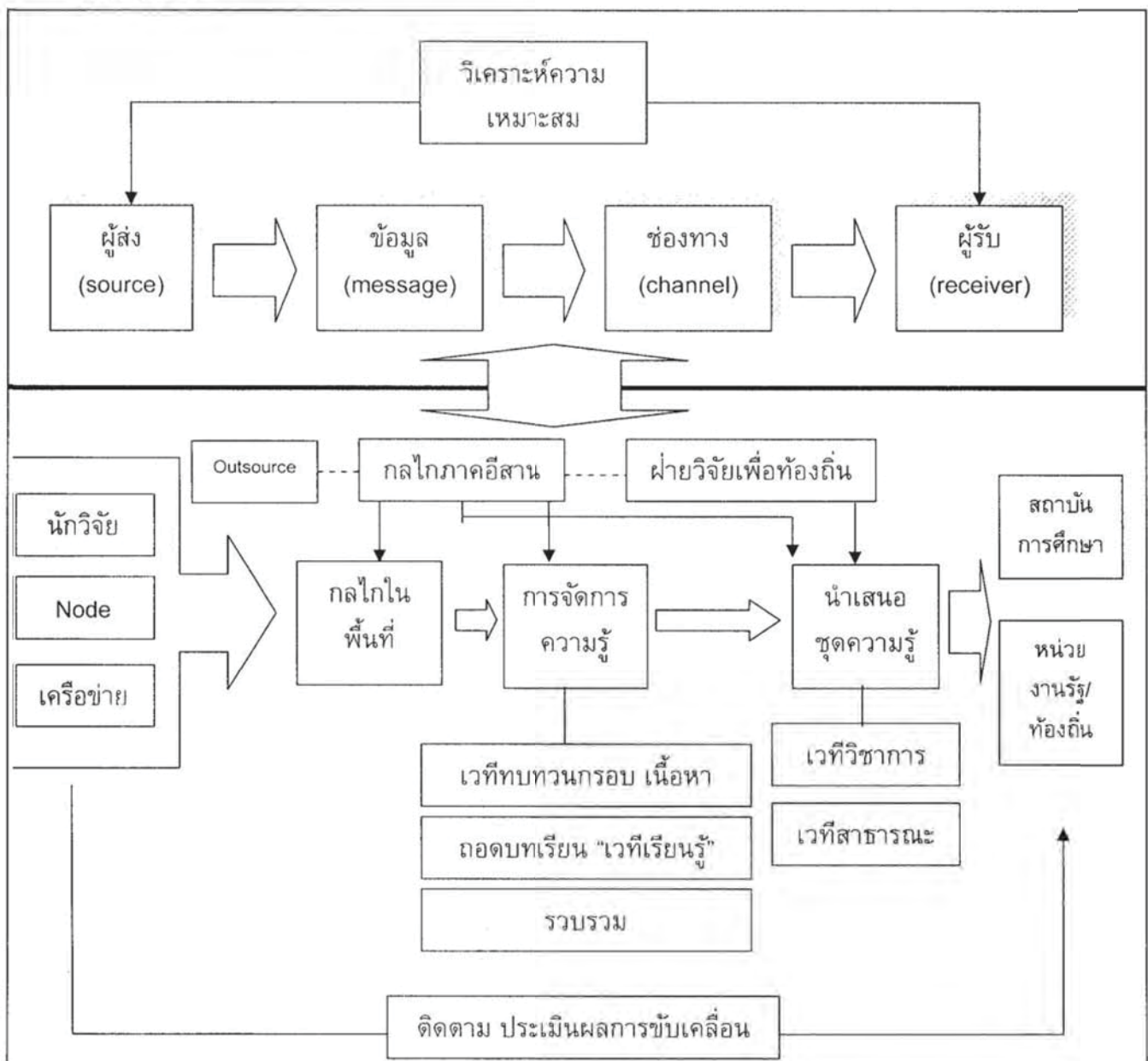
2. ระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

3. สรุปผลการดำเนินงานระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวก้าวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน
การออกแบบระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวก้าวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

มีขั้นตอนการออกแบบระบบ กลไกการดำเนินงาน ดังนี้

1. การทบทวน วิเคราะห์สภาพปัญหาและต้นทุนการทำงานที่ผ่านมาพร้อมกับ Node และ ประเด็น

2. การกำหนดเป้าหมาย/ กรอบการทำงานร่วมกัน หลังจากการทบทวน วิเคราะห์สภาพ ปัญหาและต้นทุนการทำงานที่ผ่านมา จึงได้เป้าหมายและกรอบการทำงานดังแผนภาพ ประกอบที่ 7.1

แผนภาพประกอบที่ 7.1 แสดงความเชื่อมโยงระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน ปี 2555

จากภาพประกอบที่ 7.1 อธิบายได้ว่า องค์ประกอบของการสื่อสารสาธารณะประกอบด้วย ผู้ส่ง ข้อมูล ช่องทาง และผู้รับ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบจะมีความสัมพันธ์และส่งผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของการสื่อสารไปยังผู้รับในกลุ่มฝ่ายงานนโยบายได้หากขาดกระบวนการวิเคราะห์องค์ประกอบ จากการวิเคราะห์องค์ประกอบดังกล่าวแล้ว จะต้องมีการดำเนินการตามแนวทางดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้ชัดเจนว่าต้องการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ในวงกว้าง หรือต้องการสื่อสารเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น เนื่องจากจะมีความสัมพันธ์ต่อการออกแบบระบบงาน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่ง ข้อมูล ช่องทาง และผู้รับที่จะนำไปสื่อสารหรือกำหนดนโยบาย

2. การจัดกลไกการทำงานตามบริบทของ Node และประเด็น

2.1 กลไกสนับสนุนสนับสนุนการทำงาน ประกอบด้วย กลไกระดับภาคอีสาน กลไกประสานงานภาคี(ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) และOutsource

2.2 กลไกปฏิบัติการ ในที่นี้หมายถึง กลไก Node และ กลไกประเด็น แต่ละกลไกอาจมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตามเป้าหมายการทำงาน

3. เครื่องมือที่เหมาะสมต่อการจัดระบบข้อมูลให้เป็นความรู้ และเหมาะสมต่อการสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การจัดการความรู้ โดยใช้เวทีกลางเป็นพื้นที่การเรียนรู้

4. ข้อมูลที่ต้องการสื่อสารจะต้องมีการจัดการข้อมูลให้มีความหมายต่อการสื่อสาร มีความกระชับและเข้าใจง่าย ที่สำคัญคือ ผู้รับสามารถนำไปใช้ต่อยอดในบทบาทของหน่วยงานได้

5. กำหนดช่องทางการสื่อสาร เช่น ช่องทาง VCD เผยแพร่ การประสานงานกับรายการโทรทัศน์ การเผยแพร่ทางสถานีวิทยุ เวทีวิชาการ การเผยแพร่ผ่านบทความทางวิชาการ การนำเสนอผลการสังเคราะห์ความรู้ในรูปแบบเวทีสาธารณะ เวทีวิเคราะห์สถานการณ์ และการลงพื้นที่ร่วมกับกลุ่มผู้รับสาร เป็นต้น โดยการกำหนดช่องทางการสื่อสารจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของผู้รับเป็นสำคัญ

6. กำหนดผู้รับที่ชัดเจน ในส่วนนี้จะต้องมีการออกแบบไว้ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น เพราะจะมีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการทำงานของกลไก การเลือกใช้เครื่องมือในการจัดการข้อมูลให้เป็นความรู้ การเลือกใช้ข้อมูลมาสื่อสาร และการกำหนดช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้รับ

7. การติดตาม ประเมินผลการขับเคลื่อน ตลอดเส้นทางการทำงานกลไกปฏิบัติการในพื้นที่ หรือคณะทำงานที่ได้รับมอบหมาย จะทำหน้าที่ในการติดตามผลการสื่อสารจากผู้รับสารเป็นระยะ

3. การจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกันของ Node กับกลไกภาคอีสาน และ Node กลไกเชิงประเด็น และกลไกภาคอีสาน เพื่อให้เห็นแผนงานด้านงบประมาณ การจัดการOutsource และบทบาทหน้าที่การทำงานร่วมกัน

4. การทดลองปฏิบัติการโดยมีกลไกภาคอีสานสนับสนุนการทำงานในส่วนที่ Node และประเด็นไม่สามารถดำเนินการได้

5. การประเมินผลการดำเนินงานร่วมกับ Node และประเด็น

ระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน เพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

ระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน เพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน มีรูปแบบ วิธีการ แบ่งออกเป็น 2 ชุด ได้แก่ ชุดการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการรับรู้ในวงกว้าง ชุดการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการเรียนรู้ด้านการสื่อสารนวัตกรรมในพื้นที่ และชุดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ดังนี้

ชุดการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการรับรู้ในวงกว้าง เป็นการปฏิบัติการที่มีเป้าหมายการนำผลของการวิจัยขึ้นมาสื่อสารกับสาธารณะให้กว้างขวางมากขึ้น โดยอาศัยชุดประสบการณ์ทางความรู้ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นหลัก มี 2 รูปแบบที่พบ คือ รูปแบบการใช้ผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง ของ Node สุรินทร์ รูปแบบการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา ของกลไกประเด็นพัฒนาระบบวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ Node นักวิชาการมหาสารคาม ชุดโครงการนักวิชาการอีสานตอนเหนือและชุดโครงการนักวิชาการอุบลราชธานี มีกระบวนการและผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. รูปแบบการใช้ผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง “บ่อนตอมสดีงเสนง” กรณี การจัดการลุ่มน้ำขนาดเล็ก (ห้วยเสนง) ของ Node สุรินทร์ เป็นผลมาจากการดำเนินโครงการวิจัยศึกษาและประยุกต์ใช้วัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำห้วยเสนง กรณี ชุมชนตาเดียว ตำบลตาเบา อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ในกระบวนการวิจัยมีการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับห้วยเสนงผ่านวิธีการสำรวจการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนผ่านการสัมภาษณ์และคำบอกเล่าของผู้เฒ่าในชุมชนโดยกระบวนการ “ผู้เฒ่าเล่าความหลัง” การศึกษาวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละเดือนผ่านปฏิทินทาง

วัฒนธรรม จากการเก็บข้อมูลดังกล่าวนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อปฏิบัติการการประยุกต์ใช้ วัฒนธรรม “บือนตอมสตึงเสนง” เพื่อแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำห้วยเสนง (บือนตอมสตึงเสนง เป็น ภาษาถิ่น “บือน” แปลว่า บุญ “ตอม” คือ การรดวัน ส่วน “สตึง” คือ ลำน้ำ ลำห้วย จึงนัย สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและความหมายที่กล่าวถึงการรดวันจากการงานที่ตนเองทำอยู่ เพื่อมา ช่วยกันทำบุญด้วยการดูแลลำน้ำลำห้วยที่เราเคยได้พึ่งพาอาศัย)

การปฏิบัติการในโครงการวิจัยได้ใช้วัฒนธรรม “บือนตอมสตึงเสนง” เป็น เครื่องมือในการขยายผลการศึกษาวิจัยในระดับพื้นที่และระดับเครือข่าย และปฏิบัติการดังกล่าว ได้ดำเนินการต่อเนื่องมาแล้วเป็นเวลา 5 ปี (ทุกวันที่ 5 เมษายน) ซึ่งพบว่าสามารถเชื่อมโยงให้ ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในห้วยเสนงทั้งการดูแลรักษา การ ฟื้นฟูและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ให้เกิดความเป็นธรรมในชุมชนและท้องถิ่น ผลกระทบจาก ความต่อเนื่องโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือได้ส่งผลต่อการเกิดแบบแผนการใช้ประโยชน์ ร่วมกันจากแบบแผนวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นยกระดับขึ้นสู่การจัดทำแผนการจัดการลุ่มน้ำห้วย เเสนงแบบมีส่วนร่วมโดยการผลักดันให้เกิด (ร่าง)ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลตาเบา เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำห้วยเสนงโดยชุมชน อาศัยปฏิบัติการทาง วัฒนธรรมเป็นหนึ่งในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากผู้นำชุมชนและชาวบ้าน 19 หมู่บ้านใน ตำบลตาเบา และกลุ่มองค์กร 16 องค์กรเป็นกลไกปฏิบัติการในพื้นที่

ชุดกระบวนการปฏิบัติการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ในวงกว้าง มี กระบวนการดังนี้ 1) การประชาสัมพันธ์เพื่อสะท้อนปัญหาและแนวทางการจัดการลุ่มน้ำห้วย เเสนง 2) การแจกแผ่นพับและเอกสารที่มีข้อมูลของห้วยเสนง 3) การจัดนิทรรศการใน 2 รูปแบบ แบบที่หนึ่ง คือ นิทรรศการมีชีวิต “การจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชนท้องถิ่น” ในมิติวัฒนธรรม การทำ มาหากินและการพึ่งพาฐานทรัพยากรลุ่มน้ำห้วยเสนง การละเล่นศิลปะพื้นบ้านในลุ่มน้ำห้วย เเสนง แบบที่สอง คือ นิทรรศการภาพถ่ายห้วยเสนงและตัวหนังสือ ซึ่งใช้ข้อมูลผลการศึกษาวิจัย เพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยเสนง 4) การเล่าความรู้สึก ความทรงจำห้วยเสนงและแนวทางการ ฟื้นฟูคุณค่าของห้วยเสนง 5) การถ่ายทอดสดสถานีวิทยุเวทีเสวนา “การจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชน ท้องถิ่น กรณี (ร่าง)ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลตาเบา เรื่อง การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำห้วยเสนงโดยชุมชน พ.ศ. ...” ซึ่งมีนายก อบต. ปลัดอบต. และผู้นำ ที่เป็นทางการจาก 19 หมู่บ้าน เป็นผู้ร่วมเสวนาให้ความเห็นต่อการผลักดันให้เป็นข้อบัญญัติ ตำบล

ผลที่เกิดขึ้นพบว่า แนวทางการเกิดข้อบัญญัติตำบลเรื่องการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำห้วยเสนงโดยชุมชน ผ่านการลงมติสนับสนุนจากผู้เข้าร่วม และมี การแต่งตั้งคณะทำงานในพื้นที่เพื่อทำหน้าที่ติดตาม กระบวนการดำเนินการของ อบต. ในการ ดำเนินผลักดันข้อบัญญัติตามขั้นตอนต่อไป ดังนี้

- 1) อบต.จัดประชุมเพื่อรวบรวมข้อมูล 19 หมู่บ้านและยกร่างข้อบัญญัติ
- 2) สภา อบต. จัดประชุมสมาชิก ส.อบต.เพื่อเสนอร่างข้อบัญญัติตำบล และให้ที่ประชุมปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมร่างข้อบัญญัติตำบลและได้รับมติเห็นชอบให้นำร่างข้อบัญญัติตำบลไปจัดทำเวทีประชาพิจารณ์ รับฟังความคิดเห็นร่วมกับองค์กรชาวบ้าน
- 3) อบต. จัดประชุมองค์กรชาวบ้าน 19 หมู่บ้านเพื่อสร้างความเข้าใจและทำประชาพิจารณ์ พร้อมรับฟังความคิดเห็นต่อข้อบัญญัติตำบล
- 4) อบต.รวบรวมข้อคิดเห็นและนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อร่างข้อบัญญัติตำบล ตามมติ ส่วนใหญ่ของเวทีประชาพิจารณ์องค์กรชาวบ้าน 19 หมู่บ้าน
- 5) สภา อบต.จัดประชุมสมาชิก ส.อบต.เพื่อขอมติรับรองให้ความเห็นชอบต่อร่างข้อบัญญัติ และที่ประชุมมีมติรับร่างข้อบัญญัติตำบล และให้นำไปเสนอต่ออำเภอ เพื่อการพิจารณา
- 6) อำเภอศึกษาและพิจารณาร่างข้อบัญญัติตำบล
- 7) สภา อบต.จัดประชุมสมาชิก ส.อบต.เพื่อพิจารณา ทบทวน และขอมติตามร่างข้อบัญญัติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิก อบต. ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ และมีมติให้นายก อบต. ลงชื่อ และประกาศใช้ตามขั้นตอน
- 8) นายก อบต. ลงชื่อ และออกคำสั่งประกาศข้อบัญญัติตำบลและนำไปติดประกาศตามที่ระเบียบกำหนดไว้

2. รูปแบบการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา กรณี กลไกประเด็นพัฒนาระบบวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ Node นักวิชาการมหาสารคาม ชุดโครงการนักวิชาการอีสานตอนเหนือและชุดโครงการนักวิชาการอุบลราชธานี รูปแบบการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาที่มีการจัดงานนำเสนอผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และมหาสารคามเป็นประจำทุกปี ที่ผ่านมามีการนำเสนอผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัย จะเน้นการนำเสนอผลงานทางวิชาการกระแสหลัก และเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อมีพี่เลี้ยง Node งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้สนับสนุนให้นักวิชาการในมหาวิทยาลัยได้เข้าร่วมปฏิบัติการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับชาวบ้าน

วิธีการสื่อสารงานวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาในช่วงระยะแรกการสื่อสาร งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแวดวงวิชาการแต่ละ Node จะจัดเวทีนำเสนอผลความก้าวหน้า และผลการดำเนินโครงการวิจัยเฉพาะภายในโครงการวิจัยและให้นักวิชาการที่สนใจจะทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาร่วมรับฟัง เรียนรู้ในเวที และใช้วิธีการดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง โดยในกระบวนการก่อนเริ่มรายงาน จะมีผู้บริหารของมหาวิทยาลัย ได้แก่ อธิการบดี หรือรองอธิการบดี เป็นประธานกล่าวเปิด หลังจากที่มีเริ่มมีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในกลุ่มนักวิชาการมากขึ้น จะเห็นได้จากจำนวนโครงการ และจำนวนนักวิชาการที่เข้าร่วมปฏิบัติการโครงการวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่นที่มากขึ้น กลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการสื่อสารของพี่เลี้ยง Node ก็มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ เกิดการรับรู้อย่างกว้างขวางมากขึ้น อาทิ

1) การใช้บุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการเป็นสื่อกลาง ในการสื่อสาร ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.ปิยวุฒิ บุญ-หลง รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้ว เทพ รองศาสตราจารย์ ดร.อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ แก้วส่อง ซึ่งการใช้สื่อบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการ จะส่งผลต่อความเชื่อมั่นและการ ตัดสินใจของนักวิชาการในการเปิดโลกทัศน์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะการชี้ให้เห็น ถึงความเชื่อมโยงของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับตัวชี้วัดคุณภาพของมหาวิทยาลัยตาม บทบาทใน 4 ภารกิจ (การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม)

2) การบอกเล่าผลการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับผู้บริหาร มหาวิทยาลัยได้รับความเคลื่อนไหวการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของนักวิชาการในสังกัด โดย การบอกเล่าอาจใช้ความเป็นทางการ และไม่เป็นทางการก็ได้ ขึ้นอยู่กับบริบทหรือพื้นฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยง Node กับผู้บริหารของมหาวิทยาลัยนั้นๆ

3) การใช้เครือข่ายสื่อมวลชนในพื้นที่และนอกพื้นที่เป็นกลไกในการ สื่อสารผลการวิจัย โดยการใช้เครือข่ายสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการหาช่องทางการสื่อสาร นวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัย ซึ่งพี่เลี้ยง Node จะต้องเป็นคนมีทักษะในการหยิบประเด็น ที่น่าสนใจ และต้องมีทักษะในการเล่าเรื่องได้ที่น่าสนใจ ที่สำคัญจะต้องรู้จักสื่อมวลชนและ ประเภทการนำเสนอของแต่ละรายการเป็นอย่างดี เพื่อที่จะสามารถนำนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจาก โครงการวิจัยไปสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) การพัฒนาทักษะการสื่อสารงานวิจัยให้กับนักวิชาการ โดยการ อบรมเชิงปฏิบัติการการเขียน RE พบว่า ทำให้นักวิชาการสามารถที่จะมองเห็นประเด็นจากการ ดำเนินโครงการวิจัยในพื้นที่ที่น่าสนใจและน่าที่จะนำมาสื่อสารกับสาธารณะได้ดีขึ้น

ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้กลยุทธ์ที่กล่าวในข้างต้น ส่งผลให้มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี และมหาสารคาม เปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกว้างมากขึ้น โดย การเปิดพื้นที่ให้มีการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับการนำเสนอผลงานทางวิชาการของ มหาวิทยาลัย 1 ห้อง ซึ่งเป็นการนำเสนอผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของนักวิชาการ มีการสนับสนุน ค่าอาหาร และการจัดทำโปสเตอร์ให้กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผลกระทบจากความต่อเนื่องในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในมหาวิทยาลัย ได้ ส่งผลต่อการริเริ่มการ “พัฒนาระบบวิจัยในมหาวิทยาลัย” ขึ้น เช่นที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในรูปแบบของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในส่วนของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีอยู่ระหว่างการ ก่อรูปคณะทำงาน สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย (ชุดโครงการนักวิชาการอีสานตอนเหนือ) อยู่ในช่วงของการจัดุ้ประกายให้นักวิชาการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ชุดการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการเรียนรู้ด้านการสื่อสารนวัตกรรมในพื้นที่
กรณี กลไกการจัดการลุ่มน้ำอีสาน เป็นการปฏิบัติการที่มีเป้าหมายการสร้างการเรียนรู้
นวัตกรรมจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีและค้นหาประเด็นที่ได้จากนวัตกรรมไปใช้ในการสื่อสาร
กับสาธารณะ โดยใช้รูปแบบการสื่อสารสาธารณะบนฐานชุดความรู้การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ กรณี
กลไกประเด็นลุ่มน้ำอีสาน มีกระบวนการดำเนินงานและผลการปฏิบัติการ ดังนี้

กระบวนการปฏิบัติการ มีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นการ
พัฒนาชุดความรู้ในระดับ Node ซึ่งมีการวิเคราะห์สถานการณ์การจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ
ระดับประเทศ และนำชุดการวิเคราะห์มาดำเนินการกำหนดกรอบการถอดบทเรียน และการ
พัฒนาฐานข้อมูลโดยทีมกลไกเชิงประเด็นลุ่มน้ำ ระยะที่ 2 เป็นการนำเสนอชุดความรู้การ
จัดการลุ่มน้ำตามภูมินิเวศภาคอีสานเพื่อกำหนดรูปแบบ วิธีการสื่อสารสาธารณะและแนว
ทางการพัฒนางานวิจัยสู่การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ ซึ่งทีมวิจัยจะนำเสนอ
กระบวนการและผลการปฏิบัติการเฉพาะระยะที่ 2 เนื่องจากได้นำเสนอกระบวนการและผลการ
ปฏิบัติการของระยะที่ 1 ไว้ในบทที่ 5

กระบวนการปฏิบัติการระยะที่ 2 ใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติการ 2 วัน ใช้
Outsource จากภายนอกที่มีความรู้ ประสบการณ์ทางความรู้ในมิติระบบนิเวศลุ่มน้ำภาคอีสาน
มิติการจัดการน้ำของรัฐ และการสื่อสารสาธารณะบนพื้นฐานรูปธรรมของชุมชน ประกอบด้วย
นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี นักวิชาการด้านทรัพยากรจากสำนักงาน
บริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 จังหวัดอุบลราชธานี นักสื่อสารสาธารณะจากสื่อสร้างสุขภาคอีสาน
(จังหวัดอุบลราชธานี) และทีมสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) จาก
ฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สกว. และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผลการปฏิบัติการ พบว่า แต่ละ Node นอกจากจะได้แนวทางการสังเคราะห์
ชุดความรู้การจัดการน้ำตามภูมินิเวศ ภาคอีสาน และโจทย์วิจัยปี 2556 แล้ว ปฏิบัติการครั้งนี้
ทำให้พี่เลี้ยง Node ได้แนวทางการนำนวัตกรรมการจัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำในพื้นที่มากำหนดรูปแบบ
วิธีการสื่อสารสาธารณะในระดับพื้นที่การทำงานของพี่เลี้ยง Node และยังส่งผลให้เกิด
ยุทธศาสตร์การยกระดับความรู้สู่การขับเคลื่อนนโยบายโดยออกแบบวิธีการขับเคลื่อนผ่านงาน
สื่อสารสาธารณะ (Project utility grant - PUG) ของแต่ละ Node

ชุดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย กรณีพันธกรรม “ข้าว” ของ
Node เกษตรกรรมยั่งยืน เป็นการปฏิบัติการที่มีเป้าหมายการสื่อสารเพื่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงทางนโยบายของหน่วยงาน โดยใช้รูปแบบการนำผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปขับเคลื่อน

นโยบายร่วมกับภาคี เครือข่าย การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายพันธกรรม “ข้าว” เป็นผลสืบเนื่องมาจากการรณรงค์สาธารณะเรื่อง “พันธกรรมพื้นบ้าน” ของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสานร่วมกับเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน และองค์กรพัฒนาเอกชน เป้าหมายการรณรงค์สาธารณะในช่วงแรก เน้นการสร้างการรับรู้และเปิดพื้นที่การทำงานร่วมกับหน่วยงานวิชาการของรัฐในนามศูนย์วิจัยข้าว ต่อมาได้มีการจัดทำเอกสารพันธกรรมพื้นบ้านเผยแพร่โดยความร่วมมือของมูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน(ประเทศไทย) และการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยมี Node เกษตรกรรมยั่งยืนเป็นหน่วยติดตาม สนับสนุน จากการรณรงค์เพื่อสร้างการรับรู้ในวงกว้าง จึงได้เกิดการยกระดับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การพัฒนา นโยบายสาธารณะในรูปแบบการใช้กระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่การขับเคลื่อนนโยบายพันธกรรมพื้นบ้านกับความมั่นคงทางอาหารต่อเนื่องมาเป็นเวลา 5 ปี และในครั้งที่ 6 เป็นการขยายเครือข่ายความร่วมมือไปยังกลุ่มองค์กรชุมชน และองค์กรเกษตรและองค์กรพัฒนาเอกชน รวม 37 องค์กร มีเป้าหมายการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการเมล็ดพันธุ์โดยชุมชน เพื่อเสนอต่อรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ

วิธีการดำเนินสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ให้ความสำคัญต่อการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้การจัดการพันธกรรมพื้นบ้านจากองค์กรภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น การนำเสนอองค์ความรู้และนวัตกรรมทางเลือกพันธกรรมกับความมั่นคงทางด้านอาหาร การวิเคราะห์กฎหมายและนโยบายด้านพันธกรรมพื้นบ้านกับความมั่นคงทางอาหารในระดับชาติ และการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการเมล็ดพันธุ์ โดยชุมชน มีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อม เป็นการเตรียมความพร้อมในเรื่อง “คณะทำงาน ข้อมูล ข้อเสนอเชิงนโยบาย” มีกระบวนการดำเนินงานและผลการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 การเตรียมความพร้อมทีมงานของ คณะทำงานระดับเครือข่ายการจัดงาน
รวม 4 ครั้ง

ครั้งที่ 1 เพื่อกำหนดเป้าหมายการจัดงาน และบทบาทการทำงานร่วมกัน ผลการดำเนินงานครั้งที่ 1 มีการแต่งตั้งคณะทำงาน 7 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายอาหารและที่พัก คณะทำงานฝ่ายลานกิจกรรม และฝ่ายการเงินบัญชี

ครั้งที่ 2 เพื่อจัดทำรายละเอียดการจัดงานและบทบาทหน้าที่ของ คณะทำงานแต่ละฝ่าย ผลการดำเนินงานครั้งที่ 2 ทำให้เกิดความชัดเจนเป้าหมาย รูปแบบวิธีการและการจัดการงานของแต่ละฝ่าย และแต่ละฝ่ายร่วมกันจัดทำร่างแผนปฏิบัติงานเพื่อเตรียมนำเสนอต่อที่ประชุมในครั้งที่ 3 ให้ร่วมพิจารณาต่อไป

ครั้งที่ 3 เพื่อเสนอแผนงานและงบประมาณในการดำเนินงานของแต่ละ

ฝ่าย ผลการดำเนินงานครั้งที่ 3 คณะทำงานทุกฝ่ายเข้าใจภาพรวมการจัดงานร่วมกัน และกำหนดวัน เวลาในการช่วยกันเตรียมความพร้อมในแต่ละฝ่าย

ครั้งที่ 4 เพื่อติดตามผลการเตรียมงานก่อนการจัดงาน ผลการดำเนินงานครั้งที่ 4 พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงกำหนดการจัดงานอยู่ตลอด เนื่องมาจากข้อจำกัดด้านการประสานงานที่มีระยะเวลากระชั้นชิดในการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็น "ผู้รับ" ในกลุ่มฝ่ายงานนโยบาย และ "ผู้ส่งสาร" ที่เป็นทั้งข้อมูลและช่องทางการสื่อสาร

1.2 การเตรียมความพร้อมด้านข้อมูล โดยการรวบรวมข้อมูล ความรู้ที่เกิดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น งานวิจัยในเครือข่ายและงานพัฒนา เพื่อจัดทำเอกสารประกอบการจัดงาน ในรูปแบบของบทความทางวิชาการ

1.3 การเตรียมความพร้อม "ร่าง" ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการเมล็ดพันธุ์ โดยชุมชนร่วมกับ Node นักวิจัยชาวบ้าน พี่เลี้ยงเครือข่ายของ Node

2. การปฏิบัติการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ในรูปแบบการนำผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับภาคี เครือข่าย รูปแบบการจัดงานประกอบด้วย การจัดนิทรรศการ ตลาดนัดเมล็ดพันธุ์ ตลาดนัดสีเขียว ชุมชนพันธุ์กรรม การแสดงจากลูกหลานเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร การประกวดการดำข้าว การแข่งขันการทำอาหารท้องถิ่น และแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ ในส่วนของเนื้อหาและกระบวนการหลัก มีการปฏิบัติการ โดย

2.1 เวทีวิชาการชาวบ้าน 3 ห้องย่อย แบ่งออกเป็น ห้องที่ 1 วัฒนธรรมพันธุ์กรรมพื้นบ้านกับความมั่นคงอาหาร ห้องที่ 2 การจัดการพันธุ์กรรมพื้นบ้านในสภาวะภัยพิบัติของชาวนา และห้องที่ 3 คุณค่าทางโภชนาการและมูลค่าทางเศรษฐกิจของพันธุ์กรรมพื้นบ้าน

2.2 เสวนาวิชาการในห้องใหญ่ 2 หัวข้อ ได้แก่ บทเรียนและการขยายผลพันธุ์กรรมพื้นบ้าน การค้าเสรีอาเซียนกับภาคการเกษตร

2.3 การระดมความคิดเห็นต่อร่างข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการเมล็ดพันธุ์ โดยชุมชน ซึ่งมีข้อเสนอต่อรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ 7 ข้อ ดังนี้

(1) ให้รัฐ มีนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนในการสนับสนุนส่งเสริม ให้เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ของตนเอง รวมถึงการจัดตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ชุมชน โดยจะต้องให้ชุมชนมีสิทธิในการเป็นเจ้าของพันธุ์กรรมตลอดจนได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ การพัฒนาพันธุ์ การจัดการการผลิต และการตลาด โดยฝ่ายเกษตรกร

(2) ให้มีนโยบายสนับสนุน และเสริมสร้างสนับสนุนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวิจัยและพัฒนา

(3) สนับสนุนการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพื้นบ้าน ณ ถิ่นที่อยู่ การใช้ประโยชน์จากพันธุ์กรรมพื้นบ้าน โดยให้หน่วยวิชาการของรัฐสร้างความ

ร่วมมือกับองค์กรเกษตรกร องค์กรปกครองท้องถิ่น สถาบันวิชาการ และ
องค์กรพัฒนาเอกชน

(4) สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับรองสิทธิเกษตรกรใน
พันธกรรมพื้นบ้านของชุมชนท้องถิ่น

(5) ให้มีการรณรงค์เรื่องข้าวพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักในสังคมมากขึ้น

(6) ให้ปกป้องคุ้มครองเกษตรกรในการผลิตและจัดการการตลาดเมล็ด

พันธุ์

(7) มีความกังวลและห่วงใยในการเปิดเสรีอาเซียน โดยเฉพาะการเปิด
เสรีด้านการค้าเมล็ดพันธุ์

2.4 การนำเสนอและยื่นข้อเสนอต่อตัวแทนรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ

ประกอบด้วย คุณสุรกิจ ลิ้มสิทธิกุล เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ
ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ เลขาธิการสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นผู้รับข้อเสนอเชิง
นโยบาย

3. การติดตามและประเมินผล ผลที่เกิดจากการปฏิบัติการ มีดังนี้

1) เกิดความร่วมมือด้านการสนับสนุนงานพันธกรรมพื้นบ้านโดยการขับเคลื่อนใน
ประเด็น “ข้าว” ระหว่าง Node เกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม
(สปก.) ศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดอุบลราชธานี และเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน โดยมี
กรอบความร่วมมือใน 5 เรื่อง คือ (1) จัดตั้งนักอนุรักษ์และการพัฒนานักอนุรักษ์ (2) การพัฒนา
ผลิตภัณฑ์จากข้าวในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ยโสธร และมหาสารคาม (3) ยกกระดับองค์ความรู้การ
จัดการเพื่อการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ (4) คุณค่าทางโภชนาการของข้าวพื้นบ้านในมิติต่างๆ เช่น ข้าว
กับสุขภาพ ข้าวกับความงาม และ (5) การรณรงค์สร้างความรู้ ความเข้าใจในเรื่องข้าวพื้นบ้าน

2) เกิดการขยายความร่วมมือโดยใช้งานวิจัยภายใต้การสนับสนุนของสำนักงาน
พัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) หรือ สวก. มีเป้าหมายการทำงาน คือ การสนับสนุน
ให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นด้านพันธกรรมข้าวและความมั่นคงทางด้านอาหารในระดับชุมชนโดยใช้
วิธีการทำงานที่หลากหลายและสอดคล้องกับศักยภาพของหน่วยงานใน 6 ประเด็น ได้แก่ การ
จัดการเมล็ดพันธุ์ชุมชน การเพิ่มผลผลิต เทคโนโลยีการเกษตร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเพิ่ม
ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ และการขยายกลุ่มเกษตรอินทรีย์

3) จากข้อ 1) และข้อ 2) ในข้างต้น เกิดการขยายพื้นที่การทำงานไปยังเครือข่าย
Node RC อีสาน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษาที่มีประเด็น มีรูปธรรมเกี่ยวกับข้าว

ผลการดำเนินงานในปัจจุบัน อยู่ระหว่างการพัฒนา “ร่างชุดโครงการ” เพื่อเสนอ
ต่อ สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) โดย Node เกษตรกรรมยั่งยืน

ระบบและกลไกที่เป็นหน่วยจัดการความรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบูรณาการงานเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีพลัง

การจัดการความรู้คือเครื่องมือเพื่อการพัฒนาเป้าหมายของงาน การพัฒนาคน การพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ และเกิดความเป็นหมู่คณะรักใคร่เอื้ออาทรกัน (นพ.วิจารณ์ พานิช) ดังนั้นในการวางระบบและกลไกที่เป็นหน่วยจัดการความรู้การวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสาน จึงได้มีการใช้การจัดการความรู้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือหนึ่งในกระบวนการทำงานในกลไกระดับต่าง ๆ ทั้งระดับภาคและกลไกปฏิบัติการอีก 8 กลไก อันประกอบด้วยกลไกฐานข้อมูล กลไกกลุ่มพื้นที่ (Zone) อีสานเหนือ และ กลไก Zone อีสานกลางและร่วมกับอีสานใต้ และกลไกเชิงประเด็นได้แก่ กลไกพัฒนาระบบการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา กลไกการจัดการลุ่มน้ำอีสาน และกลไกเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งแต่ละกลไกได้วางแผนและปฏิบัติการให้เกิดการจัดการเรียนรู้ในกระบวนการสนับสนุนการวิจัย

ในการดำเนินงานแต่ละครั้ง แต่ละกลไกจะมีการวางแผนการดำเนินงาน มีความรู้เดิมอะไรบ้างที่อยู่ใน Node พี่เลี้ยง และในชุมชนวิจัย ที่จะดึงขึ้นมาใช้ประโยชน์ และจะแสวงหาความรู้อะไรเพิ่มเติมเพื่อตอบประเด็นที่กลไกแต่ละกลไกต้องการขับเคลื่อน แล้วมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปฏิบัติการร่วมกัน กระบวนการจัดการความรู้ที่มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

กลไกเชิงพื้นที่ เป็น Zone ที่มีพี่เลี้ยงที่มีพื้นที่การทำงานใกล้เคียงกัน หรือประกอบด้วยพี่เลี้ยงที่มีความต้องการจะรวมกลุ่มร่วมกันพัฒนาความรู้ ทักษะการทำงานร่วมกัน เช่น Zone อีสานเหนือ ได้มีการวิเคราะห์ความต้องการว่า Node พี่เลี้ยงต้องการความรู้และพัฒนาทักษะเพื่อทำให้เกิดคุณภาพของเค้าโครงวิจัยเพื่อท้องถิ่น(CP)คุณภาพรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์ ภายใต้กลไก Zone ก็ได้มีการแบ่งหน้าที่ในการเสาะหาความรู้ที่ต้องการ ซึ่งความรู้ที่แฝงอยู่ในพี่เลี้ยงเก่าที่มีประสบการณ์มานาน ก็นำมาสร้างการเรียนรู้และปรับใช้ในสถานการณ์จริงในพื้นที่ ที่ลงไปทำร่วมกันเป็นกรณีตัวอย่าง แล้วจึงนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อจะทำเป็นแนวทางหรือคู่มือในการทำงานร่วมกัน

กลไกฐานฐานข้อมูล การพัฒนาฐานข้อมูลและการขับเคลื่อนประเด็นในเชิงนโยบายสาธารณะในประเด็นเกษตร เรื่องพันธกรรมข้าวและการจัดการลุ่มน้ำ โดยได้มีวางแผนงานโดยใช้เครื่องมือการจัดการความรู้เข้าไปในกระบวนการทำงาน โดยมีฝ่ายจัดการความรู้ ได้แก่กลุ่มพี่เลี้ยงกลุ่มผู้ช่วยผู้ประสานงาน (JSN) ที่ร่วมกันค้นหาและรวบรวมฐานข้อมูลจากเว็บไซต์ จากนักพัฒนาองค์กรเอกชน นำมาจัดทำและสร้างการรับรู้ให้กับกลุ่มพี่เลี้ยง และส่งต่อให้กลไกที่ทำหน้าที่ฝ่ายนโยบายในการเปิดประเด็นสาธารณะ (ดังที่กล่าวมาข้างต้นในบทนี้)

กลไกระดับภาคอีสาน เป็นกลไกหลักในการวางยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดคุณภาพตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ การจัดการความรู้ผ่านการทดลองปฏิบัติการโดยใช้

case study โครงการวิจัยในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเพื่อสร้างการเรียนรู้และการติดตามคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการของพี่เลี้ยงเก่าและพี่เลี้ยงใหม่มาทำงานร่วมกัน และพัฒนาพื้นที่แหล่งเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในภาคอีสาน และการผลักดันให้เกิดพื้นที่แหล่งเรียนรู้ 1 Node 1 CBR ในแต่ละปีงบประมาณ เพื่อสร้างการเรียนรู้และการติดตามคุณภาพโครงการวิจัยหลังสิ้นสุดโครงการ โดยเริ่มต้นจากกลุ่มพี่เลี้ยงที่มีความพร้อม รวมถึงกลไกฐานข้อมูล กลไกการสื่อสารทางสังคมและเกิดการขับเคลื่อนพลังทางนโยบาย และกลไกเชิงประเด็น โดยการเน้นให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการทำงานผ่านการใช้ความรู้ที่มีอยู่ภายในกลไกอีสาน และการเสริมความรู้ที่ได้มาจากภายนอก ผ่านการทำงานร่วมกับเครือข่าย เนื่องจาก กลไกภาคมีองค์ประกอบคือผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมายาวนานตั้งแต่การก่อตั้งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ สกว. และมีประสบการณ์ด้านการฝึกอบรมและการสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ภาคอีสาน ที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายคนทำงานพัฒนาสังคมได้

จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือที่ได้นำมาใช้ตลอดในกระบวนการวิจัย ระบบและกลไกที่เป็นหน่วยจัดการความรู้ด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นระบบที่ซ่อนทับอยู่ในกลไกอื่น ๆ ที่จะดึงมาใช้ในการพัฒนางานในแต่ละกลไก ซึ่งในแผนระยะต่อไปก็จะพัฒนาความรู้เหล่านี้เป็นคู่มือ หลักสูตรประกอบด้วย เนื้อหา เครื่องมือ วิธีการ การขับเคลื่อนประเด็นและนโยบายสาธารณะแบบวิจัยท้องถิ่น เช่น การอ่านจังหวัดยโสธร การจัดการน้ำจังหวัดอุบลราชธานี และผู้พิการจังหวัดนครราชสีมา การจัดการลุ่มน้ำห้วยเสนง ความมั่นคงทางอาหาร เป็นต้น

สรุปผลการดำเนินงานระบบ กลไกการสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย และระบบและกลไกที่เป็นหน่วยในการจัดการความรู้

โครงการวิจัยการพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนและสังคม ภาคอีสาน ในประเด็นการสื่อสารเพื่อสร้างพลังชุมชนและสังคม และการขับเคลื่อนนโยบาย มีวัตถุประสงค์เพื่อระบบ กลไกการสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อเคลื่อนไหวความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน มีสรุปผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. ขั้นตอนการออกแบบระบบ กลไกการดำเนินงาน

มีขั้นตอนการออกแบบระบบ กลไกการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ

- 1) การทบทวน วิเคราะห์สภาพปัญหาและต้นทุนการทำงานที่ผ่านมาพร้อมกับ Node และประเด็น
- 2) การกำหนดเป้าหมาย/ กรอบการทำงานร่วมกัน

3) การจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกันของ Node กับกลไกภาคอีสาน และ Node กลไก
เชิงประเด็น และกลไกภาคอีสาน

4) การทดลองปฏิบัติการโดยมีกลไกภาคอีสานสนับสนุนการทำงานในส่วนที่ Node และ
ประเด็นไม่สามารถดำเนินการได้

5) การประเมินผลการดำเนินงานร่วมกับ Node และประเด็น

2. การออกแบบกลไกการดำเนินงาน

การออกแบบกลไกการดำเนินงาน ประกอบด้วย

2.1 กลไกระดับภาคอีสาน กลไกประสานงานภาคี(ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) และOutsource
หรือเรียกว่า "กลไกสนับสนุนการทำงาน" มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนความรู้ เครื่องมือที่
จำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมายการสื่อสารของ Node และประเด็น

2.2 กลไกปฏิบัติการ ในที่นี้หมายถึง กลไก Node และ กลไกประเด็น แต่ละกลไกอาจมี
องค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตามเป้าหมายการทำงาน ซึ่งกลไกปฏิบัติการเป็นหัวใจสำคัญของ
การขับเคลื่อนงานสื่อสารและนโยบาย

3. การสื่อสารสาธารณะและการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสานเพื่อ เคลื่อนไหวกว้างความรู้ทางสังคมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของภาคอีสาน

ปฏิบัติการสื่อสารที่เกิดขึ้นมี 3 ชุดปฏิบัติการ คือ ชุดการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการ
รับรู้ในวงกว้าง ชุดการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการเรียนรู้ด้านการสื่อสารนวัตกรรมในพื้นที่
และชุดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ในแต่ละชุดปฏิบัติการมีรูปแบบการสื่อสาร
ดังนี้ 1) ชุดการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการรับรู้ในวงกว้าง มี 2 รูปแบบที่พบ คือ

(1) รูปแบบการใช้ผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับวัฒนธรรมชุมชนเขมร "บ่อนดอมสตั้งเสนง"
กรณี การจัดการลุ่มน้ำขนาดเล็ก (ห้วยเสนง) ของ Node สุรินทร์ และ(2) รูปแบบการนำเสนอ
ผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา กรณีกลไกประเด็นพัฒนาระบบวิจัยใน
สถาบันอุดมศึกษา 2) ชุดการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการเรียนรู้ด้านการสื่อสารนวัตกรรมใน
พื้นที่ กรณี กลไกการจัดการลุ่มน้ำอีสาน ใช้รูปแบบการสื่อสารสาธารณะบนฐานชุดความรู้การ
จัดการน้ำ/ ลุ่มน้ำ และ 3) ชุดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย กรณีพันธกรรม
"ข้าว" ของ Node เกษตรกรรมยั่งยืน โดยใช้รูปแบบการนำผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปขับเคลื่อน
นโยบายร่วมกับภาคี เครือข่าย

ส่วนระบบและกลไกที่เป็นหน่วยในการจัดการความรู้นั้นเป็นระบบที่ซ้อนทับอยู่ใน
กลไกอื่น ๆ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัย การสื่อสารสังคมและการ
ขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ จะดึงมาใช้ในการพัฒนางานในแต่ละกลไก ซึ่งในแผนระยะต่อไปก็
จะพัฒนาความรู้เหล่านี้เป็นคู่มือ หลักสูตร ในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การ
ขับเคลื่อนประเด็นและนโยบายสาธารณะแบบวิจัยท้องถิ่น